

THE AIRE CENTRE
Advice on Individual Rights in Europe

CIVIL RIGHTS DEFENDERS

KONRAD ADENAUER STIFTUNG
RULE OF LAW · SOUTH EAST EUROPE

COVID-19 И ПОСЛЕДИЦИТЕ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Преглед на приложимата съдебна практика на Европейския съд по правата на човека

COVID-19 И ПОСЛЕДИЦИТЕ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА
Преглед на приложимата съдебна практика на Европейския съд по правата на човека

 UK Government

Подготовката на тази публикация е осъществена с подкрепата на правителството на Обединеното кралство. Представените в публикацията гледни точки не отразяват непременно официалната позиция на правителството на Обединеното кралство.

COVID-19 И ПОСЛЕДИЦИТЕ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ПРЕГЛЕД НА ПРИЛОЖИМАТА СЪДЕБНА ПРАКТИКА
НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

COVID-19 И ПОСЛЕДИЦИТЕ ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ПРЕГЛЕД НА ПРИЛОЖИМАТА СЪДЕБНА ПРАКТИКА
НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

София • 2021

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

Редактори:

Биляна Брейтуейт, директор на Програма „Западни Балкани“, Център AIRE

Катарина Харби, старши правен консултант, Център AIRE

Горан Милетич, директор за Европа, Защитници на човешките права

Основен принос за публикацията имат:

Леди Бианку, бивш съдия в Европейския съд по правата на човека и доцент в Страсбургския университет

Нуала Мол, основател и старши юрист, Център AIRE

Ханна Смит, юрист и мениджър на правни проекти, Център AIRE

Изказваме благодарност и на Клара Слейтър и Емма Гилбърт за приноса им към публикацията.

Правна и езикова редакция на български език:

Агила ЕООД – Вихър Кръстев, Гергана Алякова

© 2021 Център AIRE

Настоящата версия на английски език е преведена и на босненски/хърватски/ черногорски/сръбски, албански, македонски, румънски и български език.

Графично оформление:

Kliker Dizajn

ПРЕДГОВОР

Настоящото Ръководство за приложението на Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ) по време на пандемията от COVID-19 задава рамката за Седмия годишен регионален форум за върховенството на закона за Югоизточна Европа. От 2014 г. форумът събира представители на международни, върховни и конституционни съдилища, председатели на съдебни съвети, директори на академии и институции за съдебно обучение, правителствени агенти пред Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) в Страсбург, представители на неправителствени организации и видни правни експерти, за да разискват най-важните въпроси, произтичащи от ЕКПЧ за Съда в Страсбург и за участващите във форума национални съдилища.

Както почти целия свят, България се оказа неподготвена за справяне с COVID-19. Това важи за правната ѝ система, върховенството на закона и последиците от пандемията за основните права.

Пандемията активира и позитивните, и негативните задължения на държавите съгласно Конвенцията – от правото на живот и правото на хуманни условия на задържане до правото на свобода, свободата на движение, свободата на изразяване и прочие. Правото на справедлив съдебен процес обхваща друг важен аспект от въздействието на COVID-19, тъй като за дълъг период от време съдебната система в България функционираше в ограничена степен и се гледаха само „спешни дела“. Различните уязвими групи, като подложените на домашно насилие, ромските етнически малцинства и социалните групи в неравностойно икономическо положение, също могат да искат основните им права и свободи да са еднакво защитени, включително достъпът до здравеопазване или до образование.

Вярно е обаче и друго: правото на живот, колкото и високо да се цени във всеки правов ред, не бива да се използва като смокинов лист за накръпяване върховенството на закона и принципите на правовата държава във всяко общество. Съществува огромна разлика между истинската воля за постигане на баланс между правото на живот и основните права, и използването на съответната извънредна ситуация, както и да е регламентирана, за самоцелно укрепване на политическата власт.

Ясно е, че целият спектър от кризи, предизвикани от COVID-19, кара човек да разгледа обхвата и взаимодействието между правото на здравеопазване и правото на живот във връзка с останалите права и свободи, свободата на медиите, условията на задържане и равното третиране на всички уязвими групи. Злоупотребата с личните данни на граждани с положителен тест за COVID-19 и обвиненията към определени социални и етнически

групи не са правилният подход. В същия ред на мисли липсата на достъп до публична информация за журналистите и заплахите срещу тях могат в много случаи да намалят ефективността на реакцията на държавата на пандемията.

Имайки предвид това, се постаряхме да изготвим Ръководство, чиято първа част представя кратък анализ на уредените в Конвенцията права, които са най-засегнати от пандемията от COVID-19 и от ответните реакции на правителствата за овладяването ѝ. Описателното обобщение се основава на разпоредбите на ЕКПЧ и на съдебни решения, които са най-относими към породените от пандемията въпроси от правен характер и се стреми да приложи съществуващата съдебна практика на Съда в Страсбург към новата фактическа обстановка, пред която сме изправени понастоящем. Тъй като в отговор на пандемията някои държави, в това число и България, се възползваха от правото на освобождаване от задълженията си по Конвенцията в съответствие с член 15, първата част продължава с описание на процедурните и материалноправни критерии за правомерно ползване на дерогация от Конвенцията. В края на частта са обсъдени институционалните и процедурни гаранции, които могат и следва да се прилагат по време на кризисна ситуация, за да са защитени правата на човека.

Втората част на Ръководството съдържа резюмета на решения на Съда в Страсбург, които сме определили като най-относими към уредените в Конвенцията права, обсъдени в първата част. Изборът на относима юриспруденция определено се оказа по-сложна задача, отколкото в предходни години, предвид обхвата на проблемите и броя на приложимите към ситуацията членове на Конвенцията.

Очевидно е, че настоящото Ръководство не дава и не би могло да даде убедителни отговори на сложните правни въпроси, породени от пандемията. То обаче предлага как да се разбират начините за прилагане на членовете на ЕКПЧ в пандемия като COVID-19 и какъв е до момента статутът на относимата съдебна практика на ЕСПЧ. Тя може да се окаже от решаващо значение за намиране на правилните отговори на многобройните касаещи правата на човека въпроси, възникнали по време на пандемията.

Затова се надяваме, че Ръководството може да е в помощ на държавите-членки, в това число и България, да структурират реакцията си на пандемията по начин, който опазва здравето, без да се пожертва общата ни цел да защитаваме правата на човека. То ще е и полезен източник за съдилищата в постигането на справедлив баланс в контекста на пандемията от COVID-19, както и за неправителствените организации, работещи с лица, чиито права и свободи са засегнати. В този дух ще разпространяваме настоящото Ръко-

водство в целия регион с надеждата, че то може да е в помощ на широкия кръг от институции и организации, които вече се срещат или скоро ще трябва да се изправят пред сложните правни въпроси, породени от пандемията.

Билиана Брейтуейт
Център AIRE

Горан Милетић
Защитници на гражданските
права

Хартмут Ранк
Фондация „Конрад Аденауер“

Есента на 2020 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	5
Списък на съкращенията	17
Въведение	21

ПЪРВА ЧАСТ

Глава I. Права, чиято приложимост е изведена на преден план от COVID-19 и от ответната реакция на държавите	29
1. Член 2 – Право на живот	29
а. Позитивни задължения за опазване на живота	30
б. Процедурни задължения за разследване	45
2. Член 3 – Защита от нечовешко и унижително отношение	49
а. Позитивни задължения за защита от нечовешко и унижително отношение	50
б. Процедурни задължения за разследване	65
3. Член 8 – Право на зачитане на личния и семейния живот	66
а. Приложно поле на член 8	67
б. Ограничения	77
4. Член 5 – Право на свобода	81
а. Приложно поле на член 5	81
б. Позволени изключения	85
в. Предпазни мерки съгласно член 5	88
5. Член 2 от Протокол № 4 – Право на свободно придвижване, в това число на напускане и влизане в собствената си страна	91
б. Право на влизане в собствената си страна	96
6. Член 6 – Право на справедлив съдебен процес	99
а. Обща справедливост и ефективно участие в съдебното производство	100
б. Разглеждане на делата в открито съдебно заседание	103
в. В разумен срок	105
г. Право на обвиняемия на бърза, практична и ефективна правна помощ	106
7. Член 10 – Право на свобода на изразяването на мнение	110
а. Приложно поле на член 10	111
б. Какво представлява намеса в правото на свобода на изразяване?	113
в. Позволени намеси в правото на свобода на изразяването на мнение	116
8. Член 11 – Право на свобода на събранията и сдружаването	123
а. Приложно поле на член 11	123
б. Позволени намеси в правото на свобода на сдружаване и волеизява	124
9. Член 3 от Протокол № 1 – Право на свободни избори	131
а. Приложно поле на член 3 от Протокол № 1	131

б. Позволен намеси в правото на свободни избори	132
в. Право на участие в предизборна кампания	135
г. Провеждане на избори по време на пандемията	136
10. Член 2 от Протокол № 1 – Право на образование	138
а. Приложно поле на член 2 от Протокол № 1	138
б. Позволен намеси в правото на образование	139
в. Дискриминация и връзката между член 14 и член 2 от Протокол № 1	141
11. Член 1 от Протокол № 1 – Право на собственост	145
а. Мирно ползване на притежанията	146
б. Естество на намесата	146
в. Законност	148
г. Тест за обществен интерес	149
д. Съразмерност	149
12. Член 14 и член 1 от Протокол № 12 – Забрана на дискриминацията	153
а. Здравеопазване	154
б. Домашно насилие	157
в. Прилагане на ограниченията на свободното движение и събранията	159
Глава II. Дерогации	161
1. Обща информация	161
2. Как действа ЕКПЧ в случай на дерогация?	163
а. Съществени критерии	163
б. Процедурни критерии	169
в. Да се ползва или не дерогация в ситуацията, породена от пандемията от COVID-19?	170
Глава III. Институционални и процесуални гаранции по време на кризисна ситуация	177
1. Критериите, според които се преценява дали има злоупотреба	179
а. Законност	180
б. Съразмерност, включително временен характер на мерките	181
2. Гаранциите срещу злоупотреба	184
а. Парламентарен контрол	184
б. Съдебен контрол	187
в. Вътрешноправителствен контрол и независим(и) омбудсман(и)	188
Глава IV . Заключение	191

ЧАСТ ВТОРА

I. Дерогация и извънредни мерки	197
РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО „А. И ДРУГИ СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО“	197
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „AKSOY СРЕЩУ ТУРЦИЯ“	204
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „BRANNIGAN И McBRIDE СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО“	209
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „KOUFAKI И ADEDY СРЕЩУ ГЪРЦИЯ“	212
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „LAWLESS СРЕЩУ ИРЛАНДИЯ (№ 3)“	215
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „ŞAHİN ALPAŸ СРЕЩУ ТУРЦИЯ“	217
II. Позитивни задължения за опазване на живота и здравето, в това число в местата за задържане	225
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „BUDAYEVA И ДРУГИ СРЕЩУ РУСИЯ“	225
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „CALVELLI И SIGLIO СРЕЩУ ИТАЛИЯ“	229
РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО ЦЕНТЪР ЗА ПРАВНИ РЕСУРСИ ОТ ИМЕТО НА VALENTIN CÂMPREANU СРЕЩУ РУМЪНИЯ	233
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО CORDELLA И ДРУГИ СРЕЩУ ИТАЛИЯ	237
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО EUGENIA LAŢAR СРЕЩУ РУМЪНИЯ	242
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО GHAVTADZE СРЕЩУ ГРУЗИЯ	247
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО KHUDOVIN СРЕЩУ РУСИЯ	251
РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО LOPES DE SOUSA FERNANDES СРЕЩУ ПОРТУГАЛИЯ	256
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО MOUISEL СРЕЩУ ФРАНЦИЯ	260
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО НЕНЧЕВА И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ	263

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО ÖNERÜYILDIZ СРЕЩУ ТУРЦИЯ	269
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО OPUZ СРЕЩУ ТУРЦИЯ	274
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО OSMAN СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО	279
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО OYAL СРЕЩУ ТУРЦИЯ	285
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО SHELLEY СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО	289
РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО ŠILIN СРЕЩУ СЛОВЕНИЯ	292
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО STRAZIMIRI СРЕЩУ АЛБАНИЯ	295
III. Експулсиране и екстрадиране	301
РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО PAROSHVICI СРЕЩУ БЕЛГИЯ	301
IV. Ограничителни мерки и задържане под стража	305
РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО AUSTIN И ДРУГИ СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО	305
РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО BUZADJI СРЕЩУ РЕПУБЛИКА МОЛДОВА	309
РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО DE TOMMASO СРЕЩУ ИТАЛИЯ	313
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ENHORN СРЕЩУ ШВЕЦИЯ	318
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ERPLE СРЕЩУ ГЕРМАНИЯ	322
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО GUZZARDI СРЕЩУ ИТАЛИЯ	325
РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО NADA СРЕЩУ ШВЕЙЦАРИЯ	330

V. Съдебно производство и гаранции	337
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ВАЛІС СРЕЩУ ХЪРВАТИЯ	337
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО BOGUMIL СРЕЩУ ПОРТУГАЛИЯ	341
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО КНЛЕВІК СРЕЩУ УКРАЙНА	345
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО OTGON СРЕЩУ РЕПУБЛИКА МОЛДОВА	349
VI. Личен живот/медицински прегледи, лечение и научни изследвания	351
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО BATALINŲ СРЕЩУ РУСИЯ	351
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО GLASS СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО	356
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ХРИСТОЗОВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ	360
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО СВИДЕТЕЛИ НА ЙЕХОВА ОТ МОСКВА И ДРУГИ СРЕЩУ РУСИЯ	364
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО M.A.K. и R.K. СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО	369
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО NITECKI СРЕЩУ ПОЛША	374
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО PANTELEYENKO СРЕЩУ УКРАЙНА	376
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО PENTIASOVA И ДРУГИ СРЕЩУ МОЛДОВА	380
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО R.S. СРЕЩУ УНГАРИЯ	384
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО SOLOMAKHIN СРЕЩУ УКРАЙНА	387
VII. Информирано съгласие	391
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ALTUŇ И ДРУГИ СРЕЩУ ТУРЦИЯ	391
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО DVOŘÁČEK СРЕЩУ ЧЕШКАТА РЕПУБЛИКА	394

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ELBERTE СРЕЩУ ЛАТВИЯ	398
VIII. Съхранение на данни, включително проследяване	403
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО AVILKINA И ДРУГИ СРЕЩУ РУСИЯ	403
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО L.H. СРЕЩУ ЛАТВИЯ	406
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО RADU СРЕЩУ РЕПУБЛИКА МОЛДОВА	409
РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО ROMAN ZAKHAROV СРЕЩУ РУСИЯ	412
РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО S. И MARPER СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО	418
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО Y.Y. СРЕЩУ РУСИЯ	421
IX. Семейн живот	425
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО KUIMOV СРЕЩУ РУСИЯ	425
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО SABANCHIYEVA И ДРУГИ СРЕЩУ РУСИЯ	429
X. Свобода на изразяването на мнение / право на свободно получаване на информация	435
РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО GUERRA И ДРУГИ СРЕЩУ ИТАЛИЯ	435
РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG СРЕЩУ УНГАРИЯ	438
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО SALLUSTI СРЕЩУ ИТАЛИЯ	442
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО WOMEN ON WAVES И ДРУГИ СРЕЩУ ПОРТУГАЛИЯ	444
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО YOUTH INITIATIVE FOR HUMAN RIGHTS СРЕЩУ СЪРБИЯ	447
XI. Свобода на събранията и сдружаването	449

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО CISSE СРЕЩУ ФРАНЦИЯ	449
ХII. Право на свободно придвижване, в това число на напускане и влизане в собствената си страна	453
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО А.Е. СРЕЩУ ПОЛША	453
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ANTONENKOV И ДРУГИ СРЕЩУ УКРАЙНА	456
РЕШЕНИЕ НА СЪДА ПО ДЕЛАТА (1) OLIVIEIRA СРЕЩУ НИДЕРЛАНДИЯ -И- (2) LANDVREUGD СРЕЩУ НИДЕРЛАНДИЯ	459
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО МИЛЕН КОСТОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ	462
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО OUDRHIRI СРЕЩУ ФРАНЦИЯ	465
ХIII. Дискриминация	467
РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО KIYUTIN СРЕЩУ РУСИЯ	467

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

В таблицата по-долу са представени значенията на различните съкращения и акроними, използвани в Ръководството.

Съкращения	Определения
ЕКПЧ / Конвенцията	Европейската конвенция за правата на човека
ЕСПЧ / Съдът	Европейският съд по правата на човека
Държава/държави/ договарящи държави	Договарящите държави по Европейската конвенция за правата на човека
Държави от Западните Балкани	Албания, Босна и Херцеговина, Косово, Черна гора, Република Северна Македония и Сърбия
МСООН (ICJ)	Международният съд на ООН
МПГПП	Международният пакт на ООН за граждански и политически права
Истанбулска конвенция	Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие
Конвенция от Ланзароте	Конвенция на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие
КПИ	Европейски комитет за предотвратяване прилагането на изтезания и нечовешко или унижително отношение и наказание към Съвета на Европа
Изложение на принципите на КПИ	Изложение на принципите на КПИ относно третирането на лишените от свобода в контекста на пандемията от COVID-19
ЛПС	Лични предпазни средства

Бележки относно цитатите, бележките под линия и резюметата на съдебни решения

В справките за делата в Европейския съд по правата на човека са посочени имената в курсив, датата на решението и номерът на жалбата. Посочено е също дали споменатите в текста решения са резюмирани във втората част от настоящото Ръководство.

Препратки към членове и протоколи

Всички позовавания на членове и протоколи се отнасят за членове и протоколи на ЕКПЧ, освен ако не е посочено друго.

Първа част

ВЪВЕДЕНИЕ

Както и предишни издания, тазгодишното Ръководство за Европейската конвенция за правата на човека по време на пандемията от COVID-19 е разделено на две части. Първата част е описателна, а втората се състои от резюмета на подбрани решения на Европейския съд по правата на човека (наричан по-нататък „Съдът“ или ЕСПЧ).

Непредвидимостта, разрастването и непрестанната изменчивост на пандемията от COVID-19 са причината форматът и съдържанието на Ръководството да са донякъде различни от предишните издания. Структурата и съдържанието са съобразени с безпрецедентната ситуация, както и със сравнително ограничения брой налични юриспруденциални или доктринални отговори на сходни ситуации, широкия спектър на уредените в Конвенцията права, засегнати от пандемията, и различните ответни реакции на държавите-членки в опитите им да овладеят ситуацията.

След въведението в Глава I от първата част на Ръководството са разгледани най-напред правата, засегнати от пандемията от COVID-19. Отделните части на Глава I са обособени съобразно отделните членове на Европейската конвенция за правата на човека (наричана по-нататък „Конвенцията“ или ЕКПЧ). Решението да се структурира тази глава по този начин има чисто дидактическа цел. Счетено бе, че би било полезно да се представи списък с членове на Конвенцията, които е по-вероятно да са приложими в свързани с COVID-19 дела, въз основа на позицията на съдебната практика на ЕСПЧ към момента на изготвяне на Ръководството. Тази структура би следвало да е от особена полза за съдиите и юристите в региона, които ще са на предната линия в решаването на свързани с Конвенцията казуси, произтичащи от пандемията от COVID-19.

Макар досега в националните съдилища да са решени съвсем малко конкретно свързани с пандемията от COVID-19 дела,¹ няма съмнение, че казуси за уредени в Конвенцията права, засегнати от пандемията, в близко бъдеще ще се озоват върху бюрата на съдиите от националните и международните съдилища. Съществуващата обаче съдебна практика по прилагането на ЕКПЧ, свързана с епидемични ситуации или заразни заболявания, е ограничена.² От друга страна, съществува обширна съдебна практика на

---

¹ Вж. решенията на Конституционния съд на Босна, Конституционния съд на Косово и Административния съд на СЕ в Страсбург, посочени в Глава III от настоящото Ръководство.

² Вж. например *Enhorn* срещу Швеция, решение от 25 януари 2005 г., № 56529/00 (представено в резюме по-долу); *Kotsaftis* срещу Гърция, решение от 12 юни 2008 г.,

ЕСПЧ, свързана с опазване здравето на задържани лица или лица, за които държавата е поела отговорност, с лечението на уязвими лица, в това число болни, възрастни и деца, или с правата на лица, получаващи медицинско лечение. Затова целта на Ръководството е съществуващата юриспруденция да бъде прилагана по аналогия, когато е целесъобразно, към новите фактически обстоятелства, които могат да бъдат отнесени за разглеждане от съдилищата.

Както е пояснено в Глава I от първата част, пандемичната ситуация не поставя еднакъв акцент върху всички уредени в Конвенцията права. Вирулентността и разпространението на заболяването застрашават благополучието на хората и повдигат въпроси, свързани с правото на медицинско лечение, тълкувано в рамките на правото на живот, правото на неподлагане на физическо малтретиране или унизително отношение, правото на личен живот и прочие. В Глава I се обяснява, че Конвенцията, както се тълкува от Съда досега, може да задължи държавите да предприемат позитивни мерки за предотвратяване разпространението на COVID-19 в опит да ограничат разпространението на инфекцията сред населението и да предлагат подходящо медицинско лечение на заразените.³ Тези задължения може да са по-очевидни в случаите на лица, за които държавата носи отговорност или за особено уязвимите.⁴

В усилията си да изпълняват тези си задължения, държавите-членки прилагат множество безпрецедентни мерки, като пълен или частичен локдаун, карантина, принудителна социална дистанция и допълнителни предпазни мерки (shielding) за най-уязвимите групи. Тези термини се споменават често в настоящото Ръководство и по-долу е дадено общо определение за всеки от тях.

№ 39780/06; Shelley срещу Обединеното кралство, решение по допустимост от 4 декември 2008 г., № 23800/06 (представено в резюме по-долу); Jeladze срещу Грузия, решение от 18 декември 2012 г., № 1871/08; Martzaklis и други срещу Гърция, решение от 9 юли 2015 г., № 20378/13; Cătălin Eugen Micu срещу Румъния, решение от 5 януари 2016 г., № 55104/13; а относно извеждане на тежко болен вж. решенията на Голямата камера по делата N. срещу Обединеното кралство, 27 май 2008 г., № 26565/05; D. срещу Обединеното кралство, 2 май 1997 г., № 30240/96; и Paposhvili срещу Белгия, решение от 13 декември 2016 г., № 41738/10 (резюмирано по-долу).

³ Вж. развитието на съдебната практика от L.C.B. срещу Обединеното кралство, решение от 9 юни 1998 г., № 23413/94 и Osman срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 28 октомври 1998 г., № 23452/94 (представено в резюме по-долу) до Lopes de Sousa Fernandes срещу Португалия, решение на Голямата камера от 19 декември 2017 г., № 56080/13 (представено в резюме по-долу).

⁴ Вж. Център за правни ресурси от името на Valentin Câmpeanu срещу Румъния, решение на Голямата камера от 17 юли 2004 г., № 47848/08 (представено в резюме по-долу).

„**Локдаун**“ (т.е. блокади на населени места, вечерен час, забрана за напускане на домовете, затваряне на учебни заведения и детски градини, търговски центрове и обекти, заведения, кина, фитнеси и други места, в които има концентрация на хора) е термин, заимстван от практиката в американските затвори. С него се описва ситуация, когато затворниците са лишени от нормалните си свободи като отдых и право на събиране заради временно извънредно положение в затвора. В контекста на COVID-19 понятието се използва по аналогия за обозначаване на ограниченията на свободата на придвижване и на общуване както в семействата и общностите, така и извън тях, налагани на цялото население като общи мерки с цел ограничаване разпространението на вируса. Тези мерки се прилагат спрямо всички, независимо дали е установено, че са предполагаеми носители на вируса, или негови жертви. Съществуват и изключения от прилагането на мерките, предвидени в съответните закони, подзаконови актове или правителствени решения. Следователно мярката „локдаун“ е най-обикновено ограничаване на свободата на движение и на правото на зачитане на семейния, социалния и икономическия живот.

„**Карантина**“ е термин, използван за обозначаване на мерките, прилагани спрямо конкретни лица или членове на цели групи, за които е установено, че са заразени с вируса или за които се подозира, че са действителни или вероятни негови носители. Поставените под карантина обикновено се изолират в дадено място и нямат право да го напускат по каквато и да е причина, докато не премине рискът, който представляват за останалите. Наложените с карантината ограничения обикновено са по-тежки от тези при локдаун и могат да съставляват лишаване от свобода или ограничение на свободата в зависимост от редица фактори.⁵

„**Допълнителни предпазни мерки (shielding)**“ е термин, използван за обозначаване на практиката да бъдат предпазвани от COVID-19 лицата, които са изключително уязвими клинично и за които съществува висока опасност да се разболеят тежко, ако бъдат заразени. Правителството съветва тези лица да се „скрият“ от останалата част от населението, за да избягнат риска от заразяване. В зависимост от определеното за съответното лице равнище на риска това може да означава просто стриктно спазване на социалното дистанциране или „пълна изолация“ чрез избягване на супермаркети, събирания и всякакви контакти извън дома. Така от уязвимите

---

⁵ Различните фактори, които влияят на решението дали дадена мярка представлява лишаване от свобода, или ограничение на свободата на придвижване, са подробно разглеждани в раздела за член 5 („Право на свобода и сигурност“) в Глава I по-долу.

лица се изисква да са по-предпазливи в спазване на правилата в сравнение с останалото население. За разлика обаче от социалното дистанциране, наложените с локдаун забрани и карантината, допълнителните предпазни мерки като цяло са за индивидуална защита.

„Социално дистанциране“ е термин, използван за обозначаване на насоките за свеждане до минимум на контактите (обикновено с хората извън домакинството) и по този начин ограничаване на риска от предаване на инфекцията в общността. Световната здравна организация (СЗО) препоръчва между лица от различни домакинства да се поддържа разстояние от поне един метър. Затова насоките за социално дистанциране в различните държави в Европа варират от един до два метра. Физическите и юридическите лица могат да бъдат глобявани за неспазване на правилата за социално дистанциране.

Приемането на описаните по-горе мерки съставлява намеса в много от уредените в Конвенцията права. Поради затварянето на съдилищата по време на пандемията бе ограничено например правото на достъп до съд, а продължителността на гражданските и наказателните производства бе удължена, особено що се касае до задържаните лица. Мерките съставляват намеса в правото на семеен живот, на свободно придвижване в страната и на протест. Затворени бяха училища, храмове, обекти за поклонение и икономически дейности, което повдига въпроси относно правото на образование, правото на богослужение, свободата на изразяване на мнение и правото на мирно ползване на собствеността.

В Глава I са посочени повечето уредени в Конвенцията права, засегнати по време на пандемията поради заплахата за здравето, породена от самата пандемия или поради държавната намеса в опит да се овладее разпространението на COVID-19. Представен е кратък анализ на приложимостта на посочените права и е предположено какви задължения за договарящите държави би могла да създаде пандемията от COVID-19. Представен е и обзор как в някои случаи последиците от пандемията и предприетите мерки засягат непропорционално определени групи. Подказани са и някои от възможните задължения за разумно адаптиране на мерките, за да бъдат съобразени с различията сред групите от населението, за чиято защита са предназначени.

Глава II на първата част касае конкретен аспект от реакцията на държавите-членки на пандемията от COVID-19. След приемането на национално законодателство за мерките и действията по време на извънредното положение, което на практика противоречи на няколко уредени в Конвенцията права, някои държави счетоха за подходящо да използват правото си

на дерогация от Конвенцията в съответствие с член 15, което предизвиква реакцията на генералния секретар на Съвета на Европа (наричан по-нататък „генералният секретар“).⁶ За повечето държави обаче дерогацията не бе решение. Тази ситуация може би е прецедент в историята на Конвенцията, когато държавите реагират различно на доста сходен проблем – като използват или не правото си на дерогация от Конвенцията.

Макар че ситуацията със сигурност е безпрецедентна в историята на Конвенцията, а избухването на пандемията от COVID-19 не бе предвидено, тук следва да се отбележи също, че ЕКПЧ е създадена с разбиране за последиците от инфекциозни болести като вариола, холера, полиомиелит и грип. Авторите ѝ от края на 40–те години на XX век са преживели епидемията от „испански грип“ от 1918 – 1920 г., отнела живота на между 17 и 50 милиона души по света.⁷ По онова време принудителната карантина и подобни мерки са сред единствените механизми за овладяване разпространението на такива заболявания, тъй като ваксините и другите лечения все още са в процес на разработване. Ваксините срещу полиомиелит например са създадени едва през 50–те години на XX век.⁸

Следователно авторите на Конвенцията са имали лични впечатления за необходимостта от инструменти за овладяване на епидемиите от инфекциозни заболявания и затова в текста ѝ са заложени такива механизми. Два показателни примера за това са член 5, § 1, буква е) (закономъобразно лишаване от свобода с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести) и член 2, § 3 от Протокол № 4 (допускащ налагане на ограничения върху упражняването на правото на свободно придвижване с цел защита на здравето).

Очевидно рамката на Конвенцията е разчетена да гарантира, че разпоредбите ѝ не само ще устоят на кризисни ситуации, но и ще спомогнат за формиране на реакциите на държавите в такива ситуации. Конвенцията не е предвидена като пречка за предприемане на мерки за опазване на здравето, а обезпечава тяхната „законност“ и пропорционалност. Трябва да се отбележи още, че успешното прилагане на Конвенцията по време на

---

⁶ SG/Inf(2020)11, 7 април 2020 г., „Зачитане на демокрацията, принципите на правовата държава и правата на човека в условията на санитарната криза, предизвикана от COVID-19 – инструментариум за държавите членки“.

⁷ <https://www.cdc.gov/flu/pandemic-resources/1918-pandemic-h1n1.html> „Пандемията от 1918 г. (вирусът H1N1)“, Центрове за контрол и превенция на заболяванията на САЩ, страницата е прегледана последно на 20 март 2019 г.

⁸ <https://www.historyofvaccines.org/timeline/all> „История на ваксините“, Лекарска колегия на Филадельфия.

извънредни ситуации е доказано в много държави членки. Спазването на гарантираната от Конвенцията защита в извънредни ситуации е по-важно от всякога.

Предвид факта, че десет държави членки се възползваха от правото си на дерогация от Конвенцията в отговор на пандемията, в Глава II от първата част е изяснена съдебната практика относно член 15 от Конвенцията. Пандемията от COVID-19 подтикна също много държави да приемат нови законодателни мерки или да направят административни промени. По изключение функционирането на демократично избрани институции и на съдебната власт бе или преустановено, или ограничено за няколко седмици, а в някои случаи и за по-дълго. Това се видя ясно в страни от Западните Балкани. Появиха се опасения дали тази ситуация би могла да застраши върховенството на закона и демокрацията – два принципа на Конвенцията, без които би било почти невъзможно да се защитават правата на човека. Важно е да се подчертае, че съгласно Конвенцията, каквото и решение да вземат държавите-членки, когато ги връхлети пандемията – да ползват дерогация или не, действията им неизменно трябва да са в съответствие с текста, принципите и духа на Конвенцията.

По тази причина Глава III от първата част е посветена на принципите на законност и пропорционалност. Тези принципи формират основите на системата на Конвенцията и се прилагат както в обичайни, така и в извънредни ситуации. Те са относими към пандемията от COVID-19, независимо дали държавите-членки са ползвали правото си на дерогация съгласно член 15 или не. Освен това в тази глава се съдържа анализ на институционалните гаранции и решаващата им роля, за да се гарантира, че принципите на законност и съразмерност се спазват надлежно по време на кризата, предизвикана от COVID-19. Тези принципи и начинът, по който институциите наблюдават прилагането им, са изключително важни при оценката на съвместимостта с Конвенцията на правителствените мерки за борба с пандемията.

Втората част от Ръководството, както винаги, съдържа резюмета на решения на ЕСПЧ, които се считат за относими към разглежданата тема, в случая дела, най-тясно свързани с опасенията за правата на човека по време на пандемията от COVID-19. Анализът на Съда в тези решения следва да предложи полезни примери за представителите на национални и международни институции, ползващи настоящото Ръководство.

Вярваме, че настоящото издание, особено с оглед на неговия формат и методика за разглеждане на въпросите, породени от пандемията от

COVID-19 и засягащи уредените в Конвенцията права, ще е полезно посбие за всички, които трябва да тълкуват и прилагат провъзгласените в Конвенцията права в контекста на кризата, предизвикана от COVID-19.

**ПРАВА, ЧИЯТО ПРИЛОЖИМОСТ Е ИЗВЕДЕНА
НА ПРЕДЕН ПЛАН ОТ COVID-19 И ОТ ОТВЕТНАТА
РЕАКЦИЯ НА ДЪРЖАВИТЕ**

Държавите имат общо задължение съгласно ЕКПЧ да предприемат адекватни мерки за защита на населението от разпространение на COVID-19 и от предотвратимо заразяване, както и от последствията му. Тези задължения възникват основно по силата на член 2 (Право на живот), член 3 (Забрана на изтезанията) и член 8 (Право на зачитане на личния и семейния живот).

Тази глава разглежда ситуациите, в които могат да възникнат задълженията за опазване на живота и здравето, както и точния обхват на позитивните задължения, които могат да се активират за държавите съгласно Конвенцията в контекста на пандемията от COVID-19. Разгледани са и начините, по които различните уредени в Конвенцията права са засегнати от предприетите от държавите мерки за защита на живота и здравето и е представен анализ до каква степен намесата във всяко право може да се разглежда като оправдана.

Всеки раздел от тази глава визира различно уредено в Конвенцията право. Признава се обаче, че действието на провъзгласените в Конвенцията права не е изолирано и че разбирането за тяхната взаимосвързаност е жизненоважно за гарантиране на ефективната им защита. Затова разделите в тази глава съдържат множество препратки към други части на публикацията, за да се подчертае относимостта на други права към анализа в даден раздел и за да бъде насочен читателят към съответното им обсъждане в настоящата публикация.

1. Член 2 – Право на живот

Член 2, уреждащ правото на живот, е една от най-фундаменталните разпоредби на Конвенцията. Това право е неотменимо и не подлежи на дерогация в мирно време, което означава, че държавите не могат да суспендират задълженията си по тази разпоредба по време на пандемията от COVID-19. Член 2 предвижда:

1. Правото на живот на всеки се защитава от закона. Никой не може да бъде умишлено лишен от живот, освен в изпълнение на съдебна присъда за извършено престъпление, за което такова наказание е предвидено в закона.

2. Лишаването от живот не се разглежда като противоречащо на разпоредбите на този член, когато то е резултат от употреба на сила, призната за абсолютно необходима:

- a) при защитата на което и да е лице от незаконно насилие;
- b) при осъществяването на правомерен арест или при предотвратяване на бягството на лице, законно лишено от свобода;
- c) при действия, предприети в съответствие със закона за потушаване на бунт или метеж.

а. Позитивни задължения за опазване на живота

Член 2 задължава държавите да се въздържат от незаконно лишаване от живот (негативно задължение) и да предприемат също мерки за опазване на живота на лицата под тяхна юрисдикция (позитивно задължение). Позитивните задължения на държавите в този контекст имат различна форма, в това число регулаторни и оперативни задължения, които са анализирани накратко по-долу.

Регулаторни задължения

Член 2 задължава държавите да установят законодателна рамка и да прилагат регулаторни рамки за опазване на живота.⁹ Когато държава предприеме, организира или разреши опасни дейности, тя трябва задължително да гарантира посредством система от правила и достатъчен контрол, че породеният от извършването на тези дейности риск за живота е сведен до разумен минимум.¹⁰ Това включва регулиране на разкриването, извършването, осигуряването и надзора на дейности, считани за рискови или опасни по същността си, по начин, съобразен с особените им характеристики.¹¹ Държавите трябва да задължат всички заинтересовани страни да предприемат практически мерки за гарантиране на ефективната защита на гражданите, чийто живот може да бъде застрашен от рисковете, съпътстващи извършването от тях дейности.

„Организираните“ или „разрешени“ от държавата дейности, които обикновено се смятат за безопасни, биха могли да се превърнат в опасни в настоящата ситуация, единствено защото включват контакт с други хора и следователно заплахата от заразяване с COVID-19. Това включва например ходенето на училище, на работа, посещенията в болници, развлекателни

⁹ Lopes de Sousa Fernandes срещу Португалия, решение на Голямата камера от 19 декември 2017 г., № 56080/13, § 166 (представено в резюме по-долу); Lambert и други срещу Франция, решение на Голямата камера от 5 юни 2015 г., № 46043/14, § 140; Oyal срещу Турция, решение от 23 март 2010 г., № 4864/05, § 54 (представено в резюме по-долу).

¹⁰ Mičibabić срещу Сърбия, решение от 12 юли 2016 г., № 34661/07, § 126.

¹¹ Sevrioglu срещу Турция, решение от 4 октомври 2016 г., № 69546/12, § 57.

центрове, библиотеки, музеи, магазини и ползването на обществен транспорт. Регулаторните задължения по член 2 изискват от правителствата да прилагат регулаторни рамки, за да се гарантира въвеждането и спазването на подходящи насоки и процедури за здравословни и безопасни условия в тези места и така да се предотврати разпространението на COVID-19.¹² Тези насоки и разпоредби биха могли да съдържат например съвети как да се осигури социално дистанциране, да изискват поставяне на разделителни предпазни прегради там, където хората са в непосредствена близост, или да направят задължително носенето на лицеви маски на определени места, например в обществения транспорт. Като алтернативна възможност в зависимост от равнището на съществуващия риск може да се счете за необходимо тези места или услуги да бъдат затворени или да се ограничи физическият достъп до тях, ако не може да се организира оставането им отворени, без да представляват заплаха за човешкия живот.

Лечебни заведения за болнична помощ

В контекста на общественото здраве държавите са длъжни да приемат разпоредби, задължаващи болниците, независимо от собствеността им, да вземат подходящи мерки за опазване живота на пациентите и персонала.¹³ Позитивните задължения на дадена държава в този контекст трябва да отговарят на променящата се обстановка съгласно наличните данни и информация. За да се гарантира, че реакцията им на пандемията от COVID-19 е в съответствие с член 2, правителствата са длъжни да изменят и актуализират разпоредбите, уреждащи дейността на болниците под тяхна юрисдикция, с цел опазване живота на пациентите и персонала им от заплахата, породена от COVID-19.

Оперативни задължения за предприемане на превантивни мерки

Държавите са длъжни също да предприемат превантивни оперативни мерки за защита на хората от специфични заплахи за живота, произтичащи от „опасни ситуации“¹⁴ в контекста както на частни, така и на обществени дейности,¹⁵ когато държавата е знаела или логично е трябвало да знае за риска (Тестът „Осман“).¹⁶ Това задължение обхваща предотвратяването

¹² Vilnes и други срещу Норвегия, решение от 5 декември 2013 г., №№ 52806/09 и 22703/10.

¹³ Calvelli и Ciglio срещу Италия, решение от 17 януари 2002 г., № 32967/96 (резюмирано по-долу).

¹⁴ Стоянови срещу България, решение от 9 ноември 2010 г., № 42980/04.

¹⁵ Oneryildiz срещу Турция, решение на Голямата камера от 30 ноември 2004 г., № 48939/99 (представено в резюме по-долу).

¹⁶ Т.нар. Тест „Осман“, разработен за първи път от Голямата камера по делото

на смъртни случаи, причинена от промишлени, екологични и природни бедствия.¹⁷ Съдебната практика на Съда в областта на заразните болести е ограничена¹⁸ и времето ще покаже дали COVID-19 ще попадне в определението за „природна заплаха“ или „природно бедствие“, или в някоя друга категория.

Тестът „Осман“

Споменатият по-горе Тест „Осман“ предполага:

Задължително трябва да се установи по приемлив за Съда начин, че към момента на съществуването на реален и непосредствен риск за живота на определено лице или лица, породен от престъпните действия на трето лице, властите са знаели или би трябвало да са знаели за него и че не са предприели мерки в рамките на правомощията си, с които, след обективна преценка, е могло да се очаква рискът да бъде предотвратен.

- Възниква ли оперативна задължение да бъдат взети мерки за предотвратяване на смъртни случаи от COVID-19?

Може да се твърди, че държавите в цяла Европа са знаели от януари 2020 г. за породената от COVID-19 заплаха за живота и че вирусът ще достигне и ще се разпространи на тяхна територия. Ако е така, COVID-19 може да се смята за конкретна заплаха за живота, за която държавата е знаела или би трябвало логично да знае и от която има задължение да опазва гражданите си.

Трудността при пандемия като COVID-19 е в това, че определянето на лицето или лицата, чийто живот е застрашен, е почти невъзможно, тъй като цялото население на една държава може да се зарази. Това затруднява влияе върху останалите критерии на Теста „Осман“ – изискването за реален и непосредствен риск.¹⁹ За всяка държава би било трудно да знае

Osman срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 28 октомври 1998 г., № 23452/94, § 116 (резюмирано по-долу)

¹⁷ Например смъртни случаи в резултат на случайна експлозия на сметище близо до бедняшки коптори (Önerüldiz срещу Турция, решение на Голямата камера от 30 ноември 2004 г., № 48939/99 (резюмирано по-долу)); смърт, причинена от предвидимо кално свлачище, поради неприлагане от властите на политики за териториално устройство и спешна помощ при бедствия (Budayeva и други срещу Русия, решение от 20 март 2008 г., №№ 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 и 15343/02 (резюмирано по-долу)); и смърт в резултат от продължително излагане на азбест в държавен корабостроителен завод (Brinca и други срещу Малта).

¹⁸ Вж. Enhorn срещу Швеция, решение от 25 януари 2005 г., № 56529/00 (представено в резюме по-долу); Oyal срещу Турция, решение от 23 март 2010 г., № 4864/05 (представено в резюме по-долу).

¹⁹ Вж. Taplis срещу Италия, решение от 2 март 2017 г., № 41237/14, и по-конкретно особеното мнение на съдии Eicke и Spano.

кои измежду милионите ѝ граждани са изправени пред реален и непосредствен риск от заразяване с COVID-19. Освен това заболяването преминава различно при заразените от COVID-19: за някои вирусът е животозастрашаващ, други нямат никакви симптоми. Затова би било още по-трудно да се определи кои от тях са изложени на реален и непосредствен риск от заразяване с COVID-19 и за кои болестта представлява реална и непосредствена заплаха за живота.

В противовес на това затруднение обаче е фактът, че е възможно да се определят групите хора, изложени на по-голям риск от заразяване с COVID-19²⁰ или по-уязвими на последиците от него, например възрастните или тези с някои съществуващи здравословни проблеми.²¹ Навременността и естеството на намесата на властите също е от значение. Щом особено уязвима или изложена на риск група може да бъде идентифицирана, държавите може да са длъжни да предприемат позитивни мерки за защита на хората от тази група, преди да е подадена каквато и да е индивидуална жалба или искане за помощ.

- Обхват на оперативното задължение

Ако се установи, че дадена държава има оперативното задължение да предприеме мерки за опазване на живота от COVID-19, не е ясно какво точно би изисквало това задължение. Държавите обикновено имат широка свобода за преценка относно използваните методи за изпълнение на оперативните си задължения. Не трябва да се налага невъзможна или прекомерна тежест на властите, а трябва да се отчитат ограниченията, наложени от конкурентните приоритети и ограничените ресурси.²²

При оценката на обхвата на позитивните оперативни задължения на дадена държава и дали държавата ги е изпълнила, Съдът ще разгледа особените обстоятелства по делото, в това число законността на действията или бездействията на властите съобразно националното законодателство, процеса на вземане на решения в страната, включително дали са взети предвид

---

²⁰ Упражняващите определени професии например, за които е по-вероятно да контактуват с други лица и следователно да се заразят с COVID-19, напр. здравните специалисти, вж. <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/articles/whichoccupationshavethehighestpotentialexposuretothecoronaviruscovid19/2020-05-11>, „Кои професии са най-силно изложени на потенциално заразяване с коронавирус?“ Служба за национална статистика, 11 май 2020 г.

²¹ Вж. <https://www.who.int/westernpacific/emergencies/covid-19/information/high-risk-groups>, COVID-19: уязвими и високорискови групи“, Световна здравна организация, Западен тихоокеански регион.

²² Budayeva и други срещу Русия, решение от 20 март 2008 г., №№ 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 и 15343/02 (представено в резюме по-долу).

подходящи изследвания, сложността на въпроса, особено когато става дума за противоречиви интереси в контекста на Конвенцията, произхода на заплахата, доколко рискът може да бъде смекчен и доколко произтича от ясно определена заплаха.²³

Съществуват фактори, заради които е вероятно на държавите да се предостави широко поле за преценка относно избора им на оперативни мерки за предотвратяване на смъртни случаи в резултат от COVID-19. Много от предишните случаи, в които е установено нарушение на оперативното задължение по член 2, касаят несвързани събития, за които държавите са били наясно и са били предупредени. Непрестанната изменчивост на пандемията от COVID-19, свързана с появата на нов вирус, я превръща в по-сложен за ответна реакция риск. Научните познания и разбирането за причините и последиците от COVID-19 продължават да се задълбочават. При избухването на пандемията имаше малко научни изследвания, въз основа на които да се вземат решенията как да се отреагира. Проучванията към онзи момент или изготвените оттогава до сега не определят непременно еднозначна реакция, за която може да се твърди, че правителствата е трябвало да предприемат, за да спазят задълженията си по член 2. Освен това може да съществуват практически ограничения на ресурсите, произтичащи от глобалното търсене на сходно оборудване.

Дори в контекста на екологичните бедствия обаче, които държавите не са могли да контролират, ЕСПЧ е счел, че държавите имат задължение да предприемат превантивни оперативни мерки, за да укрепят капацитета си за справяне с неочаквания характер и стихийната сила на тези природни явления.²⁴ Неочакваният и непредсказуем характер на пандемията може да означава, че държавите следва да разполагат с по-голяма свобода на преценка как да реагират, но не е основание да се твърди, че нямат оперативни задължения по член 2. Поради това оперативните задължения, породени след януари 2020 г., могат да включват задължение за предварителни поръчки на лични предпазни средства (ЛПС) и апарати за командно дишане, за да се осигури защитно оборудване за работниците,²⁵ за налагане на локдаун

²³ *Budayeva* и други срещу Русия, решение от 20 март 2008 г., №№ 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 и 15343/02, § 136–137 (представено в резюме по-долу); *Kolyadenko* и други срещу Русия, решение от 28 февруари 2012 г., №№ 17423/05, 20534/05, 20678/05, 23263/05, 24283/05 и 35673/05, § 161.

²⁴ *M. Ozel* и други срещу Турция, решение от 17 ноември 2005 г., №№ 14350/05, 15245/05 и 16051/05, § 173

²⁵ *Вж. Vrinat* срещу Малта, решение от 24 юли 2014 г., №№ 60908/11, 62110/11, 62129/11, 62312/11 и 62338/11, според което неосигуряването от малтийските власти на

или мерки за социално дистанциране, вземайки предвид препоръките на научната общност през периода и предприемане на своевременни действия въз основа на тях.

- Установяване на нарушение на оперативни задължения

За да се установи нарушение на позитивните оперативни задължения съгласно член 2, е необходимо също да се установи причинно-следствена връзка между невземането на превантивни мерки от държавата и смъртта на дадено лице. Може да се окаже трудно да се определи кога или къде точно някой се е заразил с COVID-19 и дали смъртта му е можело да се предотврати, ако държавата е предприела невзетата превантивна мярка.

- Оперативни задължения в контекста на здравеопазването

Въпреки че действията или бездействията на властите в областта на здравната политика могат да задействат отговорността им като част от регулаторните задължения съгласно член 2,²⁶ неправилното упражняване на дискреционни правомощия или „обикновената“ медицинска небрежност от страна на здравния персонал няма да представляват нарушение на член 2.²⁷ Съгласно член 2 държавата трябва да предвиди достатъчни мерки за гарантиране на високи професионални стандарти при здравните специалисти и за опазване живота на пациентите, но небрежност в координацията при лечението на конкретен пациент обикновено не е достатъчна, за да съставлява нарушение на член 2.²⁸ Съдът обаче е приел, че може да възникне проблем във връзка с член 2, когато се докаже, че властите са изложили нечий живот на риск поради отказан достъп до здравни грижи, които са длъжни да предоставят на населението като цяло.²⁹

В противен случай позитивни оперативни задължения за опазване на живота в контекста на здравеопазването възникват само в някои извънредни обстоятелства:

- когато животът е съзнателно *изложен на опасност поради отказ на достъп до животоспасяващо лечение*; и

адекватна защита на изложени на азбест работещи на плавателни съдове, включително подходящо защитно оборудване (лицеви маски), съставлява нарушение на член 2.

²⁶ Вурзукowski срещу Полша, решение от 27 юни 2006 г., № 11562/05.

²⁷ Powell срещу Обединеното кралство, решение по допустимост от 4 май 2000 г., № 45305/99.

²⁸ Lopes de Sousa Fernandes срещу Португалия, решение на Голямата камера от 19 декември 2017 г., № 56080/13 (представено в резюме по-долу).

²⁹ Сургус срещу Турция, решение на Голямата камера от 10 май 2000 г., № 25781/94, § 219.

• когато системна или структурна дисфункция на болничните услуги води до лишаване на пациент от достъп до животоспасяващо спешно лечение и властите са знаели или трябва да са знаели за този риск, но не са взели необходимите мерки за предотвратяване на настъпването му ...³⁰

Следователно потенциални искиве срещу държавата за нарушение на член 2 могат да възникнат в отделни случаи в контекста на здравеопазването, ако някой почине, защото не е имал достъп до животоспасяващо оборудване.³¹ В контекста на COVID-19 това може да включва например достъп до апарат за командно дишане. Необходимо е обаче да се докаже, че отказът или забавянето на достъпа до лечението е резултат или от груба медицинска небрежност,³² или от по-общ системен или структурен провал на държавата да предприеме необходимите мерки за предотвратяване на настъпването на риска.³³

Достъп до лечение при заболявания, различни от COVID-19

В усилията си за постигане на максимален достъп до животоспасяващо лечение за COVID-19 и увеличаване капацитета на медицинските и други работници да се справят с растящия брой пациенти с COVID-19, държави преустановиха считани за несъществени здравни услуги и отложиха насрочени медицински прегледи, свързани с други заболявания. Съществуват обаче опасения, че с определянето на несвързани с COVID-19 терапии и медицински прегледи за неприоритетни може да е отказан достъп на болни до неотложни и потенциално животоспасяващи услуги.³⁴ Някои ярки примери за това включват:

³⁰ Lopes De Sousa Fernandes срещу Португалия, решение на Голямата камера от 19 декември 2017 г., № 56080/13, § 192 (представено в резюме по-долу).

³¹ Nitecki срещу Полша, решение по допустимост от 21 март 2002 г., № 65653/01 (представено в резюме по-долу); Mehmet Senturk и Bekir Senturk срещу Турция, решение от 9 април 2013 г., № 13423/09; Asiye Genc срещу Турция, решение от 27 януари 2015 г., № 24109/07.

³² В Lopes de Sousa Fernandes срещу Португалия, решение на Голямата камера от 19 декември 2017 г., № 56080/13, § 194 (резюмирано по-долу) това е определено като действия и бездействия на доставчици на здравни грижи, надхвърлящи обикновена грешка или медицинска небрежност, доколкото доставчиците на здравни грижи, в нарушение на професионалните си задължения, са отказали на пациент спешно лечение, макар напълно да са съзнавали, че животът му е бил изложен на риск, ако лечението не се проведе.

³³ Lopes de Sousa Fernandes срещу Португалия, решение на Голямата камера от 19 декември 2017 г., № 56080/13, § 195 (представено в резюме по-долу).

³⁴ Вж. [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)31679-2/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)31679-2/fulltext) „COVID-19 има „пагубни“ последици за жените и момичетата“, S. Cousins, списа-

- Недиагностицирани нови ракови заболявания, като според някои публикувани оценки броят на диагностицираните ракови заболявания по време на пандемията е намалял, а реструктурирането и намаляването на медицинските услуги може да доведе и до нарастване на смъртността от ракови заболявания в бъдеще.³⁵
- Намален достъп до здравни услуги, свързани с майчиното здраве, абортите и противозачатието, поради ограничения на свободното движение и пренасочване на обичайно заетия в тези дейности персонал, особено в страни, където грижите за сексуалното и репродуктивното здраве на жените се считат „несъществени“.³⁶

Когато вземат решения и прилагат политики за защита на хората от заплахата за живота, породена от COVID-19, държавите трябва да съзнават и задълженията си по член 2 да осигурят достъп до животоспасяващо лечение за други заболявания. Тези задължения следва да се отчитат в процеса на вземане на решения кои медицински услуги трябва да продължат да се предлагат и кои могат да бъдат временно отложени. Определението за „жизненоважни медицински грижи“, използвано от държавите при определяне кои терапии трябва да продължат, следва да е достатъчно обхватно, за да гарантира спазване на описаните по-горе задължения по член 2 по отношение на други животозастрашаващи заболявания.

Задължения за защита на лица от самоувреждане (оперативни и регулаторни задължения)

Нарастват опасенията, че по време на пандемията нарастват случаите на самоувреждане или суицидна идеация (обмисляне на отнемането на собствения живот) вследствие на фактори като страх, изолация, физическо дистанциране, намаляване на достъпа до услуги за подкрепа, загуба на доходи, затваряне на предприятия и висока степен на излагане на ра-

ние “The Lancet”, том 396, бр. 10247, стр. 301–302, 1 август 2020 г.

³⁵ Вж. <https://cancerworld.net/spotlight-on/unexpected-consequences-of-the-covid-19-pandemics-on-cancer-patients/> „Последици от пандемията от COVID-19 за раково болни пациенти“, Кристина Ферарио, списание “Cancer World”, 21 май 2020 г.

³⁶ Вж. <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/Ковид-19-ensure-women-s-access-to-sexual-and-reproductive-health-and-rights> „COVID-19: Осигуряване на достъп на жените до сексуално и репродуктивно здраве и права“, Изявление на Съвета на Европа, 7 май 2020 г./ Вж. също [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)31679-2/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)31679-2/fulltext) „COVID-19 има „пагубни“ последици за жените и момичетата“, S. Cousins, списание “The Lancet”, том 396, бр. 10247, стр. 301–302, 1 август 2020 г.

ботещите на първа линия³⁷ на болни от COVID-19. Опасенията за общо влошаване на психичното здраве по време на пандемията и по-конкретно на държаните в изолация по медицински причини са обсъдени и по-долу в разделите на настоящата публикация, посветени на член 3 (Защита от нехуманно или унижително отношение) и член 8 (Право на зачитане на личния и семейния живот). Тези опасения могат да станат по-належащи, тъй като пандемията има дългосрочни последици за населението, икономиката и уязвимите групи.

Регулаторни задължения

В по-общ план обсъдените по-горе регулаторни задължения на държавата за създаване на рамка от законови и подзаконови актове за опазване на живота трябва да включват мерки за защита на психичното здраве предвид повишения риск от самоувреждане и суицидна идеация вследствие на влошеното психично здраве по време на пандемията. Това може да включва адаптиране на рамката от закони, уреждащи достъпа до услуги за подкрепа на психичното здраве, за да се гарантира, че подкрепата остава достъпна за лицата в изолация или карантина (например услугите да се предоставят по телефона) и услугите за подкрепа да станат по-широко достъпни.

Оперативни задължения

В определени обстоятелства член 2 може да предполага позитивно задължение на властите да предприемат превантивни оперативни мерки за защита на дадено лице от самото него.³⁸ Счита се, че лицата с психични разстройства са особено уязвима група и се нуждаят от защита от самоувреждане.³⁹ За да възникне позитивно оперативно задължение, когато рискът за някого произтича от самоувреждане, трябва да се установи, че:

- властите са знаели или трябва да са знаели за съществуването на реален и непосредствен риск за живота на лицето към момента на възникването му;

³⁷ Вж. [https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366\(20\)30171-1/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215-0366(20)30171-1/fulltext) „Рискът от самоубийства и превенция по време на пандемията от COVID -19”, D. Gunnell et al, списание “The Lancet”, том 7, брой 6, стр. 468–471, 1 юни 2020 г.

³⁸ Renolde срещу Франция, решение от 16 октомври 2008 г., № 5608/05, § 81.

³⁹ Renolde срещу Франция, решение от 16 октомври 2008 г., № 5608/05, § 84.

- ако е така, не са предприели мерки в рамките на правомощията си, с които, след обективна преценка, е могло да се очаква рискът да бъде предотвратен.⁴⁰

Задължението за вземане на превантивни оперативни мерки е възниквало досега основно в контекста на самоубийства в арест или в затвор, по време на задължителна военна служба⁴¹, както и при доброволно или принудително лечение в психиатрични заведения.⁴² Такива задължения възникват обаче и извън местата за лишаване от свобода и ще са приложими в ситуация, когато някой заплашва да отнеме живота си пред погледа на представители на държавата и когато заплахата е емоционална реакция, пряко предизвикана от действията или исканията на представителите на държавата, независимо колко неочаквана може да заплахата.⁴³

В контекста на пандемията от COVID-19 може да възникне задължение по член 2 за намеса в разумна степен в опит да се избегне риск от самоувреждане, когато:

- властите са информирани за значително влошаване на психичното здраве на дадено лице; и
- влошаването е причинено от предприетите от държавата мерки за борба с разпространението на COVID-19; и
- съществува реална и непосредствена заплахата от самоувреждане.

Домашно насилие (оперативни и регулаторни задължения)

Налице е обща доказана с документи тенденция на увеличение на насилието по време на хуманитарни кризи, в това число кризите, свързани с епидемии и пандемии.⁴⁴ По време на пандемията от COVID-19 неудовлетвореността, породена от рисковете за здравето, икономическите загуби, безработицата, несигурността, наложените с локдаун забрани и ограниченията на движението, води до увеличаване на насилието над жени.⁴⁵

⁴⁰ Fernandes de Oliveira срещу Португалия, решение на Голямата камера от 31 януари 2019 г., № 78103/14, §§ 110 – 115.

⁴¹ Kılınc и други срещу Турция, решение от 28 март 2000 г., № 22492/93.

⁴² Fernandes de Oliveira срещу Португалия, решение на Голямата камера от 31 януари 2019 г., № 78103/14.

⁴³ Вж. Mikayil Mammadov срещу Азербайджан, решение от 17 декември 2009 г., № 4762/05, § 115, съпругата на жалбоподателя се самозапалила в знак на протест срещу принудително извеждане от имот.

⁴⁴ Вж. <https://digitallibrary.un.org/record/822489?ln=en> „Защита на човечеството от бъдещи здравни кризи“, доклад на Групата на високо равнище на ООН за глобалния отговор на здравни кризи, 9 февруари 2016 г.

⁴⁵ Вж. <https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/>

Вследствие на пандемията услугите за превенция и закрила от домашно насилие като подслони, убежища, кризисни центрове за жертвите на изнасилване и психологически консултации са принудени да затворят или да ограничат естеството на осигуряваните услуги.

Сходни проблеми съществуват при малтретирането на деца. За децата, които вече са жертви на насилие или неполагане на грижи от членове на домакинството, затварянето у дома означава продължително излагане на потенциални увреждания. Възможно е също децата да са по-малко защитени у дома си, ако родителите им са претоварени, а стандартите за надзор – занижени. Те може да са по-податливи на склоняване към сексуални действия, ако се чувстват самотни или необичани и почти сигурно имат по-малък достъп до защита от доверени възрастни извън дома.⁴⁶

Когато заради пандемията времето и ресурсите на полицията, социалните служби и съдилищата са мобилизирани до краен предел от други отговорности, отреагирането на случаи на домашно насилие минава на заден план.⁴⁷ Съсредоточаването върху контрола на ограниченията на движението измества на заден план други области на правоприлагането, а затварянето на съдилищата води до забавяне на наказателното преследване в случаи, които не се считат спешни, в това число случаи на насилие, основано на пола.⁴⁸ Това води до ситуация, в която извършването на наси-

---

publications/2020/05/unw_Ковид-vaw_report_final.pdf?la=en&vs=5317 „Последици от пандемията от COVID-19 за специализираните услуги за жертви на насилие и преживели насилие в Западните Балкани и Турция“, Организация „ООН жени“, май 2020 г.; <https://balkaninsight.com/2020/04/21/covid-19-and-domestic-abuse-when-home-is-not-the-safest-place/> „COVID-19 и домашното насилие: Когато домът не е най-безопасното място“, X. Vami et al., Balkan Insight, 21 април 2020 г.

⁴⁶ Вж. <https://learning.nspcc.org.uk/media/2246/isolated-and-struggling-social-isolation-risk-child-maltreatment-lockdown-and-beyond.pdf> „Изолирани и бедстващи: Социалната изолация и рискът от малтретиране на деца по време на локдаун и след това“, E. Romanou and E. Belton, Екип за събиране на доказателства на Националното дружество за превенция на жестокостта над деца (NSPCC), юни 2020 г.

⁴⁷ Когато например преживелите домашно насилие се нуждаят от помощ за придвижване, но полицията не може да я осигури, тъй като е прекалено заета с кризата: <https://eca.unwomen.org/en/news/stories/2020/4/unpacking-the-impact-of-covid-19-on-women-and-girls-in-albania?fbclid=IwAR1sq-JRW4c4UUMgD8WtkRUB9YaoeClvHCr7LULByvopNpYM4QrjjMVOCr0> „Разкриване на последиците от COVID-19 за жените и момичетата в Албания“, Организация „ООН жени“-Албания 28 април 2020 г.

⁴⁸ Вж. https://trialinternational.org/wp-content/uploads/2020/05/Justice-in-the-time-of-coronavirus_EN_final.pdf „Правосъдие по време на коронавируса: Как глобалната пандемия засяга жертвите на най-тежките престъпления“, Доклад на неправителствената организация TRIAL International, май 2020 г.

лие е по-вероятно, но възможностите за бягство от него и ефективността на механизмите за докладване на властите са намалени.

Домашното насилие повдига въпроси, относими към член 2, член 3, член 8 и член 14 от Конвенцията. Този раздел от Ръководството следва да се чете във връзка с разделите, разглеждащи задълженията по член 3 (Защита от нехуманно или унизително отношение), член 8 (Право на зачитане на личния и семейния живот) и член 14 (Забрана на дискриминацията), що се отнася до домашното насилие.

Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Истанбулската конвенция) е друг ключов документ в тази област. С ратифицирането на Истанбулската конвенция⁴⁹ държавите от Западните Балкани са се ангажирали да предприемат необходимите законодателни и други мерки за упражняване на дължимата грижа за предотвратяване, разследване, санкциониране и обезщетяване на насилствените действия от приложното поле на Истанбулската конвенция, извършени от недържавни субекти. Съдът започна да използва Истанбулската конвенция като ключов инструмент за тълкуване на степента на позитивните задължения, дължими на жертвите на домашно и основано на пола насилие по силата на член 2, член 3 и член 8 от ЕКПЧ.⁵⁰

Регулаторни задължения

Посочените по-горе нормативни задължения за опазване на живота съдържат задължение за създаване на правна рамка, която забранява и предотвратява отнемането на човешки живот чрез престъпни действия на частно лице. Това включва забраната на домашното насилие чрез приемане на подходящи закони, в това число наказателноправна рамка, които да гарантират, че твърденията за извършено домашно насилие се разследват, преследват по съдебен ред и наказват по начин, съразмерен на сериозността на извършените деяния.⁵¹

⁴⁹ До момента 34 страни са ратифицирали Истанбулската конвенция, в това число Албания, Босна и Херцеговина, Черна гора, Хърватия, Сърбия и Северна Македония.

⁵⁰ Вж. *Bălșan* срещу Румъния, решение от 23 май 2017 г., № 49645/09 112 и *Talpis* срещу Италия, решение от 2 март 2017 г., № 41237/14.

⁵¹ *Kontrová* срещу Словакия, решение от 31 май 2007 г., № 7510/04; *Opuz* срещу Турция, решение от 9 юни 2009 г., № 33401/02 (резюмирано по-долу); *Branko Tomašić* и други срещу Хърватия, решение от 15 януари 2009 г., № 46598/06.

Оперативни задължения

Описаните по-горе оперативни задължения за взимане на превантивни мерки за опазване на живота включват и задължение за защита на живота от действията на частно лице при определени обстоятелства. В контекста на домашното насилие държавите са задължени да предотвратяват извършването му и да разследват твърденията на жертвите по бърз и ефективен начин. В случай на домашно насилие държавата ще е в нарушение на член 2, ако властите не защитят по адекватен начин някого от действията на частно лице,⁵² когато са знаели, че съществува сериозен риск.⁵³

Изискванията за своевременно разследване на твърдения за насилие и ефективно разследване и наказателно преследване на случаите на домашно насилие са особено уместни в контекста на пандемията от COVID-19, когато времето и ресурсите на полицията, социалните служби и съдилищата са мобилизирани до краен предел от други отговорности и когато има забавяне на разследванията по наказателни дела, съдебното преследване и съдебните производства. Държавите ще са в нарушение на член 2, когато са били известени за случай на домашно насилие, но властите не са реагирали, а неефективната им реакция на твърденията е довела до смъртен случай.⁵⁴ Затова държавите трябва да гарантират, че ефективното разследване на твърденията за домашно насилие ще продължат да са приоритет през целия период на пандемията.

Социална подкрепа

Трябва да продължи насочването на ресурси за разследване на случаите на насилие и за оказване подкрепа на жертвите. ЕСПЧ е приел, че

⁵² Osman срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 28 октомври 1998 г., № 23452/94 (резюмирано по-долу); Kontrová срещу Словакия, решение от 31 май 2007 г., № 7510/04; Oruz срещу Турция, решение от 9 юни 2009 г., № 33401/02 (резюмирано по-долу); Branko Tomašić и други срещу Хърватия, решение от 15 януари 2009 г., № 46598/06, § 50.

⁵³ Valiulienė срещу Литва, решение от 26 март 2013 г., № 33234/07.

⁵⁴ Вж. Talpis срещу Италия, решение от 2 март 2017 г., № 41237/14: Жалбоподателката подава жалба за домашно насилие срещу съпруга си и иска заповед за защита от него след няколко случая на насилие над нея и децата им. Полицията разпитва жалбоподателката за първи път седем месеца след жалбата ѝ, а последващ епизод на насилие води до смъртта на сина ѝ. Съдът констатира нарушение на член 14 във връзка с член 2 и член 3, потвърждавайки, че дискриминация е налице, не само когато действията на властите са равнозначни на липса на реакция срещу насилствени действия, а и когато държавата демонстрира „продължаваща толерантност“, която „показва дискриминационно отношение към жалбоподателка(та) като жена“.

в определени обстоятелства държавата е длъжна да осигури ресурси на отделни лица за предотвратяване нарушаването на правата им,⁵⁵ но не е разгледал конкретно необходимостта държавите да осигурят предоставяне на жертвите на мерки за социална подкрепа като настаняване в подслон и финансова помощ.

Истанбулската конвенция задължава обаче държавата да гарантира, че са въведени необходимите законодателни или други мерки, за да се осигурят или организират при подходящо географско разпределение специализирани услуги за незабавна, краткосрочна и дългосрочна подкрепа на всички жертви на насилствени действия от приложното поле на Истанбулската конвенция. Страните по Конвенцията са длъжни също да „предприемат необходимите законодателни или други мерки за създаване на достатъчен брой подходящи и леснодостъпни подслони за безопасно настаняване и дейно оказване помощ на жертвите, особено на жените и децата им“.

Затварянето на подслони, убежища и други услуги за подкрепа може да се определи като мярка за защита на живота и здравето от разпространението на COVID-19. В същото време обаче държавите трябва да преценят дали рискът за живота, произтичащ от COVID-19, налага закриването на всички такива услуги, или те могат да се приспособят, за да останат отворени, като се има предвид, че биха могли да служат и за защита на правото на живот, когато се използват за настаняване на лице, изложено на риск от животозастрашаващ случай на домашно насилие.

Задължения за опазване живота на задържаните от държавата или намиращи се под грижите на държавата (оперативни и регулаторни задължения)

Държавата е длъжна също да гарантира, че лишените от свобода, в това число в затвори, арести, психиатрични болници и заведения за грижи, получават необходимата медицинска помощ, за да се гарантират здравето и благополучието им.⁵⁶ Държавните органи трябва да осигурят адекватно лечение, което означава бързо и точно диагностициране и грижи, а при необходимост редовно и систематично наблюдение на здравословните проблеми, включващо обстойна терапевтична стратегия

⁵⁵ Airey срещу Ирландия, решение от 9 октомври 1979 г., № 6289/73.

⁵⁶ Salman срещу Турция, решение на Голямата камера от 27 юни 2000 г., № 21986/93, § 99; Slimani срещу Франция, решение от 27 юли 2004 г., № 57671/00; Tanlı срещу Турция, решение от 10 април 2001 г., № 26129/95, § 141; Kişmiş срещу Турция, решение от 31 май 2005 г., № 27306/95, § 105; Mojsiejew срещу Полша, решение от 24 март 2009 г., № 11818/02, § 65.

за излекуване на заболяванията на задържания или предотвратяване на влошаването им.⁵⁷

Съдът е възприел подобен подход относно лечението на уязвими лица под грижите на държавата, когато националните власти, въпреки че са знаели за условията, довели до смъртта на лица, настанени в домове за социални грижи или болници, все пак неразумно са изложили живота им на опасност.⁵⁸ Това може да е от значение за държавните политики относно изписването на пациенти от болници в домове за грижи или за взимането на решение кога тези домове да се поставят в локдаун, когато тези решения са последвани от разпространение на COVID-19 сред възрастни обитатели, за които е известно, че са особено уязвими на вируса.⁵⁹

Държавите имат също позитивно задължение да предотвратяват разпространението на заразни болести в местата за задържане. Не може обаче да се тълкува, че Конвенцията определя общо задължение за освобождаване на задържаните поради здравословни причини.⁶⁰ Някои държави са обявили политики за предсрочно или временно освобождаване на лишени от свобода, но такава политика не се изисква от съществуващата съдебна практика. Това обаче би могло да е единственият начин за опазване на живота, като същевременно се избягва нарушение по член 3, ако алтернативният начин за опазване на живота е поставяне на лишени от свобода в изолация в единични килии.⁶¹

⁵⁷ За значението на адекватността на лечението на лицата под опеката на властите вж., с необходимите промени, *Roopan* срещу Белгия, решение на Голямата камера от 31 януари 2019 г., № 18052/11, § 147.

⁵⁸ Център за правни ресурси от името на *Valentin Câmpeanu* срещу Румъния, решение на Голямата камера от 17 юли 2004 г., № 47848/08, § 131 и § 143–144 (резюмирано по-долу); *L.C.B.* срещу Обединеното кралство, решение от 9 юни 1998 г., § 36–41; *G.N.* и други срещу Италия, решение от 1 декември 2009 г., № 43134/05; *Христовоз* и други срещу България, решение от 3 ноември 2012 г., №№ 47039/11 и 358/12 (резюмирано по-долу); *Oyal* срещу Турция, решение от 23 март 2010 г., № 4864/05 (резюмирано по-долу).

⁵⁹ Вж. например Обединеното кралство, където е установено, че прибързано изписване на пациенти от болница в дом за грижи е имало трагични последици: <https://www.adass.org.uk/media/7967/adass-coronavirus-survey-report-2020-№-embargo.pdf>, Асоциация на директорите на служби за социални грижи за възрастни (ADASS): „Изследване на коронавируса“, 2020 г.; вж. също: <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/covid-19-care-homes-infographic> „Инфографика: COVID-19 в домовете за грижи“, Европейски център за профилактика и контрол на заболяванията, 19 май 2020 г.

⁶⁰ *Dzieściak* срещу Полша, решение от 9 декември 2008 г., № 77766/01.

⁶¹ За допълнителен анализ на проблемите, които могат да възникнат във връзка с член 3 в местата за задържане, вж. раздела за член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение), по-специално Задължения за опазване на здравето и благополучието на онези, за които държавата носи отговорност.

б. Процедурни задължения за разследване

Член 2 съдържа ясно процедурно задължение за провеждане на ефективно разследване на смъртта на починало лице при обстоятелства, за които има подозрение за нарушение на материалноправни задължения на държавата по член 2. Нарушението на това процедурно задължение може да доведе до отделна констатация за нарушение на член 2, в допълнение към или без непременно да има нарушение на материалноправните задължения по член 2. Задълженията за разследване възникват във връзка с възможно нарушение на всички посочени по-горе задължения, т.е. в контекста на смърт, причинена от COVID-19, други заболявания, самоувреждане, домашно насилие и смърт на задържани от държавата или поставени под грижите на държавата.

Цел на задължението за разследване

Целта на задължението за разследване е да се гарантира, че националното законодателство за защита на правото на живот се прилага ефективно и че държавните органи са отговорни за смъртта на лица, за които носят отговорност.⁶² Необходимо е да се извлекат поуки от минали грешки, за да се предотвратят бъдещи смъртни случаи при подобни обстоятелства, да се разсеят опасенията на обществеността и да се предостави възможност на опечалените да разберат как е починал техният близък и да получат удовлетворение поне от това, че извлечените поуки ще направят подобни смъртни случаи по-малко вероятни в бъдеще.

Предвид обсъдените по-горе основания да се твърди, че ответната реакция на държавите на пандемията е нарушение на основните им задължения по член 2, е вероятно задължението за разследване да се задейства в много държави, за да се гарантира, че правителствата ще бъдат държани отговорни за взетите решения и прилаганите политики за защита на живота на гражданите от заплахата, породена от COVID-19.

Съдът изтъква изискването за бързо разглеждане на случаи, свързани с настъпване на смърт в болница, така че фактите и възможните грешки, допуснати в хода на оказване на медицинска помощ, да могат да се установят незабавно и да бъдат разпространени сред медицинския персонал, за да се предотврати повторение на подобни грешки и така да се допринесе за безопасността на ползвателите на всички медицински дейности.⁶³

⁶² Al Skeini срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 7 юли 2011 г., № 55721/07, § 163.

⁶³ Wyrzykowski срещу Полша, решение от 27 юни 2006 г., № 11562/05, § 117.

Рискът от „втора вълна“ на вируса засилва тази необходимост от незабавни ефективни разследвания, за да се гарантира по-добра готовност на правителствата да реагират на бъдещи вълни.

Обхват на задължението за разследване

Точният характер и обхват на задължението за разследване зависи от обстоятелствата в конкретния случай, но като минимум разследването трябва да е ефективно, което означава, че трябва да може да установи фактите, да идентифицира виновните и, ако е уместно, да наложи подходящо наказание или форма на обезщетение. По същество то трябва да може да постигне целите на посоченото по-горе задължение, като това е задължение за полагане на всички възможни усилия, а не за постигане на резултат. Разследването трябва да се инициира от държавните органи и държавата трябва да предприеме всички възможни стъпки за събиране на относими доказателства. Разследването трябва да се проведе от независим орган, да е достъпно за семейството на жертвата, да се извърши с разумна експедитивност и да е подложено на достатъчен обществен контрол.⁶⁴

Обикновено задължението за разследване съгласно член 2 може да се изпълни чрез провеждане на разследване или публично следствие, или образуване на гражданско или наказателно производство за разследване на смъртта на починал. Всички тези действия могат да се провеждат в открити съдебни заседания, за да се осигури спазване на изискванията за обществен контрол и за достъп на близките. Пандемията от COVID-19 обаче създава предизвикателства за обичайните начини за изпълнение на това задължение и може да се наложи държавите да подхождат по-творчески, за да гарантират, че тези минимални процедурни изисквания са спазени. По време на пандемията например присъствието на граждани, съдебни заседатели и членове на семейството в открити съдебни заседания не е възможно заради наложения локдаун и изискванията за социално дистанциране. Вместо това може да се наложи провеждане на видеоконферентни съдебни заседания и публикуване на протоколите.⁶⁵

⁶⁴ Armani Da Silva срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 30 март 2016 г., № 5878/08, § 232–237.

⁶⁵ За по-подробен анализ на проблемите, свързани с провеждането на съдебни заседания по време на пандемията, вж. по-долу раздела за член 6 (Право на справедлив съдебен процес).

Разследване на възможно нарушение на оперативно задължение

Тъй като държавата носи пряка отговорност за условията на живот на лишените от свобода лица, когато такова лице почине вследствие на здравословен проблем, държавата трябва да представи обяснение за причината за смъртта и проведеното лечение преди смъртта.⁶⁶ Обикновено това задължение може да се изпълни чрез разследване за всеки отделен смъртен случай. В контекста на COVID-19 обаче смъртните случаи на лица под грижите на държавата може да са неразривно свързани с по-общи системни оперативни и/или регулаторни грешки, например неосигуряване на достатъчно лични предпазни средства за работещите със задържаните лица служители или ненавременни поръчки за такива средства. За да е в съответствие с член 2, във всяко образувано разследване не трябва да се пренебрегва всяко възможно нарушение на по-общите решения относно политиките или регулаторните задължения на държавата, когато това е уместно. Разследванията на отделните случаи може да не са достатъчни, за да са спазени изискванията на член 2, ако не разполагат с достатъчно ресурси или добре изградена структура, за да е възможен правилен анализ на системните или регулаторни недостатъци, които може да са допринесли за смъртта на дадено лице. Освен това, голям брой смъртни случаи вследствие на COVID-19 не могат да се подложат на отделен анализ при разследване, ако се приеме, че смъртта е вследствие на естественото развитие на вируса и не попада в горепосочените изключителни категории, при които може да възникне оперативно задължение.⁶⁷ Затова държавите трябва да осигурят ресурсното обезпечаване на форум за разследване на по-общи национални регулаторни и структурни недостатъци.

⁶⁶ Slimani срещу Франция, решение от 27 юли 2004 г., № 57671/00, § 27; Kats и други срещу Украйна, решение от 18 декември 2008 г., № 29971/04, § 104.

⁶⁷ Вж. например Насоки на главния съдебен лекар на Англия и Уелс, където се препоръчва в съдебните следствия за установяване на причините за смъртта да не се отчитат по-общите решения относно политики: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2020/04/Chief-Coroners-Guidance-No-37-28.04.20.pdf> „Смъртните случаи вследствие на COVID-19 и възможното излагане на вируса на работното място“, Mark Lucraft, съдия, старши адвокат, главен съдебен лекар, 28 април 2020 г. и реакцията на юристите и медицинските специалисти, изразяващи загриженост, че Насоките не отговарят на изискванията на член 2: <https://www.bmj.com/content/369/bmj.m1806> „COVID-19: Съдебните лекари не трябва да разследват слабостите на политиката за личните предпазни средства при смърт на служители на Националната здравна служба“, С. Dyer, 4 май 2020 г.

Разследване на възможно нарушение на регулаторно задължение

Провеждането на публично следствие е най-обичайният метод за разследване на по-общии пропуски в политиките и структурни недостатъци. Тези следствия обаче продължават понякога месеци или години и могат да започнат месеци след съответното събитие. Пандемията от COVID-19 е постоянно променяща се ситуация, заради която продължават да се променят научните познания и ответните реакции на правителствата. Затова може да мине известно време, преди да започне пълно публично следствие (в обичайната му форма) с цел анализ на допуснатите грешки и кога смъртни случаи са били предотвратими.

През юни 2020 г. Франция стана първата страна, която обяви, че ще проведе публично следствие относно реакцията ѝ на пандемията от COVID-19 в отговор на подадени жалби с твърдения за необезопасяване на работните места с противовирусни предпазни средства, неосигуряване на лицеви маски и непровеждане на масово тестване.⁶⁸ Правителството на Обединеното кралство се противопоставя на постоянните призови на опечалени семейства да започне незабавно публично следствие с довода, че процесът би бил твърде скъп, ще отнеме много време и ще отклони вниманието от усилията за справяне с вируса.⁶⁹ Ако обаче мащабно публично следствие се счита за прекалено скъпо и времеемко или ако не отговаря на изискването за бързина съгласно член 2, държавите трябва да разработят алтернативни методи за упражняване на контрол за възможни оперативни и регулаторни слабости в реакцията си на пандемията от COVID-19. Това може да включва промяна на обичайния начин за провеждане на публично следствие, за да се гарантира, че някаква форма на разследване ще се случи възможно най-бързо и че извлечените поуки ще бъдат приложени в продължаващата борба с пандемията.

⁶⁸ Вж. <https://www.thenational.ae/world/europe/coronavirus-france-sets-out-first-public-inquiry-into-handling-of-pandemic-1.1031304> „Коронавирус: Франция слага начало на първото публично следствие за справянето с пандемията“, Т. Harding, вестник The National, 9 юни 2020 г.

⁶⁹ Вж. <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/12/bereaved-relatives-call-for-immediate-inquiry-into-covid-19-crisis> „Опечалени роднини настояват за незабавно разследване на кризата COVID-19“, D. Conn, вестник Guardian, 12 юни 2020 г. Изказани са доводи, че трябва да се проведе разследване по въпроси като: навременността на наложения в Обединеното кралство локдаун на 23 март, т.е. по-късно от почти всички европейски държави, състоянието на запасите от лични предпазни средства и капацитета за провеждане на тестове, непропорционално големия брой чернокожи и представители на етнически малцинства, починали от COVID-19, и провеждането на пациенти от болници в домовете за грижи.

2. Член 3 – Защита от нечовешко и унижително отношение

Член 3 от Конвенцията е категоричен в забраната си на изтезанията и нечовешкото и унижително отношение, което е неотменимо право, а намесата в него не е позволена. Страданието и боледуването могат да съставляват нечовешко и унижително отношение по смисъла на член 3 от Конвенцията, ако достигнат определена степен на тежест. Няма стриктно правило, определящо какъв точно вид отношение отговаря на необходимото ниво на тежест, а преценката може да зависи от всички обстоятелства по случая, в това число продължителността на лечението, последиците за физическото и психическото състояние, а в някои случаи от пола, възрастта и здравословното състояние на жертвата.⁷⁰

Най-общо обаче отношението се смята за нечовешко, ако причинява силно психическо или физическо страдание, а за унижително – ако поражда чувство на страх, безпокойство и усещане за малоценност, които могат да унижат и оскърбят човек и е възможно да сломят физическата и моралната му устойчивост.⁷¹ Член 3 гласи:

Никой не може да бъде подложен на изтезания или нечовешко или унижително отношение или наказание.

Член 3 не задължава държавата да осигури всеобщо равнище на медицински грижи на населението, за да го предпази от страдание, но я задължава да осигури медицинско обслужване на тези, за които отговаря, например лишените от свобода. Съществува опасност, че лицата в местата за задържане (като затвори и центрове за задържане на имигранти с цел извеждане) или настанените в заведения с голям брой обитатели (като домове за възрастни и за деца, болници и училища на пансионен принцип за деца със специални образователни потребности) е по-вероятно да се заразят с COVID-19 поради условията на пренаселеност, в които живеят.

Макар държавите да са длъжни да предотвратяват разпространението на инфекциозни болести в местата за задържане, те трябва също да гарантират, че прилаганите предпазни мерки за предотвратяване разпространението на COVID-19 не представляват сами по себе си нечовешко или унижително отношение. Например мерки като поставянето на затворници в изолация, затварянето (локдаун) на заведения като домове за грижи (и с това предотвратяване на всички свиждания) или задължаването на хора

⁷⁰ Soering срещу Обединеното кралство, решение от 7 юли 1989 г., № 14038/88.

⁷¹ Ирландия срещу Обединеното кралство, решение от 18 януари 1978 г., № 5310/71.

да са в карантина за продължителен срок може да предпазват хората от COVID-19, но могат и да повлияят върху психичното им здраве до степен, в която член 3 става приложим в тази връзка.

а. Позитивни задължения за защита от нечовешко и унижително отношение

Задължения за опазване на здравето и благополучието на онези, за които държавата носи отговорност.

Член 3 задължава държавата да осигури адекватна защита на здравето и благополучието на хората, за които носи отговорност.⁷² Това включва задържаните в затвори, центрове за задържане и психиатрични болници, и обитателите на домове за грижи. В контекста на пандемията от COVID-19 това включва и лицата в задължителна карантина или в условия на локдаун, доколкото ограниченията върху свободата им на движение представляват лишаване от свобода.⁷³ Стандартът за обгрижване на задържаните трябва да е съвместим с човешкото им достойнство. Това означава осигуряване на лечение и адекватни условия на задържане, които да отговарят на конкретните нужди на задържания, включително на здравословното му състояние, възрастта, пола и други фактори за уязвимост.⁷⁴

Само фактът, че задържаният е прегледан от лекар и му е предписано лечение, не означава непременно, че грижите са били адекватни съгласно член 3.⁷⁵ Националните власти трябва да гарантират, че диагностицира-

⁷² Khudobin срещу Русия, решение от 26 октомври 2006 г., № 59896/00 (представено в резюме по-долу).

⁷³ В кои случаи е налице лишаване от свобода вж. по-долу в раздела относно член 5 (Право на свобода), по-конкретно подраздел (а) „Приложно поле“.

⁷⁴ В Blokhin срещу Русия, решение на Голямата камера от 23 март 2016 г., № 47152/06, § 137, Съдът посочва, че „...адекватността на медицинската помощ остава най-трудният елемент за определяне.“ Съдът посочва още, че „самият факт, че задържано лице е прегледано от лекар и му е предписано някакво лечение, не може автоматично да води до заключението, че медицинската помощ е била адекватна ... Властите трябва също да гарантират, че се води изчерпателна документация за здравословното състояние на задържания и проведеното лечение през периода на задържане ..., че диагнозата и грижите са навременни и точни ..., и че, когато здравословното състояние го налага, наблюдението е редовно и систематично и включва цялостна терапевтична стратегия, насочена към адекватното лечение на здравословните проблеми на задържания или към предотвратяване на влошаването им, а не се свежда до лекуване на отделни симптоми ... Властите трябва също да докажат, че са създадени необходимите условия за следване на предписаното лечение ...”. Вж. също Strazimiri срещу Албания, 2020 г., решение от 21 януари 2020 г., № 24602/16 (резюмирано по-долу).

⁷⁵ Blokhin срещу Русия, решение на Голямата камера от 23 март 2016 г., № 47152/06; Strazimiri срещу Албания 2020 г., решение от 21 януари 2020 г., № 24602/16 (резюмирано

нето и грижите в институциите, за които отговарят, са бързи, точни и съобразени със състоянието на лицето. Държавните органи може например да са длъжни да провеждат системни контролни прегледи или цялостна терапевтична стратегия, за да се гарантира възстановяването на пациента или най-малко да се избегне влошаване на състоянието му.⁷⁶

Предоставеното лечение трябва да е на равнище, сравнимо с онова, което държавните органи са се ангажирали да предоставят на цялото население. Това обаче не означава, че на всеки задържан трябва да се гарантира равнището на медицинско обслужване в най-добрите здравни заведения извън мястото на задържане. Съдът си е запазил правото да определя гъвкаво изискуемия съгласно член 3 стандарт за здравни грижи за всеки конкретен случай, отчитайки „практическите изисквания, свързани с лишаването от свобода“⁷⁷ и необходимостта от оценка на конкурентните приоритети при разпределяне на ограничените ресурси на държавата.⁷⁸ Съдът ще разгледа също дали властите са следвали наличните им медицински насоки и препоръки за полагане на грижи за задържан.⁷⁹

Заразни заболявания

Съдът е подчертал, че разпространението на заразни болести следва да е проблем от значение за общественото здраве, особено в затворите. Затова изискванията към държавите относно здравето на тези, за които носят отговорност, може да са различни в зависимост от това дали трябва да се справят със заразна болест или не.⁸⁰ Член 3 задължава държавите да предприемат законодателни и административни мерки за ликвидиране или предотвратяване на разпространението на заразни болести в местата за задържане, когато породеният от болестта риск за здравето би довел до ниво на страдание, достатъчно тежко, за да попада в обхвата на член 2 или

по-долу).

⁷⁶ Murray срещу Нидерландия, решение на Голямата камера от 26 април 2016 г., № 10511/10, § 106; Pitalev срещу Русия, решение от 30 юли 2009 г., № 34393/03, § 54.

⁷⁷ Blokhin срещу Русия, решение на Голямата камера от 23 март 2016 г., № 47152/06, § 137; Aleksanyan срещу Русия, решение от 22 декември 2008 г., № 46468/06, § 140; Patranin срещу Русия, решение от 23 юли 2015 г., № 12983/14, § 69.

⁷⁸ Pentiacova и други срещу Молдова, решение по допустимост от 4 януари 2005 г., № 14462/03 (резюмирано по-долу).

⁷⁹ Vladimir Vasilyev срещу Русия, решение по допустимост от 1 юли 2010 г., № 28370/05 § 59; Център за правни ресурси от името на Valentin Câmpeanu срещу Румъния, решение на Голямата камера от 17 юли 2004 г., № 47848/08 (резюмирано по-долу).

⁸⁰ Cătălin Eugen Micu срещу Румъния, решение от 5 януари 2016 г., № 55104/13, § 56.

член 3.⁸¹ Мерките могат да включват въвеждане на система за медицински преглед при влизане в място за задържане. Ще е повишено също изискването за осигуряване на бързо диагностициране и достъп до лечение.⁸²

Разгледаните по-горе и по-долу изисквания в юриспруденцията на ЕСПЧ за предотвратяване разпространението на заразни заболявания в местата за задържане са възникнали до голяма степен в контекста на разпространението на ХИВ, туберкулоза и хепатит. Възникналите по-рано задължения обаче са намерили отзвук в Изложението на принципите на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание (КПИ) относно третирането на лишените от свобода в контекста на пандемията от COVID-19 (Изложение на принципите на КПИ).⁸³ Изложението на принципите на КПИ подчертава необходимостта да се обърне специално внимание на специфичните нужди на задържаните лица, със засилено внимание към уязвимите и/или рисковите групи, като по-възрастните и лицата с установени заболявания. Препоръчва се на властите да въведат прегледи за COVID-19 и да гарантират достъп до отделенията по интензивно лечение или трансфер в болници, когато е се налага.

Социално дистанциране, изолация по медицински причини и изолация в единични килии

Задържането на жалбоподател с тежко и силно заразно заболяване в обща килия или в условия на пренаселеност също може да представлява

⁸¹ Вж. Poghosyan срещу Грузия, решение от 29 юни 2017 г., № 33323/08; вж. също Ghavtadze срещу Грузия, решение от 3 март 2009 г., № 23204/07 (резюмирано по-долу), с което Съдът задължава грузинските власти да предприемат необходимите законодателни и административни мерки за предотвратяване разпространението на заразни болести в затворите, като туберкулоза и хепатит; вж. също Shelley срещу Обединеното кралство, решение по допустимост от 4 декември 2008 г., № 23800/06 (резюмирано по-долу).

⁸² Вж. Cătălin Eugen Mîcu срещу Румъния, решение от 5 януари 2016 г., № 55104/13, § 56, в което Съдът е счел, че е желателно в разумен срок след превеждането им в затвор и с тяхно съгласие лишените от свобода да имат достъп до безплатни скрининг тестове за хепатит и ХИВ/СПИН; вж. също Jeladze срещу Грузия, решение от 18 декември 2012 г., № 1871/08, § 44, в което Съдът постановява, че тригодишно забавяне, преди жалбоподателят да бъде изследван за хепатит С, представлява небрежност от страна на държавата, що се касае до общите ѝ задължения за предприемане на ефективни мерки за предотвратяване на заразата с хепатит С или други заразни болести в затвора.

⁸³ Вж. <https://tm.coe.int/16809cfa4b> „Изложение на принципите относно третирането на лишените от свобода в контекста на пандемията от коронавирусна болест (COVID-19)“, Европейски комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание (КПИ), Съвет на Европа, CPT/Inf(2020)13, 20 март 2020 г.

нарушение на член 3,⁸⁴ но фактът, че ХИВ-позитивни задържани използват същите места за медицинска помощ, санитарни и други помещения и места за хранене като всички останали лишени от свобода, не е породил досега проблем във връзка с член 3.⁸⁵ Може обаче да се направи разграничение между фактите от последно визираната ситуация и тази с пандемията от COVID-19. Съдът подчертава факта, че жалбоподателите не са били изложени на реален риск от заразяване, затворническата администрация е установила възможните начини за заразяване с ХИВ, в това число сексуален контакт и ползване на общи игли за употреба на наркотици или татуировки, и е предприела стъпки за предотвратяване на тези дейности. В други случаи, свързани с безопасността на програми за подмяна на игли за спринцовки, относимите факти са включвали липсата на конкретни насоки по темата от КПИ и факта, че рискът от заразяване е произтичал предимно от собственото поведение на лишените от свобода.⁸⁶

За разлика от ХИВ, COVID-19 може да се разпространява чрез близък личен контакт, в това число споделено използване на обекти за медицинска помощ, санитарни и други помещения и места за хранене. Освен това съществуват конкретни насоки на КПИ по темата, в които се посочва, че е задължително всички съответни органи да полагат съгласувани усилия за прилагане на алтернативни на лишаването от свобода санкции с цел намаляване на пренаселеността в местата за задържане. Изложението на принципите на КПИ предлага да се използват по-активно алтернативни на предварителното задържане мерки, намаляване на присъдите, предсрочно освобождаване и пробация; преоценка на необходимостта от продължаване на принудителното задържане на психично болните; изписване или освобождаване в услуги за грижа в общността, когато е уместно, и избягване в максимална степен на задържането на мигранти. Комисарят по правата на човека също призовава държавите да освобождават задържаните имигранти, когато е възможно, за да са защитени правата на лишените от свобода от разпространението на COVID-19.⁸⁷

⁸⁴ Вж. Kotsaftis срещу Гърция, решение от 12 юни 2008 г., № 39780/06, § 51–61, в което Съдът намира за „осъдително“, че жалбоподателят, който е страдал от тежко и силно заразно заболяване, е бил задържан в пренаселена килия с други десет затворници.

⁸⁵ Kogobov и други срещу Русия, решение от 27 март 2008 г., № 67086/01; Artyomov срещу Русия, решение от 27 май 2010 г., № 14146/02, § 190.

⁸⁶ Shelley срещу Обединеното кралство, решение по допустимост от 4 декември 2008 г., № 23800/06 (представено в резюме по-долу).

⁸⁷ Вж. <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/commissioner-calls-for-release-of-immigration-detainees-while-covid-19-crisis-continues> „Комисарят призовава за освобождаване на задържаните имигранти, докато трае кризата с COVID-19“, изявление на

Когато освобождаването от местата за задържане се счита за невъзможно или неуместно, държавите трябва да гарантират, че лице с положителен тест за COVID-19 може да се изолира от останалите задържани в условия, отговарящи на изискванията на член 3. Изолацията по медицински причини, изолацията в единични килии или забраната за контакт с други лишени от свобода поради съображения за сигурност, дисциплина или защита не нарушават автоматично член 3.⁸⁸ Дали тези мерки попадат в приложното поле на член 3 зависи от конкретните условия, строгостта на мярката, продължителността ѝ, преследваната цел и последиците ѝ за съответното лице.⁸⁹

Пълната сетивна изолация в съчетание с пълна социална изолация може да унищожи личността на човека и съставлява форма на нечовешко отношение, което не може да бъде оправдано с изисквания за сигурност или други причини.⁹⁰ Изолацията в единична килия, дори когато се касае само за относителна изолация, трябва да се основава на реални доводи и да се използва само в изключителни обстоятелства след обмисляне на всички алтернативи и с необходимите процесуални гаранции като редовно преразглеждане.⁹¹ При налагането на изолация в единична килия трябва да се отчита и здравословното състояние на съответното лице,⁹² в това число психичното му здраве.

Преместването на лишени от свобода в отделно крило на затвора или в затворническата болница, за да им се осигури по-голям комфорт, по-добра храна, по-дълго време за упражнения, достъп до собствена кухня и баня, редовно наблюдение на лечението им и предпазване от заразни заболявания, може да е правомерно. Съдът обаче е констатирал нарушение само на член 3 и друго във връзка с член 14, когато ХИВ-позитивни затворници са били поставени в изолация поради тези причини, но от състоянието им на ХИВ-позитивни не е последвало развитие на болестта СПИН и не е имало риск да заразят с ХИВ други затворници.⁹³ Затова изолация не трябва да се налага като превантивна мярка на онези, за които не се подозира, че са се

Комисаря на Съвета на Европа по правата на човека, 26 март 2020 г.

⁸⁸ Ramirez Sanchez срещу Франция, решение на Голямата камера от 4 юли 2006 г., № 59450/00, § 123

⁸⁹ Rohde срещу Дания, решение от 21 юли 2005 г., № 69332/01, § 93; Rzakhstanov срещу Азербайджан, решение от 4 юли 2013 г., № 4242/07, § 64.

⁹⁰ Messina срещу Италия (№ 2), решение от 28 септември 2000 г., № 25498/94.

⁹¹ А.Т. срещу Естония (№ 2), решение от 13 ноември 2018 г., № 70465/14, § 73; Csüllög срещу Унгария, решение от 7 юни 2011 г., № 30042/08 § 31.

⁹² Jeanty срещу Белгия, решение от 31 март 2020 г., № 82284/17, § 117.

⁹³ Martzaklis и други срещу Гърция, решение от 9 юли 2015 г., № 20378/13, § 67–75.

заразили с вируса.⁹⁴ Когато държавите установят, че има случаи, при които е необходимо прибягване до изолация в местата за задържане по медицински причини, за да се гарантира спазване на член 3, държавите трябва:

1. Да ограничат използването на изолация по медицински причини за лишени от свобода, които са заразени или се подозира, че са заразени с COVID-19, за да се предотврати предаването на вируса на други.

2. Да използват медицинската изолация като последна мярка, след преценка дали алтернативи като освобождаване са уместни.

3. Да преразглеждат редовно продължаващата необходимост от изолация като отчитат въздействието ѝ върху психичното здраве на лицето и дали резултатите от тестовете му за COVID-19 продължават да са положителни.

4. Да компенсират ограниченията на контактите с външния свят, в това число свижданията, като увеличат достъпа до алтернативни средства за комуникация (като например общуване по телефон или чрез услуги за интернет телефония).

5. В случай на изолация или поставяне под карантина на задържан, който е заразен или има съмнения, че е заразен с вируса, следва да му се осигури ежедневен смислен контакт с хора.

6. Да осигурят увеличен достъп до психологическа подкрепа.⁹⁵

Прилагане на същите принципи спрямо населението като цяло

Както е посочено по-горе и в раздела за член 5 (Право на свобода) по-нататък, поставените в условия на локдаун или под карантина в домовете си също могат да се считат за „лишени от свобода“ от държавата. Затова изложените по-горе принципи досежно задържаните в местата за лишаване от свобода или настанените в държавни институции са еднакво приложими и за поставените в изолация в домовете си.

Сведенията сочат, че по време на локдаун се наблюдава общо влошаване на психичното здраве.⁹⁶ Счита се, че ключови предпоставки за това

⁹⁴ Вж. <https://www.justiceinitiative.org/uploads/7696dcfd-12e1-4ace-8f28-2a37f4a3c26b/brief-access-to-health-care-in-prisons-07082020.pdf> „Правото на здравеопазване в затворите по време на пандемията от COVID-19“, информационна справка от Инициативата за правосъдие на Отворено общество, юли 2020 г.

⁹⁵ Вж. Изложението на принципите на КПИ и Khudobin срещу Русия, решение от 26 октомври 2006 г., № 59896/00 (представено в резюме по-долу), в което силното чувство за несигурност и страхът от болести в съчетание с физически страдания се определя като унижително отношение по смисъла на член 3.

⁹⁶ Вж. <https://unhcr.org/en/concerns-are-raised-over-the-threat-of-covid-19-to-mental-health-in-europe/> „Изразява се загриженост за заплахата от COVID-19 за психичното здраве в Европа“, ООН, 5 май 2020 г.; <https://www.theguardian.com/society/2020/jun/30/>

са увеличената изолация и намаленият достъп до свързани с психичното здраве услуги.⁹⁷ Затова държавите трябва да гарантират, че налагането на карантина и локдаун се предприема само като крайна мярка за възможно най-кратък срок. Докато са в сила тези мерки, държавите трябва да пригледат и увеличат достъпа до свързани с психичното здраве услуги и формите на общуване с другите, за да се противодейства на отрицателното въздействие, което изолацията може да има върху психичното здраве на човека, особено когато последиците за психичното здраве може да са толкова тежки, че да се достигнат равнищата, при които става приложим член 3.

Лечение на болести и здравословни състояния, различни от COVID-19

Както е отбелязано в раздела за член 2 (Право на живот) по-горе, по-конкретно в подраздела „Достъп до лечение при заболявания, различни от COVID-19“, предприетите от държавите мерки за опазване на живота и здравето са се отразили на достъпа до лечение на други заболявания и здравословни състояния. Член 3 може има приложение и в този контекст, когато непоставена диагноза или нелекувано здравословно състояние водят до заболяване или страдание, представляващо нечовешко или унижително отношение. Когато решават кои здравни услуги следва да се предоставят по време на пандемията, държавите трябва да имат предвид задълженията си съгласно член 3, които не подлежат на де-рогиране в извънредни положения. Полагането на грижи или лечението на всякакви заболявания или здравословни състояния, които могат до доведат до страдание от приложното поле на член 3, следва да се определят за „съществени“ по време на пандемията и да продължат да функционират, доколкото е възможно.

Домашно насилие

В раздела за член 2 (Право на живот) са описани подробно опасенията относно нарастващото насилие над жени и деца. Този раздел за задълже-

---

uks-mental-health-has-deteriorated-during-lockdown-says-mind „Психичното здраве в Обединеното кралство се е влошило по време на локдаун, твърди организацията Mind“, N. Davis, вестник Guardian, 30 юни 2020 г.

⁹⁷ Вж. <https://www.health.org.uk/news-and-comment/blogs/emerging-evidence-on-covid-19s-impact-on-mental-health-and-health> „Нови доказателства за въздействието на COVID-19 върху психичното здраве и здравните неравенства“, L. Marshall, J. Bibby и I. Abbs, The Health Foundation, 18 юни 2020 г.

нията, уредени в член 3 от Конвенцията, трябва да се разглежда във връзка с подразделите за домашното насилие в разделите за член 2 (Право на живот), член 8 (Право на зачитане на личния и семейния живот) и член 14 (Забрана на дискриминацията).

Член 3 налага позитивни задължения на държавите да гарантират, че лицата под тяхна закрила са защитени от всички форми на малтретиране, забранени по този член, в това число когато се извършват от частни лица. Както при член 2, произтичащите от член 3 процедурни, регулаторни и оперативни задължения са приложими в контекста на домашното насилие. Държавите са длъжни да предотвратяват случаите на домашно насилие и бързо и ефективно да ги разследват, преследват по съдебен път и наказват.

Съдът е използвал също текста на Истанбулската конвенция, за да подчертае специфичния характер на домашното насилие и особеното старание, необходимо при боравене със случаи за домашно насилие, като посочва, че Конвенцията задължава държавите да разследват без ненужно забавяне попадащите в приложното ѝ поле форми на насилие и да отчитат правата на жертвата на всички етапи от наказателното производство.⁹⁸

Деца

Изразените по-горе в раздела за член 2 (Право на живот) опасения относно малтретирането на деца по време на пандемията могат да породят въпроси, касаещи член 3, било във връзка с член 2, член 8 и член 14, или само досежно член 3 (когато например член 2 не е относим, защото няма заплахата за живота).

За да се прецени тежестта на малтретирането и дали попада в приложното поле на член 3, трябва да се вземат предвид „естеството и контекстът на деянието, продължителността му, последствията за физическото и психическото здраве, а в някои случаи полът, възрастта и здравословното състояние на жертвата“.⁹⁹ По-вероятно е малтретиране, което само по себе си не е достатъчно, за да е приложим член 3 досежно възрастен, да активира приложението на член 3 по отношение на дете или друго уязвимо лице.

Истанбулска конвенция

Член 3, точка (е) и член 2, § 2 от Истанбулската конвенция включват в приложното поле на разпоредбите и децата като жертви и свидетели на

⁹⁸ Talpis срещу Италия, решение от 2 март 2017 г., № 41237/14.

⁹⁹ Oruz срещу Турция, решение от 9 юни 2009 г., № 33401/02 (резюмирано по-долу); Costello-Roberts срещу Обединеното кралство, решение от 25 март 1993 г., № 13134/87.

домашно насилие. Съгласно Истанбулската конвенция държавата е длъжна да повишава осведомеността за последиците от насилието (член 13) и да отчита „специалните потребности“ на свидетелите на насилие (член 56), което може да включва психосоциални консултации (член 26, § 2). Член 18 от Истанбулската конвенция потвърждава задължението на държавата да създаде превантивни механизми и да гарантира, че съществува адекватно законодателство, осигуряващо ефективна защита.

В светлината на изискванията на Истанбулската конвенция Съдът потвърждава също, че наказанието за извършителите на насилие над деца или в тяхно присъствие трябва да е достатъчно строго, за да има възпираща сила.¹⁰⁰

Конвенция от Ланзароте

Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие (Конвенцията от Ланзароте) също е релевантна в този контекст. Конвенцията от Ланзароте изисква криминализирането на всички видове сексуални престъпления срещу деца и предвижда държавите във и извън Европа да приемат нарочно законодателство и да въведат мерки за предотвратяване на сексуалното насилие, за да са защитени децата жертви, а извършителите да се преследват по съдебен път. Това включва задължение производството да се води без „неоправдано забавяне“, за да се избегне прекомерно удължаване на стреса за детето.

Приложно поле на член 3 относно малтретиране на деца

Съдът е установил нарушение на член 3 в редица обстоятелства, когато е установено, че малтретирането или пренебрегването на деца е толкова тежко, че съставлява нечовешко и унижително отношение, и когато властите са осведомени за това отношение или за риска от такова отношение, но не са предприели разумни действия за предотвратяването му. Списъкът по-долу дава примери за ситуации, за които е установено, че представляват нарушение на член 3:

1. Неосигуряване на адекватна правна защита от физическо насилие, в това число телесно наказание.¹⁰¹

¹⁰⁰ D.M.D. срещу Румъния, решение от 3 октомври 2017 г., № 23022/13.

¹⁰¹ А. срещу Обединеното кралство, решение от 23 септември 1998 г., № 25599/94, в което Съдът е счел, че нееднократните побои с пръчка на деветгодишно момче от доведения му баща са достигнали „минималното равнище на тежест“, необходимо, за да се активира приложението на член 3.

2. Невземане на мерки за предотвратяване на продължителното насилие над момче с физически и психични увреждания от група деца, като насилието е причинило психологическа увреда.¹⁰²
3. Невписване на пренебрегвани деца в регистрите по закрила на детето или забавяне при настаняването им в приемна грижа или институция.¹⁰³

Невземане на мерки за недопускане деца да са свидетели на домашно насилие, извършвано срещу роднини.¹⁰⁴ Забавяне на разследването на физическо и емоционално насилие и непредоставяне на обезщетение на жертвата за забавянето или за насилието.¹⁰⁵ Всички горепосочени примери са ситуации, които може да зачестят в контекста на пандемията заради увеличеното излагане на риск от увреда при деца, принудени да останат въкъщи и намалените възможности за справяне, предотвратяване, съдебно преследване и наказване на увреждането. Когато държавите са известни за заплахата от нечовешко и унижително отношение към деца, трябва да предприемат мерки и да се намесят, за да предотвратят нарушение на член 3. Въпреки че заради пандемията ресурсите може да са достигнали предела си, а услугите да са ограничени, това не може да се използва като оправдание за пренебрегване на тези проблеми и за забавяне на справянето с тях, когато има риск бездействието да е нарушение на член 3.

Търсещи убежище лица и мигранти

Рискът някои от предприетите от държавите мерки в името на опазване на здравето да нарушават член 3 е особено висок в контекста на предприетите мерки по отношение на транзитно преминаващи лица като

¹⁰² Dordevic срещу Хърватия, решение от 24 юли 2012 г., № 41526/10, в което Съдът е установил нарушения на членове 3, 8 и 13, тъй като властите не са предприели действия, въпреки че майката ги е осведомила за насилието.

¹⁰³ Z и други срещу Обединеното кралство, решение от 10 май 2001 г., № 29392/95, касаещо случай с деца, подложени на емоционално насилие и жестоко физическо пренебрегване от родителите си, довело до физически и психични увреди. Отношението към децата е определено като нечовешко и унижително съгласно член 3, а понеже местните власти са били известени за ситуацията, но децата са настанени в спешна грижа едва четири и половина години по-късно, държавата не е изпълнила позитивното си задължение съгласно член 3.

¹⁰⁴ E.S. и други срещу Словакия, решение от 15 септември 2009 г., № 8227/04.

¹⁰⁵ Вж. D.M.D. срещу Румъния, решение от 3 октомври 2017 г., № 23022/13 относно разследване на насилие от бащата на жалбоподателя, продължило три години и шест месеца, националните съдилища не са предложили обезщетение на жертвата за забавянето или за изгърпяното насилие, а съдебното производство не е защитило достойнството на детето, осигурявайки му закрила от малтретиране в нарушение на член 3 от Конвенцията.

мигранти и търсещи убежище. Опитите за търсене на убежище са възпрепятствани от затварянето на необходимите центрове за регистрация и обработка, а някои държави прилагат мерки за масово задържане, за да предотвратят навлизането и придвижването на мигрантите на своята територия. COVID-19 повдига и нови въпроси, свързани с член 3 в контекста на екстрадицията и експулсирането.

Центрове за прием, установяване на самоличността и регистрация на мигранти

Договарящите държави имат правото в съответствие с установеното международно право и със задълженията си по международни договори, в това число Конвенцията, да контролират влизането, пребиваването и експулсирането на чужденци.¹⁰⁶ В продължение на десетилетия държавите задържат влизащите на тяхна територия лица в центрове за задържане на мигранти, създадени с цел осъществяване на такъв контрол. Въведените мерки за ограничаване на придвижването в резултат на пандемията от COVID-19 включват и масово задържане на транзитно преминаващите във временни центрове за настаняване. Както е посочено в раздела за член 5 (Право на свобода) по-долу, масовото задържане без позволение да се напускат тези центрове може да съставлява лишаване от свобода съгласно член 5. В тези случаи задълженията на държавите за опазване на здравето и безопасността на лишените от свобода обхващат и задържаните в тези центрове. Обхватът на тези задължения е разгледан в раздела за член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение) (по-конкретно в „Задължения за опазване на здравето и благополучието на онези, за които държавата носи отговорност“).

Освен това, дори когато търсещите убежище не са задържани в условия, представляващи лишаване от свобода, могат да възникнат проблеми във връзка с член 3, ако не са им осигурени приличен подслон и адекватни приемни условия.¹⁰⁷ Задържането на търсещи убежище в мръсни пренаселени помещения, без достъп до вода, сапун, тоалетни принадлежности или други санитарни съоръжения, може да съставлява нечовешко и унижително отношение в нарушение на член 3.¹⁰⁸ Търсещите убежище са осо-

¹⁰⁶ Abdulaziz, Cabales и Balkandali срещу Обединеното кралство, решение от 28 май 1985 г., №№ 9214/80, 9473/81 и 9474/81, серия А № 94, § 67; Ilias и Ahmed срещу Унгария, решение на Голямата камера от 21 ноември 2019 г., № 47287/15, § 125.

¹⁰⁷ N.T.P. и други срещу Франция, решение от 24 май 2018 г., № 68862/13.

¹⁰⁸ N.T.P. и други срещу Франция, решение от 24 май 2018 г., № 68862/13; A.A. срещу Гърция, решение от 22 юли 2010 г., № 12186/08, § 57–65.

бено уязвими и в неравностойно положение и се нуждаят от специална закрила, а Съдът взема под внимание стандартите, установени в Директивата относно условията за приемане,¹⁰⁹ когато оценява условията, в които са задържани.¹¹⁰

Изразяват се опасения относно условията, при които мигранти и търсещи убежище биват държани в граничните райони на Западните Балкани и Гърция по време на пандемията, в това число сведения за пренаселеност, липса на достъп до здравни грижи, храна, вода, условия за поддържане на лична хигиена, санитарни съоръжения, и за възпрепятстване на хуманитарни работници или помощен персонал да влизат в центровете и да оказват подкрепа.¹¹¹

Съдът е разгледал този проблем по време на пандемията от COVID-19, като е одобрил временна мярка и е изисквал гръцките власти да прехвърлят засегнато лице или поне да му гарантират настаняване в условия за приемане, съвместими с член 3, като се вземе предвид възрастта му и задължението да му бъдат осигурени адекватни здравни грижи и съдействие, съвместими със здравословното му състояние.¹¹² Съдът признава трудностите, които изпитва Гърция в усилията си да предпази населението си от разпространението на COVID-19. Междинното решение постановява обаче, че държавите все пак са длъжни да предприемат всички необходими мерки, за да предпазят настанените в приемни центрове от заразяване с COVID-19. Това включва подходящ и навременен достъп до медицински консултации, адекватна здравни грижи и подкрепа, осигуряване на основни продукти като храна, вода и сапун, както и на условия за поддържане на лична хигиена.

Молби за убежище

Отказът да се даде възможност на търсещите убежище да подадат молба за убежище, когато влязат на дадена територия, също може да пред-

¹⁰⁹ Вж. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A32013L0033> Директива 2013/33/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 година за определяне на стандарти относно приемането на кандидати за международна закрила.

¹¹⁰ М.С.С. срещу Белгия и Гърция, решение на Голямата камера от 21 януари 2011 г., № 30696/09, § 251

¹¹¹ Вж. <https://committees.parliament.uk/writtenevidence/4655/html/> „Специален доклад за COVID-19 и насилието по границите по балканския маршрут“ на Мрежата за наблюдение на насилието по границите, 8 април 2020 г.

¹¹² Вж. М.А. срещу Гърция, междинно решение от 7 април 2020 г., № 15782/20 https://c7db895f-7823-4bab-aca6-270af12c4d6b.usrfiles.com/ugd/c7db89_b689018d5b144e4fb261cf12f8e77ac.pdf

ставява нарушение на член 3.¹¹³ Могат да възникнат въпроси досежно член 13 във връзка с член 3, когато някой, намиращ се на дадена територия, не може да подаде молба за убежище¹¹⁴ или когато молбата не се разглежда сериозно.¹¹⁵ Държавите са длъжни съгласно член 4 от Протокол № 4 да осигурят реален и ефективен достъп до начини за законно влизане, по-конкретно до гранични процедури, за да позволят на всички подложени на преследване лица да подават молби за закрила (особено когато молбите се основават на член 3) при условия, които гарантират, че молбата се обработва по начин, съответстващ на международните норми, в това число Конвенцията.¹¹⁶

Затварянето на гранично-пропускателните пунктове, центрове за кандидатстване за убежище и институциите или съдилищата, отговорни за разглеждане на документите за убежище, е възпрепятствало търсещите убежище да подават молби и се е отразило на възможностите за надлежно разглеждане на молбите за убежище по време на пандемията.¹¹⁷ Има и сведения за държави, използващи извънредните обстоятелства, за да „оправдаят“ изтласкването на мигранти и масовото прехвърляне през граница на групи мигранти и търсещи убежище в името на опазване здравето на намиращите се на територията им от разпространение на болестта от транзитно преминаващите.¹¹⁸ Въпреки че може да се налага въвеждане на нови мерки за безопасно обработване на молбите за убежище, пандемията не трябва да се използва като оправдание за лишаване на търсещите убе-

¹¹³ Sharifi и други срещу Италия и Гърция, решение от 21 октомври 2014 г., № 16643/09.

¹¹⁴ A.E.A. срещу Гърция, решение от 15 март 2018 г., № 39034/12.

¹¹⁵ M.S.S. срещу Белгия и Гърция, решение на Голямата камера от 21 януари 2011 г., № 30696/09, § 265–322

¹¹⁶ N.D. и N.T. срещу Испания, решение на Голямата камера от 13 февруари 2020 г., № 8675/15 и 8697/15

¹¹⁷ Вж. решението на френските власти да преустановят напълно обработването на документи за убежище поради затваряне на специализираните служби и недостиг на служители. На 30 май Държавният съвет нареди на Министерството на вътрешните работи да възобнови регистрацията на молби за убежище, като подчерта, че извънредната здравна ситуация не трябва да лишава търсещите убежище от това основно право: https://www.liberation.fr/direct/element/le-conseil-detat-ordonne-la-reprise-de-lenregistrement-des-demandes-dasile-en-ile-de-france_113019/ “Държавният съвет разпорежда възобновяване на регистрацията на молби за убежище в региона Ил дьо Франс”, Liberation news, 1 май 2020 г.

¹¹⁸ Вж. <https://www.borderviolence.eu/news-from-trieste-covid-19-and-pushbacks/> „Новина от Триест: COVID-19 и изтласкването на мигранти“, доклад на Мрежата за наблюдение на насилието по границите, 5 юни 2020 г.

жище от тази възможност. Незаконно изтласкване на мигранти и бежанци не трябва да се прилага в никакъв случай.¹¹⁹

Съдебни производства за депортиране и екстрадиране

Освен към въпросите, касаещи задържането на имигранти, член 3 е относим и към решенията за принудително извеждане или екстрадиране на лице в държава, в която съществува риск да бъде подложено на условия, нарушаващи член 3.

Екстрадиране

Член 3 задължава държавите да не екстрадират никого, когато са налице съществени основания да се вярва, че, ако бъде екстрадирано в приемащата държава, въпросното лице ще е изправено пред реална опасност да бъде подложено на отношение, нарушаващо член 3.¹²⁰ Например, когато има съществени основания да се вярва, че лицето ще получи смъртно наказание,¹²¹ доживотен затвор без възможност за предсрочно освобождаване или ще бъде задържано в условия, нарушаващи изискванията, посочени по-горе в подраздела Задължения за опазване на здравето и *благополучието* на *онези, за които държавата носи* отговорност, включително условия на задържане, неподходящи за специфичните уязвимости на засегнатото лице.¹²²

ЕСПЧ ще решава какви са последиците от пандемията от COVID-19 досежно това дали би имало реален риск от нарушаване на член 3 заради условията на задържане, в които някой би бил поставен, ако бъде екстрадиран в САЩ, по дело пред Съда за екстрадиция на шестдесетгодишен мъж с „редица здравословни състояния“, в това число диабет и астма.¹²³

¹¹⁹ Вж. <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/pushbacks-and-border-violence-against-refugees-must-end>, „Трябва да се сложи край на изтласкването и насилието над бежанци по границите“, изявление на Съвета на Европа, 19 юни 2020 г.

¹²⁰ Soering срещу Обединеното кралство, решение от 7 юли 1989 г., № 14038/88, § 88–91

¹²¹ Soering срещу Обединеното кралство, решение от 7 юли 1989 г., № 14038/88; Rgaro срещу Албания, решение от 25 септември 2012 г., № 58555/10.

¹²² Вж. Aswat срещу Обединеното кралство, решение от 16 април 2013 г., № 17299/12, касаещо екстрадицията на психичноболен.

¹²³ Вж. решението по делото Nafeez срещу Обединеното кралство, съобщено на 24 март 2020 г., № 14198/20. В съобщението за делото Съдът добавя към въпроса досежно доживотната присъда без възможност за предсрочно освобождаване и конкретен въпрос относно рисковете от COVID-19 по следния начин: 2. Предвид текущата пандемия от COVID-19, ако жалбоподателят бъде екстрадиран, ще има ли реален риск от нарушаване на член 3 от Конвенцията предвид условията на задържане, на които ще бъде подложен при пристигането си?

Решението на Съда по делото ще е от значение, що се отнася до влиянието на COVID-19 върху условията на задържане в затворите извън контекста на екстрадицията, тъй като преценката дали е достигнато минималното ниво на тежест за целите на член 3 е една и съща, независимо дали се касае за територията на страната, или извън пределите ѝ.¹²⁴

Принудително извеждане

При изключителни обстоятелства член 3 не позволява също на държавите да извеждат от територията си тежко болен, когато са налице съществени основания да се вярва, че поради липсата на подходящо лечение в приемащата държава или липсата на достъп до такова лечение болният би бил изложен на реален риск от сериозно, бързо и необратимо влошаване на здравословното му състояние, водещо до силно страдание или значително намаляване на продължителността на живота му.¹²⁵ Държавите трябва да преценяват: а) дали грижите, които обикновено се предоставят в приемащата държава, „са достатъчни и подходящи на практика за лечение на заболяването на кандидата за закрила, за да се предотврати подлагането му на отношение, нарушаващо член 3“; и б) степента, до която лицето действително би имало достъп до такива грижи в приемащата държава (свързаните разходи, съществуването на социална и семейна мрежа и разстоянието, което трябва да се измине за получаване на достъп до необходимите грижи – всичко това е от значение).

Не е ясно дали това задължение може е приложимо, за да не могат държавите да извеждат в друга държава болен от COVID-19. Възможно е обаче такава ситуация да възникне, ако бъде счетено, че COVID-19 може да има особено тежки последици за здравето на лицето, а евентуалното депортиране е в държава без достъп до достатъчно медицинско оборудване за лечение, например в която има недостиг на апарати за командно дишане.

В извънредната ситуация на глобална пандемия не е ясно как основополагащото понятие „риск“ ще се тълкува от ЕСПЧ във всички дела за принудително извеждане, независимо дали се касае за екстрадиция, или за кандидатстване за убежище. Ситуацията е по-сложна, несигурна и променяща се в сравнение с предишни ситуации, разглеждани в съдебната прак-

¹²⁴ Babar Ahmad и други срещу Обединеното кралство, решение от 10 април 2012 г., №№ 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 и 67354/09, § 172.

¹²⁵ Raposhvili срещу Белгия, решение на Голямата камера от 13 декември 2016 г., № 41738/10, § 183 (резюмирано по-долу).

тика на Съда по тази тема.¹²⁶ Предвид трудностите, пред които е изправена цяла Европа по отношение на икономическите и медицинските стандарти, в резултат на които много страни изпитват недостиг на медицинско оборудване и затруднения, свързани с капацитета им за лечение на COVID-19, може да е трудно да се каже, че нечие депортиране в друга държава го излага на по-голям риск от заразяване или невъзможност за достъп до правилно лечение.

б. Процедурни задължения за разследване

Както и член 2, член 3 съдържа ясно процедурно задължение за провеждане на ефективно разследване на твърдения за нарушаването му. Държавите са задължени да предотвратяват и предоставят обезщетение за изтезания и други форми на малтретиране, а член 3 изисква провеждане на ефективно официално разследване на спорни твърдения за изтезания или малтретиране. Вж. по-горе раздела за член 2 (Право на живот) (по-конкретно подраздел (б) Процедурни задължения за разследване) и раздела за член 6 (Право на справедлив съдебен процес) по-долу, където е разгледано как пандемията от COVID-19 възпрепятства изпълнението на това процедурно задължение и начините за преодоляване на тези проблеми в съответствие с Конвенцията.

---

¹²⁶ Вж. N. срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 27 май 2008 г., № 26565/05; D. срещу Обединеното кралство, решение от 2 май 1997 г., № 30240/96; или по-наскоро Raposhvili срещу Белгия, решение на Голямата камера от 13 декември 2016 г., № 41738/10 (резюмирано по-долу).

3. Член 8 – Право на зачитане на личния и семейния живот

Правото на зачитане на личния и семейния живот съгласно член 8 има широко приложно поле. То налага на държавите позитивно задължение да гарантират на гражданите си правото на ефективно зачитане на физическата и психологическата им неприкосновеност.¹²⁷ Това включва задължения за опазване на здравето, когато съответното нараняване или заболяване не е достатъчно тежко, за да се активират задълженията за опазване на живота и здравето съгласно член 2 или член 3, но все пак се считат за защитени съгласно член 8.

Множество аспекти в реакцията на правителствата за опазване на здравето от COVID-19 засягат и други аспекти на правата, защитени съгласно член 8 (например ограниченията за прекарване на време с членовете на семейството, ограниченията на разрешените начини за извършване на погребения, ограниченията на свободното движение в съчетание с използването на проследяване). Член 8 гласи:

1. Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, на жилището си и на тайната на кореспонденцията.

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.

В подраздел (а) по-долу са посочени някои от многобройните начини, по които се активира приложението на член 8 вследствие на реакцията на правителствата на пандемията, като са открити ситуации, в които могат да възникнат позитивни задължения или в които има намеса на държавните власти в упражняването на уреденото в член 8 право. Намесата в провъзгласеното в член 8 право обаче не представлява непременно нарушаването му. Член 8, § 2 предвижда определени ситуации, в които намесата може да е оправдана. Затова в подраздел (б) по-долу са разгледани условията, при които разгледаните в подраздел (а) намеси в упражняването на уреденото в член 8 право може да са допустими съгласно член 8, § 2.

¹²⁷ Nitecki срещу Полша, решение по допустимост от 21 март 2002 г., № 65653/01 (резюмирано по-долу).

а. Приложно поле на член 8

Здравни грижи и лечение

Член 8 включва задължение за държавите да са приели разпоредби, задължаващи и държавните, и частните болници да приемат подходящи мерки за защита на физическата неприкосновеност на пациентите си и да осигурят на пострадалите от медицинска небрежност достъп до съдопроизводство, в което биха могли да получат в съответните случаи обезщетение за вреди.¹²⁸ Принципите, приложими съгласно член 2 и член 3 в този контекст,¹²⁹ се прилагат и съгласно член 8 в случай на увреда, която не застрашава правото на живот, гарантирано от член 2, или която не достига равнището на тежест, съставляващо нечовешко и унижително отношение съгласно член 3.¹³⁰

COVID-19 повлиява различно здравето на различни хора. При някои заболяването причинява силно страдание и представлява заплаха за живота (при което се активират задълженията за опазване на живота и здравето съгласно член 2 и член 3), а в други случаи симптомите са по-леки. И в тези случаи симптомите все пак могат да засегнат физическата неприкосновеност на болния, ако има например висока температура, продължителна кашлица или загуба на вкуса или обонянието, при което се активира приложимостта на член 8. Затова държавите може да са длъжни съгласно член 8 да задължат и държавните, и частните болници да предприемат подходящи мерки за защита на пациентите си от COVID-19, когато заболяването засяга физическата им неприкосновеност.

Член 8 е приложим и в контекста на лечението на COVID-19. Вземането на кръвни проби или вземането на секрет са медицински интервенции, които, макар и с незначителна важност, представляват намеса в правото на зачитане на личния живот.¹³¹ Вземането на секрет с тампон е един от методите за тестване за COVID-19. Въпреки че представлява намеса в уредените в член 8 права, Съдът е изразил становище, че вземането на секрет е краткотрайно действие, обикновено не причинява телесна повреда, нито

¹²⁸ Василева срещу България, решение от 17 март 2016 г., № 23796/10, § 63; Jurica срещу Хърватия, решение от 2 май 2017 г., № 30376/13 § 84; Mehmet Ulusoy и други срещу Турция, решение от 3 май 2007 г., № 34797/03, § 82.

¹²⁹ За подробен анализ на тези принципи вж. раздела за член 2 (Право на живот) и за член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение) в настоящата публикация.

¹³⁰ Ibrahim Keskin срещу Турция, решение от 27 март 2018 г., № 10491/12, § 61.

¹³¹ Schmidt срещу Германия, решение по допустимост от 5 януари 2006 г., № 32352/02; Caruana срещу Малта, решение по допустимост от 15 май 2018 г., № 41079/16.

физическо или психическо страдание и е оправдано, когато се извършва в съответствие със закона с легитимна цел.¹³²

Макар че много държави по света и много публични и частни международни организации все повече съсредоточават усилията си върху разработката и производството на ваксина срещу COVID-19, възможно е да възникнат свързани с Конвенцията проблеми, ако държави направят ваксинацията задължителна за цялото население. Понастоящем предстои разглеждането от Голямата камера на шест висящи жалби, касаещи проблема със задължителната ваксинация.¹³³ Те касаят задължителната ваксинация срещу полиомиелит, хепатит В и други заболявания и отказа на родители да позволят децата им да бъдат ваксинирани на основание член 8, член 9 и член 2 от Протокол № 1 към Конвенцията. Ситуацията с COVID-19 и свързаните с нея ограничения със сигурност ще е на вниманието на съдиите в Голямата камера, когато решават това дело.

Както е посочено по-горе, Съдът вече е постановил, че сравнително маловажни медицински изследвания, които са задължителни или са разрешени от съд, могат да представляват съразмерна намеса в уреденото в член 8 право дори без съгласието на пациента. Съдът обаче е постановил също, че лекарско решение да бъде лекувано дете с тежки увреждания против изричното желание на родител и без възможност за съдебен контрол върху решението, нарушава член 8.¹³⁴ Следвайки тази юриспруденция, изглежда, че съществуването на ефективни механизми за оспорване налагането на задължителна ваксинация в случаите, когато някои вярват, че общото правило не трябва да се прилага спрямо тях, може да е ключов фактор при определяне дали прилагането на задължителна ваксинация срещу COVID-19 нарушава член 8 или не.

Достъп до важна за здравето информация

Правото на ефективен достъп до важна за здравето информация също попада в обхвата на личния и семейния живот.¹³⁵ Държавата може да е

¹³² Caruana срещу Малта, решение по допустимост от 15 май 2018 г., № 41079/16.

¹³³ Vavříčka срещу Чехия, № 47621/13; Novotná срещу Чехия, № 3867/14; Hornych срещу Чехия, № 73094/14; Brožík срещу Чехия, № 19306/15 ; Dubský срещу Чехия, № 19298/15; Roleček срещу Чехия, № 43883/15 (очаква се постановяване на решението). На 17 декември 2019 г. предвид трудността и сложността на проблема съставът, на който бяха разпределени делата, се десезира в полза на Голямата камера. Онлайн заседание пред Голямата камера се проведе на 1 юли 2020 г. в Страсбург.

¹³⁴ Glass срещу Обединеното кралство, решение от 9 март 2004 г., № 61827/00 (резюмирано по-долу).

¹³⁵ К.Н. и други срещу Словакия, решение от 28 април 2009 г., № 32881/04, § 44.

длъжна да предоставя своевременно важна информация относно рисковете за здравето,¹³⁶ когато например държавата участва в извършване на опасни дейности, които могат да имат скрити неблагоприятни последици за здравето на участниците в тях. В такива ситуации държавата трябва да установи ефективна и достъпна процедура, която позволява на тези лица да търсят цялата необходима и подходяща информация.¹³⁷ Това задължение може да е валидно в контекста на пандемията, когато хора са длъжни да работят в среда, в която рискуват да се заразят с COVID-19.

Психично здраве

Психичното здраве е ключов аспект на моралната неприкосновеност и попада в приложното поле на член 8. Опазването на психическата устойчивост се счита от Съда за задължително условие за ефективното упражняване на правото на зачитане на личния живот.¹³⁸ Както е посочено в разделите за член 2 (Право на живот) и член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение) на настоящата публикация, по време на пандемията се наблюдава общо влошаване на психичното здраве.¹³⁹

Регулаторните и оперативните задължения на държавите съгласно член 2 и член 3 могат да се задействат, за да бъде защитен някой от въздействието на въведените при локдаун мерки, когато отрицателното им въздействие е толкова тежко, че съставлява нечовешко и унижително отношение или представлява заплаха за живота от възможно самоувреждане. По смисъла на член 8 могат да възникнат и позитивни задължения за предприемане на мерки за опазване на психичното здраве на населението, повлияно от наложените мерки за противодействие на пандемията. Те могат да включват задължения за пригаждане и увеличаване на достъпа до услуги за подкрепа на психичното здраве, както е посочено в разделите за член 2 (Право на живот) и член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение). Тези задължения могат да включва и защитата на правото на семеен живот, когато липсата на достъп до физически контакт или лична емоционална подкрепа би нарушила сериозно емоционалния и психоло-

¹³⁶ *Guerra* и други срещу Италия, решение на Голямата камера от 19 февруари 1998 г., № 14967/89 § 58 и § 60 (резюмирано по-долу).

¹³⁷ *McGinley and Egan* срещу Обединеното кралство, решение от 9 юни 1998 г., №№ 23414/94 и 21825/93; §§ 97 и 101; *Roche* срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 19 октомври 2005 г., № 32555/96, § 167.

¹³⁸ *Bensaid* срещу Обединеното кралство, решение от 6 февруари 2001 г., № 44599/98, § 47.

¹³⁹ Вж. раздела за член 2 (Право на живот) и член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение).

гически баланс на човека.¹⁴⁰ Когато изготвят политики за социално дистанциране и разпоредби за семейни посещения, държавите трябва да се стремят да опазват живота и здравето от COVID-19, но и от възможното въздействие на изолацията върху психичното здраве.

Домашно насилие

Както е отбелязано в разделите за член 2 (Право на живот), член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение) и член 14 (Забрана на дискриминацията), налице са признаци, че по време на пандемията има ръст на домашното насилие над жени и деца, а децата и младежите стават по-уязвими.¹⁴¹ В разделите за член 2 (Право на живот) и член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение) е посочено, че в някои ситуации държавите са длъжни да предприемат мерки за забрана, предотвратяване, разследване, съдебно преследване и наказване на насилието, извършено от частни лица. Тези задължения, които могат да възникнат по силата на член 2 и член 3,¹⁴² могат да възникнат и съгласно член 8, когато деянията не са достатъчно тежки, за да са приложими член 2 или член 3, но нарушават нечия морална, физическа или лична неприкосновеност.¹⁴³

Член 8 задължава държавите да защитават физическата и морална неприкосновеност от посегателствата на частни лица. Това позитивно задължение възниква, особено що се касае до защитата на уязвими лица и включва защитата на жените и децата от домашно насилие.¹⁴⁴ Формите на

¹⁴⁰ Вж. Sommerfeld срещу Германия, решение на Голямата камера от 8 юли 2003 г., № 31871/96, § 64–65; Buscemi срещу Италия, решение от 16 септември 1999 г., № 29569/95, § 55, касаещо 13-годишно момиче, което е заявило ясно желанието си да не вижда баща си и не го е виждало няколко години, а ако бъде принудено да го види, това би нарушило сериозно емоционалното и психологическото му равновесие. Преценено е, че решението да бъде отказан контакт с бащата е във висшия интерес на детето. Може да възникне и обратният казус, когато липсата на контакт или възможност за посещение на членове на семейството би могла да има неблагоприятно въздействие върху психологическото равновесие на дадено лице и тогава се активира приложението на член 8.

¹⁴¹ Вж. горния раздел и <https://learning.nspcc.org.uk/media/2246/isolated-and-struggling-social-isolation-risk-child-maltreatment-lockdown-and-beyond.pdf> „Изолирани и бедстващи: Социалната изолация и рискът от малтретиране на деца по време на локдаун и след това“, E. Romanou and E. Belton, Екип за събиране на доказателства на Националното дружество за превенция на жестокостта над деца (NSPCC), юни 2020 г.

¹⁴² За пълен анализ на необходимите условия за възникване на тези задължения и за обхвата им вж. разделите за член 2 (Право на живот) и член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение).

¹⁴³ Bevacqua and S. срещу България, решение от 12 юни 2008 г., № 71127/01.

¹⁴⁴ Вж. X и Y срещу Нидерландия, решение от 26 март 1985 г., № 8978/80, в което Съдът отбелязва, че държавите имат позитивно задължение да осигурят специална закри-

насилие или увреда, които могат да задействат уредената в член 8 защита включват деяния, нарушаващи личната неприкосновеност, без да има физическо насилие или заплаха за живота.¹⁴⁵ Държавите имат позитивни задължения да създадат и ефективно да прилагат система за наказване на всички форми на домашно насилие¹⁴⁶ и тормоз на уязвими лица, за да не бъде засегната физическата, моралната или личната им неприкосновеност. Това може да включва склоняване към сексуални действия, пренебрегване, експлоатация или емоционален тормоз, както и физическо насилие.

Домашното насилие може да има последици за физическото и психичното благополучие на децата не само в качеството им на преки жертви, но и косвено, когато са принудени да наблюдават домашно насилие над техните братя, сестри или родители. Наблюдаването на насилие може да представлява нечовешко и унизително отношение, нарушаващо член 3.¹⁴⁷ Съдът е разгледал обаче и последиците от наблюдавано насилие за психологическото благополучие на дете само по смисъла на член 8. Съдът е установил нарушение на член 8, тъй като психологическото благополучие на децата на жалбоподателката е било повлияно неблагоприятно от преживяното вербално насилие, както и от това, че многократно са бивали свидетели на насилието, упражнявано от баща им спрямо майка им и защото не са били предприети действия за предотвратяване на повторението на това поведение.¹⁴⁸

Защита на неприкосновеността на личния живот, събиране и съхранение на данни

Съхранението на информация, свързана с нечий личен живот, представлява намеса в правото, уредено в член 8. Какво представлява свързана с

ла на децата и други уязвими лица посредством мерки за „постигане на действително възпиращо действие срещу сериозни нарушения на неприкосновеността на личния живот“.

¹⁴⁵ Вж. Söderman срещу Швеция, решение от 12 ноември 2013 г., № 5786/08, в което Съдът установява, че държавата не е изпълнила задължението си съгласно член 8 да създаде подходяща правна рамка, която да осигури на жалбоподателката защита срещу конкретните действия на пастрока ѝ, както и средства за правна защита срещу последващо нарушение на неприкосновеността на личния ѝ живот, когато била на 14 години и той се опитвал тайно да я снима гола в банята им. Деянието в случая не е включвало физическо насилие, но Съдът е заключил, че в шведското право не са съществували мерки за наказателноправна или гражданскоправна защита, които биха осигурили на жалбоподателката ефективна защита срещу нарушаването на неприкосновеността на личния ѝ живот.

¹⁴⁶ Oruz срещу Турция, решение от 9 юни 2009 г., № 33401/02 (представено в резюме по-долу).

¹⁴⁷ Вж. раздела за член 3 (Защита от нечовешко и унизително отношение).

¹⁴⁸ Eremia и други срещу Република Молдова, решение от 28 май 2013 г., № 3564/11.

личния живот информация зависи от конкретния контекст, в който информацията е записана и запазена, естеството на записите, как се използват и обработват, и какви резултати могат да се получат.¹⁴⁹ Съдът е установил, че изискването за предоставяне на пълна информация за местонахождението и действията на някого представлява намеса в правото на неприкосновеност на личния живот.¹⁵⁰ Затова въведените мерки за проследяване на движението на карантинирани лица чрез определяне на местоположението или използване на трафични данни от мобилните им телефони¹⁵¹ вероятно също са намеса в уредените в член 8 права.

Защитата на личните данни е от съществено значение, за да може човек да се ползва от правото си на зачитане на личния му живот.¹⁵² Събирането, съхранението, използването, разкриването, публикуването и запазването на лични данни попадат в приложното поле на член 8. Зачитането на поверителността на здравната информация е изключително важен принцип, за да се гарантира зачитането на неприкосновеността на личния живот на пациента, но и да се запази доверието в медицинската професия и в здравните служби. Нарушаването на това доверие може да възпира нуждаещите се от медицинска помощ да разкриват информация от личен и интимен характер, чието споделяне е необходимо за получаване на правилно лечение, а може дори да ги възпира изобщо да търсят медицинска помощ, което

---

¹⁴⁹ S. и Marper срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 4 декември 2008 г., № 30562/04 и 30566/04, § 67 (представено в резюме по-долу).

¹⁵⁰ Вж. National Federation of Sportspersons' Associations and Unions (FNASS) и други срещу Франция, решение от 18 януари 2018 г., № 48151/11 и 77769/13, § 155–159, относно изискването на държавата елитни спортисти да предоставят на всеки три месеца пълна информация за местонахождението и ежедневната си дейност, включително в събота и неделя, и да актуализират тази информация като част от мерките срещу използването на допинг в спорта; вж. също Uzun срещу Германия, решение от 2 септември 2010 г., № 35623/05, § 51–53, в което е установено, че събирането на данни чрез прикрепено към нечий автомобил GPS устройство и съхраняването на данните за местоположението и движението му в общественото пространство представлява намеса в неприкосновеността на личния живот.

¹⁵¹ Вж. например изявлението на президента на Сърбия, че държавата проследява мобилните телефони на влизащите в страната, за да наблюдава движението им: <https://mondo.rs/Info/Drustvo/a1298105/Aleksandar-Vucic-policija-telefonski-brojevi-policijski-sat-upozorenje-krecu-se.html> “Vučić: Ne ostavljajte telefone, nećete nas prevariti! ZNAMO da se krecćete”, Izvor, Mondo news, 19 март 2020 г.

¹⁵² Satakunnan Markkinapörssi Oy и Satamedia Oy срещу Финландия, решение на Голямата камера от 27 юни 2017 г., № 931/13, § 133.

може да застраши собственото им здраве, а в случай на заразни болести и общественото здраве.¹⁵³

Събирането на здравни данни от институция, отговорна за контролиране качеството на медицинското обслужване¹⁵⁴ и разкриването на медицинска информация без съгласието на лицето, журналисти, прокурори,¹⁵⁵ други държавни служби или служители,¹⁵⁶ работодателя на лицето¹⁵⁷ или член на семейство му¹⁵⁸ представлява намеса в упражняването на правата по член 8.

Въведените от държавите мерки за борба с COVID-19, например въвеждането на приложения за проследяване на контактните лица и обменът на здравна информация с други държави с цел провеждане на научни изследвания, включват масово събиране на данни и са намеса в правото на неприкосновеност на личния живот съгласно член 8. Съдът вече е постановил в контекста на дело за поверителността на свързана с ХИВ информация, че правото на неприкосновеност на личния живот трябва да се ползва от засилена закрила, когато разкриването на информацията може да има тежки последици за нечий личен и семеен живот, социалното му положение и професионалната му реализация, включително стигматизиране и възможно социално изключване.¹⁵⁹ Предвид възможните последици от диагнозата COVID-19, в това число карантинните мерки, които се отразяват на социалния, семейния и професионалния живот на индивида, както и стигмата, държавите вероятно ще трябва да наложат строги механизми за защита на здравните данни, свързани с COVID-19, за да се спази член 8.

Следене

Проследяването на движението на дадено лице, например определяне на местоположението му с помощта на данни от GPS, също представлява

---

¹⁵³ L.H. срещу Латвия, решение от 29 април 2014 г., № 52019/07 (представено в резюме по-долу).

¹⁵⁴ L.H. срещу Латвия, решение от 29 април 2014 г., № 52019/07 (представено в резюме по-долу).

¹⁵⁵ Avilkina и други срещу Русия, решение от 6 юни 2013 г., № 1585/09, § 54.

¹⁵⁶ M.S. срещу Швеция, решение от 27 август 1997 г., № 20837/92, § 35.

¹⁵⁷ Radu срещу Молдова, решение от 15 април 2014 г., № 50073/07 ((представено в резюме по-долу).

¹⁵⁸ Moskutė срещу Литва, решение от 27 февруари 2018 г., № 66490/09.

¹⁵⁹ Z срещу Финландия, решение от 25 февруари 1997 г., № 22009/93, § 96; C.C срещу Испания, решение от 6 октомври 2010 г., № 1425/06, § 33; Y срещу Турция, решение по допустимост от 17 февруари 2015 г., № 648/10, § 68.

намеса в правото на зачитане на личния живот. Самото съществуване на мерки за тайно наблюдение или на законодателство, което ги позволява, може да представлява нарушение на член 8. Жалбоподател може да твърди, че е „жертва“ на нарушение на член 8, без да трябва да доказва, че мерки за тайно наблюдение са прилагани пряко спрямо него, при следните обстоятелства:

1. ако попада в приложното поле на законодателството, позволяващо мерки за тайно наблюдение (или защото е част от група лица, срещу които е насочено законодателството, или защото законодателството засяга пряко всички), или
2. ако липсват средства за правна защита, с които да се обжалва извършването на тайното наблюдение.¹⁶⁰

Посещения и прекарване на време със семейството и приятелите

Наложените в отговор COVID-19 ограничения на движението са вмешателство в правото на посещения, а понякога и на съжителство с други членове на семейството, тъй като възпрепятстват физическия контакт между лица, които не живеят в същото домакинство, включително например между родители и деца, когато родителите споделят попечителството над детето си или между деца и родители, когато родител е в затвора.

Семеен живот

Съществена част от правото на зачитане на семейния живот е правото членовете на семейството да живеят заедно, да се посещават, за да може да се развиват семейните взаимоотношения,¹⁶¹ а членовете на семейството да могат да са заедно.¹⁶² Дали съществува „семеен живот“ е въпрос на фактическа преценка, която зависи от реалното съществуване на близки лични връзки.¹⁶³ Понятието за семеен живот обхваща отношенията между родител и дете, братя и сестри, лели и чичовци, племеннички и племенници, деца и баби и дядовци.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Roman Zakharov срещу Русия, решение на Голямата камера от 4 декември 2015 г., № 47143/06 (резюмирано по-долу).

¹⁶¹ Marckx срещу Белгия, решение от 13 юни 1979 г., № 6833/74, § 31.

¹⁶² Olsson срещу Швеция (№ 1), решение от 24 март 1988 г., № 10465/83, § 59.

¹⁶³ Paradiso и Campanelli срещу Италия, решение на Голямата камера от 24 януари 2017 г., № 25358/12, § 140.

¹⁶⁴ Братя и сестри: Moustaqim срещу Белгия, решение от 18 февруари 1991 г., № 12313/86, § 36; Mustafa и Armağan Akın срещу Турция, решение от 6 април 2010 г., № 4694/03, § 19; лели/чичовци, племенници: Boyle срещу Обединеното кралство, решение от 27 април 1988 г., №№ 9659/82 и 9658/82, §§ 41–47; баби и дядовци: Kruškić срещу Хър-

Основополагащ елемент на семейния живот по смисъла на член 8 е взаимната радост от общуването между родител и дете, дори ако връзката между двамата родители е прекъсната. Националните мерки, възпрепятстващи тази радост, представляват намеса в упражняването на правата по член 8.¹⁶⁵ Член 8 защитава връзките на пълнолетни с техните родители, братя и сестри, дори когато не живеят заедно и когато обитават собствен дом и са създали отделно домакинство.¹⁶⁶ Семейните връзки между пълнолетни и техните родители, братя и сестри са по-малко защитени обаче от тези между дете и неговите родители или братя и сестри, освен ако няма доказателства за допълнителни елементи на зависимост, включващи повече от нормалните емоционални връзки.¹⁶⁷ Правото на зачитане на семейния живот на бабите и дядовците, що се касае до внуците им, включва преди всичко правото да поддържат нормални отношения с тях, като контактуват помежду си, въпреки че защитата на семейните връзки в този контекст също е по-малка от тази между родител и дете.¹⁶⁸

Деца на лишени от свобода

Както е посочено в настоящото Ръководство в раздела за член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение), в много държави е въведена временна забрана на свижданията в затворите, за да се предотврати разпространението на COVID-19. Когато родител е лишен от свобода, правото на семеен живот и на родителя, и на детето е приложимо. Държавата има позитивни задължения съгласно член 8 да предостави възможност и да помага на задържаните да поддържат контакт със семействата си, а не-

---

ватия, решение по допустимост от 25 ноември 2014 г., № 10140/13, § 111; Mitovi срещу Бивша югославска република Македония, решение от 16 април 2015 г., № 53565/13, § 58.

¹⁶⁵ Monogru срещу Румъния и Унгария, решение от 5 април 2005 г., № 71099/01, § 70; Zorica Jovanović срещу Сърбия, решение от 26 март 2013 г., № 21794/08, § 68; Kutzner срещу Германия, решение от 26 февруари 2002 г., № 46544/99, § 58; Elsholz срещу Германия, решение на Голямата камера от 13 юли 2000 г., № 25735/94, § 43; К. и Т. срещу Финландия, решение на Голямата камера от 12 юли 2001 г., № 25702/94, § 151.

¹⁶⁶ Boughanemi срещу Франция, решение от 24 април 1996 г., № 22070/93, § 35; Moustaquim срещу Белгия решение от 18 февруари 1991 г., № 12313/86, § 35 и §§ 45–46.

¹⁶⁷ Benhebba срещу Франция, решение от 10 юли 2003 г., № 53441/99, § 36; Mokrani срещу Франция, решение от 15 юли 2003 г., №. 52206/99, § 33; Onur срещу Обединеното кралство, решение от 17 февруари 2009 г., № 27319/07, § 45; Slivenko срещу Латвия, решение на Голямата камера от 9 октомври 2003 г., № 48321/99, § 97; А.Н. Khan срещу Обединеното кралство, решение от 20 декември 2011 г., № 6222/10, § 32.

¹⁶⁸ Kruškić срещу Хърватия, решение по допустимост от 25 ноември 2014 г., № 10140/13, § 111; Митови срещу Бивша югославска република Македония, решение от 16 април 2015 г., № 53565/13, § 58.

нужните или несъразмерни ограничения на правото на свиждане може да нарушават член 8.¹⁶⁹

Личен живот

Други близки връзки, които не са в обхвата на „семеиния живот“, може да са защитени съгласно правото на зачитане на личния живот.¹⁷⁰ Съгласно член 8 това право включва право на личностно развитие, право да се създават и развиват взаимоотношения с други хора и с външния свят.¹⁷¹ То не обхваща обаче всяка обществена дейност, в която някой желае да участва с други хора и не всеки вид взаимоотношения попадат в сферата на личния живот. Член 8 не защитава например междуличностни взаимоотношения с толкова широк и неопределен обхват, че да не е възможна пряка връзка между действието или бездействието на държавата и нечий личен живот.¹⁷²

Погребения

Правото да се присъства на погребението на член на семейството, правото да се получи информация за кончината на член на семейството преди погребението му, начинът, по който се третира тялото на починал член на семейството и дали тялото е върнато на семейството – всичко това попада в приложното поле на член 8.¹⁷³ Пандемията от COVID-19 е накарала държавите да регулират начина на провеждане на погребения при ограничен брой присъстващи.¹⁷⁴ Мерки като съкращаване времетраенето на погребалните церемонии, погребване в запечатани метални

¹⁶⁹ Ногуч срещу Полша, решение от 17 април 2012 г., № 13621/08.

¹⁷⁰ Znamenskaya срещу Русия, решение от 2 юни 2005 г., № 77785/01, § 27 и цитираните в него препратки.

¹⁷¹ Niemietz срещу Германия, решение от 16 декември 1992 г., № 13710/88, § 29; Pretty срещу Обединеното кралство, решение от 29 април 2002 г., № 2346/02, § 61 и 67.

¹⁷² Friend и други срещу Обединеното кралство, решение от 24 ноември 2009 г., № 16072/06 и № 27809/08, в което Съдът констатира, че въпреки очевидните чувства на задоволство и лично удовлетворение, които жалбоподателите изпитват от лова и от междуличностните взаимоотношения, които развиват чрез него, ловуването като занимание има много малка връзка с личната автономия на жалбоподателите, а междуличностните взаимоотношения, на които разчитат, са твърде обширни и неопределени по обхват, за да може забраната за лов да се счита за вмешателство в правата им, уредени в член 8.

¹⁷³ Sabanchiyeva и други срещу Русия, решение от 6 юни 2013 г., № 38450/05 (резюмирано по-долу); Solska и Rybicka срещу Полша, решение от 20 септември 2018 г., №№ 30491/17 и 31083/17, §§ 104–108 и цитираните в него препратки.

¹⁷⁴ Вж. <https://balkaninsight.com/2020/04/20/pandemic-wreaks-havoc-with-ancient-balkan-funeral-traditions/> “Пандемията опустошава древни погребални традиции на Балканите”, Balkan Insight, 20 април 2020 г.

вместо в дървени ковчези, забрана за извършване на опело в църква или параклис, разрешаване на присъствието само на ограничен брой „близки“ роднини и забрана за внасяне на тялото на покойника в дома, вероятно представляват вмешателство в упражняването на правата по член 8.

б. Ограничения

Както и при член 9, член 10 и член 11 от Конвенцията, намесата в упражняването на правата по член 8 е разрешена, ако преследва легитимна цел, съответства на закона и е съразмерна с легитимната цел. Член 8, § 2 допуска намеса в правото на зачитане на личния и семейния живот за защита на здравето или обществената сигурност. Това се счита за легитимна цел. По-долу са разгледани изискванията за законност и съразмерност.

Законност

Всяка намеса в правата, защитени от член 8, задължително трябва да е в съответствие с националното законодателство, което трябва да съблюдава изискванията за върховенство на закона, т.е. трябва да е ясно и достъпно с предвидими последствия от прилагането му. Като цяло изискването за предвидимост означава, че лицата трябва да могат да предвидят кога с действията си ще нарушат закона и какви могат да са последствията от това. Тези изисквания са приложими към всяко от горепосочените обстоятелства, но са леко променени в конкретния контекст на следенето. За това по-долу са описани по-подробно изискванията за законност в контекста на следенето.

Изискването за „предвидимост“ невинаги означава, че хората следва да могат да предвидят кога е вероятно властите да ги подслушват, за да могат съответно да пригодят поведението си.¹⁷⁵ Предвид естеството на следенето, това би било невъзможно изискване.

Вместо това в контекста на следенето законът трябва да е достатъчно ясен, за да указва достатъчно на гражданите обстоятелствата и условията, при които властите имат право да прибегват до такива тайни мерки.¹⁷⁶ Законът трябва също да посочва продължителността на мярката; реда, който трябва да се спазва за преглеждане, използване и съхранение на получените данни; необходимите предпазни мерки при предаване на данните на

¹⁷⁵ Weber и Saravia срещу Германия, решение от 29 юни 2006 г., № 54934/00, § 93.

¹⁷⁶ Roman Zakharov срещу Русия, решение на Голямата камера от 4 декември 2015 г., № 47143/06, § 231 (резюмирано по-долу).

други страни; обстоятелствата, при които данните могат или трябва да бъдат изтрети, или унищожени; надзора при изпълнение на мерките.¹⁷⁷

Ето защо, когато държавите смятат за необходимо да въведат мерки за следене или започнат да събират здравни данни, за да се борят с разпространението на COVID-19, въвеждащото мерките национално законодателство трябва достатъчно ясно да посочва доколко и как националните власти ще упражняват предоставеното им право на преценка да събират и съхраняват информация за здравето и движението на хората и трябва ясно да определя минимални гаранции срещу злоупотреба.

Съразмерност

За да се считат за съразмерни, всички мерки за намеса в защитените от член 8 права следва да са най-малко ограничаващото средство за постигане на търсената цел. Мерките трябва да са в сила само за срока, необходим за предотвратяване разпространението на COVID-19, а всяко решение за затягането или разхлабването им трябва да се основава на научни доказателства и препоръки. В контекста на ограниченията на семейните посещения, факторите, които могат да са относими към оценката на съразмерността, включват времетраенето на ограниченията, степента на зависимост и/или близост в съответните взаимоотношения и наличието на алтернативни начини за поддържане на контакт, когато физическият не е разрешен. В контекста на здравните грижи основен въпрос ще е доколко дадено задължение би изисквало насочване на държавни ресурси. Когато става дума за задължително прилагане на медицинско лечение или ваксинации, от значение ще са възможността за преразглеждане на решението за провеждане на лечението и доколко то е в отговор на извънредната ситуация.

По-долу са разгледани конкретни примери за съображенията, които могат да възникнат при оценката на съразмерността съгласно член 8.

Събиране на данни, съхранение на данни и следене

В контекста на събирането и съхранението на данни и следенето, събирането на данни трябва да е целенасочено и след предварителна оценка дали събраните данни биха били „потенциално решаващи”, „релевантни” или „от значение”, вместо да се събират безразборно.¹⁷⁸ Ефективната за-

¹⁷⁷ Roman Zakharov срещу Русия, решение на Голямата камера от 4 декември 2015 г., № 47143/06 § 231 и §§ 238–301 (резюмирано по-долу).

¹⁷⁸ L.H. срещу Латвия, решение от 29 април 2014 г., № 52019/07 (резюмирано по-долу).

щита на съхраняваните данни също ще е решаващ фактор при определяне дали съхранението им е съразмерно, а националното законодателство трябва да осигурява подходящи гаранции за предотвратяване на всяко съобщаване или разкриване на лични здравни данни, които не се изискват за постигане на легитимната цел.¹⁷⁹ Друг важен фактор е срокът за съхранение на данните. Когато данните се съхраняват в продължение на много години или за по-дълъг срок, отколкото е необходим за постигане на целта, е по-вероятно намесата в упражняването на уредените в член 8 права да е несъразмерна.¹⁸⁰

Следователно всяка технология за откриване и проследяване, въведена с цел ограничаване разпространението на COVID-19, също трябва да включва достатъчно средства за защита на поверителността на събраните данни, а данните трябва да се съхраняват само за необходимия срок.

Семейни посещения

Съдът вече е установил, че ограниченията, възпрепятствали баща да посещава осиновената си дъщеря в дом за приемна грижа, докато домът е бил в карантина заради грипна епидемия, не са нарушили правата му по член 8.¹⁸¹ Съдът е установил, че ограниченията са имали легитимна цел – защита на здравето и е заключил, че двумесечният срок на ограниченията не е бил неразумно дълъг. Съдът е взел предвид и факта, че жалбоподателят е имал възможност ежеседмично да посещава дъщеря си и да я вижда през прозорец, както и че е могъл да се среща с нея веднага след отмяната на грипната карантина.

В същия случай обаче е имало нарушение на правата на жалбоподателя по член 8, когато не е му е било позволено да контактува с осиновената си дъщеря повече от година, докато е била в болнично отделение по интензивно лечение. Прието е, че продължителността и тежестта на ограничението за общуване в този период са били несъразмерни. Съдът е приел аналогично, че изолирането на човек в продължение на шест години в етнически анклав в Италия, което му е попречило да посещава и общува със семейството и приятелите си, живеещи извън анклава, е било в нарушение на член 8. Въпреки че ограниченията върху движението във втория случай са преследвали легитимната цел за защита на обществената сигурност, установено е,

¹⁷⁹ Z срещу Финландия, решение от 25 февруари 1997 г., № 22009/93, § 96; Y срещу Турция, решение по допустимост от 17 февруари 2015 г., № 648/10, § 78.

¹⁸⁰ Surikov срещу Украйна, решение от 26 януари 2017 г., № 42788/06, §§ 70 и 78.

¹⁸¹ Kuimov срещу Русия, решение от 8 януари 2009 г., №. 32147/04 (резюмирано по-долу).

че е можело да бъдат вдигнати по-рано, ако италианските власти са имали по-добра комуникация.¹⁸²

Свиждания в местата за лишаване от свобода

Общата забрана на свижданията в затворите противоречи на член 8, а държавите трябва да гарантират, че ограниченията на правото на свиждане във всеки отделен случай са оправдани.¹⁸³ Затова трябва да се проучи как безопасно да се осигури продължаването на свижданията или провеждането на лични срещи, преди да се мисли за ограничаването им. Възможно е например, когато е целесъобразно, някои затворници (чиито присъди скоро изтичат) да бъдат освободени или може да се въведат свиждания при спазване на социално дистанциране ведно с тестване и осигуряване на подходящи ЛПС. Когато свижданията са забранени, държавите следва да осигурят алтернативни методи на общуване, например видео разговори. Дигиталното общуване обаче не трябва да се разглежда като подходящ или дългосрочен заместител на живото общуване.¹⁸⁴

---

¹⁸² Nada срещу Швейцария, решение на Голямата камера от 12 септември 2012 г., № 10593/08 (резюмирано по-долу).

¹⁸³ Khoroshenko срещу Русия, решение на Голямата камера от 30 юни 2015 г., № 41418/04.

¹⁸⁴ Вж. https://www.nuffieldfjo.org.uk/app/nuffield/files-module/local/documents/nfjo_digital_contact_evidence_review_briefing%20paper_20200520-2-.pdf, „Последиците от цифровия контакт върху благополучието на децата: Доказателства от контекста на публичното и частното право“, информационна справка „Кратък преглед на доказателствата“, Iyer et al, Nuffield Family Justice Observatory, май 2020 г.

4. Член 5 – Право на свобода

Въведените мерки за предотвратяване разпространението на COVID-19 (карантина, локдаун и/или социално дистанциране) включват по правило ограничаване на свободата на придвижване (защитена от член 2 на Протокол № 4). Последниците от тези мерки за правото на свободно придвижване са разгледани в настоящото Ръководство в раздела за член 2 на Протокол № 4 (Право на свободно придвижване, в това число на напускане и влизане в собствената си страна). В зависимост от естеството, тежестта и продължителността на тези мерки, те също могат да представляват намеса в правото на свобода, защитено от член 5. Първата част на член 5 гласи:

1. Всеки има право на свобода и сигурност.

а. Приложно поле на член 5

В член 5 се гарантира правото както на свобода, така и на сигурност на личността. На практика обаче понятието „сигурност на личността“ не съществува реално и независимо в контекста на този член.¹⁸⁵ Вместо това физическата безопасност и сигурност са защитени по силата на член 3 и член 8.¹⁸⁶

Защитата по член 5 се прилага само в случаи, когато има лишаване от свобода, а не при по-незначително нарушение на правото на свобода или ограничаване на свободата на придвижване.¹⁸⁷ Лишаване от свобода е понятие, което има самостоятелно определение в Конвенцията, независимо как дадена ситуация се характеризира в националния правен ред.¹⁸⁸ То не се определя от правния контекст, в който се случва, нито се ограничава до задържане под стража след арест или осъдителна присъда. Лишаването от

¹⁸⁵ *Bozano* срещу Франция, решение от 18 декември 1986 г., № 9990/82, § 54.

¹⁸⁶ За анализ на забраната за изтезание и нечовешко или унизително отношение съгласно член 3 и как това право включва закрилата на сигурността и безопасността на личността, вж. раздела за член 3 (Защита от нечовешко и унизително отношение) и по-специално раздела Задължения за опазване на здравето и благополучието на онези, за които държавата носи отговорност. Кога застрашаващо безопасността или сигурността на личността третиране не достига минималната степен на тежест, необходима, за да е приложим член 3, вж. анализа за правото на зачитане на личния живот в раздела за член 8 (Право на зачитане на личния и семейния живот).

¹⁸⁷ За подробен анализ на последниците от тези мерки за правото на свобода на придвижване, вж. раздела за член 2 от Протокол № 4 (Право на свободно придвижване, в това число на напускане и влизане в собствената си страна).

¹⁸⁸ *Creangă* срещу Румъния, решение на Голямата камера от 23 февруари 2012 г., № 29226/03, § 91.

свобода може да има много проявления – например настаняване в дом за социални грижи,¹⁸⁹ домашен арест,¹⁹⁰ мерки за контрол на тълпата, предприемани от полицията за опазване на обществения ред¹⁹¹ или задържане в транзитни зони.¹⁹²

Какво точно представлява „лишаване от свобода“ зависи от особеностите и контекста на конкретния случай. Лишаването от свобода има и обективен, и субективен елемент. Общото правило е, че от обективна гледна точка някой трябва да е бил затворен в дадено ограничено пространство за значителен период от време, а от субективна гледна точка лицето трябва да не е дало или да не е можело да даде съгласие за затварянето.¹⁹³ Този общ тест обаче невинаги е приложим и Съдът е отбелязал, че в някои съмнителни случаи разликата между ограничаване на свободата на придвижване и лишаване от свобода е изцяло въпрос на мнение.¹⁹⁴

Разликата между ограничение на свободата на придвижване и лишаване от свобода

Разликата между ограничение на свободата на придвижване и лишаване от свобода е в тежестта на мярката, а не в естеството или съдържанието ѝ в конкретния случай на жалбоподателя.¹⁹⁵ Факторите, които са от значение за оценката, включват продължителността, вида и последиците на мярката.¹⁹⁶ Важен е и контекстът, в който са предприети мерките, тъй като в съвременното общество често има ситуации, когато от обществеността може да се очаква да понесе ограничения на свободата на придвижване

¹⁸⁹ Hadžimejlić и други срещу Босна и Херцеговина, решение от 3 ноември 2015 г., №№ 3427/13, 74569/13 и 7157/14.

¹⁹⁰ Buzadji срещу Молдова решение на Голямата камера от 5 юли 2016 г., № 23755/07 (резюмирано по-долу).

¹⁹¹ Austin и други срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 15 март 2012 г., №№ 39692/09, 40713/09 и 41008/09 (резюмирано по-долу).

¹⁹² Amuur срещу Франция, решение от 25 юни 1996 г., № 19776/92; Ilias and Ahmed срещу Унгария, решение на Голямата камера от 21 ноември 2019 г., № 47287/15, § 248 (резюмирано по-долу); Z.A. и други срещу Русия, решение на Голямата камера от 21 ноември 2019 г., № 61411/15, №№ 61420/15, 61427/15 и 3028/16, § 248 (резюмирано по-долу).

¹⁹³ Станев срещу България, решение на Голямата камера от 17 януари 2012 г., № 36760/06, § 117 (резюмирано по-долу).

¹⁹⁴ Z.A. и други срещу Русия, решение на Голямата камера от 21 ноември 2019 г., № № 61411/15, 61420/15, 61427/15 и 3028/16, § 133 (резюмирано по-долу).

¹⁹⁵ Guzzardi срещу Италия, решение от 6 ноември 1980 г., № 7367/76, § 92 (резюмирано по-долу).

¹⁹⁶ De Tommaso срещу Италия, решение на Голямата камера от 23 февруари 2017 г., № 43395/09, § 74–90 (резюмирано по-долу).

или на личността, или дори лишаване от свобода в името на по-важна обществена цел.¹⁹⁷ Пандемията от COVID-19 извежда на преден план въпроса къде трябва да се постави разделителната линия между ограничения на придвижването и лишаване от свобода.

Всяка от мерките, задължаваща хората да си останат у дома (като локдаун, карантина и прочие), би могла да представлява лишаване от свобода, а не ограничение на свободата на придвижване. Дори мерките, предназначени да осигурят безопасността или защитата на някого, чиято свобода е ограничена, могат да представляват лишаване от свобода.¹⁹⁸ Тази оценка обаче ще зависи от редица фактори, които трябва да се разгледат за всеки отделен случай.

Съдът последователно е потвърдил, че задържането под домашен арест представлява лишаване от свобода.¹⁹⁹ Следователно изолацията под карантина в дома или в условията на специални предпазни мерки (shielding), когато не е разрешено напускане на дома при никакви обстоятелства, вероятно са равностойни на лишаване от свобода. От друга страна Съдът е приел, че изолацията на жалбоподател в дома му между 22:00 и 06:00 часа, освен в случай на спешна нужда, не е било лишаване от свобода,²⁰⁰ както не е бил и 12-часовият ежедневен полицейски час в делнични дни, съчетан с полицейски час през целия уикенд в продължение на 16 месеца.²⁰¹

Затова е по-малко вероятно извънредните мерки при локдаун, въвеждащи полицейски час или заставащи хората да останат в домовете си

---

¹⁹⁷ Austin и други срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 15 март 2012 г., № 39692/09, № 40713/09 и № 41008/09, § 59 (резюмирано по-долу).

¹⁹⁸ Khlaifa и други срещу Италия, решение на Голямата камера от 15 декември 2016 г., № 16483/12, § 71.

¹⁹⁹ Вж. Vuzadjii срещу Република Молдова, решение на Голямата камера от 5 юли 2016 г., № 23755/07 (резюмирано по-долу), в което е постановено, че 24-часов домашен арест представлява лишаване от свобода. Вж. също: Lavents срещу Латвия, решение от 28 ноември 2002 г., № 58442/00, § 63; Николова срещу България (№ 2), решение от 30 септември 2004 г., № 40896/98, § 60; Delijorgji срещу Албания, решение от 28 април 2015 г., № 6858/11, § 75, и становището на Експертната група на ООН по произволното задържане, което гласи: „Налагането на задължителна карантина, която човек не може да напуска по каквато и да е причина, в контекста на извънредна ситуация, свързана с обществено-то здраве, е де факто лишаване от свобода“ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25876&LangID=E> „COVID-19 не е оправдание за незаконно лишаване от свобода – Експертна група на ООН по произволното задържане“, служба на Върховния комисар на ООН по правата на човека, 8 май 2020 г.

²⁰⁰ De Tommaso срещу Италия, решение на Голямата камера от 23 февруари 2017 г., № 43395/09 (резюмирано по-долу).

²⁰¹ Trijonis срещу Литва, решение по допустимост, 15 декември 2005 г., № 2333/02.

само в определени часове, да представляват лишаване от свобода. Невъзможно е обаче да се направи категоричен извод по въпроса по абстрактен начин, без да се разгледат обстойно конкретните факти по делото.²⁰² Значимите фактори включват:

1. обхватът на причините, заради които човек има право да напуска дома си;
2. степента, в която ограниченията дават възможност човек да запази някакво подобие на живота си преди налагането на локдаун;
3. дали има пълна забрана за приемане на гости;²⁰³
4. степента, в която човек има право на социални контакти;
5. степента на надзор върху прилагането на условията;
6. тежестта на наказанията, налагани за нарушение.

Когато например на хората е позволено да напускат дома си само за час на ден, това очевидно е по-рестриктивно от полицейски час нощем, за който е прието, че представлява ограничение на свободата на придвижване, а не лишаване от свобода.²⁰⁴ Когато обаче наложените с локдаун забрани предвиждат изключения, позволяващи на хората да пазаруват стоки от първа необходимост, да посещават роднини (макар и по социално дистанциран начин) и да извършват физически упражнения, тогава е по-малко вероятно това да представлява лишаване от свобода.

Центрове за прием, установяване на самоличността и регистрацията на мигранти

Въведените мерки за ограничаване свободата на придвижване в отговор на пандемията от COVID-19 включват и масово затваряне на хора във временни центрове за задържане, които те не могат да напускат.²⁰⁵ Съдът

²⁰² Според теста Гуцарди този извод зависи от конкретните обстоятелства по делото и тежестта на мярката.

²⁰³ Guzzardi срещу Италия, решение от 6 ноември 1980 г., взето на заседание на Пленума на ЕСПЧ, № 7367/76; Nada срещу Швейцария, решение на Голямата камера от 12 септември 2012 г., № 10593/08 (резюмирано по-долу).

²⁰⁴ Вж. De Tommaso срещу Италия, решение на Голямата камера от 23 февруари 2017 г., № 43395/09, (резюмирано по-долу) и вж. също анализа на делото в раздела за Член 2 от Протокол № 4 (Право на свободно придвижване, в това число на напускане и влизане в собствената си страна).

²⁰⁵ В Босна например на 16 март 2020 г. е разпоредено „пълно ограничение на движението на мигранти извън временните центрове“ от кризисния щаб на Министерството на здравеопазването, труда и социалната политика на Унско-санския кантон, вж. <https://balkaninsight.com/2020/04/09/movement-ban-worsens-migrants- plight-in-serbia-bosnia/> „Забраната за придвижването влошава положението на бедстващите мигранти в Сърбия, Босна“, от И. Йеремич, М. Стоянович и А. Владисавлевич, Balkan Insight, 9 април 2020 г.; С

вече е постановил, че продължително задържане в транзитната зона на летище в изчакване на резултата от подадена молба за убежище е представлявало лишаване от свобода по смисъла на член 5,²⁰⁶ за разлика от престой в транзитната зона на сухопътна граница, тъй като кандидатите за убежище са имали възможност да я напускат.²⁰⁷ Следователно затварянето в център за прием, установяване на личността и регистрация на мигранти ще представлява лишаване от свобода, ако няма възможност за напускането му.²⁰⁸ Такова задържане може да породи и проблеми във връзка с член 3, както е посочено в раздела за член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение), по-специално в подраздела Центрове за прием, установяване на самоличността и регистрация на мигранти.

б. Позволени изключения

Втората част на член 5, параграф 1 предвижда:

Никой не може да бъде лишен от свобода, освен в следните случаи и по реда предвиден от закона:

въвеждането на извънредното положение в Сърбия се забрани на бежанците и мигрантите да напускат транзитните центрове и временните подслони, освен ако не се налага да потърсят медицинска помощ или със специално разрешение. Вж. също <https://www.srbija.gov.rs/vest/en/154373/preventive-measures-in-migrant-camps-yield-results.php> „Превантивните мерки в лагерите за мигранти дават резултати” актуализирана информация от правителството на Република Сърбия, 16 април 2020 г. Забраната е двупосочна, затова голяма част от служителите на хуманитарни и правозащитни организации и НПО не могат да влизат в тези центрове. В случай че някой успее да напусне лагера без разрешение, има риск от наказание или съд. Вж. https://www.a11initiative.org/wp-content/uploads/2020/04/Li%C5%A1enje-slobode-izbeglica-tra%C5%BEilaca-azila-i-migranata-u-Republici-Srbiji-u-vreme-vanrednog-g-stanja_final.pdf “Lišenje slobode izbeglica, tražilaca azila i migranata u Republici Srbiji kroz mere ograničenja i mere odstupanja od ljudskih i manjinskih prava donetih pod okriljem vanrednog stanja”, Н. Ковачевич, Инициатива А11.

²⁰⁶ Z.A. и други срещу Русия, решение на Голямата камера от 21 ноември 2019 г., №№ 61411/15, 61420/15, 61427/15 и 3028/16 .

²⁰⁷ Pias и Ahmed срещу Унгария, решение на Голямата камера от 21 ноември 2019 г., № 47287/15.

²⁰⁸ Вж. J.R. и други срещу Гърция, решение от 25 януари 2018 г., № 22696/16 досежно жалбоподатели, настанени в обявения за епидемиологично огнище лагер Виал (център за прием, установяване на самоличността и регистрация на мигранти). След месец лагерът станал полуотворен и на жалбоподателите било позволено да излизат денем. Съдът е счел, че жалбоподателите са били лишени от свобода по смисъла на член 5 само през първия месец от престоя си в лагера, а не на лишаване от свобода, след като лагерът е станал полуотворен; Z.A. и други срещу Русия, решение на Голямата камера от 21 ноември 2019 г., №№ 61411/15, 61420/15, 61427/15 и 3028/16.

(a) *законосъобразно лишаване от свобода по силата на постановена от компетентен съд присъда;*

(b) *законосъобразен арест или лишаване от свобода за неизпълнение на законосъобразно съдебно решение или с цел осигуряване на изпълнението на задължение, предписано от закона;*

(c) *законосъобразен арест или лишаване от свобода, с цел да се осигури явяване пред компетентния съгласно закона орган, по обосновано подозрение за извършено престъпление, или когато задържането обосновано може да се смята за необходимо, за да се попречи на лицето да извърши престъпление или да се укрие, след като е извършило престъпление;*

(d) *лишаване от свобода на непълнолетно лице въз основа на законосъобразно решение, за да се осигури надзор с възпитателна цел или законосъобразно лишаване от свобода на такова лице, с цел да се осигури неговото явяване пред предвидената в закона институция;*

(e) *законосъобразно лишаване от свобода, с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести, както и на душевноболни лица, алкохолици, наркомани или скитници;*

(f) *законосъобразен арест или лишаване от свобода на дадено лице, с цел да се предотврати незаконното му влизане в страната или на лице, против което се предприемат действия за неговото експулсиране или екстрадиране.*

За да е спазен член 5, задържането трябва да попада в гореизброените изключения. Съдът е подчертал многократно, че списъкът на изключенията от презумпцията за свобода в член 5, § 1, е напълно изчерпателен.²⁰⁹ Позволените изключения се тълкуват стриктно, което означава, че член 5 не позволява по-широк кръг от основания, които могат да са разрешени съгласно членове 8, 9, 10 и 11. Член 5, § 1, т. (e) е най-относимото изключение в контекста на пандемията от COVID-19.

Законосъобразно лишаване от свобода, с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести

Член 5, § 1, т. (e) разрешава „законосъобразното лишаване от свобода на лица с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести“. Такива лица могат да са заплаха за обществената безопасност, но задържането им може да се налага от собствените им интереси.²¹⁰ Лиша-

²⁰⁹ Fтгоку срещу Албания, решение от 18 септември 2018 г., № 47403/15, § 52 (резюмирано по-долу), вж. също Rootan срещу Белгия, решение на Голямата камера от 31 януари 2019 г., № 18052/11, § 190, и препратките в него (резюмирано по-долу).

²¹⁰ Enhorn срещу Швеция, решение от 25 януари 2005 г., № 56529/00, § 43 (резюми-

ване от свобода по силата на тази разпоредба е разрешено обаче само като крайна мярка, когато по-малко сурови мерки за предотвратяване разпространението на болестта са били обмислени и сметени за недостатъчни за гарантиране на обществения интерес.²¹¹

COVID-19 е доказано инфекциозна болест, опасна за общественото здраве и безопасност, което означава, че може да е законосъобразно съгласно член 5, § 1, т. (е) държавите да налагат лишаване от свобода за предотвратяване на разпространението му. Държавите трябва обаче да могат да докажат още, че тези мерки са избрани като крайни, след като са разгледани други възможности и е решено, че разпространението на COVID-19 не би могло да се овладее в по-малко рестриктивни условия. Ако например хора са поставени под карантина без право да напускат домовете си при каквито и да било обстоятелства, държавите са длъжни да могат да докажат защо не е било възможно да им се позволи да излизат за определен период от време всеки ден при определени условия, например носене на маска или спазване на дистанция. Възможно е други решения да са били сметени за неосъществими, но държавите са длъжни най-малко да предоставят подкрепени от доказателства доводи защо.

Това изискване е особено важно в контекста на третирането на мигрантите и лишените от свобода. В нотификациите си до Съвета на Европа за дерогация като ответна реакция на пандемията от COVID-19 някои държави предвиждат удължаване на присъдите лишаване от свобода. Такова удължаване би следвало да е оправдано съгласно член 5, § 1, т. (е), а не съгласно член 5, § 1, т. (а) (законосъобразно лишаване от свобода по силата на постановена от компетентен съд присъда), тъй като няма да е свързано с първоначалната присъда. Освен ако лишен от свобода не е дал положителен тест за COVID-19, е трудно да се види как може да се твърди, че удължаването на присъдата му е най-малко рестриктивното средство, предотвратяващо разпространението на COVID-19. Изразява се също загриженост относно използването на задържане под стража като подразбираща се реакция на инфекцията сред мигрантските и бежанските общности, а не като крайна мярка, когато мигранти съобщават например, че са поставени под карантина в центрове за задържане заради опасения относно „самодисциплината“ им да спазват условията на самоизолация.²¹²

рано по-долу).

²¹¹ Enhorn срещу Швеция, решение от 25 януари 2005 г., № 56529/00, § 44 (резюмирано по-долу).

²¹² Вж. <https://www.borderviolence.eu/wp-content/uploads/COVID-19-Report.pdf>, „Специален доклад за COVID-19 и насилието по границите по балканския маршрут“ на

Това създава риск от излагане на хора на допълнително увреждане вместо опазване на здравето им.

в. Предпазни мерки съгласно член 5

Дори ако се установи, че лишаването от свобода е законосъобразно съгласно член 5, § 1, т. (а), то трябва да съответства и на заложените в член 5 предпазни мерки. Съгласно член 5, § 1, лишаването от свобода трябва да е по реда, предвиден от закона, а самото лишаване от свобода трябва да е законосъобразно. За да е „по реда, предвиден от закона”, всяко лишаване от свобода трябва да е в съответствие с националното законодателство²¹³ и други приложими международни правни стандарти,²¹⁴ а националното законодателство трябва само по себе си да съответства на Конвенцията, в това число на изрично заявените в нея или подразбиращи се общи принципи.²¹⁵ Тези принципи включват върховенство на закона, правна сигурност и защита срещу произволни действия. Затова попадащите в обхвата на член 5 ограничителни мерки, приети в отговор на пандемията от COVID-19, трябва също да са разрешени и да се прилагат по реда, съответстващ на приложимите национални правни норми и на надлежно приети закони или подзаконови разпоредби.

Правна сигурност

От съществено значение е условията за лишаване от свобода съгласно националното право да са ясно определени и прилагането на закона да е предвидимо. Законът трябва да е достатъчно прецизен, за да позволява на човек, ако е необходимо с правна консултация, да предвиди в разумна за обстоятелствата степен възможните последствия от определено действие.²¹⁶ Трябва да има например ясни условия и срокове, определящи кога някой трябва да е в карантина и за какъв срок, за да може човек да е напълно осведомен за обстоятелствата, при които може да се изиска да остане вкъщи, кога в крайна сметка ще може да напуска дома си, съществуват ли причини, поради които ограниченията на свободата му могат да бъдат продължени и, ако е така, за какъв срок.

Мрежата за наблюдение на насилието по границите, 8 април, 2020 г.

²¹³ Мооген срещу Германия, решение на Голямата камера от 9 юли 2009 г., № 11364/03, § 72 (резюмирано по-долу).

²¹⁴ Mitrović срещу Сърбия, решение от 21 март 2017 г., № 52142/12, § 40.

²¹⁵ Bigović срещу Черна гора, решение от 5 март 2019 г., № 48343/16, § 181–182 (резюмирано по-долу); Šaranović срещу Черна гора, решение от 19 март 2019 г., № 31775/16, § 69.

²¹⁶ Dragin срещу Хърватия, решение от 24 юли 2014 г., №. 75068/12, § 90.

Забрана за произволно лишаване от свобода

Не съществува произволно лишаване от свобода, съвместимо с член 5, § 1. Понятието „произволност“ в член 5, § 1 надхвърля несъответствието с националното право, затова лишаването от свобода може да е законосъобразно по смисъла на вътрешното право, но все пак да е произволно и с това да нарушава Конвенцията.²¹⁷ Лишаването от свобода ще се счита за произволно, когато няма връзка между основанието за разрешено лишаване от свобода и мястото и условията на задържане,²¹⁸ а що се касае до член 5, § 1, т. (b), (d) и (e), когато задържането не е било необходимо за постигане на посочената цел.²¹⁹ За да може всяко наложено заради пандемията лишаване от свобода да отговаря на това условие, трябва да се докаже, че спомага за предотвратяване разпространението на COVID-19.

Мотиви

Липсата на мотиви е един от елементите, които Съдът взема предвид, когато оценява законосъобразността на лишаването от свобода.²²⁰ Член 5, § 2 съдържа елементарната предпазна мярка, че всеки арестуван трябва да знае защо го лишават от свободата му. Той трябва да е информиран на разбираем за него елементарен, нетерминологичен език за основните фактически и правни основания за лишаването му от свобода.²²¹ Молбите за осигуряване на превод трябва да са формулирани от властите точно и ясно.²²² Ето защо държавите трябва да предприемат мерки, за да се гарантира, че на широката общественост се предоставя ясна и редовно актуализирана информация кой и защо трябва да спазва карантина или допълнителните предпазни мерки. Това може да става в телевизионни или радиопредавания, или чрез писма и брошури (преведени на езиците, говорими в съответните райони).²²³

²¹⁷ Creangă срещу Румъния, решение на Голямата камера от 23 февруари 2012 г., № 29226/03, § 84; Sebalj срещу Хърватия, решение от 28 юни 2011 г., № 4429/09, § 188.

²¹⁸ Hadžić и Suljić срещу Босна и Херцеговина, решение от 7 юни 2011 г., № 39446/06 и № 33849/08, § 41.

²¹⁹ Hadžimejlić и други срещу Босна и Херцеговина, решение от 3 ноември 2015 г., №№ 3427/13, 74569/13 и 7157/14, §§ 52–59.

²²⁰ S., V. и A. срещу Дания, решение на Голямата камера от 22 октомври 2018 г., №№ 35553/12, 36678/12 и 36711/12, § 92.

²²¹ Velinov срещу Бивша югославска република Македония, решение от 19 септември 2013 г., № 16880/08, § 63.

²²² Shamayev и други срещу Грузия и Русия, решение от 12 април 2005 г., № 36378/02, § 425.

²²³ Вж. поредицата от видеа, създадени от мрежата на Би Би Си за Азия на седем

Бърз съдебен контрол върху законността на задържането под стража в досъдебното производство

Член 5, § 4 гласи:

Всеки арестуван или лишен от свобода има право да обжалва законосъобразността на своето задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице.

Съгласно тази разпоредба задържаните имат право да настояват активно за съдебен контрол върху законността на задържането им, независимо каква е причината за него по член 5, § 1, точки от (а) до (f).²²⁴ Факторите, използвани за определяне дали съдебното решение е произнесено в кратък срок или не, включват сложността на производството, поведението на властите и на задържания, значимостта на неговия интерес и спецификата на националните процедури по обжалване. Възможно е да възникнат конкретни въпроси относно тази разпоредба в контекста на задържането в досъдебното производство, тъй като пандемията от COVID-19 причини отлагания и прекъсване на обичайните съдебни производства, което може да е нарушение на тази разпоредба. Това е разгледано по-подробно в раздела за член 6 (Право на справедлив съдебен процес).

различни южноазиатски езика, разясняващи какво е COVID-19 и как хората могат да се предпазят от него, в опит за справяне с разпространението на дезинформация по време на кризата с коронавируса и за да се спомогне свързаните с общественото здраве послания да достигнат до възможно най-широка аудитория: <https://www.bbc.co.uk/mediacentre/latestnews/2020/asian-network-advice-videos> „Мрежата на Би Би Си за Азия публикува видеа със съвети за коронавируса на южноазиатски езици в помощ на онези, чийто майчин език не е английски“, Медиен център на Би Би Си, 30 април 2020 г.

²²⁴ Čović срещу Босна и Херцеговина, решение от 3 октомври 2017 г., № 61287/12, § 29.

5. Член 2 от Протокол № 4 – Право на свободно придвижване, в това число на напускане и влизане в собствената си страна

Като ответна реакция на пандемията от COVID-19 в Европа бяха наложени забрани за пътуване, локдаун (т.е. блокади на населени места, забрана за напускане на домовете, затваряне на учебни заведения и детски градини, търговски центрове и обекти, заведения, кина, фитнеси и други места, в които има концентрация на хора) и полицейски час. В раздела за член 5 (Право на свобода) по-горе е разяснено дали и кога такива мерки могат да представляват лишаване от свобода съгласно член 5. В ситуации, когато тези мерки не представляват лишаване от свобода, те явно са намеса в правото на свободно придвижване съгласно ЕКПЧ, което включва правото на всеки да напуска страна членка на Съвета на Европа, да влиза в собствената си страна и да се придвижва свободно на територията на страна, в която е влязъл на законно основание.

Свобода на придвижване

Член 2 от Протокол № 4 към Конвенцията защитава правото на свободно придвижване на територията на дадена държава и правото на напускане на всяка държава. Член 2 гласи:

1. Всеки, който се намира на законно основание на територията на дадена държава, има право свободно да се придвижва и свободно да избира своето местожителство в пределите на тази територия.

2. Всеки е свободен да напусне пределите на всяка държава, включително и на своята.

3. Упражняването на това право не подлежи на никакви ограничения, освен на тези, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната или обществената сигурност, за поддържане на обществения ред, за предотвратяване на престъпления, за защитата на здравето и морала или на правата и свободите на другите.

4. Правата, признати в параграф 1, могат да бъдат също така предмет на ограничения в определени зони. Ограниченията трябва да са въведени в съответствие със закона и оправдани от гледна точка на обществения интерес в едно демократично общество.

Обхват

Съдът е установил вмешателство в упражняването на правото на свободно придвижване съгласно член 2 от Протокол № 4, когато хора е трябвало да искат разрешение от съд, преди да напуснат местожителството си

и да идат другаде,²²⁵ възпрепятствани са били да пресекат вътрешни граници в страната, в която живеят,²²⁶ забранено им е било да влизат в определени райони на града²²⁷ и са били възпрепятствани да напуснат държавата.²²⁸

Мерките за ограничаване на придвижването с цел предотвратяване разпространението на COVID-19 очевидно биха представлявали вмешателство и в правата, защитени по силата на член 2 от Протокол № 4. Такива са например налагането на локдаун в цялата страна, възпрепятстването на хората да напускат домовете си в определени дни или часове с въвеждане на ежедневен полицейски час, ограничаването на достъпа до системата за обществен транспорт освен за пътувания с конкретно определени цели, ограничаването на вътрешните и международните пътувания освен при „необходимост“ и забраната за влизане и излизане от определени градове или райони в държава, където рискът, породен от COVID-19, рязко се е повишил и районът остава в „локдаун“.

Ограничения

Член 2, § 3 от Протокол № 4 предвижда, че упражняването на защитеното с този член право може да бъде ограничено за защита на здравето. Както и при членове 8, 9, 10 и 11 от Конвенцията всички ограничения с тази цел трябва да са в съответствие със закона и да са необходими в едно демократично общество.²²⁹

В съответствие със закона

Когато закон или подзаконов акт имат много съществено въздействие върху правото на свободно придвижване, особено важно е последиците от закона или подзаконовия акт да са разбираеми и предвидими.²³⁰ Това изискване за яснота и предвидимост е особено важно в контекста на пандемията от COVID-19, когато мерките локдаун, полицейски час и ограничения

²²⁵ Antonenkov и други срещу Украйна, решение от 22 ноември 2005 г., № 14183/02 (резюмирано по-долу).

²²⁶ Timishev срещу Русия, решение от 13 декември 2005 г., № 55762/00, № 55974/00.

²²⁷ Landvreugd and Oliveira срещу Холандия, решение от 4 юни 2002 г., № 37331/97, № 33129/96 (резюмирано по-долу).

²²⁸ Милен Костов срещу България, решение от 3 септември 2013 г., № 40026/07 (резюмирано по-долу).

²²⁹ Timishev срещу Русия, решение на Голямата камера от 19 октомври 2005 г., № 55762/00 и № 55974/00.

²³⁰ De Tommaso срещу Италия, решение на Голямата камера от 23 февруари 2017 г., № 43395/09, § 111 (резюмирано по-долу).

на пътуванията имат „много съществено въздействие“ върху свободното придвижване и свободата да се пътува, и когато държавите въведоха широкообхватни нови правомощия, за да прилагат ограниченията. Законите, уреждащи тези правомощия, трябваше бързо да бъдат разработени и приложени, както и редовно да се актуализират, за да отговарят на променящите се равнища на риск, което доведе в някои случаи до объркване относно приложното поле и последиците им.²³¹

Съдът вече е установил нарушение на член 2 от Протокол № 4 по дело досежно издадена заповед за двугодишно принудително въдворяване на жалбоподателя, считан за опасен заради „престъпните му наклонности“. Вътрешноправната разпоредба, ограничаваща свободата му на придвижване, не е била „в съответствие със закона“, защото не е съдържала достатъчно подробни разпоредби, поясняващи какви видове поведение е следвало да се считат за опасни за обществото, и не са били посочени с достатъчна яснота обхватът или начинът на упражняване на много широките дискреционни правомощия, предоставени на националните съдилища.²³²

Тези аргументи могат да се приложат по аналогия към ограничаването на свободното движение с цел намаляване на „опасността“ или риска от COVID-19 за здравето. За да съответстват на член 2 от Протокол № 4, такива разпоредби трябва да разясняват на хората кога им е позволено да напускат домовете си, къде им е позволено да ходят, уважителните причини за пътуване или напускане на дома, какви биха били последствията от нарушаване на ограниченията и в какви точно ситуации ще се прилагат последствията. Ограничаването на пътуванията освен при „необходимост“ например носи риск от объркване какво значи „необходимост“ и следва да е съпътствано от ясни указания и примери за значението на понятието в контекста на пандемията, за да се избегне предоставяне на прекомерна дискреция на прилагащите ограниченията органи.

Необходимост в демократично общество

Когато преценява дали ограничение на свободното придвижване е необходимо в едно демократично общество, Съдът взема предвид продъл-

²³¹ Вж. конфузията в Обединеното кралство около това дали политическият съветник Доминик Къмингс е нарушил разпоредбите за локдаун или не: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/blog/government-handling-dominic-cummings-loss-public-trust> „Реакцията на правителството на скандала с Доминик Къмингс доведе до загуба на обществено доверие“, С. Haddon, Институт за държавно управление, 26 май 2020 г.

²³² De Tommaso срещу Италия, решение на Голямата камера от 23 февруари 2017 г., № 43395/09 (резюмирано по-долу).

жителността на ограничението, дали се прилага автоматично и безразборно, или са взети предвид конкретните обстоятелства във всеки отделен случай, и дали ограничението действително служи на целта, за която е било въведено.

Дори когато ограничаването на нечие право на свободно придвижване е оправдано в началото, колкото по-дълго трае ограничението, толкова по-вероятно е да стане несъразмерно.²³³ Съдът не е счел за несъразмерно продължилото 14 дни ограничение на достъпа на физическо лице до определена част на града, щом е било наложено в отговор на извънредно положение, въведено заради употреба и трафик на наркотици.²³⁴ Забрана за пътуване обаче, приета от Съда за първоначално оправдана, е определена като несъразмерна, след като е продължила осем години, в които необходимостта от продължаването ѝ е преразгледана само веднъж.²³⁵ Когато налагането на мерки за ограничаване на придвижването се обосновава с фактори, които могат да се променят с времето, държавата е длъжна периодично да преразглежда дали основанията за ограничаване на свободното придвижване все още са валидни.²³⁶ Затова държавите трябва редовно да преразглеждат необходимостта от забрани за пътуване и ограничения на движението в светлината на равнището на риск от разпространение на COVID-19 вследствие на свободното движение. Колкото по-дълго продължават ограниченията, толкова по-насъщно става редовното им преразглеждане.

Преразглеждане на тези мерки се налага още, за да се гарантира, че ограничаването на свободното движение служи на целта, за която е въведено и че е най-малко рестриктивното средство за постигането ѝ. Когато се налагат ограничения на свободното движение на определени групи от населението, например заради възрастта или здравословното им състояние, трябва да е ясно, че има повишен риск за здравето им, което налага да са изолирани повече от останалите.²³⁷ Изразяват се и опасения, че налага-

²³³ А.Е. срещу Полша, решение от 31 март 2009 г., № 14480/04 (резюмирано по-долу).

²³⁴ Landvreugd и Oliveira срещу Нидерландия, съдебни решения от 4 юни 2002 г., №№ 37331/97 и 33129/96 (резюмирани по-долу).

²³⁵ De Tommaso срещу Италия, решение на Голямата камера от 23 февруари 2017 г., № 43395/09 (резюмирано по-долу).

²³⁶ Вж. Villa срещу Италия, решение от 20 април 2010 г., № 19675/06, досежно ограничение, наложено на физическо лице с позоваване на опасността, която е представлявало за обществото, но е било необходимо нивото на опасност постоянно да се преразглежда.

²³⁷ Вж. решението на Конституционния съд на Босна, според което забраната непълнолетни и хора над 65 години да напускат домовете си е нарушила правото им на свободно придвижване. Мярката е приета за несъразмерна, тъй като властите не са пояснили защо

гането на някои ограничения на движението може да причини увеличение на други видове придвижване и че мерки като локдаун могат да имат обратен ефект, що се касае до преследваната цел да се предотврати разпространението на COVID-19. Съобщаването например, че в част от страната ще се въведе локдаун, може да предизвика масови пътувания към друга част, а новината за затваряне на някои магазини, ресторанти или части от града може да доведе до презапасяване или струпване на хора в оставащите отворени супермаркети.²³⁸ Затова последствията от ограниченията на свободното движение следва да се отчитат при вземане на решения за въвеждането им, за да се гарантира, че могат да спомогнат за постигане на заявената цел.

По-вероятно е също Съдът да обяви дадено ограничение на свободното движение за несъразмерно, когато се прилага автоматично като обща забрана, без да са взети предвид конкретните обстоятелства в отделните случаи. В много държави ответната реакция на COVID-19 включваше всеобщо ограничаване на свободното движение в цялата страна, засягащо цялото население. Такива безразборни мерки могат да предизвикат тревога, когато не са съобразени с онези, които всеобщо ограничение може засегне различно от останалите. Такива са например хората с умствени или физически увреждания, на които се налага да прекарват повече време навън²³⁹

са преценили, че рискът тези възрастови групи да се заразят или да предават заразата е бил по-голям: <https://www.sarajevotimes.com/constitutional-court-ban-on-the-movement-of-persons-under-the-age-of-18-and-over-65-is-violation-of-human-rights/> „Конституционен съд: Забраната за движение на лица до 18 или над 65 години е нарушение на правата на човека“, „Сараево таймс“, 22 април 2020 г.

²³⁸ Вж.: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2020/03/26/beatng-covid-19-the-problem-with-national-lockdowns/> „Да победим COVID-19: Проблемът с поставянето на цялата нация в локдаун“, M.J.Bull, LSE Blogs, 26 март 2020 г., и примера на близо 25 000 италианци, напуснали Ломбардия след въведения там локдаун и заминали за други части на страната, което наложи правителството да въведе локдаун в цялата страна. Вж. още: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-serbia/serbia-imposes-night-curfew-orders-elderly-indoors-idUSKBN2143XR> „Сърбия налага вечерен час, задължава възрастните да не излизат“, А. Васович, Ройтерс, 17 март 2020 г., за това как новината за извънредното положение в Сърбия накара пенсионерите да „се надпреварват да си получат пенсиите и да тичат по задачи“, което принудило правителството да наложи по-строги ограничения.

²³⁹ Вж. обжалването по съдебен ред в Обединеното кралство, принудило правителството да промени указанията си и да поясни, че на хората със здравословни състояния, налагащи да напускат домовете си повече от веднъж дневно и да пътуват извън местоживеенето си, това е изрично позволено. <https://www.gocreshuuk/government/publications/coronavirus-outbreak-faqs-what-you-can-and-cant-do/coronavirus-outbreak-faqs-what-you-can-and-cant-do> „Често задавани въпроси за епидемията от коронавирус: какво може и не може да се прави“, Насоки на правителството (Cabinet Office Guidance), 26 август 2020 г.;

и онези, които трябва да напускат дома си, за да получават стоки от първа необходимост или социални помощи.²⁴⁰ Ако ограниченията на свободното движение не позволяват изключения в такива случаи, държавите трябва да могат да докажат, че са обмисляли налагането на по-малко рестриктивни мерки,²⁴¹ но са заключили, че рискът за общественото здраве от разпространението на COVID-19 при съобразяване със специфичните обстоятелства надвишава риска за здравето от всеобщо ограничаване на свободното движение.

б. Право на влизане в собствената си страна

Член 3, § 2 от Протокол № 4 към Конвенцията защитава правото на влизане в собствената си страна. В нея е предвидено:

Никой не може да бъде лишен от правото да влезе на територията на държавата, на която е гражданин.

На практика тази разпоредба е тълкувана в твърде малко дела. Много от ограниченията за влизане, наложени от държави в отговор на пандемията, се прилагаха спрямо лица, които не са граждани и нямат обичайно местопребиваване в държавата, докато на гражданите ѝ се позволяваше да влизат „в собствената си страна“. Дори когато бе наложена пълна забрана на търговските полети, някои летища продължиха да работят, за да е въз-

Вж. също <https://www.bindmans.com/news/government-guidance-changed-to-permit-people-with-specific-health-needs-to-exercise-outside-more-than-once-a-day-and-to-travel-to-do-so-where-necessary> „Правителството промени насоките си, за да позволи на хората със специфични здравни потребности да правят физически упражнения навън повече от веднъж дневно и да пътуват за целта, когато се налага“, Bindmans LLP, 8 април 2020 г.

²⁴⁰ Вж. Landvreugd и Oliveira срещу Нидерландия, съдебни решения от 4 юни 2002 г., №№ 37331/97 и 33129/96 (резюмирани по-долу), в които фактът, че на жалбоподателя е била осигурена възможност да навлиза безнаказано в съответния район, за да получава социалните си помощи и пощата си, е релевантен за определението на Съда, че няма нарушение на член 2 от Протокол № 4; вж. също промяната на забраната в Босна лица над 65 години да напускат домовете си, с която се позволи на пенсионерите да излизат за четири часа в делнични дни, за да получат пенсиите си и да си купят лекарства: Вж. <https://balkaninsight.com/2020/04/14/bosnias-constitutional-court-to-rule-on-movement-restrictions/> „Конституционният съд на Босна ще се произнесе за ограниченията на свободното движение“, E. Dizdarevic and N. Dervisbegovic, Balkan Insight, 14 април 2020 г.

²⁴¹ Вж. Landvreugd и Oliveira срещу Нидерландия, съдебни решения от 4 юни 2002 г., №№ 37331/97 и 33129/96 (резюмирани по-долу), в които Съдът е постановил, че 14-дневната заповед за ограничаване на достъпа до част от града е била отчасти съразмерна, защото на жалбоподателите вече са били издадени няколко осемчасови забранителни заповеди, но те въпреки това всеки път са се връщали в забранените им райони, за да извършват свързани с твърди наркотици дейности на обществени места, след като са били предупредени, че при следващо нарушение ще последва 14-дневна ограничителна заповед.

можно репатриране,²⁴² а някои държави изпратиха чартърни полети, за да осигурят на гражданите си възможност да продължат да влизат в страната си. Предвид факта, че уредената в член 3 от Протокол № 4 закрила се прилага за гражданите на страната, в която искат да влязат, изглежда малко вероятно забраните за пътуване, налагащи ограничения за влизане в някои държави, да създадат проблеми, свързани с член 3 от Протокол № 4.

В края на март обаче се създаде необичайна ситуация на границата между Албания и Гърция. На пристигащи от съседна Гърция албански граждани бе отказано да влязат на територията на собствената им страна и бяха задържани в транзитната зона без помощ или ясна представа за ситуацията, в която се озоваха.²⁴³ Едва след остри обществени критики албанското правителство им позволи да влязат в Албания и да останат под карантина в хотели. Начинът, по който бе приложена забраната за влизане в страната, би могъл да породи проблеми не само във връзка с член 3 от Протокол № 4, но и във връзка с член 3 и член 5 от Конвенцията.²⁴⁴

Освен това с постепенното вдигане на забраните за пътуване, държавите започнаха да въвеждат предварителни условия за влизане на тяхна територия, като представянето на документ, показващ отрицателен резултат от изследване по метода на полимеразна верижна реакция (PCR тест) за доказване на COVID-19, проведено преди влизането в страната или попълването на онлайн формуляр преди пътуването. В някои случаи тези условия важат еднакво за чужденци и граждани на държавата.²⁴⁵

---

²⁴² Вж. примера от Албания, където на 22 март 2020 г. всички търговски полети са отменени, но международното летище на Тирана (TIA) остава отворено, за да обслужва хуманитарни и товарни полети, както и полети за репатриране: <https://uk.reuters.com/article/health-coronavirus-albania-flights/albania-suspends-all-commercial-flights-out-of-tirana-idUKL8N2BF078> „Албания спира всички търговски полети от Тирана“, D. Goodman, 22 март 2020 г.

²⁴³ Вж. <https://www.albaniandailynews.com/index.php?idm=41148&mod=2> „Близо 40 албанци блокирани на границата с Гърция“, E. Halili, Albanian Daily News, 7 април, 2020 г.

²⁴⁴ За допълнителен анализ на проблемите, които могат да възникнат във връзка с член 5 и член 3 в контекста на задържането на лица в транзитните зони по границата, вж. раздела за член 5 (Право на свобода), по-специално подраздела Центрове за прием, установяване на самоличността и регистрация на мигранти, и член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение /мигранти и търсещи убежище/).

²⁴⁵ Вж. Протокол за влизане в Гърция, въведен на 1 юли 2020 г., който задължава всички пътуващи да попълват пътнически формуляр за местонахождение в деня, преди да влязат в страната, след което получават по имейл код за потвърждение на подаването на формуляра, а пристигащите от някои държави са длъжни да имат отрицателен резултат от PCR тест за COVID-19, проведен 72 часа преди влизане в Гърция. Изискванията важат също за гръцките граждани и постоянно пребиваващите в Гърция: <https://travel.go->

Въпреки че тези предварителни условия не представляват пълно лишаване от правото на влизане в държавата, те могат да породят проблеми във връзка с член 3 от Протокол № 4, ако създават практически пречки за влизане. Ако някой например няма достъп до необходимата техника, за да попълни онлайн формуляр преди пристигането си, ако няма достъп до тест в определения срок или ако е дал положителен тест за COVID-19, гражданин на държава членка на Съвета на Европа може да бъде лишен от правото си да влезе в държавата, на която е гражданин. Това може да бъде оправдано със защита на здравето, ако лицето е дало положителен тест за COVID-19.²⁴⁶ Малко вероятно е обаче да бъде оправдано, ако причината някой да не може да влезе в страната си е невъзможността да попълни изискуемите формуляри, а държавата не предлага алтернативен начин за попълването им.

Проблеми могат да се появят и когато се оспорва правото на пребиваване или гражданството на желаещия да влезе в страната.²⁴⁷ Ето защо е важно да продължи да има ефективен начин за отстояване на уредените в член 3 от Протокол № 4 права, докато трае пандемията, когато държавите имат по-широки правомощия да отказват влизане на тяхна територия на чужденци. Всеки отказ за влизане на някой, който вярва, че трябва да бъде допуснат въз основа на правото си на пребиваване, трябва да е обжалваем.

срещуgr/#/ „Протокол за влизане в Гърция“, интернет страница на гръцкото правителство, 13 август 2020 г.

²⁴⁶ Вж. *Kiyutin* срещу Русия, решение от 10 март 2011 г., № 2700/10 (представено в резюме по-долу), в което Съдът е приел, че ограниченията за пътуване могат да спомогат за защита на общественото здраве, но е подчертал, че това важи само за силно заразни заболявания с кратък инкубационен период като холера, жълта треска, тежък остър респираторен синдром (ТОРС) и „птичи грип“ (H5N1), тъй като физическите лица могат със самото си присъствие в дадена страна да предават тези заболявания чрез случаен контакт или съдържащи се във въздуха частици.

²⁴⁷ *Oudrhiri* срещу Франция, решение по допустимост от 31 март 1993 г., № 19554/92 (резюмирано по-долу).

6. Член 6 – Право на справедлив съдебен процес

Основната цел на член 6 е да гарантира справедливост на гражданското и наказателното производство като цяло. Член 6, § 1 предвижда:

1. Всяко лице, при решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения или основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок, от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона. Съдебното решение се обявява публично, но пресата и публиката могат да бъдат отстранявани по време на целия или на част от съдебния процес в интерес на нравствеността, обществената и националната сигурност в едно демократично общество, когато това се изисква от интересите на непълнолетните лица или за защита на личния живот на страните по делото или, само в необходимата според съда степен, в случаите, когато поради особени обстоятелства публичността би нанесла вреда на интересите на правосъдието.

Уредените в член 6, § 1 защиты, в това число изискването за обща справедливост, ефективно участие в производството и право на публично гледане в разумен срок (разгледани в подраздели от (а) до (в) по-долу) са приложими в контекста и на гражданското, и на наказателното производство. Задълженията по член 6, § 3 (разгледани в подраздел (г) по-долу) са приложими само в контекста на наказателното производство.

В хода на пандемията от COVID-19 някои държави въведоха редица мерки за ограничаване на достъпа до съдилищата. Това предизвиква дебат дали и доколко дейността на съдебната власт може да се преустановява и контролира с актове на изпълнителната.²⁴⁸ В рамките на мерките за ограничаване на достъпа до съдилищата много договарящи държави се постариха да осигурят провеждането на спешни съдебни заседания.²⁴⁹ Останалите съдебни заседания се отлагат, провеждат се дистанционно по телефона или чрез видеоконферентна връзка, или пък решенията се вземат по документи без съдебно заседание.²⁵⁰

²⁴⁸ Вж. Нормативен акт № 9 от 25 март 2020 г., приет от Министерския съвет на Албания <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=8b0056b5-010b-4ebd-a69570f82339661d> „За промените в Нормативен акт № 9 от 25 март 2020 г. относно специалните мерки в дейността на органите на съдебната власт по време на епидемичната ситуация, причинена от COVID-19”, Voga & Associates , 3 юни 2020 г.“

²⁴⁹ Вж. <https://rm.coe.int/declaration-en/16809ea1e2>, Декларация на Европейската комисия за ефективност на правосъдието (СЕPEJ): Поуки и предизвикателства пред съдебната власт по време и след пандемията от COVID-19, (2020) 8–ма редакция, 10 юни 2020 г.

²⁵⁰ За списък на приетите в Европа мерки вж. <https://www.coe.int/en/web/cepej/compilation-comments> „Управление на съдебната власт – сборник от коментари и комента-

За да се осигури спазване на изискванията на член 6, държавите трябва да гарантират, че обстоятелствата по всеки случай се преценяват внимателно, за да се реши кой е най-добрият начин за процедиране, докато физическият достъп до съдилищата е ограничен. Необходимо е постигане на справедлив баланс между различните аспекти на член 6.²⁵¹ Може да се наложи например изискването за провеждане на съдебно заседание в разумен срок да се балансира с целесъобразността на провеждане на дистанционно заседание, което може да се проведе по-скоро, но би могло да повлияе различно на справедливостта на производството в зависимост от естеството на делото и страните по него.

Някои от новите мерки, приети в отговор на пандемията от COVID-19, вероятно ще продължат да се използват след облекчаване на свързаните със социално дистанциране и локдаун ограничения, за да се спомогне за намаляване на значителния обем натрупани за разглеждане дела вследствие на пандемията. Те могат да се прилагат и за подобряване на достъпа до правосъдие там, където ограниченият достъп до транспорт и други логистични пречки възпрепятстват понастоящем достъпа до правосъдие.²⁵² Затова е още по-важно да се гарантира, че всички приети в контекста на пандемията нови системи или мерки са достатъчни за защитата на правото на справедлив съдебен процес, тъй като може да имат по-трайно присъствие в правораздавателната дейност.

а. Обща справедливост и ефективно участие в съдебното производство

Изискванията на член 6 остават приложими и за провежданите дистанционно заседания. Това включва правото на обвиняем или страна по съдебно дело да участват ефективно в съдебно заседание или съдебен процес,²⁵³ което означава не само правото да присъстват, но и да слушат и следят производството. Лоша акустика и проблеми с чуваемостта в съдебната зала могат да породят проблем във връзка с член 6,²⁵⁴ а това важи и в контекста

ри по държави”, Интерактивна карта на Съвета на Европа.

²⁵¹ Boddaert срещу Белгия, решение от 12 октомври 1992 г., № 12919/87, § 39.

²⁵² Вж. https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/rch_final.pdf, „Дистанционно провеждани съдебни заседания и съдебни процеси в отговор на COVID-19 в хода на мисии и в други нестабилни ситуации“, доклад на Службата на ООН по правосъдие и изпълнение на наказанията, 29 април 2020 г.

²⁵³ Murtazaliyeva срещу Русия, решение на Голямата камера от 18 декември 2018 г., № 36658/05, § 91.

²⁵⁴ Stanford срещу Обединеното кралство, решение от 23 февруари 1994 г., № 16757/90, § 29.

на дистанционно провежданите заседания. ЕСПЧ е приел, че разпитите и снемането на показания с помощта на видеоконферентна връзка може да осигури ефективно участие в съдебното производство²⁵⁵ и е установил, че използването на видеоконферентна връзка не е нито проблем, нито предимство по смисъла на член 6, доколкото използването ѝ има за цел гарантиране на справедливостта на производството като цяло. Ето защо качеството на използваната техника ще е ключов фактор за гарантиране правото на справедлив процес, тъй като участниците в производството чрез видеоконферентна връзка трябва да могат да следят хода му и да бъдат изслушвани без технически затруднения.²⁵⁶ Задължително е да се осигури също ефективна и поверителна комуникация с адвокат.²⁵⁷

Решенията дали да се използва видео и аудио конферентно оборудване за дистанционно провеждане на съдебно заседание трябва да се вземат за всеки отделен случай, отчитайки всички възможни последици от използването му, в това число техническото качество и ограничените възможности на използваната техника.²⁵⁸ Други фактори, които следва да се отчитат, включват уязвимостта на свидетелите – дали имат обучителни трудности или когнитивни увреждания, които биха затруднили участието им чрез видеоконферентна връзка, дали имат достъп до уединено място, където да разкажат повторно интимна и понякога травмираща информация и дали надеждността им се оспорва.

Има сведения, че производствата може да са по-дезориентиращи, объркващи и стресиращи за обвиняемите и свидетелите, когато няма физиче-

---

²⁵⁵ Sakhnovskiy срещу Русия, решение на Голямата камера от 2 ноември 2010 г., № 21272/03, Marcello Viola срещу Италия, решение от 5 октомври 2006 г., № 45106/04 и Bivolaru срещу Румъния, решение от 2 октомври 2018 г., № 66580/12.

²⁵⁶ Вж. <https://www.judistry.uk/wp-content/uploads/2020/06/CJC-Rapid-Review-Final-Report-f.pdf> „Последиците от мерките срещу COVID-19 за системата на гражданско правосъдие“, Dr N. Byrom, S. Beardon and Dr A. Kendrick, Доклад на Съвета за гражданско правосъдие и Фондацията за правно образование, май 2020 г. Докладът установява недостиг във финансирането за съоръжения, техника и персонал в окръжен съд и липса на специални платформи за видеоконферентни заседания, което е създавало проблеми за потребителите на съдебни услуги. В почти половината съдебни заседания от извадката е имало технически затруднения с твърде малко или без никаква техническа поддръжка за справяне с проблемите.

²⁵⁷ Yaroslav Belousov срещу Русия, решение от 4 октомври 2016 г., №№ 2653/13 и 60980/14; Sakhnovskiy срещу Русия, решение на Голямата камера от 2 ноември 2010 г., № 21272/03, § 98.

²⁵⁸ Yevdokimov и други срещу Русия, решение от 16 февруари 2016 г., жалби №№ 27236/05, 44223/05, 53304/07, 40232/11, 60052/11, 76438/11, 14919/12, 19929/12, 42389/12, 57043/12 и 67481/12.

ско присъствие на техен процесуален представител, а адвокати и свидетели споделят, че им е трудно да преценят настроението на съдиите и съдебните заседатели, без да виждат несловесните знаци, на които обичайно реагират и спрямо които адаптират поведението си в съдебната зала.²⁵⁹ При дистанционно заседание по-лесно могат да останат незабелязани нюанси и недоразумения, а съдии споделят, че от екрана подсъдимите или ответниците могат да изглеждат дистанцирани и неангажирани.²⁶⁰ Технически проблеми, ехо и прекъсвания могат да утежнят проблема. Ето защо, когато става въпрос за надеждността на свидетел, присъственото заседание остава за предпочитане.²⁶¹

Последиците от отлагане на съдебно заседание са фактор, който може да натежи в полза на дистанционно провежданите заседания, ако например отлагане означава подсъдим да остане по-дълго в предварителния арест без изслушване, а провеждането на присъствено заседание се счита за небезопасно. Естеството и сложността на делото също са от значение. Видеоконферентната връзка може да е по-подходяща за кратки, лесни дела, отколкото за по-сложни дела с участие на множество страни и свидетели и спорна фактология.

Гаранции за осигуряване справедливостта на дистанционния съдебен процес

Когато има солидни основания за въвеждане на дистанционно съдопроизводство, дистанционни заседания следва да се провеждат само ако са налице достатъчни гаранции за елиминиране на различните потенциални рискове за правото на справедлив процес. Гаранциите могат да включват следните мерки:

²⁵⁹ Вж. <https://www.fairtrials.org/sites/default/files/Safeguarding%20the%20right%20to%20a%20fair%20trial%20during%20the%20coronavirus%20pandemic%20remote%20criminal%20justice%20proceedings.pdf> „Гарантиране на правото на справедлив процес по време на пандемията от коронавирус: дистанционно наказателно производство“, Fair Trials, 30 март 2020 г.

²⁶⁰ Вж. <http://spccweb.thco.co.uk/media/4807/university-of-surrey-video-enabled-justice-final-report-ver-11.pdf> „Оценка на правосъдието чрез видеовръзка“, Prof. N. Fielding, Prof. S. Braun and Dr G. Nieke, службата на комисаря за полицията и престъпността на графство Съсекс, Университета на Съри, март 2020 г. В доклада се сочи, че в дистанционно провеждани съдебни заседания е по-вероятно подсъдимите да бъдат осъдени на лишаване от свобода.

²⁶¹ Вж. https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/rch_final.pdf „Дистанционно провеждани съдебни заседания и съдебни процеси в отговор на COVID-19 в хода на мисии и в други нестабилни ситуации“, доклад на Службата на ООН по правосъдие и изпълнение на наказанията, 29 април 2020 г.

1. гаранция, че видеовръзките пресъздават съдебна зала, доколкото е технически възможно, в стремежа да се осигури на всеки участник пълна видимост към всички останали страни и участници по делото (съдии, свидетели, вещи лица);
2. осигуряване на техническа поддръжка за всяка страна, изпитваща технически затруднения;
3. гаранция, че подсъдимият или ответникът, страните по делото и/или свидетелите имат възможност в хода на заседанието поверително да се съвещават с адвокатите си или да им дават указания;
4. опазване на сигурността на информацията: в някои съдилища се използват програмите Skype и WhatsApp, без да е ясно равнището им на сигурност;²⁶²
5. участие на съдиите в обучения за придобиване на технически опит да водят дистанционни заседания, в това число собственото им участие и това на останалите;²⁶³
6. провеждане преди истинските на фиктивни съдебни заседания с тренировъчна цел, за да се улесни преходът към дистанционни заседания и да се гарантира предварително изглаждане на всякакви технически затруднения;
7. актуализиране на съществуващите процесуални правила и издаване на нови насоки как да се решава дали дистанционно заседание е подходящо и относно действащите нови срокове или процесуален ред;
8. предварително информиране на подсъдимия или ответника, страните в съдебния спор и/или свидетелите какво да очакват, как ще протече заседанието, какви технически изисквания има към тях и как могат да получат съдействие, например превод или техническа подкрепа.

б. Разглеждане на делата в открито съдебно заседание

Публичният характер на производството е важен аспект за гарантиране на справедливост. Правораздаването трябва да е видимо, за да е подложено на обществен надзор. Съдебният процес отговаря на изискването за публичност, ако обществеността може да получи информация за датата и

²⁶² Вж. <https://www.coe.int/en/web/cepej/compilation-comments>, „Управление на съдебната власт – сборник от коментари и коментари по държави”, Интерактивна карта на Съвета на Европа.

²⁶³ Вж. <https://rm.coe.int/declaration-en/16809ea1e2> Декларация на Европейската комисия за ефективност на правосъдието (СЕРЕЈ): Поуки и предизвикателства пред съдебната власт по време и след пандемията от COVID-19, (2020) 8–ма редакция, 10 юни 2020 г.

мястото на провеждането му и ако мястото е леснодостъпно.²⁶⁴ Това дава възможност на обществеността и най-вече на журналисти да присъстват на съдебния процес, да съобщават на широката аудитория за случващото се и евентуално да представят различна от официалната гледна точка.²⁶⁵

По време на пандемията физическият достъп до някои съдилища е ограничен, което пречи или затруднява присъствието на журналисти.²⁶⁶ Когато заседанията се провеждат дистанционно, невинаги има достатъчно информация, за да може обществеността или журналистите да разберат кога ще се проведат заседания, за какво ще е съдебният процес или как може да се наблюдава онлайн. Някои журналисти, успели да влязат в системата за дистанционно наблюдение на заседания, изразяват загриженост, че връзката им е прекъсвала или напълно преустановена. Особено в наказателните производства има големи очаквания за публичност, въпреки че Съдът е приел, че съгласно член 6 понякога може да се наложи откритият и публичен характер на производството да бъде ограничен, за да се защити например безопасността или личната неприкосновеност на свидетелите.²⁶⁷ Случаите обаче, в които опасенията за сигурността оправдават изключването на обществеността от процеса, са рядкост.²⁶⁸ Всички мерки за сигурност трябва да са съобразени с конкретните обстоятелства и да отговарят на принципа за необходимост, след като са преценени всички възможни алтернативи за осигуряване на безопасност и сигурност в съдебната зала.²⁶⁹

В контекста на пандемията, освен опасенията за безопасността на хората, присъстващи физически в съдилищата, съществуват и притесненията относно допускането на обществеността до онлайн заседания заради възможността от смущаване на заседанието и необходимостта от защита на поверителността. Тези проблеми следва да се решават по начин, който позволява максимален обществен надзор върху заседанието, като съще-

²⁶⁴ Rieran срещу Австрия, решение от 14 ноември 2000 г., № 35115/97, §§ 27–29.

²⁶⁵ Вж. <https://insights.doughtystreet.co.uk/post/102g6r7/open-justice-during-lockdown> „Отворено правосъдие по време на локдаун“, С. Gallagher QC, Doughty Street Insights, 7 май 2020 г.

²⁶⁶ Вж. Промените в Унгария: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/ННС_changes_in_Hun_crim_proc_Ковид-19_08052020.pdf „Промени в унгарския Наказателно-процесуален кодекс вследствие на COVID-19“, Унгарски хелзинкски комитет, 8 май 2020 г.

²⁶⁷ В. и Р. срещу Обединеното кралство, решение от 24 април 2001 г., № 36337/97 и № 35974/97, § 37.

²⁶⁸ Rieran срещу Австрия, решение от 14 ноември 2000 г., № 35115/97, § 34.

²⁶⁹ Krestovski срещу Русия, решение от 28 октомври 2010 г., № 14040/03, § 29.

временно гарантира, че те протичат гладко, а поверителната информация и личните данни на участниците са защитени. Тези фактори могат да се управляват без пълно изключване на обществеността от дистанционните заседания, като се гарантира например, че водещите заседанието разполагат с достатъчно технически опит и инструкции как да заглушат и/или изключат смущаващи реда участници, за да се прилага мярката непротиворечиво и само при необходимост. Освен това, когато не е възможно излъчването на живо, може да се предостави публичен достъп до записите на заседанията, в някои случаи след отстраняване на всички лични данни или поверителна информация.

в. В разумен срок

Въпреки въвеждането на извънредни мерки, за да се гарантира, че правораздаването може да продължи по време на пандемията, в много съдилища считаните за „неспешни“ съдебни заседания просто са отложени. Забавянето на производства вследствие на пандемията може само да увеличи броя на натрупаните висящи дела в цяла Европа, което създава заплахата за изискването по член 6 за гледане на делата „в разумен срок“. Разумната продължителност на производството трябва да се определя в светлината на цялостната преценка на обстоятелствата по делото,²⁷⁰ значимостта на интереса на страните и дали обвиняемият е задържан в следствения арест.²⁷¹

Държавите няма да са отговорни за забавяне на гледането на дело заради временно общо забавяне в разглеждането на делата, когато предприемат с необходимата бързина коригиращи действия за справяне с извънредната ситуация с висящи дела.²⁷² ЕСПЧ обаче рядко придава голяма тежест на аргументи, че забавянията на дела са причинени от голяма натовареност.²⁷³ По време на пандемията не са гледани голям брой дела и натрупаното през този период изоставане вероятно ще повлияе на достъпа до правосъдие в продължение на няколко години.²⁷⁴ За да се гарантира спазване на този аспект

²⁷⁰ Boddaert срещу Белгия, решение от 12 октомври 1992 г., № 12919/87, § 36.

²⁷¹ Abdoella срещу Нидерландия, решение от 25 ноември 1992 г., № 12728/87, § 24; Starokadomskiy срещу Русия (№ 2), решение от 13 март 2014 г., № 27455/06, §§ 70–71.

²⁷² Milasi срещу Италия, решение от 25 юни 1987 г., № 10527/83 § 18; Baggetta срещу Италия, решение от 25 юни 1987 г., № 10256/83, § 23.

²⁷³ Eckle срещу Германия, решение от 15 юли 1982 г., № 8130/78, § 92.

²⁷⁴ Вж. <https://www.fairtrials.org/news/short-update-trials-uk-could-face-delays-five-years-because-pandemic>; „Кратка актуална информация: Забавянето на съдебните процеси в Обединеното кралство вследствие на пандемията може да продължи до пет години“, Fair Trials Admin, 22 юни 2020 г.

от справедливостта съгласно член 6, държавите следва бързо да предприемат всички възможни мерки за наваксване на изоставането.²⁷⁵ Това може да включва продължаване с дистанционните съдебни заседания, провеждане на заседания през лятната ваканция и увеличаване на бюджета и ресурсите за съдебната система.

г. Право на обвиняемия на бърза, практична и ефективна правна помощ

Член 6, § 3 установява конкретни гаранции, които да спомогнат за осигуряване на общата справедливост на наказателното производство, като предвижда, че всяко лице, обвинено в извършване на престъпление, има следните минимални права:

а) да бъде незабавно и в подробности информирано за характера и причините за обвинението срещу него на разбираем за него език;

б) да има достатъчно време и възможности за подготовка на своята защита;

в) да се защитава лично или да ползва адвокат по свой избор; ако не разполага със средства за заплащане на адвокат, да му бъде предоставена безплатно служебна защита, когато интересите на правосъдието го изискват;

д) да участва в разпита или да изисква разпит на свидетелите, свидетелстващи против него, и да изисква призоваването и разпита на свидетелите на защитата да се извършват при същите условия;

е) да ползва безплатно услугите на преводач, ако не разбира или не говори езика, използван в съда.

Обсъдените по-долу права не са приложими в контекста на гражданските производства.

Право на реална и ефективна правна помощ

Съгласно член 6, § 3, точки (б) и (в) в хода на цялото производство адвокатите трябва да могат да предоставят на обвиняемите конкретна и ефективна помощ,²⁷⁶ която да им позволи да получат целия набор от услуги, пряко свързани с правната помощ, включително подготовка за разпит, подкрепа на обвиняем в беда и проверка на условията на задържане. Обвинените в извършване на престъпление имат право на бърз достъп

²⁷⁵ Вж. <https://www.fairtrials.org/news/short-update-covid-19-court-delays-may-lead-more-children-and-young-people-being-convicted> „Кратка актуална информация: Заради забавянето на делата в съдилищата вследствие на COVID-19 повече деца и младежи в Англия и Уелс могат да бъдат осъдени като възрастни“, Fair Trials Admin, 24 юни 2020 г.

²⁷⁶ АТ срещу Люксембург, решение от 9 април 2015 г., № 30460/13.

до адвокат от момента на първото им задържане и разпит в полицията. Съдът е признал, че ефективната правна консултация преди и по време на полицейски разпит е съществена защита съгласно член 6, тъй като полицейският разпит може да представлява критичен етап в наказателното производство, в случай че получени по време на разпит изявления се използват по-късно в съда. Правото на адвокатска помощ включва не само право на присъствие на адвокат по време на разпит, но и адвокатът да има възможност да съдейства активно на заподозрения по време на полицейския разпит и да се намесва, за да се гарантира зачитане на правата на заподозрения.

Право на поверителна комуникация с адвокат

Основен елемент на правото на справедлив съдебен процес е правото на поверителна комуникация с адвокат без риск от подслушване от трета страна.²⁷⁷ Държавите са длъжни да осигурят подходящи условия за поверителна, пряка и значима комуникация между адвокат и клиент. Наложеният отговор на пандемията локдаун и изисквания за социално дистанциране затрудниха гарантирането на правото на практична и ефективна комуникация между клиент и адвокат.²⁷⁸ Тъй като свижданията в местата за лишаване от свобода и задържане под стража бяха ограничени, а съдебните заседания се провеждат дистанционно, много адвокати не са в състояние да присъстват лично в полицията, за да окажат помощ на задържани под стража клиенти преди и по време на полицейски разпит, и не могат лично да получат указания и свидетелски показания от клиентите си. Вместо това адвокатите и клиентите все повече разчитат на телефонни разговори, видеовръзка и други форми на дистанционно общуване.²⁷⁹

²⁷⁷ Вж. *Castravet срещу Молдова*, решение от 13 март 2007 г., № 23393/05, § 49.

²⁷⁸ Вж. например проучването, проведено от Fair Trials International, което е установило консенсус сред респондентите, че качеството на правната помощ в Англия и Уелс е пострадало значително в резултат на свързаните с COVID-19 ограничения и че дистанционната комуникация е лош заместител на личното взаимодействие при оказването на правна помощ: <https://www.fairtrials.org/sites/default/files/Justice%20Under%20Lockdown%20survey%20-%20Fair%20Trials.pdf> „Правосъдие в локдаун: проучване на системата за наказателно правосъдие в Англия и Уелс между март и май 2020 г.“, Доклад на Fair Trials International, 25 юни 2020 г.

²⁷⁹ В Нидерландия например адвокатите имаха право да посещават задържани под стража клиенти само по спешни въпроси и бяха длъжни да подават мотивирани молби за свиждане; в Испания се насърчаваше оказването на правна помощ чрез видеоконферентна връзка, но не се прилагаше заради липса на оборудване; във Франция адвокатският съвет на Париж спря назначаването на адвокати за правна помощ поради липса на лични предпазни средства, което означава, че в подсъдимите по някои дела може да не са били

Когато тези методи на общуване затрудняват установяването на разбирателство или доверие с клиента, качеството и ефективността на адвокатската помощ могат да бъдат компрометирани.²⁸⁰ Условието по време на локдаун също възпрепятства достъпа до навременни и/или редовни правни консултации, когато заподозрените нямат редовен достъп до телефон, а продължителността на разговорите им може да е ограничена, ако малко телефонни апарати се използват от голям брой затворници и/или телефонните разговори се заплащат. Много затвори може да не разполагат с нужните технически средства за осъществяване на видеоразговори между клиент и адвокат. Дори там, където ги има, видеовръзката или телефонната линия може да не са сигурни. Съществува и загриженост за поверителността на общуването между клиент и адвокат, тъй като често и адвокатът, и клиентът може да нямат достъп до лично пространство за разговор по телефона или чрез видеовръзка, без да са подслушвани например от други затворници или служители на затвора.²⁸¹

Съдът вече е предложил осигуряването на защитена телефонна линия като един метод, чрез който държавата би могла да изпълни задължението си да вземе мерки за улесняване на редовната, защитена и ефективна комуникация между клиент и адвокат, когато не са възможни лични свиждания.²⁸² Предвид степента на ограниченията за личен контакт в контекста на COVID-19 може да се наложи въвеждане на по-обхватни мерки, за да се гарантира спазването на изискванията на член 6, § 3. Това може да включва увеличаване на броя на телефоните на разположение на затворниците, инсталиране на техническо оборудване за видеовръзка в местата за лишаване

представявани: https://www.fairtrials.org/sites/default/files/2_FT_COVID-19_Access%20to%20Lawyer_Template%20arguments_2_Effective%20Access%20to%20a%20Lawyer.pdf „Гарантиране на правото на справедлив процес по време на пандемията от коронавируса: достъп до адвокат“, Доклад на Fair Trials, 3 април 2020 г.

²⁸⁰ Вж. https://www.fairtrials.org/sites/default/files/2_FT_COVID-19_Access%20to%20Lawyer_Template%20arguments_2_Effective%20Access%20to%20a%20Lawyer.pdf „Гарантиране на правото на справедлив процес по време на пандемията от коронавируса: достъп до адвокат“, Доклад на Fair Trials, 3 април 2020 г.; <https://www.fairtrials.org/sites/default/files/Justice%20Under%20Lockdown%20survey%20-%20Fair%20Trials.pdf> „Правосъдие в локдаун: проучване на системата за наказателно правосъдие в Англия и Уелс между март и май 2020 г.“, Доклад на Fair Trials International, 25 юни 2020 г.

²⁸¹ Вж. *Rybacki срещу Полша*, решение от 13 януари 2009 г., № 52479/99, § 58, в което Съдът е установил нарушение на член 6, тъй като по време на разговора между адвокат и клиента му в стаята са присъствали прокурори и съдебни пристави.

²⁸² *Marcello Viola срещу Италия*, решение от 5 октомври 2006 г., № 45106/04, §§ 41 и 75.

ване от свобода и задържане под стража,²⁸³ осигуряване на безплатни телефонни разговори или по-голям лимит за безплатни разговори, намаляване или премахване на ограниченията за продължителност на обажданията на адвокат, както и обособяване на стаи или помещения за поверителни разговори, където клиентите да могат да разговарят, без да бъдат подслушвани. Когато стане възможно провеждането на свиждания на живо, трябва да се осигурят достатъчно предпазни средства, за да се гарантира безопасно им провеждане.²⁸⁴

---

²⁸³ Този подход беше успешен например в Северна Ирландия, където адвокат обжалва в съда решението на полицейски орган за отказ да въведе „някаква форма на цифрова връзка като Skype или Zoom“ при снемане на показания, за да позволи ефективното участие на адвоката на лицето: <https://www.irishlegal.com/article/solicitor-acts-remotely-for-client-in-police-interview-in-№-rthern-ireland-first> „За пръв път в Северна Ирландия адвокат работи дистанционно за клиент в полицейски разпит“, С. Beaton, Irish Legal News, 16 април 2020 г.

²⁸⁴ Адвокатската колегия на Букурещ например раздава ЛПС (ръкавици и маски) на адвокати. Вж. <https://www.legalmarketing.ro/baroul-bucuresti-anunt-avocati-masti-si-manusi-de-protectie/> “BAROUL BUCUREȘTI Anunț avocați – măști și mănuși de protecție”, Legal Marketing, 25 март 2020 г.

7. Член 10 – Право на свобода на изразяването на мнение

Предоставянето на навременна и точна информация за рисковете за общественото здраве и предприетите от правителствата мерки в отговор на тези рискове е съществена част от борбата срещу пандемията от COVID-19.²⁸⁵ Пандемията породи обаче и явление, което Световната здравна организация нарече „инфодемия“ от невярна информация и дезинформация, като обемът неточна или подвеждаща информация в обращение представлява сериозен риск за общественото здраве и за действията на обществеността.²⁸⁶ Като ответна реакция на това много държави въведоха мерки срещу разпространението на дезинформация. Макар тези мерки да имат легитимна цел, те крият и риск от посегателство над важните функции, изпълнявани от медиите, журналистите и други организации за осигуряване на отчетност на държавното управление и улесняване обмена на полезна информация в извънредна ситуация, свързана с общественото здраве. В някои случаи възможността за изпълнение на тези функции се възпрепятстваше от липсата на ефективен достъп до информация и ограниченията на правото на свободно придвижване и правото на мирно събиране. Ето защо много аспекти от правото на свобода на изразяването на мнение, защитено съгласно член 10, са засегнати от реакцията на държавите на пандемията. Член 10 гласи:

1. Всеки има право на свобода на изразяването на мнения. Това право включва свободата на всеки да отстоява своето мнение, да получава и да разпространява информация и идеи без намеса на държавните власти и независимо от държавните граници. Този член не забранява държавите да подлагат на разрешителен режим радио- и телевизионните компании и производителите на кинематографична продукция.

2. Упражняването на тези свободи, доколкото е съпроводено със задължения и отговорности, може да бъде обусловено от процедури, условия, ограничения или санкции, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност и на териториалната цялост, за предотвратяването на безредици или престъпления, за защитата на здравето и морала, както и на репутацията или правата на другите, за пре-

²⁸⁵ Вж. <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/freedom-of-expression-and-information-in-times-of-crisis> “Свободата на изразяване на мнение и получаване на информация по време на криза“, Изявление на Съвета на Европа, 21 март 2020 г.

²⁸⁶ Вж. <https://www.who.int/docs/default-source/coronavirus/situation-reports/20200202-sitrep-13-ncov-v3.pdf> „Доклад за състоянието относно новия коронавирус (2019-nCov) – 13“, Доклад на СЗО, 2 февруари 2020 г.

дотвърпяване разкриването на информация, получена доверително, или за гарантиране авторитета и безпристрастността на правосъдието.

а. Приложно поле на член 10

Свобода на печата и медийно разнообразие

Правото на свобода на изразяването на мнение включва правото на разпространение на информация и идеи. Макар член 10 да не споменава изрично свободата на печата, медиите или свободната журналистика, Съдът е признал многократно интереса на демократичното общество от осигуряване и поддържане на свободен печат и е подчертавал значението на медиите да насърчават обществения дебат, да предоставят информация от обществен интерес и да изобличават некомпетентност и неправомерни действия на длъжностни лица в ролята си на „пазител“.²⁸⁷ Съдът предоставя по-висока степен на защита съгласно член 10 на печата или медийното изразяване и е постановил, че член 10 включва позитивни задължения за държавите да защитават упражняващите свободата на журналистиката от нападки или сплашване, които ги възпрепятстват да изпълняват ролята си.²⁸⁸

Съществува и задължение на държавите съгласно член 10 да обезпечат медийно разнообразие, за да гарантират, че обществеността има достъп до съдържание, което отразява, доколкото е възможно, разнообразието от срещани в обществото мнения, каквато е целта на медийните програми.²⁸⁹ Свободата на печата трябва да се корени в принципа на плурализъм, за да се гарантира, че обществеността получава разнообразна информация и идеи. Ситуация, в която една групировка упражнява контрол върху съдържанието на печата или аудио-визуалните медии в дадена страна или когато обществената телевизия има монопол върху наличните честоти, не може да бъде оправдана съгласно член 10, освен ако не може да се докаже, че съществува належаща необходимост от нея.²⁹⁰

Достъп до информация

Член 10 включва и право на достъп до информация. Такова право може да възникне и съгласно член 8, когато например поисканата информация

²⁸⁷ Lingens срещу Австрия, решение от 8 юли 1986, № 9815/82.

²⁸⁸ Özgür Gündem срещу Турция, решение от 16 март 2000, № 23144/93.

²⁸⁹ Informationsverein Lentia и други срещу Австрия, решение от 23 ноември 1993 г., №№ 13914/88, 15041/89, 15717/89, 15779/89 и 17207/90.

²⁹⁰ Di Stefano срещу Италия, решение на Голямата камера от 7 юни 2012 г., № 38433/09.

се отнася до ситуация, която може да доведе до нарушаване на член 8.²⁹¹ Разделът за член 8 (Право на зачитане на личния и семейния живот) в настоящата публикация описва обстоятелствата, при които правото на достъп до свързана със здравето информация може да е защитено съгласно член 8. Искане за информация ще е защитено съгласно член 10, когато:

1. разкриването на информацията е наложено със съдебна заповед или
2. достъпът до информацията способства някой да упражни правото си на свобода на изразяването на мнение, по-конкретно „свободата да получава и разпространява информация“.²⁹² Например, когато достъпът до информация се иска като важна стъпка при подготовката на статия или за споделяне на търсената информация при създаване на форум за обществен дебат.

За да се задейства защитата на член 10 по отношение на гореописаната ситуация (ii), информацията, данните или документите, до които се иска достъп, също трябва да покриват като цяло теста за обществен интерес. Това включва например случаите, когато информацията се отнася до въпроси от обществен интерес или когато разкриването ѝ би осигурило прозрачност относно начина на управление на обществените дела, спонсорирайки по този начин за участието на обществеността в управлението.²⁹³

Защитата на правото на информация се отнася еднакво за журналисти и неправителствени организации или други групи, стига дейността им да представлява съществен елемент от информиран обществен дебат, а искането за предоставяне на информация да е отправено с цел упражняване на контрол върху обществени дейности или осветляване на въпроси от обществен интерес.²⁹⁴ Исканията за достъп до официални документи в този контекст трябва да се разглеждат бързо, а отказите трябва да подлежат на съдебен или друг независим контрол.²⁹⁵

²⁹¹ *Guerra и други срещу Италия*, решение от 19 февруари 1998 г., № 14967/89 (представено в резюме по-долу), в което Съдът е установил нарушение на член 8, тъй като италианската държава не е предприела стъпки за предоставяне на информация за рисковете, породени от токсични емисии от химическа фабрика, и как да се действа в случай на крупна авария, предвид факта че сериозно замърсяване на околната среда може да повлияе на благополучието на хората и да им попречи да ползват домовете си без неблагоприятно въздействие върху личния и семейния им живот.

²⁹² *Magyar Helsinki Bizottság срещу Унгария*, решение на Голямата камера от 8 ноември 2016 г., № 18030/11 (резюмирано по-долу).

²⁹³ *Magyar Helsinki Bizottság срещу Унгария*, решение на Голямата камера от 8 ноември 2016 г., № 18030/11 § 61 (резюмирано по-долу).

²⁹⁴ *Magyar Helsinki Bizottság срещу Унгария*, решение на Голямата камера от 8 ноември 2016 г., № 18030/11, § 166 (резюмирано по-долу).

²⁹⁵ *Kenedi срещу Унгария*, решение от 26 май 2009 г., № 31475/05, § 48.

б. Какво представлява намеса в правото на свобода на изразяване?

Съдът тълкува широко понятието за намеса в контекста на свободата на изразяването на мнение, обхващайки всяка дейност, която има пряк или косвен ефект на ограничаване, възпрепятстване или утежняване на изразяването. Примерите за ограничаване на словото, за които е установено, че представляват намеса в това право, включват: налагане на наказателна санкция (глоба или лишаване от свобода)²⁹⁶ или заповед за изплащане на обезщетение по граждански иск за вреди вследствие на изразено мнение,²⁹⁷ разпореждане или забрана за публикуване,²⁹⁸ отказ за издаване на лиценз за ефирно излъчване,²⁹⁹ забрана за упражняване на журналистическата професия, дисциплинарно наказание или уволнение на служител,³⁰⁰ заповед за разкриване на журналистически източник и/или налагане на санкция за отказ да се разкрие източникът,³⁰¹ съобщение от държавен глава, че държавен служител няма да бъде назначен на публична длъжност след публично изявление от държавния служител,³⁰² отказ за допускане на плавателен съд за протестни действия в териториални води³⁰³ и отказ да се разреши на журналист достъп до Давос по време на Световния икономически форум.³⁰⁴

Дори сравнително малки глоби са определени от Съда за имплицитна цензура, защото, макар да не възпрепятстват някой журналист да говори открито по конкретен случай, те могат да го обезсърчат да отправя критики в бъдеще. Намесата в правото на свобода на изразяването на мнение може да възникне не само от действително наложените санкции, но и от страха от санкции и Съдът е установил, че свободата на изразяване се влияе сил-

²⁹⁶ Lingens срещу Австрия, решение от 8 юли 1986 г., № 9815/82.

²⁹⁷ Muller и други срещу Швейцария, решение от 24 май 1988 г., № 10737/84.

²⁹⁸ The Sunday Times срещу Обединеното кралство (№ 2), решение от 26 ноември 1991 г., № 13166/87; Observer и Guardian срещу Обединеното кралство, решение от 26 ноември 1991 г., № 13585/88.

²⁹⁹ Autronic AG срещу Швейцария, решение от 22 май 1990 г., № 12726/87.

³⁰⁰ Wojtas-Kaleta срещу Полша, решение от 16 юли 2009 г., № 20436/02; Frankowicz срещу Полша, решение от 16 декември 2008 г., № 53025/99.

³⁰¹ Goodwin срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 27 март 1996 г., № 17488/90.

³⁰² Wille срещу Liechtenstein, решение на Голямата камера от 28 октомври 1999 г., № 28396/95.

³⁰³ Women on Waves срещу Португалия, решение от 3 февруари 2009 г., № 31276/05 (резюмирано по-долу).

³⁰⁴ Gsell срещу Швейцария, решение от 8 октомври 2009 г., № 12675/05.

но от по-общия правен климат за журналистите и медиите, а при наличие на санкции за определен вид говорене се появява риск от автоцензура.³⁰⁵

Намеси в правото на свободно изразяване, причинени от мерките, въведени в отговор на пандемията от COVID-19

Ето защо въведените ответни мерки срещу пандемията от COVID-19 накърниха по много начини правото на свобода на изразяването на мнение. Мерките, които изискват журналистическо отразяване по предварително зададени насоки, не позволяват критика на правителствената реакция на пандемията, забраняват публикуването на „фалшива“ или „вредна“ информация или предотвратяват публикуването на информация, която може да предизвика паника и социални вълнения – всички тези мерки накърниха свободата на печата и възможността му да изпълнява функцията си на обществен страж.³⁰⁶

Правителствата въведоха нови правомощия за цензуриране на материали в интернет: от премахване на свързана с COVID-19 информация от някои уебсайтове, до цялостно блокиране на сайтове, понякога без възможност за обжалване.³⁰⁷ Задълженията за публикуване само на „официална информация“ или съответстваща на официалните източници също възпрепятстват

³⁰⁵ Sallusti срещу Италия, решение от 7 март 2019 г., № 22350/13, § 62 (резюмирано по-долу); Kapsis и Danikas срещу Гърция, решение от 19 януари 2017 г., № 52137/12, § 40.

³⁰⁶ Правителството на Република Сръбска например издаде постановление, забраняващо предизвикването на „паника и безпорядък“ чрез публикуване или излъчване на фалшиви новини по време на извънредно положение. Нарушителите на постановлението могат да бъдат глобени между 1000 и 3000 босненски марки (приблизително 500 – 1500 евро). Организацията са заплашени от глоба от 3000 до 9000 марки (1500–4500 евро): <https://balkaninsight.com/2020/03/19/bosnias-republika-srpska-imposes-fines-for-coronavirus-fake-news/>, „Република Сръбска в Босна налага глоби за „фалшиви новини“, свързани с коронавируса”, D. Kovacevic and B. Luka, Balkan Insight, 19 март 2020 г. Македонското правителство възложи на Министерството на вътрешните работи да предприема „подходящи мерки“ срещу разпространители на свързана с COVID-19 дезинформация в социалните медии и срещу медии, които препредават информацията: <https://vlada.mk/node/20464> “Филипче: Двајца нови позитивни пациенти на коронавирус, Владата одржа седница и донесе дополнителни мерки и активности за превенција од ширење на корона вирусот” Изявление на правителството на Република Северна Македонија, 11 март 2020 г.

³⁰⁷ В Армения например редица вестници и уебсайтове трябваше да изтрият част от информацията след приемането на строги правила, забраняващи публикуването на информация от медицинско и епидемиологично естество за вирусната епидемия, която не съпадаше напълно с официалните източници: <https://eurasianet.org/armenia-takes-hard-line-against-media-reporting-on-covid-19>, „Армения възприема твърда линия срещу медийното отразяване на COVID-19“, A. Mejlumyan, Eurasianet News, 23 март 2020 г.

плурализма в медиите и правото на обществеността да има достъп до различни идеи.³⁰⁸

Ограниченията на физическия достъп до пресконференции и строгите разпоредби относно разрешените въпроси на пресконференции, провеждани чрез видеоконферентна връзка, накърниха правото на свобода на изразяването на мнение, ограничавайки правото на достъп до информация.³⁰⁹ Освен това по време на пандемията властите бавят по-дълго отго-

³⁰⁸ Постановлението за централизиране на разпространението на информация за коронавируса в Сърбия например, което предвижда Кризисният щаб начело с министър-председателя да е единственият източник на информация за пандемията и че информация от неоторизирани източници не трябва да се счита за точна или проверена. Заповедта предвижда и правни последици за разпространение на дезинформация по време на извънредното положение. След ареста на поне една журналистка заради отразяването ѝ за пандемията, премиерът заяви, че постановлението ще бъде отменено по-малко от седмица след въвеждането му: <http://www.pravni-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/zakljucak/2020/48/1/reg> “Закључак (Владе о информисању становништва о стању и последицама заразне болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2) : 48/2020–8” Постановление на правителството на Сърбия, 31 март 2020 г.

³⁰⁹ Критиката на Асоциацията на журналистите в Босна и Херцеговина например, насочена срещу описаното от асоциацията като система за ограничаване на журналисти, задаващи въпроси на министри и здравните власти: <https://www.bljesak.info/vijesti/flash/bh-№-vinari-upozoravaju-ovakvi-postupci-vlasti-vode-ka-cenzuri/307122> “ВН № vinari upozoravaju: Ovakvi postupci vlasti vode ka cenzuri” Vijesti, bljesak.info, 31 март 2020 г. В Сърбия има примери за журналисти, на които правителството е забранило да присъстват на ежедневните пресконференции, свързани с COVID-19. Медиите могат да изпращат въпроси само по имейл, а не чрез видео връзка, като не са разрешени последващи въпроси: <https://balkaninsight.com/2020/03/16/coronavirus-live-updates/#1927> „Сръбският министър на здравеопазването обвинява „коронавируса в редакциите“ за забраната на пресконференции“, М. Stojanovic, Balkan Insight, 11 април 2020 г. Други журналисти разкритикуваха липсата на достъп до информация от министри и здравните власти: <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Informacije-o-korona-virusu-ubuduce-samo-od-Kriznog-stabonovinari-ukazuju-na-prikriveni-cenzuru.sr.html> “Informacije o korona virusu ubuduce samo od Kriznog štaba, novinari ukazuju na prikriveni cenzuru”, J. Adamović, Južne Vesti News, 1 април, 2020 г. В изявление на Независимата асоциация на журналистите от Войводина се твърди, че на журналистите е отказано право да получават информация за разпространението на инфекцията и затова те не могат да си вършат работата в съответствие с професионалните стандарти; че обществените бази данни не предлагат актуализирани данни и че журналистите не получават навременни отговори на въпроси от обществено значение: <https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2020/07/CSO-activities-related-to-the-covid-19-response-30-June-6-July.pdf> „Дейността на организациите на гражданското общество (ОГО), свързана с реакцията на COVID-19“, Доклад на Граждански инициативи, 20 юни до 6 юли 2020 г. ; Вж. също <https://balkaninsight.com/2020/04/08/bosnia-trying-to-censor-information-about-pandemic-journalists-say/> „Според журналистите Босна се опитва да цензурира информацията за пандемията“, D. Kovacevik and B. Luka, Balkan Insight, 8 април 2020 г.

ворите на заявки за информация съгласно законите за свобода на информацията,³¹⁰ журналисти стават жертва на кампании за очерняне, след като са подали заявка за информация относно предприетите от правителството мерки, както и на тормоз, докато се опитват да отразяват правителствените ответни мерки срещу пандемията.³¹¹ Ограниченията на пътуванията и на правото на мирно събиране също възпрепятстват журналистите да предават от „фронтвата линия“, например при отразяване на протести или демонстрации.³¹²

в. Позволен намеси в правото на свобода на изразяването на мнение

Легитимни цели

Член 10, § 2 позволява правото на свобода на изразяването на мнение да се ограничава, когато целта е защита на здравето и предотвратяване на безредици. Съдът обаче често изтъква необходимостта от тясно тълкуване на тези изключения, а когато това право е ограничено за защита на здравето, Съдът разчита, че в държавите има широк консенсус в полза на допускането на такива ограничения.³¹³

³¹⁰ Вж. например в Сърбия, където сроковете за отговор съгласно Закона за свобода на информацията са преустановени по време на извънредното положение: <https://balkaninsight.com/2020/04/06/central-and-eastern-europe-freedom-of-information-rights-postponed/> „Правата на свобода на информацията в Централна и Източна Европа „отложени““, I. Nikolic, M. Barberá, S. Kajosevic and M. Necsuti, Balkan Insight, 6 април 2020 г.

³¹¹ В Словения журналист, подал заявка за информация относно приетите от словенското правителство мерки в отговор на пандемията, стана обект на кампания за очерняне в медиите. На 23 март министър-председателят на Албания изпрати на гражданите гласово съобщение, в което ги съветва да си мият ръцете срещу коронавируса и да се пазят от медиите, а журналистът Elio Laze от Ora News получи агресивни заплахи от работник на частна строителна компания, защото снима в нарушение на въведения заради COVID-19 вечерен час: <https://balkaninsight.com/2020/03/13/albania-premier-urges-citizens-to-protect-themselves-from-the-media/> „Пама пренася войната си с медиите в телефоните на албанците“, G. Erebara, Balkan Insight, 13 март 2020 г.; <https://exit.al/en/2020/03/24/ora-news-journalist-threatened-by-salillari-employee-after-possible-curfew-violation/> „Журналист от Ora News заплашван от служител на Salillari след предполагаемо нарушение на полицейския час“, Exit Staff, Exit News, 24 март 2020 г.

³¹² За обзор на други свързани с COVID -19 проблеми досежно правото на свободно изразяване на мнение вж. <https://ipi.media/media-freedom-violations-in-the-eu-under-covid-19/> „Нарушения на свободата на медиите в ЕС в условията на COVID-19“, International Press Institute News, 20 април 2020 г. ; За общ преглед вж. <https://ipi.media/Ковид19-media-freedom-monitoring/> „COVID-19: Брой нарушения на свободата на медиите по региони“, International Press Institute (IPI) Tracker.

³¹³ Вж. Société de conception de presse et d'édition et Ponson срещу Франция, решение

Свързаните със здравето извънредни ситуации в глобален мащаб като пандемията от COVID-19 предизвикват слухове, невярна информация и дезинформация, които могат да навредят на обществения ред, здраве и безопасност, да доведат до недоверие в правителството и да накарат хората да не спазват разпоредбите и насоките за защита на собственото им здраве и безопасност.³¹⁴ Затова борбата срещу дезинформацията с цел защита на общественото здраве и ред би представлявала легитимна цел, която би оправдала ограничаване на правото на свобода на изразяването на мнение. Изключителните обстоятелства в условията на пандемия например могат да заставят журналистите да се въздържат от разкриване на информация от държавни институции, предназначена за ограничена употреба, като например информация за предстоящи мерки за налагане на политика за по-строга изолация, когато това се изисква за най-безопасното и най-ефективното ѝ прилагане.³¹⁵ Освен това е уместно да се има предвид, че публикуването на информация за заразени или лекувани от COVID-19 може да накърни правото им на зачитане на личния и семейния живот, защитено от член 8 от Конвенцията.³¹⁶

Затова всички мерки за ограничаване на словото, въведени за постигане на тези цели, трябва да са изключителни, съразмерни и въведени в съответствие със закона.

Законност

Ограниченията на свободата на изразяване на мнение и получаване на информация трябва да са ясни и предсказуеми и да съдържат ясно определени условия, за да се избегне злоупотреба с опасенията за общественото здраве и страховете от безредици като претекст за преследване на журналисти или заглушаване на критичните гласове. Качеството на закона, както и заплахата от санкции, регулиращи изразяването на мнение, могат да ограничат свободното слово. Има опасения, че мерките, предприети за предотвратяване разпространението на дезинформация в контекста на

от 5 март 2009 г., № 26935/05, § 53, с което Съдът разрешава ограничения върху рекламирането на тютюневи изделия.

³¹⁴ Вж. <https://rm.coe.int/09000016809eca31> „Достъпът до информация като основно условие за отчетност и гражданско участие в обществените дела“, Презентация на Съвета на Европа, 23 юни 2020 г.

³¹⁵ Вж. <https://rm.coe.int/09000016809eca31> „Достъпът до информация като основно условие за отчетност и гражданско участие в обществените дела“, Презентация на Съвета на Европа, 23 юни 2020 г.

³¹⁶ Вж. Armonas срещу Литва и Viriuk срещу Литва, решение от 25 ноември 2008 г., № 23373/03.

пандемията, могат да се използват за заклеяване и санкциониране на всяка критика към правителството като „невярна“ или „създаваща паника“ предвид широкия смисъл и неяснотата на тези понятия.³¹⁷ Двусмислени и общи формулировки като „фалшиви новини“ или „всяване на паника“ понижават качеството на правото, давайки възможност за евентуални злоупотреби и несъразмерна намеса. Държавите трябва да избягват мерки, формулирани широко и неясно, без предвидимост и/или с вероятност да доведат до свръхкриминализация. Мерките за борба с дезинформацията също трябва да се контролират от парламента, да се наблюдават от националните правозащитни институции и да подлежат на контрол от конституционните или други компетентни съдилища.³¹⁸

Съразмерност

Когато се оценява дали дадена намеса в правото на свобода на изразяване е съразмерна, относимите фактори включват съдържанието на изразеното мнение, целта му и вида и тежестта на всяка наложена санкция или ограничение.

Съдържание и цел на изразеното мнение

Съдът последователно е подчертавал, че изразяването на мнения относно въпроси от обществен интерес трябва да се ползва от по-висока степен на защита. На държавите е предоставена ограничена свобода на преценка в този контекст, а всички ограничения на изразяването на мнение по въпроси от обществен интерес задължително трябва да са надлежно мотивирани. Мненията по въпроси, свързани с общественото здраве,³¹⁹ опазването на здравето и надзора за количеството предоставяна от властите информация относно рисковете за общественото здраве, са приети от Съда като въпроси от обществен интерес, които следва да се ползват от

³¹⁷ Вж. <https://rm.coe.int/16809ef1c7> „Въздействието на санитарната криза върху свободата на изразяване и медийната информация“ Доклад на Съвета на Европа, 7 юли 2020 г.

³¹⁸ Incal срещу Турция, решение на Голямата камера от 9 юни 1998 г., № 22678/93; Sahin Alpay срещу Турция, решение от 20 март 2018 г., № 16538/17, §§ 172–184 (представено в резюме по-долу); Gözel и Özer срещу Турция, решение от 6 юли 2010 г., №№ 43453/04 и 31098/05; Вж. също https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805ae60e „Насоки за защита на свободата на изразяването на мнение и информацията по време на криза“, § 19, Насоки на Съвета на Европа, 26 септември 2007 г.

³¹⁹ Hertel срещу Швейцария, решение от 25 август 1998, № 25181/94, § 47.

по-висока степен на защита.³²⁰ Затова всички ограничения върху такива форми на изразяване трябва да подлежат на строг контрол.

Съветът на Европа потвърди значимостта на защитата на правото на свобода на изразяването на мнение като основен елемент на борбата с разпространението на COVID-19.³²¹ Свободният обмен на точна информация е от съществено значение, за да могат хората да разбират обстановката в областта на общественото здраве и какви мерки трябва да предприемат за опазване на безопасността и благополучието – своите и на останалите. Достъпът до информация и общественият контрол чрез медиите и други организации са особено важни за гарантиране на отчетност пред обществеността по време на извънредно положение, свързано с общественото здраве, тъй като са основно средство за контрол върху правомощията на изпълнителната власт, когато други механизми за взаимен контрол и противодействие на действията на властта са премахнати или отслабени заради извънредното положение.³²²

По-високата степен на защита на свободата на изразяване на мнение, която спомага за изпълнение на ролята на „обществен страж“, често се констатира в касаещи медиите дела, но не само в такива дела, а обхваща например и малки и неформални групи за провеждане на кампании.³²³ Съдът е признал също, че източниците на информация в интернет допринасят значително за увеличаване на обществения достъп до новини и информация, което означава, че блогъри и популярни потребители на социалните медии също могат да бъдат категоризирани като „обществени стражи“ и да се ползват от по-висока степен на защита за всяко изразено мнение,

---

³²⁰ Матере срещу Франция, решение от 7 ноември 2006 г., № 12697/03, с което е уредена висока степен на защита на свободата на словото, за което е установено, че е част от изключително важен обществен дебат, фокусиран по-конкретно върху недостатъчната информация, която властите са предоставили на населението относно равнищата на замърсяване, на които хората са били изложени и последиците от това за общественото здраве.

³²¹ Вж. <https://rm.coe.int/09000016809eca31> „Достъпът до информация като основно условие за отчетност и гражданско участие в обществените дела“, Презентация на Съвета на Европа, 23 юни 2020 г.

³²² Вж. <https://rm.coe.int/respect-for-democracy-hu-man-rights-and-rule-of-law-during-states-of-e/16809e82c0> „Зачитане на демокрацията, правата на човека и върховенството на закона по време на извънредни положения – Анализ: ограничаването на свободата на изразяване на мнение в извънредни ситуации би лишило обществото от важен надзор върху увеличените правомощия на изпълнителната власт“, Доклад на Венецианската комисия, 26 май 2020 г.

³²³ Steel и Morris срещу Обединеното кралство, решение от 15 февруари 2005 г., № 68416/01.

информиращо обществото или представящо важен отговор на въпроси от обществен интерес.³²⁴

Макар Съдът да е приел, че доверието на обществото във властите е важен фактор за успешното управление на кризи, този фактор не е по-важен от гарантирането на свободно изразяване на мнения и критики по въпроси, свързани с реакцията на правителството на здравната криза. Съдът е установил про-скоро, че отговорните за справяне с кризисни ситуации трябва сами да спечелят доверието на обществото, без да залагат на ограничения върху изразяването на мнения.³²⁵

Член 10 съдържа и задължение за изпълняващите ролята на „обществен страж“ да го правят отговорно. Съдът е заключил, че член 10 съдържа правото на обществеността да има достъп до точни и информирани медии, а пресата трябва да разпространява идеи по съответстващ на задълженията и отговорностите ѝ начин.³²⁶ Затова изразяването на мнения в медиите е по-вероятно да е защитено съгласно член 10, ако е дело на журналисти, действащи добросъвестно за представяне на точна и надеждна информация в съответствие с журналистическата етика. В противен случай целта на защитата на свободата на пресата ще бъде компрометирана, ако свободата се използва за съзнателно разпространение на подвеждаща информация от ненадеждни източници,

Видът на ограничението

Когато свободата на изразяване на мнение е ограничена за постигане на легитимна цел, ограничението трябва да е най-малко рестриктивното средство за постигането ѝ.³²⁷ По време на пандемията например може да се наложи да се ограничи физическият достъп до пресконференции с цел защита на здравето на потенциалните участници. Активното ангажиране на медиите обаче все пак е възможно чрез провеждане на пресконференции при спазване на физическа дистанция или чрез видеоконферентна връзка.³²⁸ Целта за защита на здравето не би наложила например пълно ограничаване

³²⁴ Magyar Helsinki Bizottság срещу Унгария, решение на Голямата камера от 8 ноември 2016 г., № 18030/11, § 168 (резюмирано по-долу).

³²⁵ Mamere срещу Франция, решение от 7 ноември 2006 г., № 12697/03.

³²⁶ Bladet Tromsø и Stensaas срещу Норвегия, решение на Голямата камера от 20 май 1999 г., № 21980/93, §§ 59 и 62.

³²⁷ Women on Waves срещу Португалия, решение от 3 февруари 2009 г., № 31276/05, § 41 (резюмирано по-долу).

³²⁸ Вж. <https://europeanjournalists.org/blog/2020/04/15/good-practices-for-press-conferences-during-pandemic/> „Добри практики за пресконференции по време на пандемията от COVID-19“, Европейска федерация на журналистите, 15 април 2020 г.

на достъпа до пресконференции или ограничения за последващи и уточняващи въпроси. Ограничаването на достъпа до информация може да намали доверието на обществото и сътрудничеството с правителството относно противоепидемичните мерки и така да възпрепятства, вместо да благоприятства, постигането на целта за защита на здравето.

Освен това забраната на някои видове изразяване на мнение може да не е най-малко рестриктивното средство за предотвратяване разпространението на дезинформация. Тази цел може да се постигне и с правителствени информационни кампании, открита комуникация с обществеността за повишаване на доверието и сътрудничеството, както и взаимодействие с онлайн платформи и медии за предотвратяване манипулирането на общественото мнение и отреждане на важно място на надеждни източници на новини и информация, особено ако техен източник са компетентни органи в областта на общественото здраве. Установено е също, че етичната и отговорна журналистика е ефективно противодействие на невярната информация и дезинформацията.³²⁹

Ако се счете за необходимо налагане на санкции за разпространение на дезинформация, вредяща на усилията за противодействие на COVID-19, по-вероятно е те да са съразмерни, ако са наложени впоследствие (*ex post facto*) и ако са насочени към конкретно изразено мнение. Малко е вероятно Съдът да намери за оправдана предварителната цензура на определени теми или пълното блокиране на достъпа до цели онлайн платформи или уебсайтове. Предварителните ограничения върху публикации подлежат на строг контрол, а задължение по време на пандемията да се публикува например само „официална“ информация вероятно ще бъде счетено за прекомерна намеса в правото на свобода на изразяване на мнение.³³⁰

Измежду рестрикциите след изразяването на мнение налагането на наказателни санкции рядко се определя като съразмерно. Съдът счита, че налагането на наказание лишаване от свобода, включително условна присъда, за свързано с медиите престъпление ще е съвместимо с член 10 само в изключителни случаи, когато са сериозно нарушени други основни права,

³²⁹ *Bédat* срещу Швейцария, решение на Голямата камера от 29 март 2016 г., № 56925/08, § 58; *Magyar Jeti Zrt* срещу Унгария, решение от 4 декември 2018 г., № 11257/16, § 64.

³³⁰ *RTBF* срещу Белгия, решение от 29 март 2011 г., № 50084/06, § 114; *The Sunday Times* срещу Обединеното кралство (№ 2), решение от 26 ноември 1991 г., № 13166/87, § 51; *Observer* и *Guardian* срещу Обединеното кралство, решение от 26 ноември 1991 г., № 13585/88, в което е установено, че забавяне на публикуването, дори за кратко, може да лиши информацията от цялата ѝ стойност и интерес.

като например при насаждане на омраза или подбуждане към насилие.³³¹ Счита се, че такава санкция има парализиращ ефект върху свободното слово и се смята за особено опасна в случаите на политическо говорене и дебат по теми от обществен интерес.³³² Даже когато изразеното мнение е довело до дезинформация, а журналистът не е спазил журналистическата етика, като е оповестил информация, без първо да е проверил достоверността ѝ, Съдът е постановил, че налагането на условна присъда лишаване от свобода е било несъразмерно.³³³ Дисциплинарно производство, довело до забрана за всяко изразяване на критични мнения в медицинската професия, също е нарушило член 10, както и дисциплинарно порицание на лекар, изразил публично загриженост относно решенията на ръководството си и качеството на полаганите за пациентите медицински грижи.³³⁴

Съдът е посочил, че извънредното положение не трябва да служи като претекст за ограничаване на свободата на политическия дебат.³³⁵ Предвид акцента, който Съдът поставя върху важноста на свободната дискусия и обществения контрол по свързани с общественото здраве въпроси, за да е в съответствие с член 10, всяко ограничаване на изразяването на мнение по време на пандемията трябва да избягва налагане на наказателни санкции и да се прилага само в краен случай, след като е установено, че други, включващи по-малко вмешателство, средства за борба с дезинформацията са неефективни.

---

³³¹ Mahmudov и Agazade срещу Азербайджан, решение от 18 декември 2008 г., № 35877/04, § 50.

³³² Lewandowska-Malec срещу Полша, решение от 18 септември 2012 г., № 39660/07, § 70.

³³³ Sallusti срещу Италия, решение от 7 март 2019 г., № 22350/13 (резюмирано по-долу).

³³⁴ Frankowicz срещу Полша, решение от 16 декември 2008 г., № 53025/99, § 51; Sosinowska срещу Полша, решение от 18 октомври 2011 г., № 10247/09.

³³⁵ Sahin Alpay срещу Турция, решение от 20 март 2018 г., № 16538/17, § 172–184 (резюмирано по-долу).

8. Член 11 – Право на свобода на събранията и сдружаването

Член 11 от ЕКЧП предвижда:

1. Всеки има право на свобода на мирните събрания и на свободно сдружаване, включително правото да образува и членува в професионални съюзи за защита на своите интереси.

2. Упражняването на това право не подлежи на никакви ограничения, освен на тези, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната или обществената сигурност, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защитата на здравето и морала или на правата и свободите на другите. Този член не изключва въвеждането на законни ограничения върху упражняването на тези права от служещите във въоръжените сили, полицията или държавната администрация.

а. Приложно поле на член 11

Член 11 защитава правото на хората да се събират на обществени и частни места, когато намерението им е събирането да е мирно. Организирането и присъствието на протести, шествия, демонстрации, контрадемонстрации, пресконференции и събрания попадат в приложното поле на член 11. Това право обаче не защитава умишлено насилствени протести или сбирки.

Съдът разглежда правото на свобода на мирните събрания като едно от основните права и основа на демократичното общество и признава, че участието в демократичния процес в голяма степен се постига чрез участие в сдружения, в които гражданите могат да се обединяват и колективно да преследват общи цели.³³⁶ Затова Съдът приема, че член 11 не трябва да се тълкува ограничително.³³⁷

Сред целите на член 11 е защита на свободата на формиране и изразяване на мнения и осигуряването на обществен форум за дебат, изразяване на мнения и протест. Затова правото на свобода на събранията и сдружаването е тясно свързано с правото на свобода на изразяването на мнение, уредено в член 10. Докато член 10 обаче защитава правото на изразяване на мнения, член 11 признава силата на колективното им изразяване. Съдът е придал

³³⁶ Московски клон на Армията на спасението срещу Русия, решение от 5 октомври 2006 г., № 72881/01, § 61.

³³⁷ Djavit An срещу Турция, решение от 20 февруари 2003 г., № 20652/92, § 56; Kudrevičius и други срещу Литва, решение на Голямата камера от 15 октомври 2015 г., № 37553/05, § 91.

значение на факта, че участниците в събрания или сдружения не само се стремят да изразят мнението си, но и да го сторят съвместно с други.³³⁸

Приложното поле на член 11 надхвърля и правото на изразяване на политически мнения. Той защитава мирни събрания и сдружения с по-широко социален характер, както и религиозни, културни и духовни събирания. Съдът е потвърдил, че освен политическите партии, събранията и сдруженията, които защитават културното или духовното наследство, преследват социално-икономически цели, проповядват или преподават религия, отстояват етническа принадлежност или малцинствено самосъзнание, също са важни за правилното функциониране на демокрацията. Затова член 11 е тясно свързан и с член 9 (свобода на мисълта, съвестта и религията), тъй като защитава правото на колективно изповядване на религия и богослужение.

б. Позволените намеси в правото на свобода на сдружаване и волеизява

Предприетите от държавите мерки в отговор на пандемията от COVID-19 са явна намеса в правата на мирно събиране, сдружаване и волеизява, защитени от член 11. Основните аспекти на ответната реакция на правителствата на пандемията включват възпрепятстване на хората да се срещат с когото и да било извън домакинството, ограничаване броя на хората, които могат да са заедно на едно място³³⁹ и затваряне на обществени и частни пространства за провеждане на срещи. В цяла Европа принудително бяха отменени културни, религиозни и политически прояви, а социалните събирания бяха изцяло забранени или ограничени по мащаб. Много хора възприемат алтернативни форми на общуване и волеизява основно в интернет, но колективният елемент в основата на член 11, който се изразява в стремежа на хората към общи действия и себеизразяване, е най-тежко засегнат от мерките локдаун и социално дистанциране.

Степента, в която ограниченията на правото на свободно събиране могат да са оправдани, привлече особено силно общественото внимание, когато след смъртта на Джордж Флойд в САЩ на 25 май 2020 г. многохилядни протести под надслов Black Lives Matter (Животът на чернокожите също е ценен) се проведеха в цяла Европа и по света, а в някои случаи и

³³⁸ Primov и други срещу Русия, решение от 12 юни 2014 г., № 17391/06, § 91.

³³⁹ Решението от 13 март 2020 г. на министър-председателя на Франция на пример за забрана на събирането на повече от 100 човека <https://www.gouvernement.fr/info-coronavirus/les-actions-du-gouvernement> „Действията на правителството”, изявление на правителството на Франция, 28 май 2020 г.

в нарушение на разпоредбите за социална дистанция и ограниченията за многолюдни събирания.

Член 11 допуска ограничения на правото на мирни събрания и сдружаване за защита на общественото здраве и държавите могат несъмнено да твърдят, че наложените в отговор на пандемията ограничения на събиранията попадат в обхвата на това изключение. Тези ограничения обаче ще са в нарушение на член 11, освен ако не са предвидени в закон и не представляват необходимо средство за защита на общественото здраве. И обхватът на ограниченията, и прилагането им трябва да останат съразмерни на целта да се защити общественото здраве.

Предвидени в закон

За да отговарят на изискванията на член 11, мерките трябва да имат правно основание във вътрешното законодателство и да са формулирани на достатъчно ясен и достъпен език, за да са защитени гражданите от произволна намеса в правото им на събрания. Много от първоначално въведените от правителствата мерки – локдаун и социално дистанциране – уточняваха, че хората трябва да не се срещат с никого извън домакинството, а на обществени места – да са на определено разстояние, обикновено между 1 и 2 метра. С облекчаването на мерките обаче точните параметри на ограниченията за събрания и сдружаване невинаги са ясни.

Съдът е приел, че постигането на абсолютна яснота относно последиците от действията на хората може да е невъзможно, тъй като законите трябва да поддържат определено равнище на гъвкавост, за да са приспособими към променящите се обстоятелства.³⁴⁰ Юридическата дискреция обаче не бива се предоставя под формата на неограничени правомощия, а законът следва да посочва достатъчно ясно обхвата на всяка дискреционна власт и начина на упражняването ѝ. Когато ограниченията за събирания са формулирани неясно, с възможност за широко тълкуване, те може да не отговарят на този стандарт за законност. Някои примери включват:

1. В Хърватия се въведе забрана за събирания на обществени места с присъствие на „голям брой хора“, но понятието „голям брой“ не бе уточнено.³⁴¹

³⁴⁰ Ezélin срещу Франция, решение от 26 април 1991 г., № 11800/85, § 45.

³⁴¹ Вж. [https://www.koronavirus.hr/odluka-o-mjeri-strogog-ogranicavanjanau-licama-i-drugim-javnim-mjestima/260](https://www.koronavirus.hr/odluka-o-mjeri-strogog-ogranicavanja-zadržavanjanau-licama-i-drugim-javnim-mjestima/260) “Odluka o mjeri strogog ograničavanja zadržavanja na ulicama i drugim javnim mjestima”, Доклад за коронавируса, 26 август 2020 г.

2. В Ирландия бяха забранени прояви, когато поради естеството, формата, мястото или средата, би могло „разумно да се счита, че проявата представлява риск от заразяване на присъстващите с COVID-19“.³⁴²
3. Доклад на Парижката обсерватория на обществените свободи за прилагането на приетите от френските власти ограничителни мерки разкритикува липсата на прецизност в правната рамка досежно контролните правомощия на силите на реда, като подчерта, че това е довело до произволни решения и прилагане на разпоредбите.³⁴³

Разпоредби, които лесно могат да се тълкуват различно от полицията и обществеността, крият риск от произволна намеса в правото на свобода на мирни събирания. За да се гарантира спазване на член 11, всички наложени ограничения за събирания трябва да са формулирани възможно най-ясно, например с посочване на точния брой хора, които могат да се срещат едновременно, за да се ограничи рискът от произволна намеса в правото на сдружаване.

Необходими в едно демократично общество

Мерките, които представляват намеса в правото на свобода на мирни събирания, ще са в нарушение на член 11, освен ако не са „необходими в едно демократично общество“. Това означава, че трябва да отговорят на належаща обществена необходимост, да представляват съразмерно средство за постигане на целта опазване на общественото здраве, а причините, с които се обосновава всяка мярка, трябва да са „уместни и достатъчни“.

Съдът е одобрил по-рано съществени ограничения на събирания на хора (например ограничения за мястото или броя на участващите), когато целта е била защита на обществената безопасност или запазване на общественения ред.³⁴⁴ Съдът не е констатирал нарушение на член 11, ако събирането е било разпръснато с цел защита на здравето и безопасността на участниците.³⁴⁵ Тези ограничения обаче не са били свързани с обща

³⁴² Вж. <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2020/act/1/section/10/enacted/en/html> „Закон за здравето (опазване и защита, и други спешни мерки в интерес на обществеността) от 2020 г.“, Сборник със закони на Ирландия.

³⁴³ Вж. https://www.ldh-france.org/wp-content/uploads/2019/04/Obs-paris_Point-droit-confinement.pdf “Point droit – confinement”, публикация на L’Observatoire parisien des libertés publiques”, 25 март 2020 г.

³⁴⁴ Вж. Chappell срещу Обединеното кралство, решение по допустимост от 14 юли 1987 г., № 12587/86; Rai, Allmond и “Negotiate Now” срещу Обединеното кралство, решение по допустимост от 6 април 1995 г., № 25522/94.

³⁴⁵ Cisse срещу Франция, решение от 9 април 2002 г., № 51346/99 (резюмирано по-до-

забрана за събирания, а са били насочени към ограничаване на конкретния риск, създаден от въпросните демонстрации.

Естеството на ограничението за събирания

Съдът предоставя по принцип по-малка свобода за преценка на държавите, когато се опитват да налагат повсеместни забрани за демонстрации. За да оправдае обща забрана, държавата трябва да докаже, че има реална опасност, която не може да се предотврати с други, по-малко строги мерки. Трябва да е отчетен ефектът от забраната и да е направено заключение, че съображенията за сигурност безспорно имат превес над причинените от забраната неблагоприятни последици, както и че не съществуват други възможни начини за избягване на нежеланите последици, например чрез намаляване на обхвата или срока на забраната.³⁴⁶

Не всяка държава е счела за необходима повсеместна забрана на събиранията в контекста на борбата с пандемията от COVID-19. Например:

1. Въведеният в Дания закон за ограничаване броя на хората, имащи право да се срещат, съдържа изключение по отношение на събиранията с цел формиране на мнение, включително демонстрации и политически събирания.
2. Конституционният съд в Германия постанови, че свързаните с COVID-19 ограничения не следва автоматично да надделяват над правото на свобода на събиранията и сдружаването. Вместо това е постановено, че длъжностните лица са длъжни да разглеждат уведомленията за провеждане на демонстрации в зависимост от конкретния случай, отчитайки дали организаторите биха приели намаляване на броя на участниците ведно с физическа дистанция и провеждане на място и по време, които не представляват съществен риск за здравето.³⁴⁷

Въздействието на пандемията и наличните ресурси за охрана на демонстрациите и осигуряване достатъчно присъствие на медицински персонал са различни в различните държави. Възприетият в Германия и Дания подход например може да е неприложим в други държави. Тези примери обаче показват, че съществуват алтернативни подходи. За да из-

лу).

³⁴⁶ Християни срещу расизма и фашизма срещу Обединеното кралство, решение по допустимост от 16 юли 1980 г., № 8440/78.

³⁴⁷ Вж. <https://www.dw.com/en/germanys-top-court-overturns-stuttgarts-protest-ban/a-53175992> „Върховният съд на Германия отменя забраната за протест в Щутгарт“, Дойче Веле, 18 април 2020 г.

бегнат нарушение на член 11, държавите, които са наложили повсеместна забрана за демонстрации, трябва да могат да докажат защо друга, по-малко рестриктивна форма на регулиране на демонстрациите е невъзможна, например защо на демонстрантите не е предоставена възможност да поискат разрешение за провеждане на демонстрация при спазване на социална дистанция с ограничен брой присъстващи.

Алтернативни способы за провеждане на събрания и за волеизява

Друг значим фактор за оценката на съразмерността на всяко ограничение на събранията е наличието на алтернативни способы, с които посланието на дадена демонстрация може да се сподели или с които сдружение може да провежда дейностите, които би провеждало в сбирки, например чрез провеждане на срещи онлайн. По време на пандемията гражданите участват в алтернативни форми на събрания и протести. В Хърватия и Косово например протестиращи удряха тенджери и тигани от балконите си в знак на протест срещу правителството, в Унгария онлайн протест срещу реакцията на унгарското правителство на COVID-19 бе организиран от дигитална платформа и бе наблюдаван от около 40 000 души,³⁴⁸ а в Германия активисти нарисоваха стъпки върху различни държавни институции, за да изразят солидарност с мигрантите и бежанците от лагерите в Европа.³⁴⁹

Наличието на алтернативни форми на протест може да допринесе за обосноваване на временни забрани на събранията и сдружаването, но колкото по-дълго трае ограничението на свободата на събиране, толкова по-малко значение ще се придава на алтернативните форми на протест. Член 11 признава важността на изпращането на послания от събрани заедно хора. Гледането на видеа в интернет и протестирането от жилищните прозорци не могат да са пълноценен заместител на събиранията. Особено трудно могат да се оправдаят по-дългосрочни ограничения на правото на събрания, когато алтернативните форми на протест са предимно онлайн и когато компютърна неграмотност или липса на достъп

³⁴⁸ Вж. <https://civitates-eu.org/the-covid-19-crisis-shows-the-need-for-civil-society-to-be-stronger-than-ever-not-only-in-hungary/> „Кризата с COVID-19 показва необходимостта гражданското общество да е по-силно от всякога не само в Унгария“, Инициатива CIVITAS, 4 април 2020 г.

³⁴⁹ Вж. <https://www.infomigrants.net/en/post/23906/leave-no-one-behind-protests-for-migrants-in-times-of-coronavirus> „„Никой да не бъде забравен“: Протести в защита на мигрантите по време на коронавируса“, Е. Wallis, Info Migrants News, 6 април 2020 г.

до достатъчна интернет свързаност могат да възпрепятстват участието на онези, които иначе биха присъствали на демонстрация.

Цел на събранието или волеизявата

Въпреки че рядко се налага да се забраняват протести заради същността на посланието, което участниците желаят да изпратят, целта на демонстрацията също може да е важна, когато се оценява съразмерността на ограничението. Протестите под надслов Black Lives Matter по време на пандемията илюстрират това в две отношения. Първо, положителното задължение за гарантиране на ефективното упражняване на свободата на събиране е от особено значение за представителите на по-уязвими на виктимизация малцинства.³⁵⁰ Целта на тези протести бе да се чуе гласът на етническите малцинства, уязвими на виктимизация и дискриминация заради малцинствения си статут. Освен това, за да ограничат дадена демонстрация, държавите трябва да отчетат причинените от забраната ѝ вреди и да стигнат до заключение, че ползите от ограничаване на събирането надделяват над вредите. Ограничаването на протести срещу заплахата за живота и риска от нечовешко и унижително отношение вследствие на расова дискриминация може да изисква по-задълбочена обосновка, тъй като протестите касаят възможни нарушения на други провъзгласени в Конвенцията права, включително в член 2, член 3 и член 14. Някои протестиращи твърдят например, че въздържането от действия и сдружаване носи по-голям риск за правото им на живот и защита от нечовешко и унижително отношение, отколкото рискът от разпространението на COVID-19.

Прилагане на ограниченията

При оценката за съразмерност на ограничението трябва да се отчитат също съразмерността на мерките за прилагането му и естеството и строгостта на санкциите за участие в събрание или демонстрация. Принципно не следва да има заплахата от наказателни санкции за участие в мирна демонстрация.³⁵¹ Съдът е приел обаче, че глоба от 3 евро за участие в демонстрация, без да е подадено уведомление, е съразмерно наказание,³⁵² както и глоба, равняваща се на около 500 евро, за организиране на незаконно събрание в зона, обозначена като чувствителна от гледна точка на сигурността.³⁵³ Прекомерните глоби ще изискват обаче по-солидна обосновка.

³⁵⁰ Bączkowski и други срещу Полша, решение от 3 май 2007 г., № 1543/06, § 64.

³⁵¹ Akgöl и Göl срещу Турция, решение от 17 май 2011 г., № 28495/06 и 28516/06, § 43.

³⁵² Zilibierberg срещу Молдова, решение по допустимост от 4 май 2004 г., № 61821/00.

³⁵³ Rai и Evans срещу Обединеното кралство, решение по допустимост от 17 ноември

Въвеждането в Албания например на глоба, равняваща се на 40 000 евро, за нарушение на забраната за социални, културни или политически събирания, е подложена на критика от правозащитни организации, според които глобата е несъразмерна.³⁵⁴ За да оправдаят толкова големи глоби, правителствата трябва да докажат, че мерки с по-малка степен на наказателна репресия не биха изпълнили толкова успешно целта за защита на здравето.

2009 г., № 26258/07 и № 26255/07.

³⁵⁴ Вж. <https://balkaninsight.com/2020/03/16/Албания-mounts-millionaire-fines-against-covid-19/> „Албания въвежда наказателни глоби за нарушаване на ограниченията заради коронавируса“, G. Erebara, Balkan Insight, 16 март 2020 г.

9. Член 3 от Протокол № 1 – Право на свободни избори

Наложените по време на пандемията ограничения на свободното движение и събранията се отразяват на способността на държавите да провеждат избори, а на кандидатите – да провеждат кампании. Отложени бяха избори в целия свят, в това число общи, президентски и местни, както и национални референдуми.³⁵⁵ Член 3 от Протокол № 1 към Конвенцията, който защитава правото да избираш и да бъдеш избран,³⁵⁶ гласи:

Високодоговарящите страни се задължават да провеждат свободни избори през разумни интервали от време, с тайно гласуване, и при условия, осигуряващи свободното изразяване на мнението на народа при избиране на законодателното тяло.

а. Приложно поле на член 3 от Протокол № 1

Член 3 от Протокол № 1 касае „избора на законодателно тяло“, което означава, че уредената в него защита по принцип не включва местни избори,³⁵⁷ референдуми³⁵⁸ или президентски избори. Действието му обаче не се ограничава до националните законодателни органи, а може да включва например изборите за Европейски парламент.³⁵⁹ Съгласно тази разпоредба изборите за законодателно тяло трябва да се провеждат през „редовни интервали“ и да осигуряват „свободното изразяване на мнението на народа“.

³⁵⁵ Вж. <https://www.coe.int/en/web/electoral-assistance/elecdata-covid-impact>; „Отражението на COVID-19 върху изборите и референдумите в Европа“, Доклад на Съвета на Европа, юни 2020 г.; <https://www.idea.int/news-media/multimedia-reports/global-overview-covid-19-impact-elections>; „Общ преглед на COVID-19: Отражение върху изборите“, доклад на International Idea, 18 март 2020 г. и <https://www.economist.com/graphic-detail/2020/08/17/the-pandemic-is-affecting-elections-around-the-world> „Диаграма на деня – пандемията засяга изборите в цял свят“, The Economist, 17 август 2020 г.

³⁵⁶ Mathieu-Mohin и Clerfayt срещу Белгия, решение от 2 март 1987 г., № 9267/81, § 48–51; Ždanoka срещу Latvia, решение на Голямата камера от 16 март 2006 г., № 58278/00, § 102.

³⁵⁷ Вж. досежно общински избори: Xuereb срещу Malta, решение по допустимост от 16 юни 2000, № 52492/99; Salleras Llinares срещу Испания, решение по допустимост от 12 октомври 2000, № 52226/99; а досежно регионални избори: Malarde срещу Франция, решение по допустимост от 15 септември 2000 г., № 46813/99.

³⁵⁸ Moohan и Gillon срещу Обединеното кралство, решение по допустимост 13 юни 2017 г., №№. 22962/15 и 23345/15, § 40.

³⁵⁹ Matthews срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 18 февруари 1999 г., № 24833/94, §§ 45–54; Occhetto срещу Италия, решение по допустимост от 12 ноември 2013 г., № 14507/07, § 42.

Дали изборите се провеждат през разумни интервали от време, следва да се определи в светлината на целта на парламентарните избори, която е да се гарантира, че основните промени в преобладаващото обществено мнение намират отражение в мненията на народните представители. Държавите трябва да балансират необходимостта да позволят на парламента да заседава достатъчно дълго, за да разработва и изпълнява дългосрочни законодателни планове (и така да могат да изпълнят волята на избирателите), като същевременно гарантират, че законодателите няма да заемат длъжността толкова дълго, че да не представляват повече волята на избирателите.³⁶⁰

Затова пандемията от COVID-19 може да доведе до вмешателство в правото, уредено в член 3 от Протокол № 1, в два аспекта:

1. Отлагането на избори носи риск да се осигури възможност на властимащите да удължат недемократично мандата си и да останат на власт, когато вече не представляват волята на народа, в нарушение на правото на свободни избори и изискването за провеждане на избори през разумни интервали от време.
2. Провеждането на избори по време на пандемията носи риск от ограничаване възможностите на кандидатите да провеждат кампании и поради това, а и заради страха на избирателите за собствената им безопасност, от намаляване на избирателната активност. Това би поставило под въпрос легитимността на новоизбрания законодателен орган, а така няма да се осигури „свободното изразяване на мнението на народа“.³⁶¹

б. Позволените намеси в правото на свободни избори

За разлика от членове 8, 9, 10 и 11 от Конвенцията, член 3 от Протокол № 1 не съдържа конкретен списък от „леgitимни цели“, заради които правото на свободни избори може да се ограничава. Тук е приложима идеята за „имплицитни ограничения“, а държавите могат да разчитат на неизброени в Конвенцията цели, за да обосноват ограниченията на правото на глас. Съдът не прилага тестовете за „необходимост“ или „належаща обществена“ нужда, когато преценява дали дадено ограничение е оправдано. Вместо това всяка цел трябва да е съвместима с принципите на правовата държава и целите на Конвенцията, а взетата мярка за постигане на целта не трябва да е произволна или несъразмерна.

³⁶⁰ Timke срещу Германия, решение по допустимост от 11 септември 1995 г., № 27311/95.

³⁶¹ Вж. <https://rm.coe.int/election-and-covid-19/16809e20fe> “Избори и COVID-19“, Препоръки на Съвета на Европа, 29 март 2020 г.

Легитимна цел

Защита на здравето

Опазване на здравето и безопасността на гласоподавателите, активистите в предизборните кампании и членовете на изборителните комитети, като се отложат изборите, за да се ограничи рискът от заразяване с COVID-19, вероятно представлява легитимна причина за ограничаване правото на свободни избори.³⁶² Рискове за здравето могат да възникнат от големия брой присъстващи и работещи в изборителните секции и дори гласуването по пощата може да предизвика опасения за здравето, тъй като гласовете все пак трябва да се обработят, отворят и преброят от групи служители.

Защита на свободното волеизявление на хората

Защитата на свободното волеизявление на хората може да представлява друга легитимна причина за ограничаване правото на свободни избори по време на пандемията, дори ако рисковете за здравето са ограничени. Опасенията от заразяване с COVID-19 могат да повлияят на изборителната активност, дори ако събирането на големи групи хора в изборителните секции е официално разрешено от държавата.³⁶³ Отлагане на избори може да

³⁶² Първият кръг на общинските избори във Франция се проведе на 15 март 2020 г., но вторият кръг, насрочен първоначално за 22 март 2020 г., се проведе чак на 28 юни 2020 г. За интересен правен анализ вж. https://www.lemonde.fr/idees/article/2020/03/19/municipales-le-maintien-des-elections-acquises-au-1er-tour-et-le-report-du-2nd-tour-en-juin-est-la-solution-la-plus-juste_6033697_3232.html “Municipales : « Le maintien des élections acquises au 1er tour et le report du 2nd tour en juin est la solution la plus juste »”, Romain Rambaud, професор по публично право, Le Monde, 19 март 2020 г.

³⁶³ В Сърбия например изборите отначало бяха отложени, но после се проведоха на 21 юни 2020 г., а изборителната активност бе оценена на около 48%, с около 8–9% по-ниска от предходните парламентарни избори: <https://balkaninsight.com/2020/06/25/why-everyone-lost-out-in-serbias-elections/>, „Защо всички загубиха на изборите в Сърбия“, F. Bieber, Balkan Insight, 25 юни 2020 г. Впоследствие се повдигнаха въпроси относно решението за премахване на наложените с локдаун ограничения преди изборите, щом след това същите мерки отново бяха въведени след рязък скок в броя на заразените: <https://balkaninsight.com/2020/07/08/serbia-rocked-by-violent-clashes-around-parliament/> „Сърбия разтърсена от жестоки сблъсъци около парламента“, S. Dragojlo, Balkan Insight, 8 юли 2020 г.; Вж. също във Франция, където изборителната активност бе рекордно ниска – приблизително 46%, спрямо 63,5% на местните избори през 2014 г., а ниската изборителна активност бе обяснена с опасенията на изборителите от заразяване: <https://www.euronews.com/2020/03/15/france-voters-take-to-the-polls-amid-coronavirus-fears> „Рекордно ниска изборителна активност на френските общински избори сред страховете от коронавируса“, Евронюз, 16 март 2020 г.

се наложи, когато има риск резултатът от тях да не отразява вярно нагласите на избирателите, ако те са твърде притеснени от заразяване с COVID-19 и решат да не отидат да гласуват.

Законност

Ограниченията трябва да се въвеждат и в съответствие с принципите на правовата държава, в това число при спазване на предвидения във вътрешното право ред. Качеството на процеса на взимане на решения преди налагането на ограничения на правото на свободни избори ще е от значение за обосновката на решението. Когато държава може да докаже, че законодателният ѝ орган е провел рационален дебат, преценявайки засегнатите конкуриращи се интереси, преди да се стигне до заключение, че се налага въвеждане на ограничение, има по-голяма вероятност Съдът да счете ограничението за оправдано.³⁶⁴

Съразмерност

Макар държавите да разполагат с широки дискреционни правомощия при определяне на легитимната цел, с която да обосноват ограничаване на правото на свободни избори, Съдът е по-строг при оценката на съразмерността на мерките за намеса в уредените в член 3 от Протокол № 1 права, особено когато дадена мярка засяга възможността за гласуване.³⁶⁵ Демокрацията е основополагащ елемент на „европейския обществен ред“, а правата, гарантирани съгласно член 3 от Протокол № 1, са от решаващо значение за създаване и поддържане на основите на ефективна и пълноценна демокрация, управлявана според принципите на правовата държава.³⁶⁶ Ето защо ограниченията на правото на свободни избори трябва да са временни и всички отложени заради пандемията избори трябва да се проведат веднага щом е безопасно.

³⁶⁴ Вж. Shindler срещу Обединеното кралство, решение от 7 май 2013 г., № 19840/09, § 117, в което Съдът намира за целесъобразни неколkokратните опити на Парламента да прецени конкуриращите се интереси и да обсъди подробно въпроса за правото на глас на непостоянно пребиваващите, а промяната на мненията в Парламента е била отразена в измененията на съответните закони.

³⁶⁵ Aziz срещу Кипър, решение от 22 юни 2004 г., № 69949/01, § 28; Tănase срещу Молдова, решение на Голямата камера от 27 април 2010 г., № 7/08, § 158.

³⁶⁶ Вж. Ždanoka срещу Латвия, решение на Голямата камера от 16 март 2006 г., № 58278/00, §§ 98 и 103; Tănase срещу Молдова, решение на Голямата камера от 27 април 2010 г., № 7/08, § 154.

в. Право на участие в предизборна кампания

Член 3 от Протокол № 1 включва и правото на всекиго да се кандидатира, в това число правото да провежда предизборна кампания. Пандемията от COVID-19 създаде множество пречки за провеждане на политически кампании. Ограниченията за събирания и пътувания означават, че традиционните техники за провеждане на кампания като организиране на митинги, агитация по домовете и активни предизборни обиколки се оказаха невъзможни.

Съдът констатира липса на нарушение на член 3 от Протокол № 1 в дело по жалбата на политик, че условията на домашен арест са възпрепятствали равнопоставеното му участие в парламентарни избори. Съдът установи, че той е могъл да води кампания от дома си³⁶⁷, а съществува и доводът, че напредъкът на методите за онлайн кампании означава, че по време на пандемия политиките могат да водят ефективна кампания от домовете си. В този случай обаче беше важно също, че членове на партията на жалбоподателя бяха участвали в лични срещи с избиратели, докато той не бе могъл, както и че домашният арест не бе попречил на участието му дотолкова, че да се отрази на крайния резултат от изборите.

В контекста на пандемията от COVID-19, когато е възможно никой кандидат да не може да се среща на живо с избирателите, да се разчита единствено на онлайн кампании може да означава, че посланията на кандидатите няма да достигнат до по-значителен брой потенциални гласоподаватели (особено онези, на които липсва компютърна грамотност). По-вероятно е правилната организация на изборите да бъде повлияна от ограничения като локдаун, изискването за осигуряване на „свободното изразяване на мнението на народа“ е по-малко вероятно да се постигне, а член 3 от Протокол № 1 е по-вероятно да е нарушен.

Правото на свобода на изразяването на мнение и правото на свобода на събиранията са тясно свързани с правото на участие в предизборна кампания. Свободата на изразяването на мнение и на срещи с избирателите се считат за необходимо условие за осигуряване на свободното изразяване на мнението на народа при избиране на законодателното тяло, а в периода преди изборите е особено важно да се позволи всякакъв вид мнения и информация да се разпространяват свободно.³⁶⁸ От една страна, срещите на живо са ограничени, а от друга страна, вниманието на медиите и диску-

³⁶⁷ Uspaskich срещу Литва, решение от 20 декември 2016 г., № 14737/08.

³⁶⁸ Bowman срещу Обединеното кралство, решение от 19 февруари 1998 г., № 24839/94, § 42.

сиите в интернет са съсредоточени върху пандемията. Това може да е препятствало възможността за разпространение на достатъчно информация и мнения по свързани с изборите въпроси (освен темата COVID-19), за да се счита, че избори в разгара на пандемията са честни, а избирателите – напълно осведомени.

Това може да породи друг проблем във връзка с член 3 от Протокол № 1, ако изборите следват период, в който представители на управляващите партии са имали преобладаващо присъствие в медиите поради широкото отразяване на дискусиите относно реакцията им на пандемията за сметка на ефирно време за отразяване на други кандидати.³⁶⁹ Член 3 от Протокол № 1 не гарантира право на политическа партия да получи ефирно време по телевизия или радио по време на предизборна кампания, но може да възникне проблем, когато на една партия се отказва право на всякакъв вид ефирно време, ако на други партии се предоставя такова право.³⁷⁰

г. Провеждане на избори по време на пандемията

Ако държави решат да проведат избори, докато свободата на движение и свободата на събранията са ограничени,³⁷¹ а пандемията от COVID-19 остава преобладаващата тема на дискусиите в обществото, те следва да предприемат конкретни мерки за насърчаване на свободен и публичен предизборен дебат, така че гласоподавателите да са свободни и информирани. Това може да включва например предоставяне на повече права за медийни изяви и медийно отразяване на опозиционни партии там, където управляващите без друго имат преобладаващо присъствие в медиите.

Всички нови начини на гласуване трябва да са внимателно планирани и въведени в съответствие с националното законодателство достатъчно време преди изборите, така че хората да не са лишени от правото си на глас заради практически проблеми, произтичащи от прилагането на нова система. Избирателите трябва да са информирани и как точно да се регистрират и да използват всяка нова система за гласуване.³⁷² Въпреки че

³⁶⁹ Вж. безпокойството в Полша относно влиянието и контрола на действащия президент над медиите преди изборите: <https://www.institutmontaigne.org/en/blog/parliamentary-elections-poland-era-covid-19> „Президентски избори в Полша в ерата на COVID-19“, R. Kravosky, Institute Montaigne, 18 юни 2020 г.

³⁷⁰ Partija „Jaunie Demokrāti“ и Partija „Mūsu Zeme“ срещу Латвия, решение по допустимост от 29 ноември 2007 г., №№ 10547/07 и 34049/07.

³⁷¹ Вж. разделите за член 2 от Протокол № 4 (Право на свободно придвижване, в това число на напускане и влизане в собствената си страна) и член 5 (Право на свобода) за допълнителен анализ на ограниченията на свободното движение и събранията, както и раздела за член 11 (Право на свобода на сдружаване и волеизява) за допълнителен анализ на ограниченията за събрания.

³⁷² Вж. Partija „Jaunie Demokrāti“ и Partija „Mūsu Zeme“ срещу Латвия, решение за

държавите не могат да бъдат задължени да въведат система, която да гарантира възможността за провеждане на избори по време на пандемията, ако решат да го сторят, това трябва да стане по начин, който зачита правото на глас на всички. В този контекст съществуването на организационни пречки и допълнителни разходи е малко вероятно да оправдаят каквото и да е ограничаване на правото на свободни избори.³⁷³

Жалби до ЕСПЧ относно избори съгласно член 8 и член 14

Трябва да се отбележи също, че жалби относно избори могат да се подават по други членове на Конвенцията и че тези жалби касаят по-широк спектър от избори от тези в приложното поле на член 3 от Протокол № 1, в това число регионални и местни избори. Съдът вече е установил например намеса в упражняването на правото по член 8, когато избирателни секции са били недостъпни за хора в инвалидни колички, а не е било разрешено да им бъдат изнесени бюлетини навън.³⁷⁴ Възможно е и позоваване на член 14 във връзка с член 8 или с член 3 от Протокол № 1, когато части от населението с особен статут са лишени от правото си на глас. Ето защо държавите трябва да предприемат конкретни административни мерки, за да гарантират, че всяка въведена по време на пандемията система за гласуване приобщава онези, които са особено уязвими на заразяване с COVID-19 и спрямо които прилагането на допълнителни предпазни мерки (може да продължава и след вдигане на ограниченията за свободно движение за останалите. В този смисъл би помогнало въвеждането на електронно гласуване.³⁷⁵

допустимост от 29 ноември 2007 г., №№ 10547/07 и 34049/07, вж. също заключението на Върховния съд на Полша, че новият избирателен закон, въведен по време на пандемията, е противоконституционен, тъй като би трансформирал полските пощи в избирателен орган, без да има гаранция, че подадените гласове биха били успешно преброени, не е ясно как гражданите биха могли да пускат бюлетини в пощенските кутии, а липсва и процедура за действие в случай на загубени бюлетини: <https://www.institutmontaigne.org/en/blog/parliamentary-elections-Полша-era-covid-19> „Президентски избори в Полша в ерата на COVID-19“, R. Kravosky, Institute Montaigne, 18 юни 2020 г.

³⁷³ Вж. Риза и други срещу България, решение от 13 октомври 2015 г., №№ 48555/10 и 48377/10, в което ЕСПЧ намира, че въпреки факта, че провеждането на нови избори в друга суверенна държава може да причини сериозни дипломатически или организационни пречки и да доведе до допълнителни разходи, анулирането на изборните резултати от откритите в Турция избирателни секции все пак представлява нарушение на член 3 от Протокол № 1.

³⁷⁴ Мѓќа срещу Полша, решение по допустимост от 11 април 2006 г., № 56550/00.

³⁷⁵ Вж. <https://rm.coe.int/election-aond-covid-19/16809e20fe> „Избори и COVID-19“, Препоръки на Съвета на Европа, 29 март 2020 г.

10. Член 2 от Протокол № 1 – Право на образование

Като спешна ответна реакция на пандемията от COVID-19 държави затвориха училища, университети и центрове за обучение и положиха усилия за осигуряване на дистанционно обучение. Иновативното използване на технологиите спомогна да се защити правото на образование на много ученици поне в известна степен, но не осигури ефективен достъп до образование на онези, които нямат достъп до необходимата цифрова инфраструктура или не разполагат с технически умения.

Дори когато необходимата технология е налична, достъпът до образование е ограничен по други начини. За някои ученици и студенти например има намаляване или забавяне на преподавания материал и/или задачите за самоподготовка у дома, получава се минимална обратна информация за положениа труд, а прякото взаимодействие с преподавателите и със съучениците или състудентите е ограничено или изобщо не се осъществява. Правото на образование е защитено съгласно член 2 от Протокол № 1. Първата му част гласи:

Никой не може да бъде лишен от правото на образование.

а. Приложно поле на член 2 от Протокол № 1

Правото на образование осигурява на всеки право на ефективен достъп до съществуващите образователни институции.³⁷⁶ Този член не задължава държавите да откриват нови учебни заведения, да създават обществена образователна система или да субсидират частни училища,³⁷⁷ но не могат да лишат никого от правото на образование в учебните заведения, които са избрали да открият или разрешат. Член 2 от Протокол № 1 касае основното, средното и висшето образование, специализираните курсове и професионалното обучение.³⁷⁸ Затова от провъзгласеното в него право

³⁷⁶ Şahin срещу Турция, решение на Голямата камара от 20 октомври 2011 г., № 13279/05 § 136–137; Belgian Linguistic Case (Дело относно езиците в образованието в Белгия), решение от 23 юли 1968 г., №№ 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 и 2126/64, § 3–4.

³⁷⁷ Belgian Linguistic Case (Дело относно езиците в образованието в Белгия), решение от 23 юли 1968 г., №№ 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 и 2126/64.

³⁷⁸ Sulak срещу Турция, решение по допустимост от 17 януари 1996 г., № 24515/94; Кипър срещу Турция, решение на Голямата камара от 10 май 2001 г. № 25781/94, § 278; Leyla Şahin срещу Турция, решение на Голямата камара от 10 ноември 2005 г., № 44774/98, § 141.

могат да се възползват и възрастните, както и децата.³⁷⁹ Държавата носи отговорност за държавните и частните училища³⁸⁰ и не може да възлага задълженията си да осигури правото на образование на частни институции или физически лица. Държавите са длъжни също да осигурят защита от малтретиране на учениците и в обществените, и в частните училища.³⁸¹

б. Позволен намеси в правото на образование

Член 2 от Протокол № 1 не съдържа изчерпателен списък с причини, поради които правото на образование може да бъде ограничено. Правото обаче не е абсолютно. По самото си естество то изисква регулиране от държавата³⁸² и може да се ограничава чрез имплицитно приети ограничения. Всички ограничения обаче трябва да са предвидими за засегнатите лица, да преследват легитимна цел и трябва да е налице разумно съотношение на съразмерност между използваните средства и преследваната цел.³⁸³

Легитимна цел

Съдът е приел, че опазването на здравето на учениците и учителите от разпространение на заразно заболяване е легитимна цел, за чието постигане правото на образование може да бъде ограничено.³⁸⁴ Следователно масовото затваряне на учебни заведения, за да се защитят училищният персонал и учениците от COVID-19, вероятно ще се приеме за легитимна цел за опазване на здравето.

Съразмерност

За да гарантират съразмерност между защитата на здравето и мерките, въведени за постигане на тази цел, властите са длъжни да действат усърдно и експедитивно, за да гарантират, че особено ограничителните и обременителни мерки (например забраната за присъствено обучение) са в сила само за стриктно необходимото време за постигане на желаната цел. Мерките

³⁷⁹ Вельо Велев срещу България, решение от 27 май 2014 г., № 16032/07.

³⁸⁰ Kjeldsen, Busk Madsen и Pedersen срещу Дания, решение от 7 декември 1976 г., №№ 5095/71, 5920/72 и 5926/72.

³⁸¹ O’Keefe срещу Ирандия, решение на Голямата камера от 28 януари 2014 г., № 35810/09, § 144–152.

³⁸² Belgian Linguistic Case (Дело относно езиците в образованието в Белгия), решение от 23 юли 1968 г., №№ 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 и 2126/64, § 5; Golder срещу Обединеното кралство, решение от 21 февруари 1975 г., № 4451/70, § 38; Fayed срещу Обединеното кралство, решение от 21 септември 1994 г., № 17101/90, § 65.

³⁸³ Leyla Şahin срещу Турция, решение на Голямата камера от 10 ноември 2005 г., № 44774/98.

³⁸⁴ Memlika срещу Гърция, решение от 6 октомври 2015 г., № 37991/12.

следва да се отменят веднага след отпадане на основанията за налагането им.³⁸⁵ Затова държавите трябва да следят внимателно риска от заразяване с COVID-19 за децата и персонала вследствие от повторно отваряне на училищата, за да се гарантира, че училищата ще са отворени веднага щом стане безопасно. С намаляване на нивото на риска държавите трябва да проучат дали могат да се въведат други, по-малко рестриктивни методи за защита на здравето на учениците и учителите, например изготвяне на нови мерки за социално дистанциране в класните стаи или въвеждане на сменен режим с разделяне на класовете на две групи, които се редуват през ден.

Правото на образование се счита от Съда за абсолютно необходимо за насърчаване на правата на човека и всички ограничения на това право не трябва да достигат степен, която да накърнява същността му и да го лиши от ефективност.³⁸⁶ Решенията на държавите да се затворят учебните заведения и да се въведе дистанционно обучение може би в най-голяма степен са допринесли за защита на правото на образование на голям брой учащи в контекста на пандемията. Разчитането обаче на цифрови решения за ефективно прилагане на тези мерки означава, че правото на образование не е гарантирано толкова ефективно за учащите без достъп до цифровата инфраструктура, необходима за пълноценно възползване от дистанционно обучение.

Когато ученик няма достъп до компютър или необходимата интернет връзка за участие в система за дистанционно обучение, или му липсва нужната компютърна грамотност, това ограничава правото му на образование до такава степен, че то е лишено от същност или ефективност. Ситуацията е аналогична на тази, когато образованието не се предоставя на езика, който говори детето,³⁸⁷ и държавите трябва да проучат дали могат да осигурят ресурси, за да подпомогнат онези, които иначе не могат да имат достъп до образователната система, осигурена на населението като цяло.³⁸⁸

---

³⁸⁵ Вж. *Memlika* срещу Гърция, решение от 6 октомври 2015 г., № 37991/12, относно училище, което не е допуснало погрешно диагностицирани с проказа деца да се върнат в клас. Съдът е приел, че училището е преследвало легитимна цел, опитвайки се да защити здравето на децата и учителите от разпространение на болестта. Забавеното връщане на децата в училище обаче (след като е било открито, че диагнозата е погрешна) е нарушило член 2 от Протокол № 1, тъй като мярката е била несъразмерна на преследваната цел, а властите не са действали усърдно или експедитивно.

³⁸⁶ *Leyla Şahin* срещу Турция, решение на Голямата камера от 10 ноември 2005 г., № 44774/98, § 154.

³⁸⁷ *Belgian Linguistic Case* (Дело относно езиците в образованието в Белгия), решение от 23 юли 1968 г., №№ 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 и 2126/64.

³⁸⁸ Вж. писмото на Good Law Project до държавния секретар по образованието на

в. Дискриминация и връзката между член 14 и член 2 от Протокол № 1

Залагането изцяло на решения за електронно дистанционно обучение може да породи проблем със спазването на член 14 от ЕСПЧ във връзка с член 2 от Протокол № 1 към нея. Всеобщо образование, равенство и недопускане на дискриминация са основните принципи, определящи как държавите трябва да изпълняват задълженията си съгласно член 2 от Протокол № 1. Образованието трябва да е приобщаващо, а по отношение на учениците с увреждания държавите са длъжни да осигурят необходимите и подходящи промени (разумни улеснения) в начина на преподаване, за да отстранят фактическите неравенства, които са неоправдани и следователно са равнозначни на дискриминация.³⁸⁹ Съветът на Европа отчита, че предприетите понастоящем изключителни мерки в рамките на борбата с разпространението на вируса навярно ще породят въпроси за възможните последици от дискриминационно естество.³⁹⁰ Едно от основните предизвикателства е как да се осигури приобщаване и равен достъп до качествени възможности за дистанционно обучение.³⁹¹

Когато учебният материал се преподава основно чрез цифрови платформи, е вероятно това да има дискриминационно въздействие върху правото на достъп до образование на учащите, произхождащи от групи в неравностойно социално-икономическо положение и на живеещите в селски или пренаселени райони. Първата група учащи се често живеят в домакинства, в които няма подходящи условия за домашно обучение,³⁹²

Обединеното кралство, съдържащо този довод. Държавният секретар съобщи впоследствие, че някои деца в неравностойно положение ще получат безплатен лаптоп или таблет и интернет връзка с мрежи от четвърто поколение (4G) за достъп до онлайн обучение: <https://www.dropbox.com/s/2gscecp99josicz/GLPtoGavinWilliamson.pdf?dl=0> „Коронавирусът и достъпът до образование“, писмо на Good Law Project до държавния секретар по образованието на Обединеното кралство, 9 април 2020 г.

³⁸⁹ Сам срещу Турция, решение от 23 февруари 2016 г., № 51500/08, § 64; Sanlısoy срещу Турция, решение по допустимост от 8 ноември 2016 г., № 77023/12, § 59.

³⁹⁰ Вж. <https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-respecting-democracy-rule-of-law-and-human-rights-in-th/16809e1d91> „Зачитане на демокрацията, принципите на правовата държава и правата на човека в условията на санитарната криза, предизвикана от COVID-19 – инструментариум за държавите членки“, Информационни документи на Съвета на Европа, 7 април 2020 г.

³⁹¹ Вж. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8610-2020-INIT/en/pdf> „Заклучения на Съвета относно мерките за противодействие на кризата, предизвикана от COVID-19 в областта на образованието и обучението“, Заклучения на Съвета на Европейския съюз, 16 юни 2020 г.

³⁹² Вж. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8610-2020-INIT/en/pdf> „За-

по-малко е вероятно да разполагат с достъп до технологии като лаптопи и може цялото семейство да ползва едно-единствено електронно устройство. Възможно е да нямат достъп до широколентова връзка за интернет с достатъчна скорост или изобщо да не разполагат с широколентова връзка. Тези проблеми са особено остри в региона на Западните Балкани, където учениците имат по-ограничен достъп до лаптопи и високоскоростна свързаност, отколкото връстниците им от ЕС.³⁹³ Освен това учителите, учениците и родителите, които им оказват съдействие в дистанционното обучение, може да не притежават необходимите компютърни умения, дори и да разполагат с техника.³⁹⁴

Някои държави в Западните Балкани се стремят да преодолеят проблемите с интернет свързаността, като излъчват предварително записани уроци по националната телевизия, до която далеч по-голям дял от населението има достъп. За да може обаче да се изнасят уроци по телевизията в такъв мащаб, обхванатите теми и времетраенето на уроците са значително съкратени,³⁹⁵ което означава, че правото на достъп до образование на учениците, които разчитат на телевизията, е по-слабо защитено от същото право на онези, които разполагат с необходимата цифрова инфраструктура и умения в областта на ИКТ.

клучения на Съвета относно мерките за противодействие на кризата, предизвикана от COVID-19 в областта на образованието и обучението“, Заключение на Съвета на Европейския съюз, 16 юни 2020 г.

³⁹³ Вж. <http://documents1.worldbank.org/curated/en/590751590682058272/pdf/The-Eco№mic-and-Social-Impact-of-covid-19-Education.pdf> „Икономически и социални последици от COVID-19“, Доклад на Групата на Световната банка от пролетта на 2020 г., в който се констатира, че средно в Западните Балкани около 60% от домакинствата разполагат с достатъчно бърза интернет връзка (със скорост 10 мегабита в секунда и по-висока), отговаряща на изискванията за онлайн обучение. 10 Mbps е по-ниска скорост от стандартите, приемливи в ЕС (30 Mbps). Според стандартите в ЕС повечето домакинства в региона не разполагат с високоскоростен интернет. Около 22% от учащите в Западните Балкани имат ограничен достъп или нямат достъп до интернет от дома си, докато в 27-те държави членки на ЕС този дял е 1%. Средно едно от десет домакинства на учащи от Западните Балкани не притежава компютър; в Албания този дял достига 28%.

³⁹⁴ Вж. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/survey-schools-ict-education> „Проучване в училища: Информационните и комуникационни технологии (ИКТ) в образованието“, Доклад на Европейската комисия, 8 март 2020 г., в който се посочва, че преподавателите на повече от 6 от 10 ученика в Европа усъвършенстват уменията си в областта на ИКТ в личното си време.

³⁹⁵ Вж. <http://documents1.worldbank.org/curated/en/590751590682058272/pdf/The-Eco№mic-and-Social-Impact-of-covid-19-Education.pdf> „Икономически и социални последици от COVID-19“, Доклад на Групата на Световната банка от пролетта на 2020 г.

Затварянето на училищата постави в неравностойно положение и учениците с обучителни увреждания, които може да се нуждаят от консултации и допълнителна подкрепа в обучението и за които не са направени разумни улеснения в начина на преподаване на телевизионните уроци. Докато прякото взаимодействие с учителите и помощния персонал е ограничено, учениците, които не живеят с родител или друг полагащ грижи, който може да им помага в дистанционното обучение, също ще са в неравностойно положение в сравнение с тези, които се възползват от напътствия и подкрепа от член на домакинството.

Задължение за осигуряване на разумни улеснения

Държавите са длъжни да обръщат „особено внимание“ какъв ще е ефектът от решението им как да се организира образованието върху правото на образование на най-уязвимите.³⁹⁶ Затова държавите трябва да обръщат особено внимание, за да се гарантира, че учащите от уязвими групи ще продължават да се възползват от правото на образование и ще имат равен достъп до образователни средства и материали дори по време на изолация. Това обаче не е непременно равносилно на позитивно задължение за осигуряване на разумни улеснения в отговор на всички установени последици от дискриминационно естество. Различие в третирането няма да се счита за дискриминация, ако преследва легитимна цел и е съразмерно. Съдът е приел, че липсата на публични средства или ресурси може да представлява легитимна причина, с която да се оправдае неосигуряването на разумни улеснения.³⁹⁷ Дори когато е установена дискриминация досежно правото на достъп до образование, държавите трябва да направят разумни улеснения само доколкото те не съставляват несъразмерна или прекомерна тежест за държавата.³⁹⁸

В делата, в които Съдът е установил нарушение на член 2 от Протокол № 1 във връзка с член 14, властите на нито един етап не са се опитали да идентифицират нуждите на жалбоподателя и дори не са планирали улеснения, с които да отговорят на специалните му образователни потребно-

³⁹⁶ Enver Şahin срещу Турция, решение от 30 януари 2018 г., № 23065/12, § 68

³⁹⁷ Вж. McIntyre срещу Обединеното кралство, решение по допустимост 21 октомври 1998 г., № 29046/95, в което фактът, че трябва да се използват обществени средства и ресурси, е основание за заключението, че отказът да се монтира асансьор в основно училище за улеснение на ученик с мускулна дистрофия не е нарушение на член 2 от Протокол № 1, независимо дали се разглежда самостоятелно или във връзка с член 14 от Конвенцията.

³⁹⁸ Sam срещу Турция, решение от 23 февруари 2016 г., № 51500/08, § 64; Sanlısoy срещу Турция, решение по допустимост от 8 ноември 2016 г., № 77023/12, § 59.

сти.³⁹⁹ Държавите от Западните Балкани са предприели множество мерки за смекчаване в известна степен на възможните последици от дискриминационно естество от преминаването към дистанционно обучение.⁴⁰⁰ Тези мерки показват, че държавите са „обърнали внимание“ на последиците за най-уязвимите в обществото от мерките за дистанционно обучение. В бъдеще те трябва да продължат да отчитат ефекта от цифровизацията на образователните системи за уязвимите общности, които вероятно ще продължи и извън контекста на пандемията от COVID-19, и да предприемат мерки, за да направят цифровото образование приобщаващо, когато това е възможно от финансова и административна гледна точка.

---

³⁹⁹ Сам срещу Турция, решение от 23 февруари 2016 г., № 51500/08

⁴⁰⁰ В Северна Македония например Министерството на образованието си сътрудничи с УНИЦЕФ, донори и частни компании, за да направи по-широко достъпни възможностите за дистанционно обучение: <https://www.worldbank.org/en/topic/edutech/brief/how-countries-are-using-edtech-to-support-remote-learning-during-the-covid-19-pandemic>; „Как държавите използват образователни технологии за улесняване на достъпа до дистанционно обучение по време на пандемията от COVID-19“, информационна справка на Световната банка. Черна гора изготви споразумение с телекомуникационни оператори за предоставяне на неограничени планове за пренос на данни за учащите, за които е най-малко вероятно да имат надежден ширококолов достъп. Осигурена е подкрепа за деца бежанци и мигранти във временни приемни центрове в Босна и Херцеговина: <https://news.un.org/en/story/2020/04/1060982> „COVID-19: От конфликт към пандемия, мигрантите в Босна са изправени пред ново предизвикателство“, ООН, 3 април 2020 г.

11. Член 1 от Протокол № 1 – Право на собственост

С наложените ограничителни мерки за противодействие на разпространението на COVID-19 бяха затворени кафета, магазини, ресторанти, барове и заведения от развлекателния, спортния и туристическия сектор. Отменени бяха културните и спортни прояви, а в някои моменти по време на пандемията останаха отворени само хранителни магазини, аптеки, пощи и банки.⁴⁰¹ Предприятията, които продължиха да функционират, също се принудиха да променят режима си на работа. Това изведе на преден план приложимостта на правото на собственост, защитено от член 1 от Протокол № 1 от Конвенцията, който предвижда:

Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своите притежания. Никой не може да бъде лишен от своите притежания освен в интерес на обществото и съгласно условията, предвидени в закона и в общите принципи на международното право.

Предходните разпоредби не накърняват по никакъв начин правото на държавите да въвеждат такива закони, каквито смятат за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на притежанията в съответствие с общия интерес или за осигуряване на плащането на данъци или други постъпления или глоби.

За да се възползва от защитата на член 1 от Протокол № 1, жалбоподателят трябва най-напред да докаже, че дадена мярка накърнява правото на собственост, т.е. „правото да се ползва от своите притежания“. След това Съдът разглежда в съответствие с традиционния си подход, състоящ се от три правила,⁴⁰² дали намесата представлява:

1. лишаване от притежания;
2. контрол върху използването на съответните притежания; или
3. нарушение на общия принцип за зачитане на мирното ползване на притежанията.

Независимо в коя от горните категории попада намесата, за да съответства на член 1 от Протокол № 1, намесата в правото трябва да в интерес на обществото, да отговаря на условията, предвидени в закона, и да постига

⁴⁰¹ Вж. <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-crisis-response-in-south-east-european-economies-claacb5a/> Реакция на кризата с COVID-19 в икономиките на Югоизточна Европа“, Ответни политики в ОИСР срещу коронавируса (COVID-19), 15 април 2020 г.

⁴⁰² Sporrong и Lönnroth срещу Швеция, решение от 18 декември 1984 г., взето на заседание на Пленума на ЕСПЧ, №№ 7151/75 и 7152/75.

справедлив и съразмерен баланс между правото на собственост и обществен интерес. Горната категоризация е важна, тъй като от нея ще зависи как да се оценят справедливият баланс и съразмерността, кои фактори да се вземат предвид и каква тежест да им бъде придадена. Лишаването от притежания например дава на практика автоматично право на изплащане на обезщетение,⁴⁰³ докато контролът върху ползването на притежанията изисква обезщетение, но то обикновено не се присъжда.⁴⁰⁴

а. Мирно ползване на притежанията

Понятието „притежания“ е автономно, а фактът, че вътрешното право на дадена държава не признава определен интерес за „право“ или дори за „право на собственост“, не пречи непременно въпросният интерес да се счита за „притежание“ по смисъла на член 1 от Протокол № 1.⁴⁰⁵ Разрешителното за извършване на търговска дейност⁴⁰⁶ и клиентелата на нечия професионална практика са два примера за интереси, за които е установено, че са „притежания“ по смисъла на член 1 от Протокол № 1.⁴⁰⁷

б. Естество на намесата

Лишаване от собственост

Като цяло Съдът разглежда дадена жалба като лишаване от собственост само когато има безвъзвратно отчуждаване на имущество в полза на държавата, когато имуществените права на жалбоподател са погасени по силата на закона.⁴⁰⁸ При определени обстоятелства дадена мярка може да

⁴⁰³ Pincová и Pinc срещу Чешката република, решение от 5 ноември 2002 г., № 36548/97; Съдът се е произнесъл също, че размерът на отпуснатото обезщетение за отнето от държавата имущество трябва да е „разумно съотносим“ със стойността му по делото Broniowski срещу Полша, решение на Голямата камера от 22 юни 2004 г., № 31443/96, § 186.

⁴⁰⁴ Vanér срещу Швеция, решение по допустимост от 9 март 1989 г., № 11763/85.

⁴⁰⁵ Depalle срещу Франция, решение на Голямата камера от 29 март 2010 г., № 34044/02, § 68.

⁴⁰⁶ Megadat.com SRL срещу Молдова, справедливо удовлетворение – решение за отхвърляне на жалбата от 17 май 2011 г., № 21151/04, §§ 62–63; Bimer S.A. срещу Молдова, решение от 10 юли 2007 г., № 15084/03, § 49.

⁴⁰⁷ Könyv-Tár Kft и други срещу Унгария, решение от 16 октомври 2018 г., № 21623/13, §§ 31–32.

⁴⁰⁸ Например законова разпоредба, с която автоматично е предоставено на държавата ползването и притежанието на конкретен имот, а правото на собственост върху земята е прехвърлено изцяло на държавата в делото Holy Monasteries срещу Гърция, решение от 9 декември 1994 г., №№ 13092/87 и 13984/88, § 60–61.

бъде призната и като де факто лишаване от собственост, когато ефектът от набор от мерки върху притежанията на жалбоподателя е толкова дълбок, че те могат да се приравнят към отчуждаване и са равностойни на унищожаване на придобивното основание на правото на собственост.⁴⁰⁹

Контрол върху ползването на притежанията

Мерки, които са по-малко посегателни от отчуждаването, могат да се определят от Съда като „контрол върху ползването на притежанията“. Това понятие обхваща редица мерки, в това число отмяна или промяна на условията на разрешителни, засягащи извършването на търговска дейност,⁴¹⁰ системи за контрол на наемите⁴¹¹ и законоустановено спиране на изпълнението на заповед за възстановяване на владението срещу наематели, спрели плащането на наема.⁴¹² Мярка, налагаща санитарно клане на заразени с бруцелоза говеда с цел предотвратяване разпространението на болести по животните, също е обявена от Съда за „контрол върху ползването“.⁴¹³

Обща намеса

Ако мерките, засегнали правата на жалбоподател, не могат да бъдат квалифицирани като лишаване или контрол върху ползването на притежанията, Съдът разглежда дали фактите по делото могат да се тълкуват като нарушение на общия принцип за зачитане на мирното ползване на притежанията.⁴¹⁴ Продължителният отказ например на достъп до имота на жалбоподателка, с което тя на практика е загубила всякакъв контрол, както и всички възможности да ползва и да се възползва от имота, но е

⁴⁰⁹ Например *Paramichalopoulos* срещу Гърция, решение от 24 юни 1993 г., № 14556/89, § 44–46, касаещо отнемането на земята на жалбоподателите от военноморския флот за изграждане на военноморска база. Жалбоподателите не са имали достъп до имота си, нито са могли да го продадат, ипотекират или дарят. Това е довело до достатъчно сериозни фактически последици и е дало на Съда основание да постанови, че имуществото на жалбоподателите е било отчуждено въпреки липсата на отчуждителен акт.

⁴¹⁰ *Tre Traktörer Aktiebolag* срещу Швеция, решение от 7 юли 1989 г., № 10873/84, § 55.

⁴¹¹ *Mellacher* и други срещу Австрия, решение от 19 декември 1989 г., взето на заседание на Пленума на ЕСПЧ, №№ 10522/83, 11011/84 и 11070/84, § 44; *Hutten-Czapska* срещу Полша, решение на Голямата камера от 19 юни 2006 г., № 35014/97, §§ 54, 160.

⁴¹² *Immobiliare Saffi* срещу Италия, решение на Голямата камера от 28 юли 1999 г., № 22774/93, § 46.

⁴¹³ *SA Bio d'Ardenne* срещу Белгия, решение от 12 ноември 2019 г., № 44457/11.

⁴¹⁴ *Đokić* срещу Босна и Херцеговина, решение от 27 май 2010 г., № 6518/04, §§ 55–56.

останала законният му собственик, е било намеса в мирното ползване на притежанията.⁴¹⁵

Категоризиране на предприетите мерки в отговор на пандемията от COVID-19

Въз основа на гореизложените принципи, временното затваряне или ограничаване на дейността на стопански единици с цел предотвратяване разпространението на COVID-19 е по-вероятно да се счете за контрол върху ползването (или евентуално обща намеса в мирното ползване на притежанията), отколкото лишаване от собственост. Същото е вярно и за мерките за защита на хората от икономическите последици от пандемията, като мораториум върху принудителното извеждане на наематели от обитаваните жилища при просрочие на наема и мораториум или отсрочване на кредитните и ипотечни плащания.⁴¹⁶

Тази класификация може обаче да се промени в зависимост от тежестта на въздействието на ограниченията върху стопанския субект и особено от срока на прилагането им. Въпреки че ограниченията на стопанската дейност са въведени като временна мярка в отговор на извънредна ситуация, колкото по-дълго са в сила, толкова по-вероятно е да причинят значителна вреда на бизнеса. Ако ограниченията (дори неволно) причинят срив на стопанската единица, например ако стопански субект загуби приходи или клиенти дотолкова, че да е принуден да затвори напълно, ограниченията могат да представляват лишаване от собственост.

в. Законност

Всяка намеса в защитените от член 1 от Протокол № 1 права трябва да отговаря на изискването за законност.⁴¹⁷ Изразът „съгласно условията, предвидени в закона“ в първия абзац от член 1 от Протокол № 1 може да се тълкува по същия начин като израза „в случаите, предвидени в/от закона“ в членове 8, 9, 10 и 11 от Конвенцията, обсъдени в посветените на тези права раздели в настоящата публикация.

⁴¹⁵ Loizidou срещу Турция, решение на Голямата камера от 18 декември 1996 г., № 15318/89, §§ 61–64.

⁴¹⁶ Законодателството за контрол на наемите например е разгледано като „контрол върху ползването“ в Hutten–Czapska срещу Полша, решение на Голямата камера от 19 юни 2006 г., № 35014/97, § 160 и Aquilina срещу Малта, решение на Голямата камера от 11 декември 2014 г., № 3851/12.

⁴¹⁷ Vistiņš и Perepjolkins срещу Латвия, решение на Голямата камера от 25 октомври 2012 г., № 71243/01, § 95; Béláné Nagy срещу Унгария, решение на Голямата камера от 13 декември 2016 г., № 53080/13, § 112.

г. Тест за обществен интерес

Намесата в упражняването на защитените от член 1 от Протокол № 1 права може да е оправдана единствено ако служи на легитимен обществен (или общ) интерес. Понятието „обществен интерес“ в този контекст е обширно. Съдът предоставя на националните власти широка свобода на преценка при определяне кое е в интерес на обществото и ще уважи решението им, освен ако очевидно му липсва разумна обосновка.⁴¹⁸ Затова мерки като затваряне на стопански субекти или ограниченията за пътуване с цел предотвратяване разпространението на COVID-19 и за опазване на здравето ще се считат за обслужващи обществения интерес. Аналогично мерките за защита на хората от икономическите последици от пандемията, като мораториум върху принудителното извеждане на наематели при просрочие на плащанията на наема и мораториум или отсрочване на кредитните и ипотечни плащания, вероятно също ще се считат за обслужващи обществения интерес.⁴¹⁹

д. Съразмерност

Обезщетения

Като общо правило лишаването от притежания няма да се счита постигащо справедлив баланс между член 1 от Протокол № 1 и обществения интерес, освен ако на собственика, чиито права са засегнати, не е изплатено обезщетение, което е „разумно съотносимо“ с пазарната стойност на отнетия актив.⁴²⁰ Контролът върху ползването на притежанията изисква обезщетение, но то обикновено не се присъжда, а въпросът дали е оправдан зависи от редица други фактори, някои от които са разгледани по-долу. Степента, до която общата намеса в мирното ползване на притежанията изисква обезщетение, зависи повече от конкретния контекст, а също и от разгледаните по-долу (наред с други) фактори.

⁴¹⁸ Béláné Nagy срещу Унгария, решение на Голямата камера от 13 декември 2016 г., № 53080/13, § 113.

⁴¹⁹ Предоставената на националните власти свобода на преценка да определят кое е в интерес на обществото е особено широка при приемане на мерки в контекста на смяна на политическия и икономически режим (Вълков и други срещу България, решение от 25 октомври 2011 г., №№ 2033/04, 19125/04, 19475/04, 19490/04, 19495/04, 19497/04, 24729/04, 171/05 и 2041/05, § 91; например в контекста на мерките за строги икономии, предизвикани от голяма икономическа криза: Koufaki и Adedy срещу Гърция, решение по допустимост от 5 май 2013 г., № №57665/12 и 57657/12, § 37 и § 9 (представено в резюме по-долу).

⁴²⁰ Pincová и Pinc срещу Чешката република, решение от 5 ноември 2002 г., жалба № 36548/97.

Някои държави вече прилагат редица финансови мерки и схеми за компенсиране на стопанските субекти за евентуално понесените загуби в резултат от приетите по време на пандемията мерки, някои от които се прилагат дори в условия, които вероятно ще се сметат за контрол върху ползването на притежанията.⁴²¹ Може обаче да възникнат проблеми, ако обезщетението не е достатъчно, за да предотврати закриването на стопански субект, не е разумно съотносимо с пазарната стойност на изгубеното притежание или когато физическо лице или стопански субект не отговаря на критериите за допустимост на обезщетението.

Контекст, в който е предприета мярката

При определени обстоятелства Съдът предоставя на държавите по-широка свобода на преценка да определят най-ефективните мерки, които да предприемат, за да обслужат обществения интерес. Съдът обикновено не е склонен да оспорва решението на дадена държава да наложи мерки, накарняващи уредените в член 1 от Протокол № 1 права, когато са въведени като ответна реакция на извънредно положение⁴²² или са приети като част от решения на високо равнище относно икономиката или разпределението на публичните ресурси.⁴²³ Предвижда се икономическите последици от ответните реакции на пандемията от COVID-19 да включват загуба на работни места и доходи, както и възможна загуба на пенсии.⁴²⁴ Това може да е следствие от закриване на стопански единици заради наложените с локдаун мерки или загуба на работни места в обществения сектор, ако се прилагат мерки на строги икономии. Въз основа на съществуващата

⁴²¹ Вж. <https://www.gocreshyuk/guidance/get-a-discount-with-the-eat-out-to-help-out-scheme> „Получете намаление на цените със схемата Eat Out to Help Out“: Насоки на правителството на Обединеното кралство, 15 юли 2020 г, или субсидирането на заплатите на служителите в различни държави, включително Босна и Херцеговина, Северна Македония и Сърбия за периода април и май: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/Ковид-19–crisis-response-in-south-east-european-economies-claacb5a/> „Реакция на кризата с COVID-19 в икономиките на Югоизточна Европа“, Ответни политики в ОИСП срещу коронавируса (COVID-19), 15 април 2020 г.

⁴²² SA Bio d’Ardenne срещу Белгия, решение от 12 ноември 2019 г., № 44457/11.

⁴²³ Вж. Mamatas и други срещу Гърция, решение от 21 юли 2016 г., №№ 63066/14, № 64297/14 и 66106/14, с което Съдът отхвърля поредица от жалби срещу мерките за строги икономии, наложени след финансовата криза от 2007/2008 г.

⁴²⁴ Вж.: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/236311590680555002/pdf/The-Eco№mic-and-Social-Impact-of-covid-19–Poverty-and-Household-Welfare.pdf> „Икономическите и социални последици от COVID-19: Бедност и благосъстояние на домакинствата“, редовен икономически доклад за Западните Балкани на Групата на Световната банка, Доклад № 17, пролетта на 2020 г.

съдебна практика е малко вероятно такива решения на високо равнище относно икономиката и разпределението на публичните средства да са основание за успех на жалба за пропуснати приходи, позоваваща се на член 1 от Протокол № 1, особено ако някой е освободен от работа в съответствие с условията и реда, предвидени в трудовия му договор, когато се правят съкращения.

Несъразмерно въздействие

Дори когато предметът на дадено ограничение предполага широка свобода на преценка, мерките не трябва да налагат на засегнатите „индивидуална и прекомерна тежест“ или да „набелязват“ конкретна група за неблагоприятно третиране.⁴²⁵ В поредица от дела, касаещи разпоредби за контрол на наемните отношения в Малта например, Съдът намира съответните национални разпоредби са несъвместими с член 1 от Протокол № 1, защото налагат несъразмерна тежест върху частните наемодатели.⁴²⁶ Проблеми може да възникнат и ако схеми за финансова компенсация или финансово подпомагане, въведени за преодоляване на икономическите последици от пандемията, изключват произволно определени стопански субекти или физически лица,⁴²⁷ или за които се счита, че засягат определена група по-тежко от останалите.⁴²⁸

⁴²⁵ Вж. Åsmundsson срещу Исландия, решение от 12 октомври 2004 г., № 60669/00, в което Съдът установява нарушение на член 1 от Протокол № 1 заради промени в Закона за отпускане на пенсии за нетрудоспособност с цел облекчаване на финансовия натиск върху пенсионния фонд, довели до загуба на пенсионните права на малка група пенсионери. Вж. също Sporrong и Lönnroth срещу Швеция, решение от 18 декември 1984 г., взето на заседание на Пленума на ЕСПЧ, №№ 7151/75 и 7152/75 и Hentrich срещу Франция, решение от 22 септември 1994 г., № 13616/88.

⁴²⁶ Cassar срещу Малта, решение от 30 януари 2018 г., № 50570/13.

⁴²⁷ В Обединеното кралство например бяха изразени опасения относно изключването от програмите за финансова помощ на извършващите дейност на свободна практика, на хората, сменили неотдавна работата си, които отскоро са самонаети, или на управителите на дружества с ограничена отговорност: <https://www.theguardian.com/business/2020/jul/23/rishi-sunak-urged-to-plug-gaps-in-covid-19-furlough-scheme-for-1m-self-employed-now> „Риши Сунак призова да се дофинансират схемите за запазване на работните места на 1 милион работници“, К. Makortoff and R. Partington, вестник Guardian, 23 юли 2020 г.

⁴²⁸ Ако дадена държава е разрешила например замразяване или отлагане на плащането на наеми, което е засегнало особено тежко наемодателите, когато е могла да приеме други, свързани с по-малко вмешателство мерки, например субсидиране на наемите (като в Косово): <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/south-east-european-economies-claacb5a/> Реакция на кризата с COVID-19 в икономиките на Югоизточна Европа“, Ответни политики в ОИСР срещу коронавируса (COVID-19), 15 април 2020 г.

Времетраене

По-вероятно е Съдът да счете за несъразмерни постоянните отколкото временните мерки. В контекста на пандемията е трудно да се определи колко дълго ще останат в сила мерките и дали вече вдигнатите мерки ще се въведат отново при последващи вълни на епидемията. Колкото по-дълго са в сила дадени мерки, толкова по-важно е да се осигурят на засегнатите достатъчни процесуални гаранции да представят становищата си относно специфичните им обстоятелства и да изискат преоценка дали ограниченията остават необходими и съразмерни в конкретното им положение.⁴²⁹

---

⁴²⁹ AGOSI срещу Обединеното кралство, решение от 24 октомври 1986, № 9118/80.

12. Член 14 и член 1 от Протокол № 12 – Забрана на дискриминацията

Принципът на недопускане на дискриминация, залегнал в член 14 от Конвенцията и член 1 от Протокол № 12 към нея, забранява неравното третиране на хора при аналогични или относително сходни обстоятелства,⁴³⁰ както и неприлагането на диференцирано третиране на онези, чието положение значително се различава, когато дискриминационното отношение не е обективно и разумно оправдано.⁴³¹ Член 14 осигурява защита срещу дискриминация при упражняването и на други уредени в Конвенцията права, а действието му се изтъква във връзка и с други права, докато член 1 от Протокол № 12 забранява дискриминация при упражняването на всяко предоставено от държавата право, при упражняване на дискреционна власт или при всяко друго действие или бездействие на държавата.

Макар член 14 и член 1 от Протокол № 12 да не са посочени като „неподлежащи на дерогиране“ съгласно Конвенцията, някои форми на дискриминация могат да са равнозначни на унижително отношение, забранено от член 3, чието разпоредба не подлежи на дерогиране.⁴³² Освен това, когато преценява дали мерките за дерогация са „строго в пределите на изискванията“ съгласно член 15 от Конвенцията,⁴³³ Съдът проучва дали мерките, предприети като ответна реакция на извънредно положение, дискриминират неоснователно различни категории лица.⁴³⁴

Ответните мерки срещу пандемията от COVID-19 и неосигуряването в рамките на тези мерки на допълнителна или адаптирана към индивидуалните нужди на уязвимите групи подкрепа изостриха съществуващите неравенства и създадоха нови заплахи за здравето и благополучието на маргинализираните групи, в това число жените, етническите малцинства,

⁴³⁰ Вж. *Viaø* срещу Дания, решение на Голямата камера от 24 май 2016 г., № 38590/10, § 89.

⁴³¹ Вж. *Thlimmenos* срещу Гърция, решение на Голямата камера от 6 май 2000 г., № 34369/97, § 44.

⁴³² Дискриминацията въз основа на расова принадлежност например може при определени обстоятелства да е равнозначна на „унижително отношение“ по смисъла на член 3 (*East African Asians* срещу Обединеното кралство, решение по допустимост от 6 март 1978 г., №№ 4715/70, 4783/71 и 4827/71; *Абду* срещу България, решение от 11 март 2014 г., № 26827/08, § 23).

⁴³³ Вж. по-долу Глава III и Глава IV.

⁴³⁴ Вж. *A. и други* срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 19 февруари 2009 г., № 3455/05, § 190, в което мерките за дерогация са определени като несъразмерни, тъй като са създали дискриминация между местни и чуждестранни граждани.

хората с увреждания, възрастните, членовете на ЛГБТКИ общността, мигрантите и ромите.⁴³⁵

Възможните последици от дискриминационно естество за хората с увреждания вследствие на ограниченията на свободното движение, в това число изолацията в домашни условия и ограниченията за посещения, са разгледани в раздела за член 2 от Протокол № 4 (Право на свободно придвижване), а последиците от дискриминационно естество от затварянето на училищата са разгледани в раздела за член 2 от Протокол № 1 (Право на образование). Някои допълнителни примери къде могат да възникнат проблеми във връзка с член 14 и член 1 от Протокол № 12 са разгледани по-долу, макар те да не са изчерпателни.

а. Здравеопазване

Както е разгледано в разделите за член 2 (Право на живот), член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение) и член 8 (Право на зачитане на личния и семейния живот), държавите са длъжни да приемат и прилагат законова рамка за опазване на живота и предотвратяване на страдания, в това число да заставят болниците да приемат подходящи мерки за защита на живота на пациентите и персонала. Приложимостта на член 14 ще се активира, ако въведените от държавите разпоредби и ответни мерки за защита на здравето в контекста на пандемията от COVID-19 имат дискриминационен характер – или защото се отразяват по-тежко на членовете на определени групи, или защото не отчитат разликите между различните групи и не са достатъчно адаптирани към специфичните им нужди.⁴³⁶

Хората с увреждания и в напреднала възраст може да са изложени на по-голям риск от заразяване с COVID-19, ако имат по-слаба имунна система, страдат от придружаващи заболявания, които ги правят по-уязвими, или ако заради мобилизирането на здравната система за справяне с пандемията не им се осигуряват лечението или грижите, до които обикновено имат достъп. Те може да зависят от професионалната помощ на доставчици на

⁴³⁵ Вж. <https://rm.coe.int/cdadi-introductory-№te-en-08042020-final-version/16809e201d> „Измерения на ответните мерки срещу COVID-19, свързани с борбата срещу дискриминацията, многообразието и приобщаването“, встъпителна бележка на секретариата на Управителния комитет за борба с дискриминацията, за многообразие и за приобщаване, 8 април 2020 г.

⁴³⁶ *Enver Şahin* срещу Турция, решение от 30 януари 2018 г., № 23065/12, §§ 67–69; *Çam* срещу Турция, решение от 23 февруари 2016 г., № 51500/08, §§ 65–67, в което Съдът приема, че съществува задължение за осигуряване на „разумни улеснения“, за да имат хората с увреждания възможност да реализират напълно правата си, а неизпълнението на това задължение е равнозначно на дискриминация.

услуги или от неформална подкрепа от роднини и приятели за закупуване на храна, стоки и лекарства и за извършване на ежедневни дейности като къпане, готвене и хранене.⁴³⁷

Когато търсят здравно обслужване, хората от общността на ЛГБТКИ са редовно подлагани на стигматизиране и дискриминация, а това води до различия в качеството и наличността на здравни грижи за тях.⁴³⁸ Поради това здравето им може вече да е увредено и това да ги прави по-уязвими на последиците от COVID-19 или може да е по-малко вероятно да потърсят медицинско обслужване, ако имат симптоми на COVID-19.⁴³⁹ Освен това реструктурирането на приоритетите относно неотложните медицински дейности може да означава, че лечението на хора от общността на ЛГБТКИ е отложено или намалено, в това число хормоналните терапии и хирургическите интервенции за смяна на пола.⁴⁴⁰

Член 14 и член 1 от Протокол № 12 ще са нарушени само ако различията в третирането или пък неприлагането на различно третиране при различни обстоятелства не са обективно и разумно оправдани. Възможно е да се налага реструктуриране на приоритетите относно предлаганите по време на пандемията медицински услуги, но когато това има последици от дискриминационно естество за хората с увреждания и тези от общността на ЛГБТКИ, държавите трябва да могат да докажат, че решенията да се даде предимство на определени видове грижи пред други са почивали на медицински доказателства и данни, а не на предрасъдъци или стигма. Освен това държавите трябва да могат да докажат, че целта да се защитят здравето и правата на хората, чието здравно обслужване и лечение отпреди пандемията е намалено или отложено, е балансирана с необходимостта да се за-

---

⁴³⁷ Вж. Glog срещу Швейцария, решение от 30 април 2009 г., № 13444/04, § 80; G.N. и други срещу Италия, решение от 1 декември 2009 г., № 43134/05, § 126; Kiyutin срещу Русия, решение от 10 март 2011 г., № 2700/10, потвърждаващо, че приложното поле на член 14 от Конвенцията и член 1 от Протокол № 12 включва дискриминация, основана на увреждане, медицински състояния или генетични характеристики.

⁴³⁸ Вж. <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/LGBT/LGBTpeople.pdf> „COVID-19 и човешките права на хората от общността на ЛГБТИ“, Документ на ООН, 17 април 2020 г.

⁴³⁹ Вж. <https://blogs.worldbank.org/europeandcentralasia/closing-data-gap-lgbti-exclusion> „Запълване на пропуските в данните за изключването на ЛГБТИ“, L. Gelder, блогове на Световната банка, 26 май 2020 г.

⁴⁴⁰ Съдът призна правото на достъп до операция за смяна на пола съгласно член 8 в делото YU срещу Турция, решение от 10 март 2015 г., № 14793/08, в което Съдът установи нарушение на член 8 заради отказването в продължение на много години възможност на жалбоподателя да се подложи на такава операция.

щити населението от COVID-19 и да се предотврати разпространението на болестта.

Когато въвеждат общи мерки за защита на здравето на нацията от разпространението на COVID-19, държавите са длъжни да държат сметка и как тези мерки засягат различно различните общности и може да са длъжни да предприемат активни стъпки, за да гарантират, че мерките защитават еднакво успешно живота и здравето на хората от различните общности. Трябва да се прилагат мерки като целенасочени информационни кампании на различни езици, включително жестомимичен език, за да се гарантира, че посланията за опазване на здравето достигат до онези, които имат най-голяма нужда да ги чуят. Държавите биха могли също да преценят дали е целесъобразно да се допусне изключение от общите ограничения за посещения на възрастни и/или уязвими хора, за да могат обгрижващите ги лица да изпълняват функции, съществени за здравето и благополучието им. Ако се допуснат такива изключения, държавите трябва да осигурят и достатъчно лични предпазни средства за обгрижващите лица.

Разпоредбите, с които се наставляват хората да „останат вкъщи“, по-редовно да си мият ръцете, да дезинфекцират вещите и домовете си и да спазват дистанция от околните, могат да спомогнат да се защити част от населението. Тези мерки обаче няма да помогнат на живеещите в пренаселени домакинства без достъп до санитарно-хигиенни изделия. Значителен процент от ромите например живеят в домакинства без течаща вода, без тоалетни, в малки или пренаселени помещения, където физическо дистанциране е почти невъзможно.⁴⁴¹ Държавите следва да обмислят прилагането на допълнителни мерки за защита на живота и здравето на тези общности, като разрешат например на странстващите ромски общности да обитават по-обширни райони или като разкрият нови местоположения за катуните им, където да има възможност за социално дистанциране, и като им съдействат за разполагане на санитарни съоръжения на тези места, увеличаване на достъпа до места за спешно подслоняване на бездомните и осигуряване на санитарно-хигиенни изделия за онези, които не могат да си ги позволят.⁴⁴²

⁴⁴¹ Вж. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/overview_of_covid19_and_roma_-_impact_-_measures_-_priorities_for_funding_-_23_04_2020.docx.pdf „Обзор на последиците от мерките срещу коронавируса за маргинализираните ромски общности в ЕС“, Доклад на Европейската комисия, 6 май 2020 г.

⁴⁴² Вж. <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/covid-19-special-page#{%2262433518%22:3}> „Интеркултурни градове: Специална страница за COVID-19“, Съвет на Европа, където един от примерите е от Швейцария. Там правител-

Отказ да се предостави спешна помощ на някого, защото не е гражданин на държавата, в която се нуждае от тази помощ, също може да представлява дискриминация, основана на националност.⁴⁴³ Затова държавите може да са длъжни да направят здравните си системи по-достъпни за хора без статут на продължително пребиваващи, особено ако са въведени ограничения за придвижване, които ги възпрепятстват да пътуват до страната, чиито граждани са, за да получат лечение.⁴⁴⁴

б. Домашно насилие

В разделите на настоящата публикация, посветени на член 2 (Право на живот), член 3 (Забрана на изтезанията) и член 8 (Право на зачитане на личния и семейния живот), са разгледани позитивните задължения на държавите относно домашното насилие съгласно член 2, член 3 и член 8. Това включва задължения за създаване на законодателна рамка за предотвратяване и наказване на домашното насилие, за активна закрила на жертвите и наказание на виновните. Тези задължения често се тълкуват във връзка с член 14, предвид несъразмерното въздействие на домашното насилие върху жените и децата.

Съдът изрично е определил домашното насилие за форма на насилие, основано на пола, което от своя страна е форма на дискриминация срещу жените. Неосигуряването на защита на жените от домашното насилие би могло да наруши правото им на еднаква правна защита, дори когато този неосигуряването на защита не е преднамерено.⁴⁴⁵ Държавите имат позитивно задължение да създадат и ефективно да прилагат система за наказване на всички форми на домашно насилие по начин, който отчита тежестта на причинените травми и осигурява достатъчни механизми за защита на жерт-

ството призова кантоните и общините да разкрият временни площадки за разполагане на странстващи роми в спортни центрове и автомобилни паркинги, за да се намали населеността и да се увеличи социалното дистанциране, да отменят таксите за паркиране с цел намаляване на финансовия натиск и да подобрят санитарните съоръжения, като осигурят течаща вода и течен сапун за често миене на ръцете.

⁴⁴³ Gaugusuz срещу Австрия, решение от 16 септември 1996 г., № 17371/90.

⁴⁴⁴ Правителството на Португалия например реши всички имигранти, чиито заявления за разрешение за продължително пребиваване бяха висящи към 18 март 2020 г., да получат разрешителни за временно пребиваване и достъп до същите права, както всички други граждани, включително социално подпомагане: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/portuguese-government-gives-temporary-residence-to-immigrants-with-pending-applications> „Португалското правителство разрешава временно пребиваване на имигранти с висящи молби“, А. Esteves, Европейски сайт за интеграция (EWSI), 28 март 2020 г.

⁴⁴⁵ Oruz срещу Турция, решение от 9 юни 2009 г., № 33401/02, §§ 184–191 (представено в резюме по-долу).

вите.⁴⁴⁶ Дори когато съществува необходимата правна рамка, също може да има дискриминация вследствие от цялостната нагласа на местните власти, като например начина, по който се третират жените в полицията, когато съобщават за случаи на домашно насилие, както и пасивност на съдебните органи при предоставяне на ефективна закрила на жертвите.⁴⁴⁷

Истанбулската конвенция също е от значение в това отношение. В Глава IV от Конвенцията са подробно посочени задълженията на държавите, страни по нея, да предприемат мерки за предотвратяване на всички форми на дискриминация спрямо жените и децата, в това число чрез законодателство и разследване.

В светлината на тези позитивни задължения държавите трябва да гарантират, че властите, включително полицията и съдилищата, продължават да определят и третират случаите на домашно насилие като неотложни случаи от първостепенна важност, към които следва да са насочени ресурси дори по време на пандемията. Държавите трябва да се стремят също да приемат мерки, за да гарантират, че подслоните и службите за подкрепа могат да продължат да функционират във възможно най-голяма степен, без да се правят компромиси със свързаните с пандемията изисквания за здравословни и безопасни условия.⁴⁴⁸ Предвид последиците от дискриминационно естество за жените и децата и вредите, които може да причини на психическото и физическото им здраве, пълното затваряне на услуги едва ли е съразмерно средство за постигане на целта за защита на здравето чрез предотвратяване на разпространението на COVID-19.

Ограниченията на свободното движение означават още, че много младежи от общността на ЛГБТКИ живеят изолирани във враждебна среда с неотзивчиви роднини или съквартиранти, което може да засили подлагането им на насилие, както и да предизвика или да обостри тревожност и депресия.⁴⁴⁹ Затова взетите мерки, за да продължи безопасното функциониране на подслоните и услугите за подкрепа, трябва да обхванат и общността на ЛГБТКИ.

⁴⁴⁶ Volodina срещу Русия, решение от 9 юли 2019 г., № 41261/17.

⁴⁴⁷ Oruz срещу Турция, решение от 9 юни 2009 г., № 33401/02, § 192 (представено в резюме по-долу)

⁴⁴⁸ Вж. <https://eca.unwomen.org/en/news/stories/2020/4/Albania-adopts-new-protocol-to-ensure-undisrupted-shelter-services> „Албания приема нов протокол за осигуряване на непрекъснат достъп до услуги за предоставяне на подслон“, Организация „ООН жени“, 21 април 2020 г.

⁴⁴⁹ Вж. <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/LGBT/LGBTIpeople.pdf> „COVID-19 и човешките права на хората от общността на ЛГБТИ“, документ на ООН, 17 април 2020 г.

в. Прилагане на ограниченията на свободното движение и събранията

Начините за налагане на ограничения върху свободното движение и свободата на събранията също пораждат ситуации на дискриминация. Има опасения, че живеещите в неформални селища роми и настанените в лагери бежанци, търсещи убежище лица и мигранти са подложени на несъразмерно и дискриминационно прилагане на мерките за противодействие на COVID-19. Пример за това е налагането с военизиран подход на задължителни карантинни мерки, които не бяха наложени на останалото население и за чието спазване следяха строго полицаи и военни.⁴⁵⁰ Несъразмерните ограничения на свободното движение, насочени изборително към роми, бежанци и мигранти, особено когато ограниченията се контролират с военно присъствие, без доказателства, че тези групи представляват обективна заплаха за общественото здраве или сигурност, налагат върху тях ненужна и несъразмерна тежест и са равнозначни на дискриминация.⁴⁵¹

Съществуват и опасения, че широките нови правомощия, предоставени на полицията за осъществяване на контрол за изпълнение на мерките, ограничаващи свободното движение и свободата на събранията, са довели до дискриминационни практики при контрола на свързаните с COVID-19 подзаконовни нормативни актове, още повече че точният обхват на тези актове невинаги е ясен. В страните, които събират дезагрегирани данни за практиките на правозащитните органи, има доказателства за ръст на практиките на спиране и обиск, както и на полицейските проверки на чернокожи, азиатци и хора от етнически малцинства, за които се отчита също, че е по-вероятно да получат глоби и други наказания за нарушаване на свързаните с COVID-19 подзаконовни нормативни актове.⁴⁵² Такива действия на

⁴⁵⁰ Вж. <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR0125112020ENGLISH.PDF> „Контролиране на пандемията: Нарушения на правата на човека при прилагане на мерките за противодействие на COVID-19 в Европа“, доклад на Амнести Интернешънъл, 24 юни 2020 г.; вж. също раздела за член 3 (Защита от нечовешко и унижително отношение) в настоящата публикация.

⁴⁵¹ А и други срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камара от 19 февруари 2009 г., № 3455/05 (резюмирано по-долу).

⁴⁵² Вж. <https://www.bbc.co.uk/news/uk-53556514> „Коронавирус: Младите мъже от етническите малцинства е по-вероятно да бъдат глобени във връзка с COVID-19“, Би Би Си, 27 юли 2020 г.; <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR0125112020ENGLISH.PDF> „Контролиране на пандемията: Нарушения на правата на човека при прилагане на мерките за противодействие на COVID-19 в Европа“, доклад на Амнести Интернешънъл, 24 юни 2020 г.; <https://www.met.police.uk/sd/stats-and-data/met/stop-and-search-dashboard> „Таблица с правила за извършване на спиране и обиск“, Полицейска служба на Лондон,

полицията, като спиране и обиск, попадат в приложното поле на член 8 и са незаконосъобразни, освен ако няма достатъчно защитни механизми, които да ограничават дискреционните правомощия на полицаите при извършване на претърсване или обиск.⁴⁵³ Автоматичното обвързване на раса или етническа принадлежност с престъпно поведение и вземането на решения за осъществяване на каквато и да е полицейска намеса в нечие поведение въз основа на етническо или расово профилиране, са дискриминационни и незаконни.⁴⁵⁴ Ето защо държавите трябва да полагат усилия да гарантират, че всички нови правонарушения, обявени за наказуеми с подзаконовни нормативни актове за противодействие на пандемията от COVID-19, са дефинирани възможно най-ясно и има достатъчно защитни механизми срещу злоупотреба с полицейската дискреция при осъществяване на контрол за спазване на тези нормативни актове.

юли 2020 г.; <http://www.leparisien.fr/seine-saint-denis-93/coronavirus-en-seine-saint-denis-un-nbre-record-d-amendes-police-et-justice-durcissent-le-ton-19-03-2020-8284008> „Коронавирусът в департамент Сен Сен Дени: рекорден брой глоби, полицията и съдебните органи втвърдяват тона“, N. Revenu, Le Parisien news, 19 март 2020 г.; https://www.lexpress.fr/actualite/societe/selon-le-prefet-de-seine-saint-denis-le-confinement-est-globalement-bien-respecte_2122683.html „Според префекта на департамент Сен Сен Дени като цяло изолацията се спазва добре“, L'EXPRESS news, 1 април 2020 г.

⁴⁵³ *Gillan* и *Quinton* срещу Обединеното кралство, решение от 12 януари 2010 г., № 4158/05.

⁴⁵⁴ *Lingurar* срещу Румъния, решение от 16 април 2019 г., № 48474/14.

ГЛАВА II

ДЕРОГАЦИИ

1. Обща информация

Подобно на други международни договори за правата на човека⁴⁵⁵ Конвенцията предоставя на договарящите държави възможност в много специфични и ограничени ситуации да се освобождават от задълженията си да гарантират някои уредени в Конвенцията права и свободи. Такава възможност за дерогация е предвидена в член 15 от ЕКПЧ, който гласи:

1. По време на война или на извънредно положение, застрашаващи съществуването на нацията, всяка от Високодоговарящите страни може да предприеме действия, освобождаващи я от изпълнението на нейните задължения по тази Конвенция, но строго в пределите на изискванията на положението, при условие че тези действия не са несъвместими с другите ѝ задължения по международното право.

2. На основата на предходната разпоредба не се допуска никакво освобождаване от задълженията по член 2, освен по отношение на смъртта като резултат от правомерни актове на война, както и от задълженията по членове 3, 4 (§ 1) и 7.

3. Високодоговаряща страна, която се възползва от правото на такова освобождаване, е длъжна да предостави на Генералния секретар на Съвета на Европа пълна информация относно предприетите действия и породилите ги причини. Тя също така е длъжна да информира Генералния секретар на Съвета на Европа за датата на прекратяване на тези действия и на възстановяване прилагането на разпоредбите на Конвенцията в пълния им обем.

В Глава I на настоящата публикация са разгледани ситуациите, в които на държавите може да се позволи да се намесват в упражняването на някои уредени в Конвенцията права като ответна реакция на пандемията от COVID-19. Такива са например позволените ограничения във вторите абзаци на членове 8, 9, 10 и 11, които позволяват намеса в упражняването на съответните права, когато намесата има легитимна цел (като защитата на здравето) и е в съответствие с принципите на законност и съразмерност.

---

⁴⁵⁵ Вж. член 5 от Международния пакт на ООН за граждански и политически права (МПГПП), (1976 г.) 999 UNTS 171; член 27 от Американската конвенция за правата на човека (1978 г.), UNTS 123; Чл. F § 1 от Европейската социална харта, ETS 163.

Естеството и целта на освобождаването от изпълнение на задълженията съгласно член 15 се различават от целта на ограниченията, предвидени например във вторите абзаци на членове 8, 9, 10 и 11, а също и от целта на ограниченията, предвидени в член 16 и член 17 от Конвенцията.

Член 15 означава неприлагане на някои защитени от Конвенцията права в специфични обстоятелства, докато позволените намеси, изрично посочени в няколко члена на ЕКПЧ, са част от ежедневното прилагане и изпълнение на въпросните права. Член 15 действа само временно в ограничени обстоятелства и не спрямо конкретни лица, докато намесите и ограниченията на упражняването на правата обичайно се прилагат и спрямо конкретни лица. Според Международния съд на ООН дерогацията като концепция има за последица прекратяване на защитата, осигурена от международното право в областта на правата на човека.⁴⁵⁶ Затова позоваването на член 15 следва да е ограничено единствено до случаите, когато държава е стигнала до заключение, че неотложната необходимост от предприемане на спешни мерки за овладяване на извънредното положение прави невъзможна защитата на правата в рамките на позволените изключения. Действието на дерогацията съгласно член 15 от ЕКПЧ е анализирано накратко в раздел 2 по-долу.

От историческа гледна точка първата редакция на ЕКПЧ не съдържа разпоредби досежно дерогация. Тя е въведена след предложение на правителството на Обединеното кралство. Както е отбелязал професор Пол Таверни: „Тази „правна вратичка“ доказва, че е доста полезна, но може и да е много опасна.“⁴⁵⁷

Първото позоваване на член 15 е през 1956 г. по делото Гърция срещу Обединеното кралство,⁴⁵⁸ касаещо територията на Кипър, когато все още

⁴⁵⁶ Това е тълкуванието на Международния съд на ООН за дерогацията, предвидена в член 4 от МПГПП. Вж. консултативното становище от 9 юли 2004 г. на Международния съд, озаглавено Правни последици от изграждането на стена в окупираните палестински територии, Доклади на Международния съд 2004 г., стр. 178, § 106, и решението на Международния съд от 19 декември 2005 г. Вържени действия на територията на Конго (Демократична република Конго с/у Руанда), Доклади на Международния съд 2005 г., § 216. Голямата камара на Съда е приела, че предвидената в член 15 от ЕКПЧ дерогация е подобна на дерогацията, предвидена в член 4 от МПГПП: *Hassan* срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камара от 16 септември 2014 г., № 29750/09, § 41.

⁴⁵⁷ Пол Таверни, коментар за член 15 в „Европейската конвенция за правата на човека, коментари за всеки член“, *Economica*, 1999 г.

⁴⁵⁸ Жалба № 176/56. Жалбата е обявена за допустима на 2 юни 1956 г., но по-късно Гърция я оттегля след политическо решение на въпроса (Резолюции 59 (12) и 59 (32) на Комитета на министрите).

не е независима държава. Преди избухването на пандемията от COVID-19 девет държави са се възползвали от правото си на дерогация съгласно член 15 в 35 дела пред ЕСПЧ.⁴⁵⁹ Пандемията доведе до нови 10 дерогации,⁴⁶⁰ с което общият им брой в историята на Конвенцията нарасна на 45.

2. Как действа ЕКПЧ в случай на дерогация?

а. Съществени критерии

Параграф 1 от член 15 очертава три съществени критерия за дерогация, за да е спазена Конвенцията.

Война или друго извънредно положение, застрашаващи съществуването на нацията

Правото на дерогация може да се задейства само по време на война или друго извънредно положение, застрашаващо съществуването на нацията. В контекста на този критерий могат да се разграничат два вида ситуации.

- По време на война

До изготвянето на настоящата публикация единствената дерогация, продиктувана от състояние на война в смисъл на международен или вътрешен военен конфликт или военна агресия от друга държава,⁴⁶¹ е дерогацията, поискана от Украйна след събитията в Крим и Източна Украйна през

⁴⁵⁹ Преди избухването на пандемията от COVID-19 Албания, Армения, Франция, Грузия, Гърция, Ирландия, Турция, Украйна и Обединеното кралство бяха искали дерогация съгласно член 15 при други обстоятелства. Вж. систематизираните данни от архивите на Съвета на Европа между 5 май 1949 г. и 18 май 2020 г. за всяка допуснатата дерогация на Конвенцията: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/declarations?p_auth=dA605sOe „Резерви и декларации за Договор № 005 – Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи“, Служба по договорите на Съвета на Европа, 10 септември 2020 г. ; Вж. също https://www.academia.edu/42294162/Derogations_from_the_European_Convention_on_Human_Rights_The_Case_for_Reform, „Дерогации на Европейската конвенция за правата на човека – необходимост от реформи“, S. Wallace, academia.edu.

⁴⁶⁰ Договарящите държави, използвали тази възможност в отговор на пандемията преди 13 август 2020 г., са: Албания, Армения, Естония, Грузия, Латвия, Северна Македония, Молдова, Румъния, Сан Марино и Сърбия. Вж. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354> „Нотификации съгласно член 15 от Конвенцията в контекста на пандемията от COVID-19“, Служба по договорите на Съвета на Европа, 29 юни 2020 г.

⁴⁶¹ Хасан срещу Обединеното Кралство, Решение на Голямата камера от 16 септември 2014 г., № 29750/09, §§ 40–41.

2014 г.⁴⁶² Във вербалната си нота украинското правителство се позовава на „въоръжена агресия“, „анексиране“ и „окупация“.⁴⁶³

- Друго извънредно положение

Всички други ситуации, във връзка с които договарящите страни са използвали дерогация съгласно член 15, са касаели друго извънредно положение. Сред ситуациите, считани в миналото за представляващи извънредно положение и обосновка за необходимостта от дерогация съгласно член 15, са били заплахата за сигурността от дейността на Ирландската републиканска армия (ИРА) в Северна Ирландия,⁴⁶⁴ въоръжените бунтове в Нумеа, Нова Каледония през 1985 г.,⁴⁶⁵ въоръженото въстание в Албания през 1997 г.,⁴⁶⁶ заплахата от сериозни терористични нападения в Обединеното кралство след атентатите в САЩ от 11 септември 2001 г.,⁴⁶⁷ терористичната дейност на ПКК в югоизточна Турция,⁴⁶⁸ терористичните

⁴⁶² Вж. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354> „Нотификации съгласно член 15 от Конвенцията в контекста на пандемията от COVID-19“, Служба по договорите на Съвета на Европа, 29 юни 2020 г., по-конкретно декларациите във вербалните ноти от постоянното представителство на Украйна от 5 юни 2015 г., 3 ноември 2015 г. и 31 януари 2017 г.

⁴⁶³ Вж. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/declarations?p_auth=dA605sOe „Резерви и декларации за Договор № 005 – Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи“, Служба по договорите на Съвета на Европа, 10 септември 2020 г., по-конкретно §§ 1–3 от вербалната нота от постоянното представителство на Украйна от 5 юни 2015 г.

⁴⁶⁴ Ирландия срещу Обединеното кралство, решение от 18 януари 1978 г., № 5310/71; Вж. още нотификациите за дерогация на Обединеното кралство от 20 август 1971 г., 23 януари 1973 г. и 16 август 1973 г., Годишник по Конвенцията, съответно том 14, стр. 32 и том 16, стр. 24, 26 и 28.

⁴⁶⁵ Вж. писмо от временно управляващото постоянното представителство на Франция от 7 февруари 1985 г.

⁴⁶⁶ Вж. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/declarations?p_auth=dA605sOe „Резерви и декларации за Договор № 005 – Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи“, Служба по договорите на Съвета на Европа, 10 септември 2020 г., по-конкретно вербалната нота от Министерството на външните работи на Албания от 26 юли 1997 г.

⁴⁶⁷ А. и други срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камара от 19 февруари 2009 г., № 3455/05, § 181; Вж. също https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/declarations?p_auth=dA605sOe „Резерви и декларации за Договор № 005 – Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи“, Служба по договорите на Съвета на Европа, 10 септември 2020 г., по-конкретно вербалната нота от постоянното представителство на Обединеното кралство от 18 декември 2001 г.

⁴⁶⁸ Aksoy срещу Турция, решение от 18 декември 1996 г., № 21987/93, § 70; Вж. също https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/declarations?p_auth=dA605sOe „Резерви и декларации за Договор № 005 – Конвенция за защита на

нападения във Франция през 2015 г.⁴⁶⁹ и опитът за военен преврат в Турция през 2016 г.⁴⁷⁰

- **Застрашаващи съществуването на нацията**

Дори когато дадена ситуация се счита за война или друго извънредно положение, за да може да се обоснове искане за дерогация съгласно член 15, § 1, тя трябва да е и *застрашаваща* съществуването на нацията.

В миналото Съдът е тълкувал това като „изключителна ситуация на криза или извънредно положение, която засяга цялото население и представлява заплаха за организирания живот на общността, от която се състои държавата“.⁴⁷¹ В по-близки времена обаче стана ясно, че засегнат от „извънредно положение“ може е само определен район от някоя държава вместо нацията като цяло.⁴⁷²

Извънредното положение трябва да е действително или предстоящо, но не е задължително да е временно, а е възможно извънредно положение по смисъла на член 15 да продължи няколко години. Правителството на Обединеното кралство например е изпратило шест нотификации за дерогация от 1971 до 1975 г. досежно упражняване на извънсъдебни правомощия за арест, задържане и интерниране в Северна Ирландия, а Съдът е приел, че през цялото това време заплахата за сигурността от дейността на ИРА е била извънредно положение, *застрашаващо съществуването на нацията*.⁴⁷³

правата на човека и основните свободи“, Служба по договорите на Съвета на Европа, 10 септември 2020 г., по-конкретно вербалната нота от постоянното представителство на Република Турция от 24 юли 2016 г.

⁴⁶⁹ Вж. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/declarations?p_auth=dA605sOe „Резерви и декларации за Договор № 005 – Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи“, Служба по договорите на Съвета на Европа, 10 септември 2020 г., по-конкретно писмото на постоянния представител на Франция до Съвета на Европа от 24 ноември 2015 г.

⁴⁷⁰ Вж. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/declarations?p_auth=dA605sOe „Резерви и декларации за Договор № 005 – Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи“, Служба по договорите на Съвета на Европа, 10 септември 2020 г., по-конкретно декларацията във вербалната нота от постоянния представител на Република Турция от 21 юли 2016 г.

⁴⁷¹ *Lawless срещу Ирландия* (№ 3), решение от 1 юли 1961 г., № 332/57, § 28.

⁴⁷² Такава е например ситуацията с въоръжените бунтове в Нумеа, Нова Каледония, заради които Франция е поискала дерогация на 7 февруари 1985 г. Като такава може да се счита и ситуацията в Източна Украйна и Крим.

⁴⁷³ Вж. Ирландия срещу Обединеното кралство, решение от 18 януари 1978 г., № 5310/71; Brannigan и McBride срещу Обединеното кралство, решение от 26 май 1993 г., №№ 14553/89 и 14554/89; Marshall срещу Обединеното кралство, решение по допустимост от 10 юли 2001 г., № 41571/98, и по-наскоро А. и други срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 19 февруари 2009 г., № 3455/05, § 178. Вж. също

Освен това изискването за угроза не задължава непременно държавата да чака бедствието да настъпи, преди да предприеме мерки за справяне с него. Позоваване на дерогация може да се направи с цел приемане на превантивни мерки.⁴⁷⁴ От горните примери е ясно, че ситуации като терористични заплахи или нападения,⁴⁷⁵ въоръжени метежи или държавен преврат⁴⁷⁶ се приемат от Съда за извънредно положение, което оправдава използването на дерогация съгласно член 15.

Кризата или опасността трябва също да е такава, че позволените от Конвенцията нормални мерки или ограничения (например за поддържане на обществената сигурност, здраве и ред съгласно членове 8, 9, 10 и 11) да са явно недостатъчни.⁴⁷⁷ В Глава I на настоящата публикация са разгледани ситуацияите, в които на държавите може да е позволено да се намесват в упражняването на определени права в контекста на ответните мерки срещу пандемията и условията за това съгласно членове от 8, 9, 10 и 11. Пак там е обсъдено и как да се гарантира спазването на останалите членове на Конвенцията. Глава I не съдържа примери за случаи, в които е счетено за невъзможно дадена държава да реагира на пандемията съгласно съществуващата рамка на Конвенцията. Затова остава неясно дали и при какви обстоятелства пандемията от COVID-19 би отговорила на това конкретно предварително условие за позоваване на член 15. Този въпрос е анализиран по-подробно в подточка (в) по-долу.

Macdonald R. St. J., „Дерогация съгласно член 15 от Европейската конвенция за правата на човека“, в *Columbia Journal of International Law*, 36, 1998 г., стр. 241–242; Вж. също https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/declarations?p_auth=dA605sOe, „Резерви и декларации за Договор № 005 – Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи“, Служба по договорите на Съвета на Европа, 10 септември 2020 г., по-конкретно нотификацията за прекратяване на дерогацията в писмото от постоянното представителство на Обединеното кралство от 5 май 2006 г.

⁴⁷⁴ *A. и други срещу Обединеното кралство*, решение на Голямата камера от 19 февруари 2009 г., № 3455/05, § 177

⁴⁷⁵ Вж. *Brannigan и McBride срещу Обединеното кралство*, решение от 26 май 1993 г., №№ 14553/89 и 14554/89, § 48; *A. и други срещу Обединеното кралство*, решение на Голямата камера от 19 февруари 2009 г., № 3455/05, § 181.

⁴⁷⁶ Вж. *Mehmet Hasan Altan срещу Турция*, решение от 20 март 2018 г., № 13237/17, 91–93; *Şahin Alpay срещу Турция*, решение от 20 март 2018 г., № 16538/17, §§ 75–77.

⁴⁷⁷ Вж. *Дания, Норвегия, Швеция и Нидерландия срещу Гърция* („Гръцкото дело“), решение от 24 януари 1968 г., №№ 3321/67, 3322/67, 3323/67 и 3344/67, Доклад на Комисията, § 153.

Строго в пределите на изискванията на положението

Държавите могат да се освобождават от изпълнението на задълженията си да гарантират защитата на останалите провъзгласени в Конвенцията права единствено доколкото се налага от изискванията на положението. Съдът е подчертавал, че дори при извънредно положение държавите остават длъжни да защитават ценностите на демократичното общество като плурализъм, толерантност и широта на възгледите.⁴⁷⁸

Редица фактори са от значение за решението на Съда дали дадена държава е надхвърлила пределите на изискванията на извънредното положение. Такива са например естеството на засегнатите от дерогацията права, обстоятелствата, довели до извънредното положение и времетраенето му.⁴⁷⁹ Съдът държи също сметка дали мерките наистина са в отговор на кризисна ситуация, дали са били използвани за целта, за която са били предприети, дали обхватът на дерогацията е ограничен, дали необходимостта от дерогация е била редовно преразглеждана, дали мерките са били обвързани със стриктни гаранции, съразмерността на мерките, дали са били дискриминационни и дали редът за въвеждането им е съответствал на закона, а мерките са подлежали на съдебен контрол и обжалване.

Съвместимост с други задължения по международното право

Друг съществен критерий за съответствие на дерогациите с член 15 е дали договарящата държава спазва същевременно другите си задължения по международното право – формулировка, която се съдържа и в член 4 от Международния пакт на ООН за граждански и политически права (МПГПП).⁴⁸⁰ Този въпрос е поставян пред Съда само по едно дело с довода, че дерогацията на правителството на Обединеното кралство не била съвместима с член 15, защото правителството не било направило и изискуемото съгласно член 4 от МПГПП официално обявяване на извънредното положение.⁴⁸¹ Съдът обаче е отхвърлил аргумента на жалбоподателите.

⁴⁷⁸ *Mehmet Hasan Altan срещу Турция*, решение от 20 март 2018 г., № 13237/17, § 210; *Sahin Alpay срещу Турция*, решение от 20 март 2018 г., № 16538/17, § 180.

⁴⁷⁹ *Brannigan and McBride срещу Обединеното кралство*, решение от 26 май 1993 г., №№ 14553/89 и 14554/89, § 43; А. и други срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 19 февруари 2009 г., № 3455/05, § 173.

⁴⁸⁰ Чл. 4 от МПГПП гласи: „По време на извънредно положение, застрашаващо съществуването на нацията, което е официално обявено...“.

⁴⁸¹ Вж. *Brannigan и McBride срещу Обединеното кралство*, решение от 26 май 1993 г., № 14553/89 и 14554/89, § 67–73

Невъзможни дерогации

Член 15, § 2 постановява, че, независимо от ситуацията, е недопустима дерогация по отношение на правата, гарантирани от член 2, член 3, член 4 (§ 1) и член 7 от ЕКПЧ. Невъзможно е също да се дерогира премахването на смъртното наказание, предвидено в Протокол № 6 и Протокол № 13 към Конвенцията.⁴⁸² Пределите на изискванията на извънредното положение не правят изключение от това правило и Съдът не се е колебал да подчертава многократно, че на държавите не е позволено да дерогират тези разпоредби или да се позовават на обосновката в член 15, § 2.⁴⁸³

Член 15, § 1 не задължава държавите да прибегват до дерогация. Използването в този параграф понятие „може да предприеме действия“ означава, че държавите следва сами да преценяват дали е необходима дерогация в конкретното извънредно положение. Съдът обикновено позволява на всяка държава широка дискреция да реши дали съществуването на нацията ѝ е застрашено и е постановил, че правителствата са в по-благоприятна позиция от международен съд да решават, първо, дали съществува извънредно положение и, второ, какъв да е обхватът на дерогациите, необходими за предотвратяване или смекчаване на последиците от извънредното положение.⁴⁸⁴

Тази дискреция обаче не е неограничена. При използване на дерогация държавите трябва да зачитат посочените по-горе критерии относно невъзможността да се дерогират абсолютните права и изискването да спазват другите си задължения по международното право. Евентуалното им решение за дерогация при конкретни обстоятелства и изборът им на предприетите през времетраенето на дерогацията мерки се контролират щателно от Съда. Досега четири държави, а именно Гърция, Ирландия, Обединеното кралство и Турция, са били задължени от Съда да обосновават мерките, предприети по време на дерогация. Заведеното срещу Гърция дело относно мерките в отговор на преврата на „черните полковници“ през 1967 г.⁴⁸⁵ остава обаче единственото до момента, в което създаден съглас-

⁴⁸² Вж. член 3 от Протокол № 6 и член 2 от Протокол № 13, чийто текст е идентичен: „Не се допуска освобождаване от изпълнението на задълженията по този Протокол на основание член 15 от Конвенцията“.

⁴⁸³ Вж. *Öcalan срещу Турция* (№ 2), решение от 18 март 2014 г., № 24069/03, № 197/04, 6201/06 и 10464/07, §§ 97–98; *Ранцев срещу Кипър и Русия*, решение от 7 януари 2010 г., № 25965/04, § 283.

⁴⁸⁴ *Aksoy срещу Турция*, решение от 18 декември 1996 г., № 21987/93

⁴⁸⁵ *Дания, Норвегия, Швеция и Нидерландия срещу Гърция* („Гръцкото дело“), решение от 24 януари 1968 г., №№ 3321/67, 3322/67, 3323/67 и 3344/67, Доклад на Коми-

но Конвенцията съдебен орган е изразил несъгласие с довода на държава членка за съществуването на извънредно положение.

б. Процедурни критерии

Що се отнася до процедурни гаранции, член 15, § 3 съдържа задължение да се уведомява и да се предоставя на генералния секретар на Съвета на Европа пълна информация относно предприетите действия, породили ги причини и датата на прекратяването им. При липса на официално и публично обявяване на дерогация член 15 не е приложим, а Конвенцията е изцяло в сила по отношение на всички предприети от държавата мерки.⁴⁸⁶ Член 15, § 3 изисква и постоянно преразглеждане на необходимостта от извънредни мерки.⁴⁸⁷

Генералният секретар също си взаимодейства с държавите по отношение на извънредните мерки и започва да играе все по-активна роля, като проверява щателно аргументите за дерогация съгласно член 15. По време на гражданските вълнения в Албания през 1997 г. например изиска от албанското правителство допълнителна аргументация за извънредните мерки, а през 2005 г. не прие като нотификация за дерогация обявяването от Франция на извънредно положение по време на безредиците в Париж.⁴⁸⁸

Резолюция 2209 (2018) на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа препоръчва на генералния секретар да действа като консултативен орган преди и по време на дерогация, за да „предоставя съвети на всяка държава, страна по Конвенцията, която разглежда възможността за дерогация, доколкото е необходимо да се прибягва до нея и, ако се налага, колко стриктно да се ограничи обхватът ѝ“.⁴⁸⁹ Този нов вид несъдебен надзор може да става все по-значим, тъй като държавите се затрудняват да определят степента, до която ответните им мерки срещу пандемията от COVID-19 могат да са допустима намеса в упражняването на човешките

сията, § 153.

⁴⁸⁶ Кипър срещу Турция, Доклад на Комисията от 4 октомври 1983 г., № 8007/77, § 66–68.

⁴⁸⁷ Brannigan и McBride срещу Обединеното кралство, решение от 26 май 1993 г., №№ 14553/89 и 14554/89, § 54.

⁴⁸⁸ Вж. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24505&lang=en> „Извънредно положение: Проблеми със съразмерността, касаещи дерогациите съгласно член 15 от Европейската конвенция за правата на човека“, R. Comte, Доклад на Парламентарната асамблея, Комисия по правни въпроси и права на човека, 27 февруари 2018 г.

⁴⁸⁹ Вж. <https://pace.coe.int/en/files/24505> „Извънредно положение: Проблеми със съразмерността, касаещи дерогациите съгласно член 15 от Европейската конвенция за правата на човека“, Резолюция 2209 (2018), Парламентарна асамблея, 24 април 2018 г.

права. Неотдавна например генералният секретар предупреди с писмо министър-председателя на Унгария, че приетото заради пандемията законодателство ще застраши демократичните принципи и правата на човека.⁴⁹⁰

в. Да се ползва или не дерогация в ситуацията, породена от пандемията от COVID-19?

Между март и април 2020 г. десет държави изпратиха нотификации до Съвета на Европа за намерението си да ползват дерогация на ЕКПЧ като част от ответната им реакция на пандемията.⁴⁹¹ Безпрецедентният брой едновременно обявени дерогации провокира дебат дали пандемията от COVID-19 е основание за дерогация съгласно член 15.⁴⁹²

⁴⁹⁰ Вж. <https://rm.coe.int/orban-pm-hungary-24-03-2020/16809d5f04> Писмо от генералния секретар до министър-председателя на Унгария, 24 март 2020 г.

⁴⁹¹ Договарящите държави, възползвали се от тази възможност до 13 август 2020 г., са: Албания, Армения, Естония, Грузия, Латвия, Северна Македония, Молдова, Румъния, Сан Марино и Сърбия. Вж. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354> „Нотификации съгласно член 15 от Конвенцията в контекста на пандемията от COVID-19“, Служба по договорите на Съвета на Европа, 29 юни 2020 г.

⁴⁹² Вж.: <https://www.leclubdesjuristes.com/blog-du-coronavirus/que-dit-le-droit/recours-article-15-cedh/> „Прибягване до член 15 от Европейската конвенция за правата на човека“, J.P. Costa, le club des juristes, 27 април 2020 г.; <https://www.leclubdesjuristes.com/blog-du-coronavirus/que-dit-le-droit/la-convention-edh-face-au-covid-19-depasser-les-apparences/> „ЕКПЧ изправена пред COVID-19: Извън привидното“, F. Sudre, le club des juristes, 27 април 2020 г.; <https://www.leclubdesjuristes.com/blog-du-coronavirus/que-dit-le-droit/la-restriction-vaudra-toujours-mieux-que-la-derogation/> „Ограничението винаги е по-добро от дерогацията ...“ S. Touzé, le club des juristes, 22 април 2020 г.; https://www.academia.edu/42294162/Derogations_from_the_European_Convention_on_Human_Rights_The_Case_for_Reform, „Дерогации на Европейската конвенция за правата на човека – необходимост от реформи“, S. Wallace, academia.edu; <https://verfassungsblog.de/> Ковид-19–and-derogations-before-the-european-court-of-human-rights/ „COVID-19 и дерогации пред Европейския съд по правата на човека“, S. Molloy, *Verfassungsblog on Matters Constitutional*, 10 април 2020 г.; <https://strasbourgobservers.com/2020/04/01/states-should-declare-a-state-of-emergency-using-article-15-echr-to-confront-the-coronavirus-pandemic/> „Държавите трябва да обявят извънредно положение, като използват член 15 от ЕКПЧ, за да се изправят срещу пандемията на коронавируса“, A. Greene, *Strasbourg Observers*, 1 април 2020 г.; <https://www.euractivnews.com/section/justice-home-affairs/news/coronavirus-derogations-from-human-rights-send-wrong-signal-say-meps/> „Дерогациите на човешките права заради коронавируса изпращат грешен сигнал, твърдят евродепутати“, V. Makszimov, *euractiv news*, 24 март 2020 г.

Представява ли пандемията от COVID-19 извънредно положение, застрашаващо съществуването на нацията?

Едва ли има съмнение, че в много страни пандемията от COVID-19 представлява или е представлявала изключителна кризисна или извънредна ситуация, засягаща цялото население и застрашаваща организирания живот на обществото. По-малко ясно е обаче дали позволените от Конвенцията обикновени мерки или ограничения на правата са „явно недостатъчни“ в контекста на справянето с пандемията, а оттам и дали дерогацията е оправдана.⁴⁹³ Това доведе до ситуация, в която някои държави счетоха за необходимо да поискат дерогация на Конвенцията, за да приложат мерки, до голяма степен сходни с мерките, прилагани от държави, които не са поискали дерогация, но които вярват, че мерките са оправдани съгласно предвидените в Конвенцията изключения.

Както е посочено по-горе и в Глава I на настоящата публикация, държавите нямат право да се освобождават от задълженията си по член 2 (Право на живот) и член 3 (Забрана на изтезанията и на нечовешко или унижително отношение или наказание) дори по време на извънредно положение. Макар на държавите да е позволено да дерогират членове 8, 9, 10 и 11 от Конвенцията, те имат и правото да осъществяват намеса в упражняването на уредените в тях права (без да е необходима дерогация), доколкото това е необходимо в едно демократично общество за защита на общественото здраве, сигурност и ред, при условие че намесата е предвидена в закона. Освен това член 5 от Конвенцията позволява законосъобразно лишаване от свобода на лица, с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести. В Глава I са представени примери за възникнали в контекста на пандемията ситуации, които могат да представляват нарушаване на правата, защитени от членове 8, 9, 10 и 11 или лишаване от свобода съгласно член 5. Дадени са и насоки за условията, които държавите трябва да изпълнят, за да гарантират, че случаите на лишаване от свобода или погаване на правата по членове 8, 9, 10 и 11 съответстват на Конвенцията.

Правото на справедлив съдебен процес, уредено в член 6, е друго право, по отношение на което са позволени дерогации съгласно член 15. В член 6 обаче не е предвидено изрично изключение с цел защита на общественото здраве. Проблемите, които могат да възникнат за държавите в усилията им да гарантират спазване на изискванията на член 6 по време на

⁴⁹³ Дания, Норвегия, Швеция и Нидерландия срещу Гърция (“Гръцкото дело”), решение от 24 януари 1968 г., №№ 3321/67, 3322/67, 3323/67 и 3344/67, Доклад на Комисията, § 153.

пандемията, са разгледани в раздела за член 6 (Право на справедлив процес) в Глава I. Ако държавите считат за необходимо да погизят това право като част от ответната си реакция на пандемията, липсата на съответно позволено ограничение може да послужи като аргумент за дерогация. В съответния раздел в Глава I обаче се съдържат предложения как държавите могат да осигурят спазване на член 6 по време на пандемията, например чрез използване по креативен начин на информационните и комуникационни технологии.

Освен това член 6 не се споменава в нотификациите, с които държавите обосновават дерогациите си на Конвенцията в контекста на COVID-19. Предвидените в нотификациите мерки включват неуточнени ограничения на свободното движение,⁴⁹⁴ забрани за влизане и напускане на страната, големи глоби и строги мерки за налагане на изолация, условно освобождаване на затворници, възможно удължаване на присъдите лишаване от свобода, координиране на медийните изяви и дейността на медиите, и ограничения на видовете и източниците на информация за COVID-19, която може да се публикува.⁴⁹⁵

Тези примери за причините, заради които са направени дерогации, предизвикват тревога относно възможния обхват на мерките, за чието прилагане е използвана дерогация. Общите забрани на свободното движение например и за напускане и влизане в собствената си страна може да над-

---

⁴⁹⁴ Вж. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354> „Нотификации съгласно член 15 от Конвенцията в контекста на пандемията от COVID-19“, Служба по договорите на Съвета на Европа, 29 юни 2020 г., по-конкретно Уведомления по член 15 от Конвенцията в контекста на пандемията от COVID -19“, Служба на Договора на Съвета на Европа, 29 юни 2020 г., в частност декларацията във Вербалната вербалната нота от Постоянното постоянно представителство на Република Молдова от 20 март 2020 г.; декларацията към във Вербалната вербалната нота от Постоянното постоянно представителство на Румъния от 18 март 2020 г.

⁴⁹⁵ Вж. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354> „Нотификации съгласно член 15 от Конвенцията в контекста на пандемията от COVID-19“, Служба по договорите на Съвета на Европа, 29 юни 2020 г., по-конкретно относно „напускане и влизане в собствената си страна“ вж. декларацията от постоянното представителство на Република Армения от 20 март 2020 г.; относно „големи глоби и строги мерки за налагане на изолация“ вж. декларацията на Албания от 1 април 2020 г.; за „условното освобождаване на затворници и възможното удължаване на присъдите лишаване от свобода“ вж. декларацията от постоянното представителство на Латвия от 16 март 2020 г.; за „координиране на медийните изяви и дейността на медиите“ вж. декларацията от постоянното представителство на Естония от 20 март 2020 г.; за „ограничения на видовете и източниците на информация“ вж. декларацията от постоянното представителство на Румъния от 18 март 2020 г.

хвърлят строго необходимото за защита на общественото здраве. Мерките за контрол на публикуваната информация относно COVID-19 може да са попречили за необходимото предаване на информация за пандемията и всъщност да са възпрепятствали защитата на здравето. Това подчертава необходимостта от ефективни проверки, за да се гарантира, че въведените по силата на извънредното положение мерки действително служат на целите, заради които е поискана дерогацията.⁴⁹⁶

И накрая, както е подчертано в Глава I, когато се предприемат ограничаващи правата ответни мерки в изключителни кризисни ситуации, Съдът обикновено разрешава на държавите да тълкуват широко обхвата на позволените ограничения по членове 8, 9, 10 и 11. Затова дерогация съгласно член 15 може да е ненужна, ако дори значителни намеси в упражняването на правата може да са оправдани в името на легитимната цел за защита на здравето на нацията и правото на живот по време на криза.

Да се дерогира?

Възприемането на подхода, че дерогация не е необходима, защото Съдът предоставя на държавите широка дискреция за намеса в упражняването на правата в този контекст, носи обаче риск закрилата на правата на човека да се размие. Този подход носи риск да се превърнат в рутинна практика прилагането на изключителни правомощия, разширяването на обхвата на позволените ограничения, за да обхващат по-голям набор от обстоятелства, както и да се промени използваният за обосновката им тест. Разширената представа за позволените ограничения на тези права може впоследствие да се утвърди и да се използва извън контекста на реакцията на COVID-19. Рискът е в това, че вместо „неприлагане“ на някои защитени от Конвенцията права чрез дерогация, зачитането на същите права би пострадало еднакво силно чрез метода на „приспособяване“ на правата по Конвенцията в ситуация от извънреден характер.⁴⁹⁷ Предимството при

---

⁴⁹⁶ За допълнителен анализ конкретно на този въпрос и примери за такива ограничения вж. раздела за член 10 (Свобода на изразяването на мнение) в Глава I на настоящата публикация.

⁴⁹⁷ Вж. за този дебат: Hassan срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 16 септември 2014 г., № 29750/09, особеното мнение на съдия Спано, към което са се присъединили съдиите Николау, Бианку и Калайджиева, където се казва: „Освен това, тъй като опцията за неприлагане е изключена, защото няма обявена дерогация на Конвенцията, този нов метод на приспособяване не може да се прилага така, че да има всъщност същото правно действие като неприлагане“; Вж. също дебата в Камарата на лордовете на Обединеното кралство по делото Al-Jedda (R. (по жалба на Al-Jedda) (FC) (жалбоподател) срещу Държавния секретар по отбраната (ответник) [2007 г.], Камара на лордовете на Об-

обявяване на дерогация е, че се очертава ясна граница между ограниченията на права, позволени в обичайни обстоятелства и позволените само в контекста на реакцията на кризата с COVID-19. Дерогацията може да означава приемане, че всички ограничения на права трябва да са временни, да подлежат на контрол и преразглеждане и да се използват единствено за справяне с последиците от извънредното положение.

Или да не се дерогира?

Освобождаването от изпълнението на задълженията по Конвенцията крие обаче риск от допълнително снижаване на прага при обосноваване на ограничаването на права и може да даде възможност на държавите да се намесват в упражняването на права повече от необходимото без същото ниво на щателен контрол, който следва от изискуемия тест за необходимост и съразмерност, за да е оправдана намеса в права съгласно позволените ограничения. На теория след дерогация правата следва да са ограничени само доколкото се налага от изискванията на извънредната ситуация, докато принципите на съразмерност и законност остават приложими.⁴⁹⁸ На практика може да се окаже, че е трудно да се осигури спазване на това изискване.

Предвид процеса на нотифициране по член 15, § 3 Съдът няма възможност да анализира внимателно доводите за дерогация, докато не бъде сезиран с жалба вероятно години след приемане на мярката и често когато извънредното положение вече не е в сила.⁴⁹⁹ Формалният подход, според който нотификацията е достатъчно предварително условие за прилагане на дерогация, е критикуван от специалния докладчик на ООН по правата на човека и борбата с тероризма,⁵⁰⁰ който посочва, че проблемите с процедурите за дерогация трябва да се разглеждат в началото, а не със задна дата, за да се избегнат големи забавяния при отстраняване на възможни злоупотреби с

диненото кралство 58.

⁴⁹⁸ За допълнителен анализ на изискванията за законност и съразмерност по време на извънредно положение вж. Глава III на настоящата публикация.

⁴⁹⁹ Вж. например А. и други срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 19 февруари 2009 г., № 3455/05; Aksoy срещу Турция, решение от 18 декември 1996 г., № 21987/93; Brannigan и McBride срещу Обединеното кралство, решение от 26 май 1993 г., №№ 14553/89 и 14554/89; Lawless срещу Ирландия (№ 3), решение от 1 юли 1961 г., № 332/57; Şahin Alpay срещу Турция, решение от 20 март 2018 г., № 16538/17.

⁵⁰⁰ See https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Terrorism/A_HRC_37_52.pdf “Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism on the human rights challenge of states of emergency in the context of countering terrorism”, доклад на Съвета на ООН по правата на човека, 27 февруари 2018 г.

процеса на дерогация. От друга страна, намеси в упражняването на защитени от Конвенцията права в индивидуални случаи от държави, които не са обявили дерогация, също може да стигнат до Страсбург след доста време.

Интересно ще е да се види как ще подходи Съдът към толкова различните реакции на държавите членки в ситуация, която засегна сравнително еднакво много от тях – някои чрез дерогиране, други чрез изключения. При липсата на официална дерогация въпросът ще е дали с общите ограничителни мерки, въведени от много държави в Европа по време на пандемията от COVID-19, по-добре се зачитат правата на човека в сравнение със ситуацията, когато държави са предприели дерогация. Значими фактори ще са общият характер на ограниченията на правата, както и материалният и времевият им обхват.

Значението на контрола

Ясно е, че реакциите на държавите на пандемията от COVID-19 пораждаат реални рискове за защитата на правата на човека, независимо дали са дерогирали Конвенцията или не. Въпросът дали дадена дерогация е оправдана от пандемията зависи от естеството на предприетите мерки, дали биха могли да са оправдани при нормалните, позволени изключения, дали са ефективно средство за защита на здравето и дали са използвани единствено за целите, за които са въведени. Ходът и развитието на пандемията от COVID-19 са непредсказуеми, а изменчивият характер на ситуацията означава, че отговорите на тези въпроси и естеството на необходимите ефективни мерки ще подлежат на постоянна промяна. Нашият анализ в Глава I на предприетите от държавите мерки в отговор на пандемията и последиците им за правата на човека не установи обаче нито една област, в която да изглежда напълно невъзможно за държавите да реагират на пандемията в параметрите на позволените от Конвенцията нормални мерки или ограничения.

Дори да се установи, че дадена дерогация е била оправдана в определен момент, ще трябва да се гарантира, че е останала оправдана през цялото ѝ времетраене и е била постоянно преразглеждана. Ефективният контрол на мерките, предприети след обявяването на дерогация, е от съществено значение, за да се гарантира, че реакциите на COVID-19 няма да накърнят по-общото състояние на защитата на правата на човека след края на пандемията. Необходимостта от щателен контрол и различните начини, по които той може да се осъществява, са разгледани по-подробно в Глава III на настоящата публикация.

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ И ПРОЦЕСУАЛНИ ГАРАНЦИИ ПО ВРЕМЕ НА КРИЗИСНА СИТУАЦИЯ

Кризисни ситуации като пандемията от COVID-19, по време на които на изпълнителната власт се предоставят широки правомощия, създават възможност за злоупотреба и така да се застрашат основите на демокрацията.⁵⁰¹ Може да има и ръст на нарушенията на правата на човека, тъй като в името на защитата на здравето се извършват произволни или ненужни намеси в упражняването на правата. Характерно за реакциите на пандемията от COVID-19 е прехвърлянето на правомощия от законодателната към изпълнителната власт. Много държави обявиха извънредно положение и/или предоставиха изключителни правомощия на изпълнителната власт да изготвя и прилага мерки, които обикновено са извън нейната област на компетентност.⁵⁰²

⁵⁰¹ Пример за това е „нормализирането на извънредните пълномощия“ за противодействие на заподозрените в извършване на свързани с тероризъм престъпления след 11 септември 2001 г. и други сериозни инциденти от терористичен характер: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596832/IPOL_STU\(2017\)596832_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596832/IPOL_STU(2017)596832_EN.pdf) “Политики и закони на ЕС и държавите членки относно лицата, заподозрени в извършване на свързани с тероризъм престъпления”, Комисия по граждански свободи, правосъдие и вътрешни работи (LIBE), Изследване за Комисията LIBE, Главна дирекция „Вътрешна политика на съюза“, декември 2017 г.; Пример в контекста на пандемията от COVID-19 е загрижеността, че правителството на Унгария одобри, като част от приетите промени за противодействие на кризата с COVID-19, извънредни пълномощия, които може да доведат до изземване на властта от министър председателя за неопределен срок: <https://www.forbes.com/sites/isabeltogoh/2020/03/30/death-of-democracy-hungary-approves-orbans-controversial-emergency-powers/#7719cc74360d> „Смъртта на демокрацията? Унгария приема спорните извънредни пълномощия на Орбан“, I. Togoh, списание Forbes, 30 март 2020 г.

⁵⁰² Вж. [https://www.hugenwb.net/uploads/materials/The%20Parliamentary%20Response%20to%20Ковид-19%20and%20States%20of%20Emergency%20\(SoE\)%20in%20the%20Western%20Balkans.pdf](https://www.hugenwb.net/uploads/materials/The%20Parliamentary%20Response%20to%20Ковид-19%20and%20States%20of%20Emergency%20(SoE)%20in%20the%20Western%20Balkans.pdf) „Ответната реакция на парламентите на COVID-19 и извънредните положения в Западните Балкани“, I. Radojevic и N. Stankovic, Уестминстърска фондация за демокрация: Мрежа от комитети за правата на човека и равенството между половете в Западните Балкани. Повечето държави от Западните Балкани въведоха извънредно положение с изключение на Черна гора, където правителството прие над 25 наредби в съответствие с член 39 от Конституцията, който разрешава дерогация на правото на свободно движение, ако е целесъобразно за предотвратяване на зараза. Вж. също дискусиата относно извънредните мерки, предприети от държавите в отговор на пандемията в глава II (Дерогации) на настоящата публикация.

Предвид бързината, с която трябва да се въвеждат мерките за противодействие на COVID-19 и широтата на проблематиката, която е обект на тези мерки, може да е необходимо да се делегират законодателни правомощия на изпълнителната власт, за да се улесни бързото прилагане и модифициране на новите мерки. Друго възможно предимство е насърчаването на приноса на съответните експерти от административните органи. Безпрецедентният обхват на въведените мерки за противодействие на COVID-19, широтата на проблемите, които трябва да се решават с тях и скоростта на въвеждането им обаче означават също, че контролът на въздействието на тези мерки върху правата на човека и на съответствието им с принципите на законност и съразмерност е от първостепенно значение.

Мерките, наложени като ответна реакция на пандемията, затрудняват прилагането на традиционните методи за контрол или търсене на отговорност от правителствата, тъй като законодателните органи не могат да заседават, а съдилищата са затворени. Съветът на Европа и Венецианската комисия са изготвили полезни насоки за гарантиране на отчетността и зачитането на правата на човека по време на извънредно положение.⁵⁰³ В тях се подчертава, че зачитането на принципите на законност и съразмерност не подлежи на договаряне, въпреки че в извънредно положение тези понятия могат да придобият различно значение. Затова държавите трябва да се потрудат, за да гарантират, че ще се упражнява строг контрол в момент, когато необходимостта да се търси отговорност от правителството е по-съществена от всякога, но механизмите за това не могат да функционират, както обичайно.

---

⁵⁰³ Вж. <https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-respecting-democracy-rule-of-law-and-human-rights-in-th/16809e1f40> „Зачитане на демокрацията, принципите на правовата държава и правата на човека в условията на санитарната криза, предизвикана от COVID-19 – инструментариум за държавите членки“, Информационни документи на Съвета на Европа, SG / Inf (2020 г.) 11, 7 април 2020 г. и [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2020\)005rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2020)005rev-e) „Зачитане на демокрацията, правата на човека и върховенството на закона по време на извънредни положения: Анализ“, N.Alivizatos et al., Европейска комисия за демокрация чрез право (Венецианска комисия), CPL-PI (2020 г.), 26 май 2020 г.

1. Критериите, според които се преценява дали има злоупотреба

Съветът на Европа и ЕСПЧ подчертават, че принципите на правовата държава трябва да са водещи дори в извънредна ситуация.⁵⁰⁴ Дори да е необходимо държави да предприемат извънредни мерки за реагиране на кризисна ситуация, мерките трябва да зачитат висшите принципи на Конвенцията за законност и съразмерност. Критериите за законност и съразмерност са от значение при оценката на основанията за намеса в упражняването на правата по членове 8, 9, 10 и 11, както е посочено в разделите, посветени на член 8 (Право на зачитане на личния и семейния живот), член 10 (Право на свобода на изразяването на мнение) и член 11 (Право на свобода на сдружаване и волеизява) в настоящата публикация. Законността и съразмерността са от значение и при оценката дали дадена дерогация съгласно член 15 съответства на Конвенцията.⁵⁰⁵

Както е посочено в Глава II на настоящата публикация, след обявена дерогация съгласно член 15 на държавите е позволено да се освобождават от задълженията си да гарантират защитата на останалите уредени в Конвенцията права единствено доколкото е строго в пределите на изискванията на извънредното положение.⁵⁰⁶ В хода на тази оценка Съдът взема предвид съразмерността и законността на предприетите мерки, включително дали действително са в отговор на кризисната ситуация, дали са били използвани за целта, за която са предприети, дали дерогацията е била ограничена по обхват, дали необходимостта от дерогация е била редовно преразглеждана, дали мерките са били обвързани със стриктни гаранции, дали са включвали оправдана дискриминация и дали редът за въвеждането им е съответствал на закона, а мерките са подлежали на съдебен контрол и обжалване.

⁵⁰⁴ Mehmet Hasan Altan срещу Турция, решение от 20 март 2018 г., № 13237/17, §§ 94 и 210 и Şahin Alpay срещу Турция, решение от 20 март 2018 г., № 16538/17, §§ 78 и 180 (резюмирани по-долу).

⁵⁰⁵ Brannigan и McBride срещу Обединеното кралство, решение от 25 май 1993 г., взето на заседание на Пленума на ЕСПЧ, №№ 14553/89 и 14554/89, § 43 (резюмирано по-долу); А и др. срещу Обединеното кралство, решение на Голямата камера от 19 февруари 2009 г., № 3455/05, § 173 (резюмирано по-долу).

⁵⁰⁶ Brannigan и McBride срещу Обединеното кралство, решение от 25 май 1993 г., взето на заседание на Пленума на ЕСПЧ, №№ 14553/89 и 14554/89, § 54 (резюмирано по-долу).

а. Законност

Почти всички държави въведоха някаква форма на специален режим с цел увеличаване правомощията на изпълнителната власт за противодействие на пандемията от COVID-19 или като обявиха извънредно положение, или като приеха нови законови и/или подзаконови нормативни актове, конкретно предназначени за противодействие COVID-19.⁵⁰⁷ Редът за въвеждане на извънредно положение и за въвеждане на нови законодателни правомощия, както и въведените по силата на извънредни правомощия мерки трябва да зачитат принципа за законност.

Ред за въвеждане на извънредно положение или извънредни правомощия

Трябва да съществуват ясни и достъпни правила кога могат да се въведат спешни мерки или кога може да се обявява извънредно положение. Правилата следва да са изготвени преди възникването на извънредната ситуация, заради която се въвеждат. С тях трябва да се установи ясна процедура за определяне дали съществува кризисна ситуация и как могат да се одобряват извънредни мерки. Актът за обявяване на извънредно положение или законите за извънредно положение, приети извън обичайната законодателна процедура, трябва да изясняват правните и фактически основания за въвеждане на извънредни мерки, обхвата на предоставяните извънредни правомощия и в кои точно ситуации могат да се използват.⁵⁰⁸

Мерки, въведени по силата на извънредни правомощия

Всички закони и/или мерки, приети по време на извънредно положение или по силата на извънредни законодателни правомощия, трябва да са с достатъчно ясен обхват, за да могат гражданите да разбират какво

⁵⁰⁷ Вж. [https://www.hugenwb.net/uploads/materials/The%20Parliamentary%20Response%20to%20Ковид-19%20and%20States%20of%20Emergency%20\(SoE\)%20in%20the%20Western%20Balkans.pdf](https://www.hugenwb.net/uploads/materials/The%20Parliamentary%20Response%20to%20Ковид-19%20and%20States%20of%20Emergency%20(SoE)%20in%20the%20Western%20Balkans.pdf), „Ответната реакция на парламентите на COVID-19 и извънредните положения в Западните Балкани“, I. Radojevic и N. Stankovic, Уестминстърска фондация за демокрация: Мрежа от комитети за правата на човека и равенството между половете в Западните Балкани. Повечето държави от Западните Балкани въведоха извънредно положение с изключение на Черна гора, където правителството прие над 25 наредби в съответствие с член 39 от Конституцията, който разрешава дерогация на правото на свободно движение, ако е целесъобразно за предотвратяване на зараза.

⁵⁰⁸ За по-подробна разбивка на изискванията на принципа за законност вж. приетия от Венецианската комисия контролен списък на принципите на правовата държава, https://www.venice.coe.int/images/SITE%20IMAGES/Publications/Rule_of_Law_Check_List.pdf : „Контролен списък на принципите на правовата държава“, Венецианска комисия на Съвета на Европа, приет на 106-то й пленарно заседание, 11–12 март 2016 г.

се изисква от тях, да приспособят поведението си по съответния начин и да са защитени от несъразмерно или непоследователно прилагане или тълкуване от служителите на правоприлагащите органи или съдилищата. Изискването за предвидимост и яснота е особено важно в контекста на пандемията, когато е вероятно да има чести промени в нормативните актове, касаещи поведението на обществеността, и когато последиците от нарушенията може да имат отрицателно въздействие върху нечие собствено здраве или здравето на околните. Ето защо държавите трябва да гарантират, че населението е достатъчно информирано за точния материален, териториален и времеви обхват на приложението на извънредното положение, както и за правомощията и законите, приети за противодействие на кризата. Това може да изисква властите да осъществяват редовна комуникация с обществеността посредством различни канали, в това число например радио, телевизия, интернет, плакати и писма по пощата на всички официални езици, както и на езиците, които обичайно се говорят в различните райони на държавата.

б. Съразмерност, включително временен характер на мерките

Принципът за съразмерност изисква държавите да предприемат само мерки, които са строго необходими за извънредната ситуация. Когато са приети извънредни правомощия, те трябва да се използват единствено за причините, за които са предоставени. Възможно е държавите да трябва да предоставят на вземащите решения органи на изпълнителната власт законодателни правомощия, които са достатъчно широкообхватни, за да им осигурят гъвкавост да реагират бързо и ефективно на променящия се характер на пандемията от COVID-19. Правомощията трябва обаче да са формулирани възможно най-точно и конкретно спрямо ситуацията и да посочват точно контекста и целите, за които трябва да се използват. Извънредните ситуации не трябва да се използват за даване на картбланш на изпълнителната власт да действа, както си пожелае, или да предприема мерки в области, несвързани с извънредното положение.

Временен характер

Времетраенето на извънредните мерки трябва е ограничено. В нормативния акт за въвеждането им трябва да е указан ясен срок на действието им или да е включена клауза за изтичане на срока на действие⁵⁰⁹. Пар-

⁵⁰⁹ Клаузата за изтичане на срока на действие ('sunset clause') определя колко дълго ще остане в сила законодателен акт, разпоредба или правомощие. След посочена в клаузата за автоматично прекратяване дата законът, разпоредбата или правомощието изтичат и престават да са в сила, освен ако не бъдат предприети допълнителни действия за удъл-

ламентът или съдилищата трябва непрекъснато или периодично да преразглеждат продължаващата необходимост от извънредни мерки, а след изтичане на първоначалния срок на действието им, трябва да се удължават единствено при нужда. Изпълнителната власт носи доказателствената тежест да установи необходимостта от всяко удължаване на мерките.

Някои държави предвидиха срокове за действие на приетите извънредни правомощия за справяне с пандемията, чийто първоначален период варираше от 30 дни до 6 месеца. В други държави изобщо не се въведе срок.⁵¹⁰ Липсата на каквото и да е ограничение на срока на действие на тези правомощия очевидно нарушава изискването за съразмерност. В контекста на пандемията и с оглед на възможните бързи промени на нивото на риск от COVID-19, дори когато е предвиден срок на извънредните правомощия, той може да не отговаря на изискванията за пропорционалност. Нивото на риска, породен от COVID-19, и видовете мерки, необходими за предотвратяване разпространението на болестта, могат да варират драстично в рамките на месеци или дори седмици. Държавите трябва да имат предвид бързо променящия се характер на пандемията, когато определят сроковете за преразглеждане на извънредните правомощия.

Прилагане

Съразмерността е относима и към начините, по които се прилагат мерките и се контролира спазването им. Наказателни санкции трябва да се използват като крайна мярка за прилагане на ограниченията върху правата, наложени в отговор на пандемията, а глобите не трябва да са неразумно високи. Освен това извънредните правомощия не трябва да се прилагат по дискриминационен начин⁵¹¹ или за постигане на друга цел, различна от

жаването им.

⁵¹⁰ В Обединеното кралство например извънредните правомощия съгласно Закона за коронавируса от 2020 г. са валидни шест месеца, преди да бъдат преразгледани от парламента: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/7/section/98/enacted> член 98, Закон за коронавируса 2020 г.; Вж. също примера от Албания, която първоначално разреши използването на извънредни правомощия за 30 дни от 24 март 2020 г., но след това ги удължи: <https://verfassungsblog.de/albania-some-exceptional-extraordinary-measures/> „Албания – някои изключителни извънредни мерки“, L. Bianku, *Verfassungsblog on Matters Constitutional*, 17 май 2020 г.; Вж. също примера от Унгария, където Законът за правомощията от 2020 г. предостави неограничени извънредни правомощия на министър-председателя, но по-късно бе гласувана отмяната им: <https://www.euronews.com/2020/05/28/coronavirus-hungary-bid-to-end-emergency-powers-an-optical-illusion-say-human-rights-ngos> „Коронавирусът: Опитът за прекратяване на извънредните правомощия в Унгария „оптическа измама“, твърдят правозащитни НПО“, R. Palfi and L. Chadwick, *Euronews*, 28 май 2020 г.

⁵¹¹ Опасенията относно възлагането на въоръжените сили да контролират ограни-

тази, за която са били изрично въведени. Съществуват например опасения, че санкциите за неспазване на ограниченията на свободното движение, могат да се използват за заглушаване на гласовете на опозицията, а не за защита на здравето, тъй като се прилагат спрямо хора, които не представляват очевиден риск за здравето.⁵¹² Когато се налагат санкции на хора по силата на извънредни правомощия, служителите на правоприлагащите органи трябва да могат да представят конкретни доказателства за нарушение на съответната разпоредба от извънредните мерки и да могат да докажат, че действията по правоприлагане са служили за постигане на целта, за която са били въведени мерките.

ченията на свободното движение и относно несъразмерното прилагане на ограниченията спрямо малцинствените общности са разгледани в раздела за забрана на дискриминацията в настоящата публикация.

⁵¹² В Сърбия например художничка, подкрепила публично бойкота на изборите от опозицията, била арестувана за нарушаване на мерките за самоизолация, въпреки че се била завърнала от Черна гора в Сърбия ден преди обявяването на извънредно положение и не била получила писмени или устни указания за самоизолация след пристигане от чужбина: <https://bierpag.eu/crisis-at-europes-periphery-serbian-democracy-in-quarantine/> „Криза в периферията на Европа – демокрацията в Сърбия в карантина”, L. Lohmann and S. Stojković, BiEPAG Blog, 16 април 2020 г.

2. Гаранциите срещу злоупотреба

Във всяка схема за въвеждане на извънредни мерки трябва да има вградени механизми за контрол и преразглеждане, за да се гарантира, че предлаганите мерки вероятно ще решат, подобрят или най-малко няма да задълбочат проблема, за чието решаване са предназначени, и че на практика се прилагат и изпълняват именно с тази цел. Ако не е възможно това да се осъществява чрез рутинния законодателен процес, то в извънредните мерки трябва да е предвидена възможност за осъществяване на друга форма на парламентарен, съдебен или експертен контрол.

а. Парламентарен контрол

Законодателният орган трябва да разполага с механизми за проверка дали обявяването на извънредно положение отговаря на изискванията за законност и съразмерност, да преценява необходимостта от удължаване и прекратяване на извънредните правомощия; да осъществява контрол как се използват правомощията и дали служат за целите, за които са въведени.⁵¹³ Ако поради неотложна необходимост от въвеждане на мерки не е възможно да се разгледа обявяването на извънредно положение преди влизането му в сила или ако не е възможно приемането на закони по обичайната законотворческа процедура, обявяването на извънредно положение и приетите по силата на извънредни правомощия мерки, закони, постановления и прочие трябва поне да се представят пред законодателния орган за последващ (*ex post facto*) контрол.

Последващ (ex post facto) контрол

Законодателният орган трябва да разполага с правомощието да отмени извънредното положение и трябва да може да измени или отмени въведените мерки, ако не е убеден, че са спазени изискванията за законност или съразмерност. След отмяната на извънредното положение законодателите трябва да разполагат и с правомощието да започнат подробно разследване по същество на наложените от изпълнителната власт мерки. Макар че последващият контрол може да не е достатъчен за предотвратяване на нарушения на правата на човека, той може да послужи за разкриването им и за препоръки как може да се постъпи различно. Подобен преглед е особено важен в контекста на пандемията от COVID-19 предвид възможността

---

⁵¹³ *Brannigan и McBride* срещу Обединеното кралство, решение от 25 май 1993 г., взето на заседание на Пленума на ЕСПЧ, №№ 14553/89 и 14554/89, § 13 (резюмирано по-долу).

от „втори вълни“ на вируса или от нови локални пикове на заразата. Затова преглед, водещ до извличане на поуки за бъдещето, е от съществено значение, за да подготви държавите да се справят успешно с бъдещи огнища на болестта, като същевременно се гарантира максимално зачитане на уредените в Конвенцията права.

Последици от локдауна и социалното дистанциране

Наложените в отговор на пандемията от COVID-19 ограничения затрудняват обичайната работа на парламентите, а ограниченията на свободното движение и на свободата на събранията правят невъзможни присъствените заседания. Законодателният орган не бива обаче да се разпуска като ответна реакция на извънредното положение, а когато мандатът му трябва да приключи по време на извънредното положение, трябва да се удължи, докато стане възможно провеждането на избори. Затова парламентите трябва да приспособят начина си на работа, за да се увеличи максимално възможността депутатите да продължат внимателно да проверяват законността, съразмерността и ефективността на мерките, предприети в отговор на пандемията от COVID-19, дори това да не е посредством събиране на всички народни представители в пленарната зала.

Въвеждането на нови технологии е важен елемент в осъществяването на възможността за дебатирание и гласуване през интернет по време на пандемията.⁵¹⁴ Такова нововъведение може да продължи да предлага предимства и след пандемията, ако улеснява участието на онези, които биха се възползвали от дистанционното участие в законодателния процес – депутатите, които живеят в отдалечени региони, пътуват от голямо разстояние, за да стигнат до сградата на парламента или имат задължения за гледане на деца. Друг метод на работа е да се допускат ограничен брой депутати, пропорционално представляващи всяка партия, да влизат в парламента за присъствени дебати и гласуване.⁵¹⁵

⁵¹⁴ Европейският парламент например успешно проведе пленарни заседания дистанционно с помощта на техника за видеоконферентна връзка и въведе електронно гласуване, за да продължи да работи по време на пандемията.

⁵¹⁵ В Ирландия, където народните представители заседаваха присъствено, те бяха разделени пропорционално по партийна принадлежност в зависимост от номерата на седалките и бяха длъжни да спазват минимално безопасно разстояние помежду си. Вж. <https://commonslibrary.parliament.uk/parliament-and-elections/coronavirus-how-are-parliaments-worldwide-working-during-the-pandemic/> „Коронавирусът: Как работят парламентите по света по време на пандемията?“, J. Curtis and R. Kelly, библиотека на Камарата на общините, 15 април 2020 г.

Според някои публикации парламентарният контрол в Западните Балкани по време на пандемията е неефективен.⁵¹⁶ От държавите в региона единствено парламентът на Федерация Босна и Херцеговина е успял досега да организира пленарно заседание онлайн, докато по-голямата част от останалите парламенти са организирали онлайн заседания на комисии. Съществува и загриженост, че в сформираните комисии и работни групи за противодействие на COVID-19 не са включени членове на парламента. Всички комисии за контрол на работата на изпълнителната власт в отговор на пандемията трябва да са съставени от експерти, както и от народни представители от всички партии в управлението и от всички райони на страната.

Венецианската комисия е подчертала значението на политическия плурализъм и ефективната опозиция за предотвратяване на злоупотребата с власт и нарушенията на правата на човека.⁵¹⁷ Затова всички мерки, въведени за улесняване на парламентарния контрол по време на пандемията, трябва да се прилагат еднакво за членовете на всички партии и представителите от всички райони. Дори когато се смята за безопасно някои членове на законодателния орган да се върнат в парламента, може да е необходимо да се запазят възможностите за дистанционно участие, за да се осигури продължаване на участието на депутати със здравословни проблеми, чиято уязвимост може да означава, че не са още готови да се завърнат за присъствено участие в дебатите и гласуванията.⁵¹⁸

⁵¹⁶ Вж. [https://www.hugenwb.net/uploads/materials/The%20Parliamentary%20Response%20to%20Ковид-19%20and%20States%20of%20Emergency%20\(SoE\)%20in%20the%20Western%20Balkans.pdf](https://www.hugenwb.net/uploads/materials/The%20Parliamentary%20Response%20to%20Ковид-19%20and%20States%20of%20Emergency%20(SoE)%20in%20the%20Western%20Balkans.pdf) „Ответната реакция на парламентите на COVID-19 и извънредните положения в Западните Балкани“, I. Radojevic и N. Stankovic, Уестминстърска фондация за демокрация: Мрежа от комитети за правата на човека и равенството между половете в Западните Балкани, където се съобщава, че заседанията за парламентарен контрол, заседанията на комисиите и процедурите за контрол на правителството са недостатъчни.

⁵¹⁷ Вж. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)015-e) „Параметри на взаимоотношенията между парламентарното мнозинство и опозицията в условията на демокрация: контролен списък“, Европейска комисия за демокрация чрез право (Венецианска комисия), CDL-AD (2019) 015, 25 юни 2019 г.

⁵¹⁸ Вж. например опасенията в Обединеното кралство, че решението за премахване на дистанционното гласуване е имало последици от дискриминационно естество за членове на парламента: <https://www.euronews.com/2020/06/02/uk-mps-to-vote-on-whether-it-s-safe-to-return-to-parliament> „Коронавирусът: Членовете на парламента в Обединеното кралство гласуват за връщане в парламента, след като работиха дистанционно по време на локдаун“, A.Tidey от Associated Press, Euronews, 2 юни 2020 г.

б. Съдебен контрол

Прегледът от независим съдебен орган на качеството на приетите по време на извънредно положение закони и практическото им приложение е другият основен начин за предотвратяване на нарушенията на правата на човека по време на кризисна ситуация. Освен това, както е посочено по-горе, трябва да има ясни и достъпни правила и процедури, регламентиращи кога и как могат да се въвеждат извънредни мерки. Съдилищата трябва да могат също да осъществяват контрол дали изпълнителната власт е спазила правилата и процедурите при обявяване на извънредно положение и/или въвеждане на извънредни правомощия. Разпоредбите, уреждащи въвеждането на извънредни правомощия, следва да включват механизъм за автоматично прилагане на съдебен контрол.

Държавите трябва да осигурят оставането на съдилищата отворени, доколкото е възможно, за да могат гражданите да обжалват предполагаемите нарушения на правата им.⁵¹⁹ Когато е необходимо и уместно, съдилищата трябва да използват по иновативен начин технологии за провеждане на дистанционни заседания или да прилагат мерки за безопасност, за да са защитени онези, които могат да пътуват и да присъстват лично в съда, и да се гарантира, че твърденията за сериозни нарушения на правата ще продължат да се разглеждат.

Следващите примери за съдебен контрол по време на пандемията показват как могат да се прилагат принципите за законност и съразмерност, за да се държат правителствата отговорни дори по време на извънредно положение или кризисна ситуация:

1. Решението на Конституционния съд на Босна от 22 април 2020 г.,⁵²⁰ че забраната непълнолетни и хора над 65 години да напускат домовете си е нарушила правото им на свободно движение, тъй като ограниченията не са отговаряли на критериите за съразмерност; властите не са изяснили защо според тях за някои възрастови групи има по-голям риск да бъдат заразени или да разпространяват заразата; не е била обмислена възможността за въвеждане на по-леки мерки; мерките не са били строго ограничени по време и е

⁵¹⁹ Трудностите при осигуряване на бърз и ефективен достъп до правосъдие в съдилищата по време на пандемията са разгледани подробно в раздела за член 6 (Право на справедливо изслушване) в глава I.

⁵²⁰ Вж. <https://balkaninsight.com/2020/04/22/bosnia-court-rules-against-movement-curbs-on-mi№rs-seniors/> „Съдът на Босна се произнесе срещу ограниченията на свободното движение на непълнолетни и хората в напреднала възраст“, N. Dervisbegovic, Balkan Insight, 22 април 2020 г.

липсвало задължение за редовно преразглеждане на продължаващата необходимост от тях.

2. Решението на Конституционния съд на Косово от 23 март 2020 г.,⁵²¹ че определени забрани за придвижване не са предвидени от закона, тъй като не съответстват на конституционното изискване, че ограничаването на права и свободи може да става единствено със закони, приети от Парламента.
3. Решението на Giudice di Pace на Фрозиноне от 15 юни 2020 г., № 516, обявяващо заповедта на Министерския съвет от 31 януари 2020 г. за обявяване на извънредно положение в Италия за противоречаща на италианската конституция. (
4. Разпореждане на Административния трибунал на Страсбург от 20 май 2020 г. за временно прекратяване на действието на постановление на общината на Страсбург, задължаващо всички над 11-годишна възраст да носят маска при придвижване пеш в града.⁵²² Трибуналет се позовава на член 8 от ЕКПЧ и на принципите за легитимна цел и съразмерност, като постановява, че не съществува убедителна причина за въвеждане на мярката, свързана с местната обстановка в Страсбург. Въз основа на същите принципи на 2 септември 2020 г. Трибуналет отмени постановлението и прикани местните власти да го изменят и допълнят.

Подходът на съда в Босна очертава също относителните области на компетентност на съдебната власт и правителството по време на кризисна ситуация. Съдът не отмени изцяло въпросната заповед. Вместо това изиска допълнителна обосновка и изменения и допълнения на мярката, за да се гарантира, че е в съответствие с принципите за законност и съразмерност, но остави правителството на Босна да приложи опита си в изготвянето на политики, за да реши как точно трябва да се направи това, като се съобрази с изискванията, представени на вниманието му от съда.

в. Вътрешноправителствен контрол и независим(и) омбудсман(и)

Друг начин, по който държавите се стремят да гарантират отчетност по време на пандемията, е чрез назначаване на правителствени експерти

⁵²¹ КО54/20, Ищец: Президентът на Република Косово, контрол за конституционност на Решение № 01/15 на правителството на Република Косово от 23 март 2020 г.

⁵²² Вж. <http://strasbourg.tribunal-administratif.fr/content/download/171091/1705849/version/1/file/2003058-1.pdf> Разпореждане №2003058 от 25 май 2020 г., Административен трибунал на Страсбург.

или възлагане на външни експертни органи да осъществяват контрол и да предоставят съвети за действията на изпълнителната власт. На независимия омбудсман или на независимите комисии по правата на човека, където съществуват, може да се възложи задачата да наблюдават извънредните мерки и да сигнализируют за всички евентуални нарушения на правата на човека. Алтернативна възможност е държавите да създадат нови работни групи и роли за експерти, които да консултират как да се осигури спазване на правата на човека успоредно с противодействието на пандемията.

В Южна Африка например бившият Конституционен съдия Кейт О'Рейгън бе назначена за специален съдия за COVID-19 с правомощия да отправя препоръки до министерствата относно изменения и допълнения или за прилагането на подзаконовите нормативни актове за защита на правото на зачитане на личния и семейния живот, като същевременно се осигури възможност на Министерството на здравеопазването да извършва проследяване на контактните лица.⁵²³ Защитата на личните данни е област, в която това може да е особено полезно, тъй като може да се наложи съчетаване на технически познания с юридически познания и опит, за да се гарантира, че всички системи за проследяване защитават възможно най-добре неприкосновеността на данните и същевременно служат на целта за защита на общественото здраве.

Сътрудничеството с независими експерти от различни области като здравеопазване, технологии, транспорт, икономика и прочие би трябвало да спомогне за гарантиране спазването на принципите за законност и съразмерност. Сътрудничеството с експерти ще спомогне решенията да са научно обосновани и да служат за целта, за която се вземат. Независимите експерти трябва също да могат да предлагат на правителствата различни възможности за реагиране на пандемията, което означава, че правителствата ще са в по-изгодна позиция при избора на средства за защита на здравето, които имат най-малко рестриктивно влияние върху други права. Осигуряването на достъп на обществеността до предоставяните на правителствата съвети и становища от независими експерти също може да ги принуди да обосновават решенията си, когато се различават от съветите на експертите. В тази ситуация правителствата вероятно ще са подложени на

---

⁵²³ Вж. <https://www.law.ox.ac.uk/news/2020-04-06-kate-oregan-appointed-south-africas-covid-19-designated-judge> „Кейт О'Рейгън назначена специален съдия на Южна Африка за COVID-19“, информационен бюлетин, Правен факултет, Оксфордски университет, 6 април 2020 г.

засилен парламентарен и медиен контрол, за да аргументират решенията си да не се съобразят с препоръките и да докажат алтернативните основания за възприетия от тях подход, за да се гарантира неговата законност и съразмерност.⁵²⁴

---

⁵²⁴ За сравнение вж. примера от Англия, където изразили несъгласие с позицията на правителството професионалисти бяха отстранени от присъствие в публични изяви: <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/nurse-ruth-may-dropped-coronavirus-briefings-dominic-cummings-a9628681.html> „Главната медицинска сестра на Англия потвърждава, че е „отпаднала“ от участие в пресконференция след изразена критика към Доминик Къмингс“, А. Cowburn, The Independent, 20 юли 2020 г.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Заплахата за здравето от пандемията от COVID-19 и спешните мерки, които трябваше да се предприемат в отговор на тази заплаха, очевидно породиха безпрецедентни предизвикателства в редица области, в това число защитата на правата на човека. Тъй като характерът на пандемията продължава да се променя, ответните реакции на правителствата подлежат на преразглеждане и чести промени. Ето защо настоящата публикация няма за цел да обхване всеки аспект на всяко право, което може да е засегнато от пандемията или от ответните реакции на правителствата. Вместо това тя предлага обзор на някои от основните области, в които защитените от Конвенцията права бяха и може да продължат да са засегнати и предлага също примери за някои от основните области, в които може да възникнат позитивни задължения съгласно Конвенцията.

Публикацията съдържа анализ на позитивните задължения, които основателно може да се очаква, че ще бъдат поети от държавите, за да защитят живота и здравето на хората от заплахата от COVID-19. Включени са и примери за някои от основните начини, по които провъзгласените в Конвенцията права са засегнати от взетите за опазване на здравето мерки. Предвид безпрецедентния характер на пандемията публикацията съдържа обзор на юриспруденцията на Европейския съд по правата на човека, която изглежда най-относима към нововъзникналите проблеми, а мотивите на Съда към решенията му по някои дела са приложени по аналогия към настоящата ситуация. Прилагането на съществуващата съдебна практика към пандемичната ситуация показва, че принципите на законност и съразмерност са по-важни от всякога, когато се определя как да се реагира на кризисна ситуация по съответстващ на Конвенцията начин.

Държавите са длъжни внимателно да преценяват намесата си в упражняването на правата и свободите на лицата под тяхна юрисдикция и да ограничат въздействието си върху тези права само дотолкова и за такъв срок, колкото налагат изискванията на пандемията. Настоящата публикация е опит да се представи обзор на някои от основните фактори, които трябва да се имат предвид при тази преценка и когато се решава какви мерки да се предприемат. Парламентарният и съдебният контрол на процесите на вземане на решения и на взетите от държавите мерки за противодействие на пандемията ще са ключов фактор, осигуряващ реакция,

която съблюдава правата на човека. Публикацията е опит да се покаже, че държавите трябва да проявят креативност, за да направят възможно съдилищата, законодателните органи и други институции да продължат да работят по време на пандемията, както и че продължаването на работата им е и възможно, и изключително важно.

И накрая, надяваме се, че настоящата публикация доказва, че защитата на правата на човека не бива да се разглежда като пречка за защитата на здравето. Напротив, защитата на правата изисква защита на здравето. Прилагането на принципите на законност и съразмерност може да спомогне да се гарантира, че предприетите в отговор на пандемията мерки са ефикасни и ефективни в постигането на целта им за защита на здравето, без да се нарушават ненужно други права на човека. Разпоредбите на Конвенцията и практиката на ЕСПЧ предоставят полезни насоки относно интересите, които трябва да се отчитат, когато се решава как да се реагира на кризисна ситуация. Те предлагат и полезни рамки, в които да се структурират решения, предполагащи баланс между сложни и понякога конкуриращи се интереси.

Пандемията от COVID-19 със сигурност е извънредна ситуация, но това не е причина да се пренебрегват изискванията на ЕКПЧ за защита на правата на човека съобразно с принципите за законност и съразмерност. Напротив, пандемията прави защитата и прилагането на правата по-важни от всякога.

Втора част

Резюмета на съдебни
решения

I. ДЕРОГАЦИЯ И ИЗВЪНРЕДНИ МЕРКИ

Терористичните заплахи след нападенията на 11 септември 2001 г. в САЩ представляват „извънредно положение, застрашаващо съществуването на нацията“, но използваните правомощия за дерогация съгласно член 15 са били несъразмерни и следователно невалидни, тъй като са дискриминирали неоправдано чужди граждани

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО „А. И ДРУГИ СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО“

(Жалба № 3455/05)

19 февруари 2009 г.

1. Основните факти

Делото е заведено от единадесет жалбоподатели – шестима с алжирско гражданство, четирима с френско, йорданско, мароканско и тунизийско гражданство и един без гражданство, тъй като е роден в палестински бежански лагер в Йордания.

Правителството счита, че предвид близките си връзки със Съединените американски щати Обединеното кралство е особено застрашено от терористични нападения след събитията от 11 септември 2001 г. Затова е обявило извънредно положение по смисъла на член 15, § 1 от Конвенцията – „дерогация по време на извънредно положение“.

Правителството счита, че терористичната заплаха произтича конкретно от пребиваващи в Обединеното кралство чуждестранни граждани, в това число жалбоподателите, за които се твърди, че са част от мрежа за подкрепа на международни организации като „Ал Кайда“. Правителството е имало правомощието да задържа такива лица от съображения за националната сигурност съгласно Закона за имиграцията от 1971 г. Това правомощие обаче е можело да се упражни само ако е било възможно последващо депортиране в разумен срок. В противен случай всяко задържане би било считано за незаконно.

Депортирането и следователно задържането на жалбоподателите не било възможно, тъй като имало риск да бъдат малтретирани в държавите си на произход, което представлява нарушение на член 3 от Конвенцията. След нотификация за дерогация по член 15 от ноември 2001 г., на 4 декември 2001 г. влиза съответно в сила Част 4 от Закона за борба с тероризма,

за престъпността и сигурността от 2001 г. („Законът от 2001 г.“). Това дава на правителството правомощия за задържане на чуждестранни граждани, за които държавният секретар е удостоверил, че са „заподозрени международни терористи“, които „на този етап“ не могат да бъдат изведени от Обединеното кралство.

В периода между декември 2001 и октомври 2003 г. всички жалбоподатели са задържани съгласно Закона от 2001 г. – първоначално в затвора „Белмарш“ в Лондон. Двама от тях са освободени, тъй като решават да напуснат Обединеното кралство. Трима са преместени в охраняваната психиатрична болница „Бродмур“ след влошаване на психичното им здраве, в това число опит за самоубийство. Друг е освободен при условия, равностойни на домашен арест, поради сериозни проблеми с психичното му здраве.

Всеки от жалбоподателите обжалва пред Специалната комисия по имиграционни жалби (SIAC) удостоверяването им от държавния секретар, че са „заподозрени международни терористи“. Решението за удостоверяването е потвърдено от Специалната комисия на 30 юли 2002 г. Комисията установява обаче, че режимът на задържане нарушава Конвенцията, тъй като се прилага само за чужди граждани и следователно е дискриминационен.

Жалбоподателите оспорват и законността на обявената от правителството дерогация съгласно член 15. На 16 декември 2004 г. Камарата на лордовете приема, че съществува извънредна ситуация, застрашаваща съществуването на нацията, но че схемата за задържане не разглежда рационално заплахата за сигурността и следователно е несъразмерна. Камарата установява по-конкретно, че схемата за задържане неоправдано дискриминира чуждите граждани. Поради това излиза с декларация за несъвместимост със Закона за човешките права и отменя заповедта за дерогация.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите се оплакват, че задържането им за неопределено време е нарушило правата им по член 3 и че им е отказано ефективно средство за правна защита срещу това в нарушение на член 13. Освен това твърдят, че задържането им е дискриминационно, тъй като се прилага само за чуждестранни граждани в нарушение на член 5, § 1 и член 14. Считат също, че процедурата по обжалване на Специалната комисия по имиграционни жалби нарушава член 5, § 4. И на последно място твърдят, че горните нарушения са ги лишили от изпълняем иск за обезщетение в националните съдилища, с което са нарушени правата им по член 5, § 5.

Член 3 самостоятелно или във връзка с член 13

Съдът отбелязва, че безсрочното задържане на жалбоподателите е достатъчно сериозно, за да повлияе на психичното им здраве. Въпреки това жалбоподателите са били в състояние и са успели да оспорят законността на схемата за задържане съгласно механизма за обжалване на Специалната комисия. Освен това всеки жалбоподател е имал възможност да оспори индивидуално удостоверяването си и по силата на закона е било необходимо удостоверяването да бъде преразглеждано на всеки шест месеца. Поради това Съдът решава, че положението им не може да се сравни с неподлежаща на намаляване доживотна присъда, което би могло да породи несъответствие с член 3.

Нещо повече, жалбоподателите са разполагали с вътрешноправни средства за защита по административното и гражданското право, които не са се опитали да използват. Затова Съдът не може да разгледа оплакванията им относно условията на задържане, тъй като не е спазено изискването по член 35 за изчерпване на вътрешноправните средства за защита. Освен това няма нарушение на член 13.

Затова Съдът не констатира нарушение на член 3 самостоятелно или във връзка с член 13.

Член 5, § 1 и член 15

Съдът не установява нарушение при мароканския и френския жалбоподател, които са били задържани само за кратко, преди да изберат да напуснат Обединеното кралство. Що се отнася до останалите деветима жалбоподатели, Съдът посочва, че политиката на правителството да поддържа възможността за депортирането им в режим на „активно преразглеждане“ е недостатъчно категорична или определяща, за да е равностойна на „действие, предприето с оглед депортиране“. Затова задържането на жалбоподателите не попада в изключението от правото на свобода, предвидено в член 5, § 1, т. (f).

Вместо това Съдът посочва, че от условията на нотификацията за дерогация, както и от Част 4 от Закона от 2001 г. става ясно, че задържането е превантивно: жалбоподателите са удостоверени и задържани, защото са заподозрени, че са международни терористи и защото се счита, че пребиваването им в Обединеното кралство застрашава националната сигурност. Превантивното задържане без обвинение е несъвместимо с основното право на свобода съгласно член 5, § 1 при липса на валидна дерогация по член 15.

Затова Съдът продължава с разглеждане дали обявената от правителството дерогация е валидна. За целта Съдът поставя най-напред въпроса имало ли е „извънредна ситуация, застрашаваща съществуването на нацията“. За изясняване на този праг Съдът използва съществуващата съдебна практика, като отбелязва, че извънредното положение трябва да е „действително или неизбежно, ... да засяга цялата нация дотолкова, че продължаването на организирания живот на общността да е застрашено, а кризата или опасността трябва да са изключителни, поради което позволенията от Конвенцията нормални мерки или ограничения за поддържане на обществената безопасност, здраве и ред да са явно недостатъчни”.⁵²⁵

Когато преценява непосредствеността на заплахата, Съдът приема, че правителството се опасява от наличието на непосредствена възможност за нападение от страна на Ал Кайда, въпреки че такова не е извършено в Обединеното кралство към момента на дерогацията. Първо, изискването за непосредственост не може да се тълкува в толкова тесни рамки, че да изисква от държавите да изчакат бедствието да настъпи, за да предприемат адекватни мерки. На второ място, тъй като самата цел на член 15 е да защити населението от бъдещи рискове, Съдът заявява, че съществуването на заплахата трябва да се преценява главно по отношение на фактите, известни на правителството към момента на дерогацията, въпреки че Съдът може да вземе предвид и появилата се впоследствие информация. Като прилага тези принципи, Съдът отбелязва, че държавният секретар е привел пред националните съдилища доказателства, показващи съществуването на заплахата от сериозни терористични нападения срещу Обединеното кралство, освен класифицираните доказателства, приведени пред Специалната комисия. Всички национални съдии, с едно изключение, са изтъкнали, че доказателствата са достоверни.

Като разглежда времетраенето на заплахата, Съдът отбелязва, че според Комитета по правата на човека на ООН мерките за дерогация трябва да са от „изключителен и временен характер“. Съдебната практика на ЕСПЧ обаче никога преди не е изисквала изрично упоменаване на временния характер. Въпреки това Съдът изтъква, че продължителността на извънредното положение може да е свързана със съразмерността на реакцията и добавя, че вече е потвърдено, че извънредно положение може да продължи дълго, като се позовава на примери от дела досежно Северна Ирландия.

⁵²⁵ Дания, Норвегия, Швеция и Нидерландия срещу Гърция, №№ 3321/67, 3322/67, 3323/67 и 3344/67, доклад на Комисията от 5 ноември 1969 г.

При преценката на естеството на заплахата Съдът отхвърля особеното мнение на един национален съдия, че заплахата трябва да обхваща институциите на държавата. Съдът отбелязва, че и преди е приемал за извънредно положение ситуации, когато държавата не е била застрашена и освен това е взимал предвид много по-широк набор от фактори при оценката на този праг.

Освен това, макар Обединеното кралство да е единствената държава, страна по Конвенцията, обявила дерогация в отговор на опасността от Ал Кайда, Съдът прилага широка дискреция към правото на правителството, като пазител на безопасността на собствения си народ, да взима решения въз основа на известните му към момента факти. Затова Съдът, както и мнозинството в Камарата на лордовете, приема, че е имало извънредно положение.

След това Съдът преценява дали правителството се е освободило от изпълнението на задълженията си по член 5, § 1 само доколкото е „строго в пределите на изискванията на положението“, както е предвидено в член 15.

Първо, Съдът разглежда твърдението на правителството, че Камарата на лордовете не е придала достатъчна тежест на становищата на изпълнителната власт и на парламента. На националните власти е предоставена широка дискреция да определят естеството и обхвата на мерките по време на дерогация. Въпреки това Съдът трябва в крайна сметка да се произнесе дали мерките са „строго в пределите на изискванията“ на ситуацията. За целта Съдът трябва да е убеден, че мерките наистина са в отговор на извънредното положение, че са напълно оправдани от особените обстоятелства на извънредното положение и че са осигурени достатъчни гаранции срещу злоупотреба. Съдът подчертава обаче, че същата дискреция не е приложима на равнище държава, където въпросът за съразмерността се решава в крайна сметка от националните съдилища, особено когато правото на свобода се отнема за толкова дълъг период от време. Затова, като се има предвид внимателният подход на Камарата на лордовете към темата, Съдът отхвърля твърдението на правителството, че Камарата не е придала достатъчна тежест на становищата на изпълнителната власт и на парламента.

На второ място, Съдът отхвърля твърдението на правителството, че прегледът на законодателството от страна на Камарата на лордовете е бил твърде абстрактен, като отбелязва, че подходът съгласно член 15 задължително се фокусира върху общата ситуация в съответната държава. Затова Съдът подчертава, че и международните, и националните съдилища са длъжни да разгледат въпросните мерки по време на дерогация и да ги

преценят спрямо естеството на извънредната заплаха. Ако това доведе до констатации за несъразмерност и дискриминация, както в случая, не е необходимо да се отива по-далеч и да се разглеждат конкретните обстоятелства, касаещи всеки жалбоподател.

Трето, Съдът е съгласен с Камарата на лордовете, че схемата за задържане не е била имиграционна мярка, при която разграничението въз основа на националност би било легитимно, а е била по-скоро мярка, свързана с националната сигурност.

Четвърто, Съдът посочва, че правителството не е представило доказателства за твърдението си, че мюсюлмани с британско гражданство много по-вероятно биха реагирали негативно на задържане без обвинение, отколкото мюсюлмани с чуждо гражданство, основателно заподозрени във връзки с терористични организации.

Пето, Съдът не е убеден, че заплахата от чужди граждани е значително по-сериозна от тази от британски граждани, предвид факта, че на националните съдилища, в това число на Специалната комисия по имиграционни жалби, е била представена и неклассифицирана, и класифицирана информация, но те не са били убедени, че има такава разлика.

Поради това Съдът установява, че дерогацията е била несъразмерна, тъй като е допуснала неоснователна дискриминация между британски и чужди граждани. От това следва, че е имало нарушение на член 5, § 1 по отношение на останалите деветима жалбоподатели.

Член 5, § 4

Съдът обявява за недопустими жалбите на двамата жалбоподатели, избрали да напуснат Обединеното кралство. Останалите жалбоподатели претендират, че обжалвателната процедура на Специалната комисия е несправедлива, тъй като не са им били представени всички доказателства срещу тях.

Съдът потвърждава, че Специалната комисия най-добре може да гарантира, че не е имало неоснователно укриване на доказателствен материал от жалбоподателите, като отбелязва още, че необходимостта от поверителност е била оправдана от извънредното положение. Когато неклассифицираният доказателствен материал се състои само общи твърдения, процесуалните изисквания на член 5, § 4 не биха били изпълнени, защото жалбоподателите не могат да представят информация, за да оборят доводите срещу тях.

Съдът констатира съответно нарушение на член 5, § 4 спрямо четирима жалбоподатели, тъй като неклассифицираните твърдения са били от твърде общ характер, което ги е лишило от възможността успешно да оборят доказателствата срещу тях.

Член 5, § 5

Съдът констатира нарушение на член 5, § 5, тъй като горепосочените нарушения не са могли да дадат право на изпълняем иск за обезщетение в националните съдилища. Това се отнася за всички жалбоподатели, с изключение на двамата, избрали да напуснат Обединеното кралство.

Член 41

Относно неимуществените вреди Съдът присъжда на шестимата алжирски жалбоподатели съответно 3400 евро, 3900 евро, 3800 евро, 3400 евро, 2500 евро и 1700 евро; на жалбоподателя без гражданство и на този от Тунис по 3900 евро; а на йорданския жалбоподател – 2800 евро. Общо на всички жалбоподатели по делото са присъдени 60 000 евро за съдебни разноски.

Съдът посочва, че тези обезщетения са значително по-малки от присъжданите в предишни дела за незаконно задържане. Това е сторено с оглед на факта, че схемата за задържане е създадена за случаи на извънредно положение и в опит да се съвместят необходимостта от защита на населението на Обединеното кралство от тероризъм със задължението да не бъдат връщани жалбоподателите обратно в страни, където са изправени пред реален риск от малтретиране.

Въпреки че терористичната дейност в Турция е призната за извънредно положение, 14-дневното задържане на жалбоподателя в изолация (incommunicado) без достъп до съдия не е било строго в пределите на изискванията на извънредното положение и следователно представлява нарушение на член 5

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „АКСОУ СРЕЩУ ТУРЦИЯ“

(Жалба № 21987/93)

18 декември 1996 г.

1. Основните факти

В продължение на близо 11 години, предшестваци решението, в Турция е имало сериозни стълкновения между силите за сигурност и ПКК (Кюрдската работническа партия). Според правителството те са отнели живота на почти 8000 души. Към момента на постановяване на решението на Съда десет от единадесетте провинции в Югоизточна Турция са били управлявани в условия на извънредно положение още от 1987 г. През август 1990 г. правителството обявява дерогация съгласно член 15 от Конвенцията заради терористична дейност. Дерогацията е изменена четири месеца по-късно, за да е приложима само за член 5.

Страните оспорват фактите по делото. Жалбоподателят твърди, че през ноември 1992 г. е бил задържан под стража от двадесет полицаи, след като бил идентифициран като член на ПКК от друг задържан. Правителството твърди обаче, че жалбоподателят е бил задържан с още тринадесет души по подозрение в помагачество на терористи от ПКК.

Жалбоподателят твърди, че бил задържан с други двама в малка килия с едно легло и са му били осигурени две хранения дневно. Твърди, че по време на разпитите бил заплашван с изтезания, а след това с вързани отзад ръце е оставян два дни за ръцете си в способ за изтезание, известен като „палестинско бесене“, докато полицаите прикрепвали електроди към гениталиите му, пускали ток и го обливали с вода. Изтезанията продължили четири дни и жалбоподателят твърди, че от това е получил парализа на ръцете и дланите. Отказан му е незабавен лекарски преглед, а е прегледан няколко дни по-късно. В медицинското се посочва, че по жалбоподателя няма следи от насилие, макар жалбоподателят да твърди, че лекарят го е попитал от какво са раните по ръцете му.

Правителството твърди, че има съмнения относно малтретирането на жалбоподателя в ареста и че малко преди освобождаването му е бил изправен пред прокурора, подписал е изявление, че отрича връзка с ПКК и не се е оплакал, че е бил изтезаван. Жалбоподателят твърди, че му е било дадено изявление с невярно съдържание, което прокурорът настоявал да подпише, но той не могъл да подпише, тъй като ръцете му са били парализирани.

Жалбоподателят е освободен на 10 декември 1992 г. и пет дни по-късно е приет в болница, където му е поставена диагноза двустранна радиална парализа. Останал там до 31 декември 1992 г., като правителството твърди, че е напуснал, без да е официално изписан, като взел със себе си медицинското си досие.

Междувременно прокуратурата решава, че няма основания за образуване на наказателно производство срещу жалбоподателя. В националните съдилища няма образувано наказателно или гражданско производство досежно твърденията за малтретиране на жалбоподателя.

На 16 април 1994 г. жалбоподателят е застрелян и убит. Оттогава баща му заявява желанието си да заведе дело. Твърди се, че смъртта на сина му е пряко следствие от упорството му да подаде жалба по силата на Конвенцията, въпреки смъртните заплахи да я оттегли. Правителството твърди обаче, че смъртта му е вследствие от разчистване на сметки между фракции на ПКК, а за убийството е обвинен предполагаем член на ПКК.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят се оплаква, че е бил подложен на малтретиране в нарушение на член 3, а при задържането му е било нарушено правото му да бъде своевременно изправен пред съдия съгласно член 5. Оплаква се също, че му е бил отказан достъп до съд и ефективно средство за правна защита. И двете оплаквания са разгледани от Съда във връзка с член 13. Твърди се, че смъртта на жалбоподателя е нарушение на правото му да сезира Съда с индивидуална жалба съгласно член 25 (сега член 34). Делото е разгледано преди влизането в сила на Протокол № 11 през 1998 г., което означава, че Комисията е извършила установяване на фактите и е представила становището си, преди Съдът да разгледа делото.

Член 3

Комисията е стигнала до заключение, че жалбоподателят е бил подложен на мъчения. Съдът, след като решава да приеме фактическите констатации на Комисията, счита, че когато някой е задържан в добро здравословно състояние, а при освобождаването му се установят наранявания, държавата

е длъжна да предостави правдоподобно обяснение как са причинени. Липсата на такова обяснение повдига въпроси във връзка с член 3.

Съдът отново изтъква, че в член 3 е залегнала една от основните ценности на демократичното общество и затова освобождаване от изпълнението на задълженията по от него съгласно член 15 не е допустимо, дори в случай на извънредно положение.

Повторено е определението за изтезание като „умишлено нечовешко отношение, причиняващо много сериозни и жестоки страдания“. Комисията е приела, че жалбоподателят е бил подложен на „палестинско бесене“, което според Съда може да е било извършено само умишлено, тъй като за него са необходими подготовка и усилия. Освен това медицинските доказателства сочат, че това е довело до парализа на двете ръце, която е продължила дълго. Мъчението е било толкова тежко и жестоко по характер, че може да се определи единствено като изтезание. Следователно е имало нарушение на член 3.

Член 5

Съдът разглежда най-напред обявената от правителството дерогация на член 5. Той отново изтъква, че държавите имат отговорност да преценят дали животът на гражданите е застрашен от „извънредно положение“ и, ако е така, докъде е необходимо да се стигне в опитите то да бъде преодоляно. Затова държавите имат широка дискреция, контролирана от Съда, да преценяват дали мерките са надхвърлили „пределите на изискванията на положението“.

Приема се, че „извънредно положение“ е съществувало предвид мащаба и въздействието на терористичната дейност на ПКК в Югоизточна Турция. Затова Съдът продължава с анализа си дали мерките са били строго в пределите на изискванията на положението.

Жалбоподателят е бил държан под стража поне 14 дни, без да бъде изправен пред съдия съгласно турското законодателство, което позволява задържан във връзка с колективно престъпление по време на извънредно положение да остане под стража за срок до 30 дни. Приема се, че разследването на терористични престъпления създава особени проблеми на властите, но Съдът не може да приеме, че това е наложило жалбоподателят да бъде задържан 14 дни без съдебна намеса. Този срок е изключително дълъг, а жалбоподателят е бил уязвим и на произволна намеса в правото му на свобода, и на изтезания. Освен това правителството не е изтъкнало подробни причини защо борбата срещу тероризма в Югоизточна Турция е направила съдебната намеса практически невъзможна. На жалбоподателя не са пре-

доставени средства за защита. По-конкретно, отказът на достъп до адвокат, лекар, роднина или приятел и липсата на каквато и да е реална възможност да бъде изправен пред съд за проверка на законността на задържането му означават, че е бил оставен на милостта на онези, които са го държали под стража.

Предвид факта, че оспорената мярка не попада строго в пределите на изискванията на извънредното положение, Съдът намира за ненужно да се произнася дали дерогацията отговаря на формалните изисквания на член 15. Следователно е налице нарушение на член 5.

Член 13

Прокурорът е решил да не разследва естеството, степента и причината за нараняванията на жалбоподателя, въпреки факта, че са били ясно видими по време на срещата им, а според турското законодателство той е бил длъжен да разследва. Предвид този факт е разбираемо, че у жалбоподателя се е формирало убеждението, че не може да получи правна защита през вътрешноправните канали. Затова Съдът заключава, че съществуват особени обстоятелства, които освобождават жалбоподателя от задължението му да изчерпи вътрешноправните средства за защита.

Когато има твърдения за изтезания, „ефективно средство за защита“ означава, освен изплащане на обезщетение, ако е целесъобразно, задълбочено и ефективно разследване, което може да доведе до установяване и наказване на виновните.

Твърденията за изтезания в ареста много трудно се доказват, ако жалбоподателят е бил изолиран от външния свят без достъп до лекар, адвокат, близки или приятели, които да му осигурят подкрепа и да съберат доказателства. Нещо повече, в настоящия случай предвид нараняванията на жалбоподателя способността му да подаде жалба вероятно е била накърнена.

Прокурорът е пренебрегнал видимите доказателства, а не са приведени доказателства за предприети други действия. Съдът счита това поведение за равносилно на накърняване ефективността на другите правни средства за защита, които може да са съществували, и поради това приема, че на жалбоподателя е отказана ефективна правна защита относно твърдението му за изтезания. Следователно е бил нарушен член 13.

Член 25 (понастоящем член 34)

Посочена е отново важността на свободната комуникация с институциите в Страсбург без натиск от страна на властите. Няма обаче доказателства, които да сочат, че смъртта на жалбоподателя е свързана с жалбата му

или че държавни органи са отговорни за намеса под формата на заплахи или сплашване. Затова Съдът не установява нарушение на член 25.

Член 50 (понастоящем член 41)

Съдът осъжда Турция да заплати на бащата на жалбоподателя 4 283 450 000 турски лири обезщетение за имуществени и неимуществени вреди и 20 710 британски лири за разноски по делото.

Обявената от правителството дерогация във връзка с терористичната дейност в Северна Ирландия отговаря на изискванията на член 15, тъй като е била с ограничен обхват на действие, съществували са основни гаранции срещу злоупотреба с нея и е била строго в пределите на изискванията на положението

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „BRANNIGAN И McBRIDE СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО“

(Жалби №№ 14553/89 и 14554/89)
25 май 1993 г.

1. Основните факти

На 22 декември 1988 г. държавният секретар обявява извънредно положение заради терористичната дейност в Северна Ирландия, като заявява, че полицията трябва да може да задържа заподозрени за тероризъм без обвинение или съдебен процес за срок до 7 дни.

Двамата жалбоподатели са арестувани в домовете си съответно на 9 януари и 5 януари 1989 г. по силата на член 12 от Закона за превенция на тероризма (Временни разпоредби) от 1984 г. („Законът“), който позволява арест без заповед при основателни подозрения за съпричастност към терористична дейност. Първият жалбоподател е бил задържан 6 дни, 14 часа и 30 минути, а вторият – 4 дни, 6 часа и 25 минути. През цялото време и на двамата жалбоподатели е бил отказан достъп до всякакви писмени материали, радио и телевизия и им е било забранено да се сдружават с други затворници. И двамата са били подложени на многобройни разпити, съответно 43 и 22 пъти, и са били посетени от лекар, съответно 17 и 8 пъти. На първия жалбоподател е бил отказан достъп до адвокат през първите 48 часа от задържането му.

Вторият жалбоподател е застрелян на 4 февруари 1992 г. от полицаи при акция срещу централата на Шин Фейн в Белфаст.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите се оплакват, че при задържането им е било нарушено правото им своевременно да бъдат изправени пред съдия съгласно член 5, § 3 и 5. Оплакват се също, че не са разполагали с ефективно средство за правна защита, както се изисква от член 13, и че обявената от Обединеното кралство дерогация съгласно член 15 е била невалидна.

Член 5

Съдът отново изтъква, че държавите имат отговорност да преценят дали животът на гражданите е застрашен от „извънредно положение“ и, ако е така, докде е необходимо да се стигне в опитите то да бъде преодоляно. Затова държавите имат широка дискреция, контролирана от Съда, да определят дали мерките са надхвърлили „пределите на изискванията на положението“. Счита се, че предвид мащаба и последиците от терористичното насилие в Северна Ирландия към съответния момент безсъмнено е съществувало извънредно положение.

Отбелязва се, че след 1974 г. правомощията за арест и продължително задържане са били считани от правителството за необходими за справяне с терористичната заплаха. По аналогия с подобно дело,⁵²⁶ в което Съдът е постановил, че правителството е нарушило задълженията си по член 5, Съдът отбелязва, че правителството е могло или да въведе съдебен контрол върху задържането в съответствие със закона, или да депозира нотификация за дерогация. Правителството е преценило, че първото е невъзможно заради трудностите при разследването и наказателното преследване на свързаните с тероризъм престъпления, поради което дерогацията е станала неизбежна. Затова дерогацията очевидно наистина е била в отговор на продължителната извънредна ситуация.

Отново се изтъква, че ролята на Съда не е да замени със свое виждане становището на правителството кои мерки са били най-подходящи в съответния момент. Тъй като съдебната система в Северна Ирландия е малка и уязвима на терористични нападения, правителството счита независимостта ѝ за особено важна. В доклади относно Закона за превенция на тероризма се отбелязва, че трудностите при разследването и наказателното преследване на терористичните престъпления са породили необходимостта от задържане за продължителен срок, което да не подлежи на съдебен контрол. Правителството твърди, че е от съществено значение да се предотврати разкриването на заподозрения и защитата му на информацията, въз основа на която са взети решенията за продължително задържане. Независимостта на съдебната власт също би била нарушена, ако съдите участват в удължаването на срока на задържане. Отбелязва се също, че член 5 изисква процедурата да има съдебен характер, въпреки че не е задължително процесът да бъде идентичен във всеки случай, в който се изисква намесата на съда.

⁵²⁶ Brogan и други срещу Обединеното кралство, решение от 19 ноември 1988 г., жалби №№ 11209/84, 11234/84, 11266/84, 11386/85.

Съдът заявява, че е имало достатъчно гаранции срещу злоупотреба с правомощието за задържане. На първо място е било налично средството за правна защита *habeas corpus* за проверка на законността на първоначалния арест и задържане под стража. Не се оспорва, че това средство за правна защита е било на разположение на жалбоподателите, ако са искали да го използват. На второ място, задържаните са имали абсолютно и упражнимо по закон право да се консултират с адвокат след 48 часа от момента на задържането им. Съществувала е възможност решението за забавяне на достъпа до адвокат да бъде подложено на съдебен контрол, а доказателствената тежест за привеждане на разумни основания за това е била на властите. Не се оспорва също, че задържаните са имали право да информират роднина или приятел за задържането си и да имат достъп до лекар. Отбелязва се също, че Законът за превенция на тероризма е бил подложен на редовен независим контрол и до 1989 г. действието му е било редовно подновявано.

Съдът заключава, че правителството не е превишило дискрецията си с решението си, че дерогацията е била строго в пределите на изискванията на извънредното положение.

Нотификацията за дерогация от правителството до Съвета на Европа съгласно член 15 на 23 декември 1988 г., след обявяването на извънредно положение, се счита за формална по характер, послужила е като публично оповестяване на правителствените намерения и е в съответствие с представата за официално обявление. Затова се определя като неоснователен аргументът на жалбоподателите, че дерогацията не е била „официално обявена“ по смисъла на член 4 от Международния пакт за граждански и политически права на ООН от 1966 г.

В заключение е установено, че обявената от Обединеното кралство дерогация отговаря на изискванията на член 15 и поради това жалбоподателите нямат основание да се оплакват, че правата им по член 5 са били нарушени.

Член 13

Посочва се отново, че жалбоподателите са могли да оспорят законосъобразността на задържането си посредством правното средство за защита пред съдебен орган *habeas corpus*, за което Съдът вече е постановил, че отговаря на изискванията на член 5, § 4. Тъй като изискванията на член 13 са по-малко стриктни от тези на член 5, § 4, се смята, че разпоредбите му не са били нарушени.

Жалбата досежно намаляването на заплатите и пенсиите на държавните служители в отговор на финансовата криза в Гърция е обявена за недопустима, доколкото това е било в интерес на обществото и не е причинило затруднения с препитанието, несъвместими с член 1 от Протокол № 1

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „KOUFAKI И ADEDY СРЕЩУ ГЪРЦИЯ“

(Жалби №№ 57665/12 и 57657/12)

7 май 2013 г.

1. Основните факти

За да се справи с финансовата криза през 2010 г., правителството на Гърция въвежда мерки за строги икономии, включващи намаляване на възнагражденията, надбавките, премиите и пенсиите на държавните служители с цел намаляване на публичните разходи.

Жалбоподателката работи в службата на омбудсмана на Гърция. Вторият жалбоподател е Конфедерацията на професионалните съюзи на държавните служители – профсъюзна организация, представляваща служители от публичния сектор.

През юли 2010 г. двамата жалбоподатели се обръщат към Върховния административен съд с искане за съдебен контрол – жалбоподателката заради намаляването на заплатата ѝ, а жалбоподателят заради последиците от мерките за строги икономии за членовете на профсъюза. На 20 февруари 2012 г. Върховният административен съд отхвърля исканията.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите се оплакват, че намалението на заплатите и пенсиите е равносилно на лишаване от притежанията им, право защитено от член 1 от Протокол № 1.

Член 1 от Протокол № 1

Съдът счита, че наложените ограничения не следва да се разглеждат като „лишаване от притежания“, както твърдят жалбоподателите, а по-скоро като намеса в упражняването на правото на мирно ползване на притежания, предвидено в националното законодателство.

Посочва се отново, че държавите се ползват с доста широка дискреция при уреждане на социалната си политика. Член 1 от Протокол № 1 изисква всяка намеса на обществен орган в мирното ползване на притежанията да

е законна, да преследва легитимна цел „в обществен интерес“ и да е разумно съразмерна на търсената цел.

Развита е обширна дефиниция на понятието „обществен интерес“ и Съдът подчертава, че би уважил преценката на правителството какво представлява този интерес, освен ако няма явна липса на разумно основание. Правителството е обосновало оспорваните мерки с безпрецедентната национална криза и те са част от по-общата програма за икономии, насочена към подобряване на финансовите перспективи на Гърция. Следователно тази цел е в общ национален интерес и съвпада с интересите на членовете на еврозоната, които са длъжни да спазват бюджетна дисциплина. Затова Съдът няма основание да се съмнява, че мерките са в обществен интерес.

Два последователно приети закона са приложени недиференцирано спрямо всички държавни служители. Те предвиждат 20-процентно намаляване на заплатите и пенсиите, както и на други надбавки и осигуровки. Въведените с втория закон мерки се оказали необходими, тъй като приложените с първия закон били недостатъчни за облекчаване на тежкото икономическо положение на държавата.

Съдът придава особена тежест на мотивите на Върховния административен съд, който в решението си от 20 февруари 2012 г. е отхвърлил няколко твърдения, че мерките нарушават принципа на пропорционалност. По-конкретно ВАС е счел, че фактът, че намаляването на заплатите и пенсиите не е просто временно, е оправдан, тъй като целта на правителството е била не само да овладее непосредствената бюджетна криза, но и да консолидира финансите на държавата в дългосрочен план. В допълнение ВАС е посочил още, че ищците в гледаното от него дело не твърдят конкретно, че положението им се е влошило дотолкова, че да има риск да изпаднат под екзистенц-минимума.

Що се отнася до жалбоподателката, Съдът смята, че намалението на месечната ѝ заплата от € 2435,83 на € 1885,79 не представлява риск тя да бъде подложена на затруднения с препитанието, несъвместими с член 1 от Протокол № 1. Предвид тежката икономическа обстановка, намесата не може да се определи като налагане на прекомерна тежест върху жалбоподателката.

По отношение на втория жалбоподател, отнемането на част от пенсионните плащания е било компенсирано за получаващите по-малко от € 2500 на месец чрез въвеждане на премия от € 800 годишно. Въведена е била и годишна премия от € 1000 за защита на хората с най-ниски доходи. Средствата за това са дошли от намаляване на надбавките, получавани преди от хората с по-високи доходи. Що се отнася до алтернативни решения, евентуалното им съществуване не е счетено за основание оспорвано-

то законодателство да бъде определено като неоправдано. Доколкото националните власти не са превишили границите на дискрецията си, Съдът отново подчертава, че ролята му не е да се произнеса дали правителството е избрало най-добрите средства за справяне с проблема, или е могло да използва властта си по различен начин.

Воден от това, Съдът обявява жалбите за недопустими.

Заплахата от терористична дейност е представлявала извънредно положение, застрашаващо съществуването на нацията, на което не е било възможно да се противодейства с обичайното законодателство и това оправдава дерогацията на Европейската конвенция за правата на човека съгласно член 15

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „LAWLESS СРЕЩУ ИРЛАНДИЯ (№ 3)“

(Жалба № 332/57)

1 юли 1961 г.

1. Основните факти

През 1939 г. Ирландската републиканска армия (ИРА) стартира своята „кампания за саботаж“. В отговор ирландското правителство легализира задържането под стража без обвинение или съдебен процес по силата на Закона за престъпленията срещу държавата (допълнение) от 1940 г. („Закона“). През 1956 и 1957 г. избухва нова вълна на насилие от активистите на ИРА, а правителството обявява на 5 юли 1957 г. извънредно положение, с което правомощията за задържане под стража по силата на Закона влизат в сила.

Жалбоподателят е ирландски гражданин, който е арестуван на 11 юли 1957 г. за членство в обявената за незаконна организация ИРА. Задържан е без обвинение и съдебен процес, но му е предложено да бъде освободен в замяна на ангажимент да спазва законите и да се въздържа от дейности в нарушение на „Закона“, което той отказва. В крайна сметка след пет месеца е освободен, след като поема устен ангажимент в подобен смисъл.

Междувременно Висшият съд на Ирландия отхвърля молбата му за издаване на съдебна заповед за изправяне пред съдия, което е потвърдено от Върховния съд на Ирландия на 6 ноември 1957 г.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят се оплаква, че с арестуването му без обвинение или съдебен процес правителството е нарушило правата му на свобода и справедлив съдебен процес съгласно член 5 и член 6. Съдът приема, че задържането на жалбоподателя е нарушило правата му по член 5 и пристъпва към разглеждане дали задържането е оправдано съгласно член 15.

Член 15

Съдът посочва, че на „извънредното положение, заплашващо съществуването на нацията“ следва да се даде обичайното определение „изключи-

телна ситуация на криза или извънредно положение, която засяга цялото население и представлява заплаха за организирания живот на общността, от която се състои държавата”.

Съдът стига до заключението, че ситуацията отговаря на определението, защото ИРА е действаща, тайна и неконституционна организация, която използва насилие за постигане на целите си, действа извън държавата и така застрашава отношенията между Ирландия и съседните държави. Освен това в периода 1956 – 1957 г. терористичната дейност на ИРА бележи постоянно и тревожно нарастване. Въпреки че в миналото правителството е успявало да запазва мира, прилагайки обичайното законодателство, изтъква се фактът, че терористичните атентати на 3 и 4 юли 1957 г. са увеличили нивото на непосредствената заплаха.

По-нататък се заключава, че задържането под стража без съдебен процес попада строго в пределите на изискванията на положението поради военния, таен и терористичен характер на ИРА. Изтъква се фактът, че обикновените закони и специалните военни съдилища са се оказали недостатъчни за възстановяване на мира и реда, а събирането на необходимите доказателства, за да бъдат осъдени членовете ѝ, е особено трудно, най-вече защото организацията действа основно в Северна Ирландия. Налице са специални гаранции, които да предотвратят злоупотреба със Закона. Те включват постоянен надзор от Парламента, Комисията по задържане, която разглежда молбите за освобождаване от задържаните по Закона лица, и механизъм за освобождаване на задържаните срещу ангажимент за спазване на законите като цяло и по-специално на Закона.

Съдът отбелязва, че не са му известни факти, които да сочат, че дерогацията е в противоречие с други задължения по международното право.

Освен това Съдът заявява, че изискванията за уведомяване съгласно член 15 обикновено трябва да бъдат изпълнени незабавно чрез писмено съобщение до генералния секретар на Съвета на Европа, с приложени копия от правните текстове, съгласно които са предприети извънредните мерки, включително с обяснение за предназначението им. Потвърдено е, че действията на правителството са достатъчни: писмо, изпратено на 20 юли 1957 г., с приложени копия на Закона, Прокламацията от 5 юли и обяснение, че мерките се вземат с цел опазване на обществения ред и сигурност. Сроктът за уведомяване от дванадесет дни след влизането в сила на мерките за дерогация е спазен. Подчертава се, че няма конкретно изискване съгласно член 15, че държавата трябва да оповести публично известието за дерогация, отправено до генералния секретар.

Незаконното задържане на журналист под стража в досъдебното производство не е било строго в пределите на изискванията на извънредното положение след военен преврат и е нарушило член 5, член 6 и член 10, а Съдът разпорежда освобождаването на жалбоподателя съгласно член 46

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „ŞAHİN ALPAY СРЕЩУ ТУРЦИЯ“

(Жалба № 16538/17)

20 март 2018 г.

1. Основните факти

На 20 юли 2016 г. правителството на Турция обявява извънредно положение след опит за военен преврат, довел до смъртта на близо 300 души. То обвинява за предводител на опита за преврат пребиваващ в САЩ турски гражданин, считан за лидер на „Терористична организация на гюленистите – паралелна държавна структура“ (ФЕТО/ПДС). На следващия ден правителството изпраща нотификация до Съвета за Европа за дерогация съгласно член 15 от Конвенцията.

Жалбоподателят е турски гражданин и журналист, работещ за всекидневник „Заман“, който е закрит със Законодателно постановление № 688, прието на 27 юли 2016 г. във връзка с обявеното извънредно положение. Бил е и лектор по политическа история на Турция и сравнителна политика в университет в Истанбул. В продължение на години преди опита за преврат жалбоподателят е бил известен с критичните си възгледи за политиката на управляващото правителство.

На 27 юли 2016 г. е арестуван в дома си и откаран в полицията по подозрение, че е член на терористичната организация ФЕТО/ПДС. Задържан в предварителен арест с мотива, че статиите му са популяризирали ФЕТО/ПДС, а молбите му за освобождаване са отхвърлени. През септември 2016 г. подава индивидуална жалба до Конституционния съд.

През април 2017 г. прокуратурата на Истанбул внася обвинителен акт срещу няколко лица, сред които и жалбоподателят, заподозрени, че са част от медийното крило на ФЕТО/ПДС. Обвинени са съгласно Наказателния кодекс на Турция в опит за насилствена промяна на конституционния ред, сваляне със сила и насилие на Великото народно събрание на Турция и на правителството и за извършване на престъпления от името на терористична организация, без да са нейни членове.

На 11 януари 2018 г. Конституционният съд постановява, че е налице нарушение на правото на свобода и сигурност, правото на свобода на изразяването на мнения и свободата на пресата. Въпреки това Специализираният наказателен съд на Истанбул отхвърля молбата на жалбоподателя за освобождаване.

Към момента на постановяване на настоящото решение жалбоподателят все още се намира в ареста с висящо наказателно производство срещу него.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят се оплаква съгласно член 5, § 1 и член 5, § 3, че първоначалното му задържане под стража и продължаването на задържането му са произволни, тъй като няма доказателства, които да обосноват подозрение, че е извършил престъпление. Оплаква се още, че Конституционният съд не е спазил изискването за „бързина“ и че не е имал достъп до ефективно средство за правна защита съгласно член 5, § 4 и член 5, § 5. Оплаква се също, съгласно член 10 и член 18, от нарушаване на правото му на свобода на изразяване на мнение и твърди, че е задържан за изразяване на критични мнения за властите.

Член 5, § 1

Съдът потвърждава, че гарантираните от член 5 права са от първостепенно значение в демократичното общество и че някой може да бъде задържан съгласно член 5, § 1, т. (с) единствено в контекста на наказателно производство с цел да се осигури явяването му пред компетентния съгласно закона орган по „обосновано“ подозрение за извършено престъпление. Този праг предполага съществуването на информация, която би убедила обективен наблюдател, че засегнатото лице може да е извършило престъплението, въпреки че това ще зависи от всички обстоятелства по делото. Отново се посочва, че Съдът обикновено не замества оценката на фактите на националните съдилища със собствената си оценка.

В решението си от 11 януари 2018 г. Конституционният съд е постановил, че жалбоподателят е бил настанен и държан в следствен арест в нарушение на член 19, § 3 от Конституцията и е посочил, че властите не са могли да докажат фактическо основание, което би могло да сочи, че е действал в съответствие с целите на ФЕТО/ПДС. Въз основа на предявените от прокуратурата доказателства Конституционният съд е постановил, че няма сериозни индикации жалбоподателят да е извършил престъпленията, в които е обвинен. Относно приложението на член 15 от турската конституция (предвиждащ суспендиране на упражняването на основните права и свобода

ди в случай на извънредно положение) Конституционният съд е заключил, че правото на свобода и сигурност би се обезсмислило, ако се приеме, че хора могат да бъдат държани в следствен арест, без да има сериозни доказателства, че са извършили престъпление. Затова според Конституционния съд лишаването от свобода на жалбоподателя е несъразмерно и не е строго в пределите на изискванията на положението. Съдът потвърждава тази констатация, като ограничава контрола си до решение дали националните органи са отсъдили достатъчно по размер обезщетение за нарушението.

Въпреки че Конституционният съд е установил нарушение на Конституцията, 13-и и 14-и специализиран наказателен съд на Истанбул отказват да освободят жалбоподателя и определят решението на Конституционния съд като несъответстващо на закона и равносилно на узурпиране на властта. Съдът не приема доводите на 13-и и 14-и специализиран наказателен съд на Истанбул, че Конституционният съд не е компетентен да оценява доказателствата по делото. Приемането на доводите на 13-и специализиран наказателен съд би означавало да се твърди, че Конституционният съд е могъл да разгледа жалбата на жалбоподателя, без да взема предвид съществуването на предявените срещу него доказателства. Освен това, като се има предвид обвързващият характер на решенията на Конституционния съд съгласно Конституцията, Съдът установява, че няма основание за съмнения, че съдебните решения, с които Конституционният съд е констатирал нарушение, ще бъдат ефективно изпълнени.

Съдът отбелязва още, че преди решението на Конституционния съд правителството изрично е настоявало ЕСПЧ да отхвърли жалбата на жалбоподателя поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, тъй като индивидуалната му жалба до Конституционния съд била висяща. Настояването е подкрепено от становището на правителството, че индивидуална жалба до Конституционния съд е ефективно средство за правна защита по смисъла на член 5 от Конвенцията. Съдът счита, че това може да се тълкува единствено в смисъл, че съгласно турското право, ако Конституционният съд е постановил, че задържането на жалбоподателя под стража в досъдебното производство е било в нарушение на Конституцията, последващите решения на съответните съдилища би трябвало задължително да доведат до освобождаването му, освен ако не са представени нови основания и доказателства, оправдаващи продължаването на задържането му. Следователно, като отхвърля молбата за освобождаване, 13-и специализиран наказателен съд на Истанбул се е отклонил от подхода, изтъкнат от правителството пред Съда.

Съдът отбелязва, че мотивите на 13–и специализиран наказателен съд на Истанбул за отхвърляне на молбата на жалбоподателя за освобождаване след „окончателното“ и „обвързващо“ решение, постановено от върховния конституционен съдебен орган, не могат да се считат за отговарящи на изискванията на член 5, § 1 от Конвенцията. Друг съд да поставя под въпрос правомощията на конституционен съд да постановява окончателни и обвързващи решения по индивидуални жалби, противоречи на основните принципи за върховенство на закона и предвидимост на правото. Съдът потвърждава, че тези принципи са основополагащи за гаранциите срещу произвол. Съдът отбелязва също, че преписката по делото не разкрива нови основания или доказателства, сочещи промяна в основанията за задържане след решението на Конституционния съд. Съответно продължаващото задържане на жалбоподателя под стража в досъдебното производство не може да се определи като „законно“ и „в съответствие с реда, предвиден от закона“, както се изисква от Конвенцията.

Съдът продължава с разглеждане на дерогацията и приема, че нотификацията отговаря на формалните изисквания, посочени в член 15 от Конвенцията. Съдът отбелязва, че Конституционният съд, след като е разгледал от конституционна гледна точка фактите, довели до обявяване на извънредно положение, е заключил, че опитът за военен преврат представлява сериозна заплаха за живота и съществуването на нацията. В светлината на констатациите на Конституционния съд и на всички други представени му материали, Съдът също счита, че опитът за военен преврат е разкрил съществуването на „извънредно положение“ по смисъла на Конвенцията.

Що се отнася до това, дали предприетите в случая мерки са били строго в пределите на изискванията на извънредното положение, като взема предвид член 15 и дерогацията, Съдът споделя становището на Конституционния съд, че мярка, водеща до досъдебно задържане под стража, която не е „законна“, не е наложена „в съответствие с реда, предвиден от закона“ и липсва основателно подозрение, не може да се счита за стриктно съответстваща на изискванията на извънредното положение.

Затова Съдът приема, че има нарушение на член 5, § 1 и подчертава, че продължаващото досъдебно задържане на жалбоподателя и след решението на Конституционния съд в резултат от решенията на 13–и специализиран наказателен съд на Истанбул поражда сериозни съмнения относно ефективността на индивидуалната жалба до Конституционния съд като средство за правна защита по дела за задържане под стража. Въпреки това ситуацията е такава, че Съдът не се отклонява от предишната си констатация, че правото на индивидуална жалба до Конституционния съд представлява ефективно

средство за правна защита по отношение на жалбите на лишени от свобода съгласно член 19 от Конституцията. Независимо от това Съдът си запазва правото да разгледа ефективността на системата за индивидуални жалби по член 5 от Конвенцията до Конституционния съд, особено с оглед на последващите развития в съдебната практика на първоинстанционните съдилища, по-специално на специализираните наказателни съдилища, що се отнася до тежестта на решенията на Конституционния съд. В това отношение задача на правителството е да докаже, че това средство за правна защита е ефективно както на теория, така и на практика.

С оглед на гореизложеното Съдът смята за ненужно да разглежда тази жалба съгласно член 5, § 3.

Член 5, § 4

Отново се изтъква, че прагът, изискуем за произнасяне „в кратък срок“, трябва да се определя в светлината на обстоятелствата, в това число сложността на производството, поведението на националните власти и на жалбоподателя и значимостта на интереса му. Освен това, когато първоначалната заповед за задържане под стража или последващите заповеди за продължаване на задържането са били издадени от съд, гарантирал справедливо съдопроизводство, и когато вътрешното право предвижда система за обжалване, Съдът е бил склонен да толерира по-дълги периоди за съдебен преглед и контрол.

Съдът счита, че срокът от 16 месеца и 3 дни, преди Конституционният съд да разгледа жалбата, обикновено не би бил определен като „кратък“. Настоящият казус обаче е сложен и е един от първите, които повдигат нови и сложни въпроси относно правото на свобода и сигурност в извънредно положение. Освен това Конституционният съд по онова време е бил натоварен с изключително голям брой дела. Затова Съдът приема, че няма нарушение на член 5, § 4.

Съдът обаче отбелязва отново, че Конституционният съд не е имал картбланш, когато е разглеждал подобни жалби, а Съдът запазва надзорната си компетентност.

Член 5, § 5

Съдът единодушно обявява това оплакване за недопустимо като явно необосновано, що се отнася до член 5, § 1 от Конвенцията, и за материално несъвместимо (*ratione materiae*), що се отнася до член 5, § 4.

Член 10

Съдът счита, в светлината на решението на Конституционния съд, че задържането на жалбоподателя под стража в досъдебното производство представлява „намеса“ в правото му на свобода на изразяването на мнение.

Задържането е имало безспорно правно основание в съответните разпоредби на Наказателния кодекс и Наказателно-процесуалния кодекс и е преследвало законните цели за предотвратяване на безредици и престъпни действия. Съдът обаче не вижда причина за различно заключение от това на Конституционния съд, който е постановил, че първоначалното и продължаващото задържане на жалбоподателя под стража в досъдебното производство вследствие от изразяването на мненията му е представлявало сурова мярка, която не може да се счита за необходима и съразмерна намеса в демократично общество за целите на член 26 и член 28 от Конституцията. Като констатира, че съдиите от първа инстанция не са доказали, че лишаването на жалбоподателя от свобода отговаря на належаща обществена необходимост, Конституционният съд приема, че доколкото задържането му не се основава на конкретни доказателства освен журналистическите му публикации, то може да има парализиращ ефект върху свободата на изразяването на мнение и свободата на печата.

Съдът отбелязва, че опитът за преврат и други терористични актове очевидно представляват сериозна заплаха за демокрацията в Турция. Счита обаче, че една от основните характеристики на демокрацията е възможността за разрешаване на проблемите чрез публичен дебат. Затова съществуването на „извънредно положение“ не трябва да служи като претекст за ограничаване на тази свобода, която е в основата на демократичното общество. Смята се, че дори в извънредно положение държавите следва да осигурят защитата на демократичния ред, като гарантират неговите ценности – плюрилизъм, толерантност и широта на възгледите.

В този контекст Съдът смята, че критиките към правителството и публикуването на информация, определяна от лидерите на дадена държава като застрашаваща националните интереси, не трябва да водят до обвинения в особено тежки престъпления като принадлежност или помагачество на терористична организация, опит за сваляне на правителството или конституционния ред, или разпространение на терористична пропаганда. Освен това, дори когато се повдигат такива сериозни обвинения, задържането под стража в досъдебното производство следва да се използва като изключителна крайна мярка, когато всички други мерки са се оказали неефективни, за да се гарантира правилно провеждане на съдебното производство. Ако

случаят не е такъв, тълкуването на националните съдилища не може да се счита за приемливо.

Относно обявената от Турция дерогация, при липса на сериозни причини да се отклони от оценката си за приложението на член 15 по отношение на член 5, § 1 от Конвенцията, Съдът приема, че заключенията му са валидни и в контекста на анализа му във връзка с член 10.

Член 18

Като взема предвид всички заключения, до които е достигнал досежно член 5, § 1 и член 10 от Конвенцията, Съдът не намира за необходимо да разглежда отделно това оплакване.

Член 46

Съдът установява, че всяко продължаване на задържането на жалбоподателя под стража в досъдебното производство би означавало продължаване на нарушението на член 5, § 1 и нарушение на задълженията на държавите да изпълняват решенията на Съда в съответствие с член 46 от Конвенцията. Съдът приема съответно, че правителството е длъжно да осигури възможно най-скоро прекратяване на задържането на жалбоподателя под стража в досъдебното производство.

Член 41

Съдът постановява Турция да заплати на жалбоподателя € 21 500 за неимуществени вреди.

II. ПОЗИТИВНИ ЗАДЪЛЖЕНИЯ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ЖИВОТА И ЗДРАВЕТО, В ТОВА ЧИСЛО В МЕСТАТА ЗА ЗАДЪРЖАНЕ

Позитивни задължения на държавата да гарантира правото на живот и собственост във връзка с екологични бедствия

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „BUDAYEVA И ДРУГИ СРЕЩУ РУСИЯ“

(Жалби №№ 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 и 15343/02)
20 март 2008 г.

1. Основните факти

Шестимата жалбоподатели са руски граждани, родени между 1953 и 1961 г. Живеят в град Тирнауз, разположен в планинската област на Република Кабардино-Балкария в Русия. От 1937 г. насам всяка година в областта се регистрират кални свлачища, особено през лятото.

На 18 юли 2000 г. поток от кал и отломки се стоварил върху град Тирнауз и залял част от жилищния район. Според жалбоподателите те не са били предизвестени и едва успели да избягат. Една от жалбоподателките, Фатима Атмурзаева, и дъщеря ѝ били застигнати от калта и отломките, докато се опитвали да избягат, и пострадали. Претърпели тежки фрикционни изгаряния. След като свлачището заляло града, по високоговорители била обявена тревога, но жалбоподателите твърдят, че на мястото на бедствието нямало спасителни екипи или друга хуманитарна помощ.

Сутринта на 19 юли 2000 г. нивото на калта спаднало и, понеже нямало бариери, полиция или аварийни екипи, които да ги спрат, някои жители, сред които жалбоподателката Халимат Будаева и семейството ѝ, се върнали в домовете си. Нямали представа, че имало заповед за евакуация. По-късно същия ден градът бил зaleyт от второ, по-мощно кално свлачище. Г-жа Будаева и най-големият ѝ син успели да избягат. По-малкият ѝ син бил спасен, но получил сериозни мозъчни и гръбначни травми. Съпругът ѝ, Владимир Будаев, останал да помогне на родителите на съпругата си, но загинал, когато жилищният блок, в който живеел със семейството си, се срутил.

Впоследствие градът бил заливан от поредица кални свлачища в периода до 25 юли 2000 г. Официално било съобщено за 8 жертви, въпреки че жалбоподателите твърдят, че още 19 души са изчезнали. Всички жал-

боподатели твърдят, че домовете и вещите им са унищожени и че след бедствието условията за живот и здравето им са се влошили.

Според правителството не е било възможно да се предскаже или спре изключителната сила на калните свлачища. След първата вълна на 18 юли 2000 г. властите разпоредили спешна евакуация на град Тирнауз. Полицията и местни длъжностни лица обикаляли домовете на хората, а оборудвани с високоговорители полицейски автомобили обикаляли града и приканвали хората да се евакуират. Жителите, които се върнали по домовете си, нарушили заповедта за евакуация. Взети били всички необходими мерки за спасяване на жертвите, за устройване на жителите с нови жилища и за доставка на храна и вещи от първа необходимост.

На 3 август 2000 г. прокуратурата на окръг Елбрус решила да не образува досъдебно производство и да не провежда разследване на бедствието, нито на смъртта на г-н Будаев, за която било установено, че е настъпила вследствие на злополука.

На 12 август 2000 г. по решение на правителството на Република Кабардино-Балкария на всички жалбоподатели били предоставени безплатно нови жилища и спешна помощ под формата на еднократна сума (в размер на 13 200 рубли, равняващи се тогава на € 530).

По-късно жалбоподателите завели граждански иски за обезщетение. Исковете им били отхвърлени с мотива, че властите били предприели всички разумни мерки, за да ограничат риска от кални свлачища.

Жалбоподателите не са съгласни с тези заключения. Обвиняват властите в три основни недостатъка във функционирането на системата за защита от природни бедствия в град Тирнауз. На първо място твърдят, че властите не са поддържали противосвлачищните инженерни съоръжения, по-специално не са ремонтирали противокалния язовир, повреден през 1999 г. На второ място се оплакват от липсата на публично предупреждение и накрая, че не е проведено разследване на ефективността на действията на властите преди и по време на калното свлачище.

В подкрепа на обвиненията жалбоподателите представят статии от вестници, свидетелски показания, официални писма и документи, които доказват, че в бюджета на областта не са отпуснати средства за необходимите ремонтни дейности след калното свлачище през 1999 г. и че властите са получили поредица от предупреждения за предстоящо бедствие от Института за планините – държавната агенция, отговорна за наблюдение на метеорологичните опасности в районите на голяма надморска височина. В предупрежденията си Институтът препоръчва да се отстрани повредата

на противокалния язовир и да се създадат наблюдателни пунктове, за да се улесни евакуацията на населението при необходимост.

2. Решението на Съда

Като се позовават на разпоредбите на член 2 (право на живот), член 8 (право на зачитане на личния и семейния живот), член 13 (право на ефективни правни средства за защита) и член 1 от Протокол № 1 (защита на собствеността), жалбоподателите твърдят, че в резултат от провала на руските власти да ограничат последствията от калните свлачища от 18 до 25 юли 2000 г., властите са изложили живота им на риск и са отговорни за смъртта на г-н Будаев и разрушаването на домовете им. Оплакват се и съгласно член 2, че властите не са провели съдебно разследване на бедствието.

Член 2

Съдът отбелязва, че през 1999 г. властите са получили редица предупреждения, които е трябвало да ги осведомят за нарастващия риск от мащабни кални свлачища. При тези обстоятелства властите е трябвало да предприемат важни практически мерки за осигуряване безопасността на местното население, например да предупредят обществеността и да извършат предварителна подготовка за спешна евакуация.

Въпреки това жалбоподателите неколкократно заявяват, а правителството потвърждава, че жителите не са били предупредени, преди калното свлачище да залее града на 18 юли 2000 г. Освен това, въпреки постоянните настоявания на Института за планините, в планините не са били създадени временни наблюдателни пунктове, поради което властите не са разполагали със средства да преценят кога, с каква сила и колко дълго ще продължи калното свлачище. И накрая, правителството не е представило на Съда информация за други решения, които са били предвидени за осигуряване безопасността на местното население, като регулаторна рамка, политики за устройство на територията или специфични мерки за безопасност. Правните му доводи и представените документи се отнасят изключително до противокалния язовир и колектора, които, както е установено, не са били адекватно поддържани.

Недостатъчната поддръжка на противосвлачищната инфраструктура и неспособността да се създаде система за предупреждение означават, че руските власти не са изпълнили задължението си да установят законодателна и административна рамка, с която ефективно да предотвратят заплахата за правото на живот в нарушение на член 2.

Съдът продължава с анализ на реакцията на съдебната система по отношение на бедствието. В рамките на една седмица след бедствието прокуратурата вече е решила да се откаже от досъдебно производство и разследване на обстоятелствата около смъртта на Владимир Будаев. Разследването е ограничено до непосредствените причини за смъртта му и не са разгледани въпросите за спазване на изискванията за безопасност или отговорността на властите. Исковете на жалбоподателите за обезщетение са отхвърлени от руските съдилища, тъй като не е доказано до каква степен небрежността на държавата е причинила щети, надвишаващи неизбежните при природно бедствие.

Поради това Съдът стига до заключението, че въпросът за отговорността на Русия за произшествието в Тирнауз изобщо не е изследван или разглеждан от който и да е съдебен или административен орган, което представлява нарушение на член 2.

Член 1 на Протокол № 1

Страните са съгласни, че не е ясно до каква степен правилното поддържане на защитната инфраструктура или на системите за предупреждение биха могли да смекчат изключителната разрушителна сила на калните свлачища. Затова причинените от калните свлачища щети не биха могли да се обяснят категорично с небрежност на държавата.

Освен това задължението на държавата да защитава частната собственост не може да се разглежда като равнозначно на задължение да компенсира пълната пазарна стойност на унищоженото имущество.

На това основание Съдът стига до заключението, че обезщетенията за домовете и вещите в тях, на които жалбоподателите са имали право, не са явно несъразмерни на стойността на загубените им жилища. Следователно няма нарушение на Член 1 от Протокол № 1.

Други членове

Съдът смята, че не е необходимо да се разглежда отделно жалбата във връзка с член 8 и че не възникват отделни въпроси във връзка с член 13.

Член 41

Съдът присъжда € 30 000 за неимуществени вреди на Халимат Будаева, € 15 000 на Фатима Атурзаева и по € 10 000 на всеки от останалите жалбоподатели.

Няма нарушение на член 2, тъй като жалбоподателите, чието новородено бебе е починало в болница, са получили доброволно обезщетение по силата на споразумение и с това са се отказали от правото си да заведат гражданско дело

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО „CALVELLI И SIGLIO СРЕЩУ ИТАЛИЯ“

(Жалба № 32967/96)

17 януари 2002 г.

1. Основните факти

Двамата жалбоподатели са италиански граждани, чието бебе се ражда в частна клиника в Козенца, Италия, на 7 февруари 1987 г. Веднага след раждането бебето им е прието в интензивното отделение на болницата, страдащо от тежък дихателен и неврологичен постасфиктичен синдром, предизвикан от положението, в което е било по време на раждането. Бебето умира два дни след раждането.

На 10 февруари 1987 г. жалбоподателите подават жалба, а прокуратурата на Козенца още същия ден образува следствие. Жалбоподателите са уведомени, че ще бъдат повдигнати обвинения срещу лекаря и съсобственик на клиниката, отговорен за израждане на бебето им. На 7 юли 1989 г. жалбоподателите са присъединени към производството като граждански ищци. На 17 декември 1993 г. Наказателният съд на Козенца признава лекаря за виновен в непредумишлено убийство *in absentia*, осъжда го на една година лишаване от свобода, както и да заплати съдебните разноски на гражданските страни заедно с обезщетение, което да бъде определено на по-късна дата.

Наказателният съд установява, че обвиняемият е знаел, че раждането е трябвало да се разглежда като рисково, тъй като майката е била диабетик от ниво А и е имала други раждания, които са били също толкова трудни поради размера на плода. Присъщите рискове при такива обстоятелства изискват предпазни мерки и присъствие на лекар. Наказателният съд обаче установява, че обвиняемият, с когото жалбоподателката се е консултирала по време на бременността, не е осигурил предпазни мерки и е отсъствал по време на раждането, защото е бил зает с други пациенти. Когато са настъпили усложненията, на сестринския персонал е отнело шест или седем минути, за да го намерят, а забавената намеса за извършване на манипулацията,

необходима за изваждане на плода, значително е намалила шансовете на новороденото за оцеляване.

Наказателният съд обаче отлага изпълнението на присъдата и нарежда осъждането да не се включва в съдебното досие на обвиняемия. В допълнение съдът отхвърля искането на гражданските страни за предварително присъждане на обезщетение. Обвиняемият обжалва и в решение от 3 юли 1995 г. Апелативният съд на Катандзаро постановява, че наказателното преследване е погасено по давност, а давностния срок за престъплението е изтекъл на 9 август 1994 г.

Междувременно жалбоподателите завеждат и гражданско дело срещу обвиняемия, но на 27 април 1995 г., докато наказателното производство все още е в ход пред Апелативния съд на Катандзаро, сключват споразумение със застрахователите на лекаря и клиниката, съгласно което застрахователите трябва да им заплатят 95 000 000 италиански лири⁵²⁷ за всички претърпени вреди. Впоследствие делото е прекратено, тъй като страните не се явяват на заседанието на 16 ноември 1995 г.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите се оплакват съгласно член 2, че поради процедурни закъснения е възникнало изтичане на давностния срок, което е направило невъзможно търсенето на наказателна отговорност от лекаря, отговарящ за изграждането на детето им. Оплакват се и съгласно член 6, § 1, че продължителността на производството е била прекомерна.

Член 2

Съдът отбелязва, че съгласно член 2 Италия е длъжна да създаде разпоредби, задължаващи обществените и частните болници да приемат подходящи мерки за опазване живота на пациентите си. Длъжна е също да създаде ефективна независима съдебна система, така че причината за смъртта на пациенти под грижите на медицински специалисти, независимо дали в обществения или в частния сектор, да може да се установи, а от виновните да се търси отговорност. Поради това Съдът счита, че в настоящото дело член 2 е приложим.

Отбелязано е, че италианската правна система осигурява на страните по делото средства за правна защита, които на теория отговарят на изискванията на член 2, тъй като гарантират на пострадалите лица както задължително наказателно производство, така и възможността за предявяване на граждански иск. Правителството потвърждава също и жалбоподате-

⁵²⁷ Към онзи момент равняващи се приблизително на € 49 000.

лите не оспорват, че има възможност да бъде образувано дисциплинарно производство, ако лекарят бъде подведен под отговорност в гражданските съдилища. Тази разпоредба обаче няма да бъде изпълнена, ако защитата, предоставена от вътрешното право, съществува само на теория. Тя трябва преди всичко да действа ефективно и на практика в рамките на такъв срок, че съдилищата да могат да приключат разглеждането по същество на всеки отделен случай.

Съдът отбелязва, че образуваното срещу лекаря наказателно производство е изтекло по давност поради процесуални пропуски, които са довели до забавяне, особено по време на полицейското разследване и съдебното следствие. Жалбоподателите обаче са имали право да заведат гражданско дело и именно това са направили. Вярно е, че не е установена отговорност на лекаря от граждански съд. Въпреки това жалбоподателите са сключили споразумение и доброволно са се отказали от правото да продължат с това производство, което е можело да доведе до осъждане на лекаря да заплати обезщетение и евентуално до публикуването на присъдата в пресата. Присъда на гражданския съд също е можело да доведе и до дисциплинарно дело срещу лекаря. На тези основания Съдът съответно счита, че жалбоподателите са се отказали от достъп до най-доброто средство за правна защита, което при особените обстоятелства на конкретния случай би удовлетворило позитивните задължения, произтичащи по смисъла на член 2 – за изясняване на степента на отговорност на лекаря за смъртта на детето им.

Съдът подчертава отново, че когато роднина на починало лице приеме обезщетение като споразумение по граждански иск въз основа на медицинска небрежност, той или тя по принцип не може повече да претендира, че е жертва. Следователно не е необходимо Съдът да разгледа дали фактът, че прекратяване по давност е попречило срещу лекаря да бъде заведено дело за твърдяното престъпление, е съвместим с член 2. Поради това Съдът счита, че не е установено нарушение на член 2 от Конвенцията.

Член 6, § 1

Съдът отбелязва, че въпросното производство е безспорно сложно. Освен това, въпреки че след като жалбоподателите първоначално са присъединени като граждански страни в производството на 7 юли 1989 г., първоинстанционното производство е засегнато от закъснения, за които може да се съжالياва, не е имало други значителни периоди на бездействие по вина на властите (освен отлагането на първото съдебно заседание, причи-

нено от стачка на адвокатите). Поради това Съдът счита, че срокът от 6 години, 3 месеца и 10 дни за производство пред четири нива на юрисдикция не може да се счита за неразумен. Следователно не е налице нарушение на член 6, § 1 от Конвенцията.

НПО е завела дело пред Съда от името на млад ХИВ-позитивен мъж с умствени увреждания, починал в психиатрична болница

**РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО
ЦЕНТЪР ЗА ПРАВНИ
РЕСУРСИ ОТ ИМЕТО НА VALENTIN Câmpeanu СРЕЩУ
РУМЪНИЯ**

(Жалба № 47848/08)

17 юли 2014 г.

1. Основните факти

Жалбата е подадена от името на Валентин Къмпеану, роден през 1985 г. и починал през 2004 г. Г-н Къмпеану е изоставен при раждането си и е настанен в сиропиталище. През 1990 г. на 5-годишна възраст е диагностициран като ХИВ-позитивен, по-късно е открита и тежка умствена изостаналост. През март 1992 г. е прехвърлен в Център за деца с увреждания в Крайова, а по-късно – в Център за настаняване № 7 в Крайова.

През септември 2003 г. Отделът за закрила на детето взема решение държавата да спре да полага грижи за г-н Къмпеану с мотив, че е навършил 18 години и не е записан в каквато и да е форма на образование. В началото на февруари 2004 г., след последователен отказ от няколко институции да приемат г-н Къмпеану, той е приет в крайна сметка в Център за медико-социални грижи (ЦМСГ), където е установена изключително тежка психиатрична и физическа деградация, без анти-ретровирусна терапия и страдащ от недохранване.

На 9 февруари, след внезапно гневно избухване, когато според твърдения г-н Къмпеану проявил агресивност, той е откаран в Нервнопсихиатричната болница „Пояна Маре“ (НБПМ) за преглед и лечение. Но още същия ден е върнат обратно в Центъра за медико-социални грижи. На 13 февруари г-н Къмпеану отново е приет за лечение в НБПМ. Там остава една седмица в различни психиатрични отделения.

На 20 февруари наблюдатели от Център за правни ресурси (ЦПР) се срещат с него и съобщават, че г-н Къмпеану е оставен сам в изолирана и неотоплена стая, на легло без спално бельо, облечен е само с горнище на пижама и е оставен без необходимата му помощ, за да може да се храни и да ходи до тоалетна, тъй като болничният персонал отказва да го обгрижва заради страх от заразяване с ХИВ. Представителите на ЦПР твърдят, че са

поискали да бъде незабавно преместен в Болницата по инфекциозни болести в Крайова, където би могъл да получи подходящо лечение. Управителят на болницата обаче отхвърля молбата, защото смята, че „пациентът не е спешен, а е случай за социалните” и че във всеки случай не би издържал пътуването. Същия ден, 20 февруари 2004 г., г-н Къмпеану умира.

Преди да узнаят за смъртта му, от ЦПР изпращат спешно няколко писма до различни длъжностни лица от местната и централната власт, като подчертават изключително критичното му състояние и факта, че е преместен в институция, която не е в състояние да му осигури адекватни грижи. Освен това ЦПР критикува неадекватното лечение, което г-н Къмпеану получава и моли да се предприемат спешни мерки за справяне със ситуацията. Заявява се също, че приемането му в ЦМСГ и последващото му прехвърляне в НКПМ е извършено в нарушение на човешките му права и се настоява да започне разследване на случая.

На 22 февруари 2004 г. ЦПР пуска съобщение за пресата, в което описва условията и третирането на пациенти в НКПМ и посочва конкретно случая на г-н Къмпеану, като настоява за предприемане на спешни действия.

2. Решението на Съда

В отговор на многобройните оплаквания, внесени от ЦПР и след последвалото разследване на смъртта на г-н Къмпеану, ЦПР твърди, че са били нарушени правата му съгласно членове 2, 3, 5, 8, 13 и 14.

Допустимост

Съдът отхвърля възражението на румънското правителство, че ЦПР не е легитимиран да подаде жалба от името на Валентин Къмпеану, тъй като не може да твърди, че е лично и пряко засегнат от твърдяните нарушения на Конвенцията, нито че е законен представител на г-н Къмпеану. Съдът подчертава, че Конвенцията гарантира права, които са практически и ефективни, а не теоретични и илюзорни, и предвид сериозния характер на твърденията трябва да допусне ЦПР да действа като представител на г-н Къмпеану.

Член 2

Съдът посочва, че решението на румънските власти да настанят г-н Къмпеану в Центъра за медико-социални грижи, а впоследствие да го преместят в Нервнопсихиатричната болница „Пояна Маре“ е било продиктувано главно от това, кое заведение желае да го приеме, а не къде той би могъл да получи подходящите медицински грижи и подкрепа. Когато

става ясно, че медико-социалният център не разполага с подходящи условия за работа с психичноболни пациенти, го прехвърлят в психиатричната болница, въпреки че от болницата вече са отказвали да го приемат и впоследствие е настанен в отделение без психиатричен персонал.

Прехвърлянето от едно заведение в друго е извършвано без правилно диагностициране и последващи грижи, при пълно незачитане на действителното здравословно състояние на г-н Къмпеану и най-елементарните му медицински нужди. Съдът посочва като особено важен факта, че властите не са му осигурили антиретровирусно лечение.

Съдът обърна особено внимание на уязвимото положение на г-н Къмпеану, както и на факта, че през целия си живот той е бил напълно зависим от властите, поради което те са били длъжни да отговарят за лечението му. С решението да настанят г-н Къмпеану в тази болница, въпреки че са били наясно с ужасните условия в психиатричната клиника, властите неоправдано са поставили живота му в опасност. Неосигуряването на подходящите грижи и лечение е друг решаващ фактор, довел до преждевременната му смърт. Затова Съдът намира, че румънските власти са нарушили член 2, като не са осигурили необходимата закрила на живота на г-н Къмпеану.

Освен това Съдът констатира и процесуално нарушение на член 2, тъй като румънските власти не са уточнили обстоятелствата около смъртта на г-н Къмпеану и не са установили виновните за смъртта му.

Член 13 във връзка с член 2

Установено е нарушение на член 13 във връзка с член 2, тъй като държавата не е осигурила подходящ механизъм за ефективна правна защита на хората с умствени увреждания, които твърдят, че са жертви по смисъла на член 2.

С оглед на установените нарушения на член 2 и член 13, Съдът счита, че не е необходимо да разглежда жалбите съгласно член 3, взети самостоятелно и във връзка с член 13, членове 5, 8 и 14.

Член 46

Съдът постановява, че държавата ответник следва да предприеме необходимите общи мерки, за да гарантира, че на хората с умствени увреждания в подобни ситуации се осигурява независимо представителство, което прави възможно оплакванията им за нарушени права съгласно Конвенцията във връзка със здравето и лечението им да бъдат разглеждани от съд или друг независим орган.

Член 41

ЦПР не е предявил искиове за имуществени или неимуществени вреди, затова такива не са присъдени. Съдът разпорежда Румъния да заплати € 10 000 на ЦПР и € 25 000 евро на организацията Interights, която е действала като консултант на адвоката на ЦПР за разходи по делото.

Продължаващото неприлагане от властите на мерки за защита на общностите, засегнати от токсичните емисии от стоманодобивен завод е нарушение на член 8

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО CORDELLA И ДРУГИ СРЕЩУ ИТАЛИЯ

(Жалби №№ 54414/13 и 54264/15)

24 януари 2019 г.1.

1. Основните факти

Жалбоподателите са 180 души, които живеят в община Таранто, Италия или в съседни райони. Оплакват се от въздействието върху околната среда и здравето на токсичните емисии от стоманодобивния завод „Илва“ в Таранто (наричан по-долу завода „Илва“), който е най-големият металургичен комплекс в Европа.

На 30 ноември 1990 г. Министерският съвет на Италия определя Таранто и други общини като райони с „висок екологичен риск“. В редица научни доклади се констатира, че честотата на онкологичните и сърдечно-съдовите заболявания сред местното население е по-голяма отколкото средната за региона и страната. В докладите се установява и причинно-следствена връзка между тази констатация и токсичните емисии от завода „Илва“.

От края на 2012 г. правителството е приело редица законодателни декрети (наричани по-нататък „декретите Салва–Илва“) относно дейността на завода „Илва“. През 2017 г. министър-председателят издава постановление, с което се отлага до 2023 г. изпълнението на мерките, предвидени в плановете за действие за опазване на околната среда. Административният регион Пулия и община Таранто оспорват законността и конституционността на постановлението пред Административния съд на Пулия заради екологичните и здравните последици от отлагането. Настояват за отмяна на постановлението и спиране на изпълнението му. Административното производство все още е висящо към момента на постъпване на делото в ЕСПЧ.

Ръководството на завод „Илва“ е и пасивно легитимирана страна по няколко наказателни производства за причиняване на тежки щети на околната среда, отравяне на хранителни вещества, неприлагане на мерки за предотвратяване на трудови злоупотреби, разрушаване на публична собственост, емисии на замърсители и замърсяване на въздуха. Някои от произ-

водствата са приключили с осъдителни присъди през 2002, 2005 и 2007 г. Касационният съд е осъдил конкретно ръководството на завод „Илва“ за замърсяване на въздуха, изхвърляне на опасни материали и отделяне на вредни частици, което продължава независимо от сключените през 2003 и 2004 г. множество споразумения с местните власти.

С решение от 31 март 2011 г. Съдът на Европейския съюз се е произнесъл, че Италия не е изпълнила задължението си за комплексно предотвратяване и контрол на замърсяването съгласно Директива 2008/1/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 15 януари 2008 година. В съответствие с процедурата за нарушение, образувана срещу Италия на 16 октомври 2014 г., Европейската комисия излиза с мотивирано становище, че Италия не е изпълнила задълженията си да осигури спазването от завода „Илва“ на Директивата относно емисиите от промишлеността и настоява италианските власти да отстранят тежките проблеми, причинени от замърсяването на околната среда от завода „Илва“.

Дружеството, стопанисващо завода „Илва“, е обявено в несъстоятелност през 2015 г., а на синдика е даден имунитет срещу наказателно и административнонаказателно преследване относно изпълнението на екологичните мерки.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите твърдят, че като не са предприели правни и административни мерки за опазване на здравето им и на околната среда и като не са ги информирали за замърсяването и произтичащите от него рискове за здравето им, властите са нарушили правата им по членове 2 и 8 на Конвенцията. Съдът разглежда жалбата от гледна точка на член 8.

Допустимост

Правителството твърди, че жалбите са недопустими, защото, наред с други причини, са от общ характер и не се отнасят до конкретни ситуации, нито пък привеждат доказателства за достатъчно тежки вреди, претърпени от отделни лица. Съдът потвърждава, че Конвенцията не предвижда обща закрила срещу увреждания на околната среда. Съдът обаче взема предвид предоставените на вниманието му многобройни научни доклади и констатира, че те съдържат необорими доказателства за вредните последици от причиняването от завода „Илва“ замърсяване за здравето и благополучието на жалбоподателите, живеещи в районите, определени от правителството като райони с „висок екологичен риск“. Затова оплакванията на живеещите в тези райони са допустими. 19-те жалбоподатели обаче, които не живеят в тези райони, не могат да претендират за статут на жертви.

Член 8

Съдът отбелязва, че след 1970 г. поредица научни доклади, много от които публикувани от самата държава или от регионални органи, посочват въздействието на токсичните емисии от завода „Илва“ върху околната среда и здравето на местното население. Констатациите в тези доклади не се оспорват от страните. Сред доказателствата е и доклад от 2012 г., потвърждаващ наличието на причинно-следствена връзка между излагането на инхалируеми канцерогенни вещества и развитието на белодробни тумори и сърдечно-съдови заболявания сред местното население. Докладът отправя препоръки относно опазването на общественото здраве в засегнатите райони, но държавата не ги е изпълнила. Не Съдът трябва да определя точните мерки, които властите трябва да предприемат за намаляване нивото на замърсяване в региона. Държавата обаче трябва да покаже, че е подхождала към въпроса отговорно, като е взела предвид всички засегнати интереси, в това число въздействието на вредните емисии върху жалбоподателите.

Сериозните увреждания на околната среда могат да активират приложението на член 8, щом значително е накърнена възможността на жалбоподател да се ползва от жилището си или да упражнява правото си на личен или семеен живот. Дали този минимум е изпълнен зависи от причината, интензивността и продължителността на увредата, както и от последствията за физическото и психично здраве и качеството на живота на жалбоподателя. Макар че обикновено е трудно последиците от индустриалното замърсяване да се измерят количествено и да се разграничат от влиянието на други фактори във всеки конкретен случай, Съдът е длъжен да основе решението си най-вече, макар и не само, върху заключенията на съдилищата и други компетентни национални органи.

Конкретно в този случай на опасна дейност държавата е имала позитивно задължение да предприеме защитни мерки по отношение нивото на свързания с тази дейност риск. За да изпълни и това си позитивно задължение, и негативното си задължение да не се намесва произволно в правото на жалбоподателите на неприкосновеност на домовете им и на личния и семейния им живот, държавата е била длъжна да осигури баланс между интересите на завод „Илва“ и интересите на жалбоподателите. Опитите на властите да почистят района от замърсяванията до момента не са дали желаните резултати. Неприлагането на мерките от 2012 г., предвидени в „AIA“ (административно постановление относно околната среда), е дало основание за стартиране в институциите на Европейския съюз на процедура за нарушение на Директивата относно емисиите от промишлеността.

Освен това изпълнението на одобрените през 2014 г. планове за действие за опазване на околната среда е отложено за август 2023 г. Междувременно правителството е осъществило държавна намеса, като е издало декретите „Салва Илва“, за да гарантира продължаване на стоманодобивното производство в завод „Илва“, независимо от съдебните констатации, че тази дейност е свързана със сериозни рискове за околната среда и здравето на местното население.

В допълнение, дружеството, стопанисващо завод „Илва“, е изпаднало в несъстоятелност, а на отговорните за спазването от завода на мерките за опазване на околната среда, а именно синдика и бъдещия купувач, е гарантиран имунитет срещу наказателно преследване и административни санкции. В крайна сметка управлението от страна на властите на причинената от дейността на завод „Илва“ екологична опасност е в безизходица. Съдът отбелязва, че продължаването на това положение застрашава допълнително здравето на местното население, което продължава да е лишено от информация относно напредъка на дейностите за екологична рехабилитация на района.

В заключение, властите не са осигурили подходящия баланс между интереса на жалбоподателите да се спре сериозното увреждане на околната среда, което се отразява на благополучието и личния им живот, и интереса на обществото като цяло. Съдът намира съответно, че има нарушение на член 8.

Член 13

Предвид факта, че за жалбоподателите се е оказало невъзможно да постигнат мерки, гарантиращи почистването на района от замърсяванията, те не са имали достъп до ефективни правни средства за защита. Следователно е налице нарушение на член 13.

Член 46

Жалбоподателите по жалба № 54264/15 са поискали прилагане на процедурата за пилотно решение. Въпреки че Съдът би могъл да съдейства на държавата и да предложи възможни мерки от общ характер, Комитетът на министрите трябва да реши какви да са конкретните мерки, необходими за изпълнение на произтичащите от член 46 задължения на държавата. Предвид сложността на способите, необходими за екологична рехабилитация на района, които са в компетенциите на националните органи, не е целесъобразно да се прилага процедурата за пилотно решение. Дейностите по почистване от замърсяванията на завод „Илва“ и на засегнатия район

обаче са спешни и важни. Затова всички приети от националните власти планове за тази цел трябва да се изпълнят възможно най-скоро.

Член 41

Съдът приема, че констатацията му за нарушение представлява достатъчно справедливо удовлетворение, що се касае за неимуществени вреди и нарежда Италия да заплати € 5000 евро за разходи за всяка жалба.

Системната невъзможност да се установи причината за смъртта на сина на жалбоподателката е нарушение на процесуалния аспект на член 2

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО EUGENIA LAŽAR СРЕЩУ РУМЪНИЯ

(Жалба № 32146/05)

16 февруари 2010 г.

1. Основни факти

Жалбоподателката е родена през 1951 г. и живее в Добра, Румъния. През нощта на 10 юли 2000 г. 22-годишният ѝ син Адриан показва симптоми на задушаване и тя го откарва в Окръжната болница в град Дева. Приет е в спешното отделение в 2:30 часа през нощта и е пренасочен към отделението „Уши, нос, гърло“ („УНГ“), където д-р С. му инжектира кортизон. Около 2:45 часа д-р С. извиква д-р М., който решава да се извърши трахеотомия, за да освободят дихателните пътища на Адриан. Около 3:15 часа двамата лекари го оперират, но той получава респираторен арест и не успяват да го реанимират. Умира около 5 часа сутринта.

През юли 2000 г. жалбоподателката подава жалба срещу двамата лекари, в която твърди, че не са действали достатъчно бързо, за да спасят живота на Адриан. По настояване на полицията, на 6 ноември 2000 г. е представен доклад от аутопсията, в който се казва, че смъртта е вследствие от задушаване след трахеотомията, която е извършена правилно, но прекалено късно, тъй като пациентът е бил погрешно пренасочен към отделението „УНГ“. Друг институт за съдебна медицина обаче заключава, че не може да се държат отговорни лекарите за този проблем с координацията. Накрая на 15 октомври 2001 г. Висшият съвет по съдебна медицина към Института „Мина Миновичи“ в Букурещ (върховният национален орган по съдебна медицина) публикува становището си по двата доклада и заключава, че лекарите са действали в съответствие с приетата практика и не е допусната лекарска грешка.

Прокуратурата прекратява наказателното производство срещу лекарите през ноември 2001 г., като се позовава на решението на върховния национален орган по съдебна медицина. Жалбоподателката обжалва двукратно решението за прекратяване на наказателното производство и в двата случая прокуратурата разпорежда изготвяне на нови съдебномедицински експертизи. Три института обаче отказват да изготвят нови експертизи с твърдение, че Законът за институтите по съдебна медицина (наричан по-нататък „Законът“) не им позволява да извършват нови експертизи,

след като върховният национален орган по съдебна медицина вече се е произнесъл и/или не са се появили нови доказателства. Затова и в двата случая наказателното производство е прекратено.

На 15 октомври 2004 г. първоинстанционният съд обявява за допустима жалбата на жалбоподателката срещу решението за прекратяване на производството и разпорежда прокуратурата да образува наказателно производство срещу д-р С. за непредумишлено убийство. Съдът изразява критика към начина на провеждане на разследването и факта, че досъдебното производство е продължило пет години. Намира също за немислимо върховният национален орган по съдебна медицина да се позовава на Закона, за да избегне задължението си да изготви повторна медицинска експертиза, и подчертава, че е необходимо експертно становище от най-високо научно и интелектуално равнище, за да се установи истината по случая. Отбелязва се, че докладът от 15 октомври 2001 г. е оневинил лекарите без научна обосновка. Делото е върнато за доразследване. На 8 февруари 2005 г. съдът постановява окончателна присъда, с която д-р С. е оправдан по обвинението за непредумишлено убийство. Посочва се, че след като върховният национален орган по съдебна медицина е издал становището си, Законът не позволява на съдебните органи да търсят друга съдебномедицинска експертиза без нови доказателства. При невъзможност да се съберат допълнителни доказателства, съдът се позовава на становището на върховния национален орган по съдебна медицина и заключава, че смъртта на Адриан е била причинена от постоперативни усложнения.

Жалбоподателката все пак стига до решение за дисциплинарно наказание на д-р С. от съсловна организация на лекарите. Впоследствие обаче решението е отменено с мотив, че жалбата била подадена до некомпетентната съсловна организация, въпреки факта, че жалбоподателката е уведомила и поканила „правилната“ съсловна организация да участва в дисциплинарното производство.

2. Решението на Съда

Жалбоподателката твърди в жалбата си, че смъртта на сина ѝ е причинена от небрежност от страна на болницата, а наказателното производство за смъртта му е нарушило член 6 от Конвенцията. Съдът избира да разгледа жалбата от гледна точка на член 2.

Член 2

Съдът подчертава, че процесуалният аспект на член 2 налага позитивно задължение на държавата да създаде ефективна независима съдебна

система, за да може причината за смъртта на пациенти под грижите на медицински специалисти да се установи, а от виновните да се търси отговорност. Макар неудачите в координацията в обществена болница да са повод за сериозно безпокойство, Съдът не би могъл да спекулира относно причината за смъртта на Адриан. Вместо това Съдът разглежда както адекватността на разследването за установяване на причината за смъртта му, така и адекватността на средствата за правна защита, с които е разполагала жалбоподателката, за да установи отговорността за смъртта на сина си.

Съдът разглежда най-напред въпроса за бързината и ефективността на проведеното от властите разследване. Изискването за бързина е имплицитно в делата за медицинска небрежност, разглеждани от гледна точка на член 2. Разследването в случая не е отговорило на това изискване, тъй като е отнело четири години. Въпреки това Съдът продължава да разглежда дали разследването е било ефективно и установява, че то е било затруднено от два съществени недостатъка: липсата на съдействие от страна съдебномедицинските експерти и отсъствието на мотиви в предоставените експертни становища.

Независимо от продължителността на разследването, липсата на съдействие от страна на съдебномедицинските експерти означава, че властите не са могли да дадат понятен и научно обоснован отговор дали смъртта на Адриан е настъпила случайно по време на трахеотомията, вследствие на забавяне на процедурата, или от задушаване. Този въпрос е бил от основно значение за разследването и би определил дали болничният персонал носи наказателна отговорност за медицинска небрежност. Съдът отбелязва, че властите са потърсили съдействието на институти по съдебна медицина. Тези институти обаче отказали да съдействат, като настоявали, че Законът не им позволява да извършат нова експертиза, след като върховният национален орган по съдебна медицина е дал становището си и/или не са се появили нови доказателства.

Освен това констатацията на Районния съд в решението му от 8 февруари 2005 г., че доказателствата са придобили неопровержима и обвързваща доказателствена сила и не могат да бъдат заменени от нови или пък опровергани от други доказателства със същата научна стойност, директно противоречи на имплицитното задължение съгласно член 2 да се предприемат мерки за изготвяне на изчерпателна документация за фактите и обективен анализ на клиничните констатации. Съществуването на законна разпоредба, разрешаваща на съдебномедицинските институти да не се съобразят с исканията на съдебните органи за съдействие за целите на

разследването, е било несъвместимо с основното задължение на държавата да защитава правото на живот. Това задължение включва прилагане на правна и административна рамка за установяване на причината за смъртта на пациенти под грижите на медицински специалисти.

Що се отнася до липсата на мотиви в експертните становища, първият доклад от 6 октомври 2000 г. ясно е посочил, че протоколът на болницата за спешна медицинска помощ е бил зле функциониращ и е довел до забавяне в извършването на операцията. Това заключение е потвърдено поне частично при анализа на втория доклад. Върховният национален орган по съдебна медицина, чиито становища се основават единствено на становищата на институтите от по-ниско ниво, обаче отхвърля това заключение без мотиви. Съдът счита, че само подробен и научно обоснован доклад, който мотивирано анализира противоречията в становищата на съдебномедицинските институти от по-ниско ниво, би помогнал на съдебните власти и би внушил доверие на обществото в правораздаването. Задължението за предоставяне на мотиви в научните становища е особено важно в конкретния случай, като се има предвид, че Законът е възпрепятствал институтите от по-ниско ниво да изготвят нови експертизи или да допълват предходните, щом върховният национален орган по съдебна медицина е произнесъл становището си. В допълнение страните по делото не са могли да разчитат на научните становища на учреждения, различни от посочените в Закона държавни съдебномедицински институти. Вътрешноправният режим за издаване на съдебномедицински експертизи е трябвало да задължава експертите да аргументират становищата си и да сътрудничат на съдебните органи, за да се придаде на системата надеждност и ефективност.

След това Съдът преценява дали националната съдебна система е осигурила на жалбоподателката подходящи правни средства за установяване на отговорността на лекаря. Що се касае до иницирираното от жалбоподателката дисциплинарно производство, Съдът установява, че властите са проявили прекомерен формализъм, предвид факта, че тя надлежно е информирала и двете дисциплинарни институции за обжалването. Нещо повече, внасянето на жалба в съвместните дисциплинарни комисии би било напразно, тъй като Законът дава право на съдебномедицинските институти да откажат да изготвят експертиза, щом върховният национален орган по съдебна медицина вече е издал становището си. И на последно място, граждански иск за обезщетение би останал без последствия, щом проведеното от властите разследване не е установило медицинска небрежност. Макар че са внесени изменения и допълнения в националните нормативни актове относно общественото здраве, за да се вмени отговорност на лека-

рите за поетите рискове в медицинската практика, те не са приложими със задна дата по отношение на жалбоподателката.

В заключение, поради гореизброените причини, по-конкретно неспособността на властите да установят по убедителен начин причината за смъртта на Адриан и съответната отговорност на лекувалите го лекари, Съдът постановява, че е налице нарушение на процесуалния аспект на член 2.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателката € 20 000 за неимуществени вреди и € 296 за разходи по делото.

Системната невъзможност да се защити здравето на задържаните под стража и да им се осигури адекватна медицинска помощ в затвора е нарушение на член 3 и изисква приемане на общи и индивидуални мерки съгласно член 46

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО GHAVTADZE СРЕЩУ ГРУЗИЯ

(Жалба № 23204/07)

3 март 2009 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е роден през 1982 и е излежавал присъда в Затвор № 5 в Тбилиси. Задържан е на 19 октомври 2006 г. и е осъден след обжалване на лишаване от свобода за осем години и шест месеца. Твърди, че въпреки че е бил интравенозен наркоман, е бил в добро здравословно състояние преди ареста. В подкрепа на това представя резултати от кръвни изследвания от 10 октомври 2006 г., които удостоверяват отсъствие на антитела за хепатит В и С.

Жалбоподателят е хоспитализиран три пъти през 2007 г. В болницата на затвора е приет за първи път на 22 януари 2007 г. с оплаквания от болки в гърдите, гадене, повръщане, жълтеница и треска. Хепатологът му поставя диагноза остър хепатит С и прави заключението, че е страдал от треска от три месеца и че жълтеницата се е появила около седмица по-рано. Въпреки интензивното лечение състоянието му остава сериозно и на 8 февруари е диагностициран със синдром на холестаза, за който лекарят предписва допълнително лечение. Въпреки това е изписан и върнат в затвора на 10 февруари без разрешение от лекаря.

От затвора жалбоподателят изпраща оплакване до Център за рехабилитация на жертви на изтезания („Емпатия“) за нетърпимите условия на задържането му, както и че страда от жълтеница, обща слабост, световъртеж, затруднено хранене, безсъние, повишена температура, болки в гърдите и пъпки по различни части на тялото. Хоспитализиран е повторно на 20 февруари по настояване на лекаря на затвора. Осигурено му е лечение против краста и хепатит С. Междувременно специалист по инфекциозни заболявания заключава, че е необходимо да се направи ЯМР, за да се установи причината за треската, която продължава от месеци, но администрацията на затвора отказва. Въпреки че е направена рентгенова снимка на гръбнака, тя не показва симптоми на заболяване. Но рентгенова снимка на

гръбначния стълб би могла да покаже спондилит само в напреднал стадий. Изписан е от болницата на 31 март. Не е ясно дали изписването му е одобрено от лекарите в болницата.

За трети път е хоспитализиран на 23 април за плеврит, крайна отпадналост, дихателна недостатъчност и висока температура. Лекарят му поставя диагноза подостър хепатит С и туберкулозен плеврит, за които му е назначено интензивно лечение. Според независим специалист хепатолог, прогресирането на хепатит С при тежки условия е довело до имунодефицит у жалбоподателя. Установено е също, че жалбоподателят се е заразил с краста и туберкулоза в затвора. Специалистът предписва продължително лечение в клиника, за да се осигури прилагане на съвместими лечения за хепатит и туберкулоза. Това изглежда не е изпълнено. Към момента на постановяване на настоящото решение на Съда не е известно дали и как е бил лекуван след август 2007 г.

2. Решението на Съда

Като се позовава на член 3 от Конвенцията, жалбоподателят твърди, че в затвора се е заразил с различни заболявания и че здравето му се е влошило поради условията в затвора и липсата на адекватни медицински грижи.

Член 3

Съдът приема, че липсата на подходящи медицински грижи и задържането под стража на болен при неадекватни условия може по принцип да представлява нарушение на член 3. Държавите са длъжни да организират наказателните си системи така, че да се зачита човешкото достойнство, независимо от всякакви практически или финансови затруднения.

Страните не оспорват, че жалбоподателят се е нуждаел от медицинско лечение за заболяванията си. Правителството твърди обаче, че не се е заразил от заболяване, докато е бил в затвора, а кръвните му изследвания от 10 октомври 2006 г. не доказват, че се е заразил с хепатит С в затвора, тъй като е бил арестуван 9 дни по-късно. Страните не оспорват също, че в продължение на три месеца, преди да бъде диагностициран през януари 2007 г., жалбоподателят постоянно е страдал от треска и не е бил в добро здравословно състояние. Няма обаче данни за опити да се установи причината за треската и няма доказателства, че е бил лекуван.

Правителството не може да обясни и липсата на опити да се установи генотипът на хепатит С, което е необходимо за предписване на правилно антивирусно лечение и за осигуряване на възможност за възстановяване на жалбоподателя. Властите в нито един момент не са взели под внимание

препоръките на специалиста, че жалбоподателят следва да бъде настанен в болнично заведение. Вместо това са решили да лекуват туберкулозата му и да прекъснат лечението за унищожаване на вируса на хепатит С. Следователно оказаната му медицинска помощ за хепатит С е била подчертано неадекватна. Тази неадекватност, както и неоправданите прекъсвания на хоспитализацията му, позволяват на болестта на премине в хроничен стадий.

Съдът преценява, че жалбоподателят най-вероятно се е заразил с туберкулоза, докато е бил затвора, предвид отрицателния резултат от рентгенографията на гръдния кош през март 2007 г., липсата на хигиена в Затвор № 5 и факта, че болните от туберкулоза затворници не са били отделени от здравите. Въпреки че му е било осигурено лечение за инфекцията, няма доказателства да са положени усилия за предотвратяване на рецидив. Макар лечението от краста да е било адекватно, счита се, че условията в затвора трябва да са били крайно нездравословни, за да може жалбоподателят изобщо да се зарази с тази инфекциозна болест.

Липсвали са основания за изписването на жалбоподателя от болница на два пъти. Изглежда, че тези прекъсвания не са били одобрени от лекарите в болницата, а връщането му в нездравословните условия на затвора, докато е в лошо здравословно състояние, го е направило още по-уязвим. Дори Съдът да приеме аргумента на правителството, че заболяванията на жалбоподателя са причинени от имунодефицит, това е било още една причина затворническите власти да действат съгласувано с лекарите.

И накрая, според Съда не е съвместимо с член 3 задържан под стража да бъде хоспитализиран чак когато симптомите му достигнат пика си, да бъде изписан преди възстановяването му и върнат в затвор, който не може да му осигури адекватни грижи. Поради това е налице нарушение на член 3.

Член 46

Броят на висящите пред Съда дела срещу Грузия относно неадекватност на медицинските грижи за задържани под стража, страдащи от заразни болести, разкрива системен проблем. Необходимо е да бъдат приети законодателни и административни мерки възможно най-бързо, за да бъде предотвратено по-нататъшното разпространение на инфекциозни болести в грузинските затвори, както и да бъде въведена система за скрининг при приемане с цел гарантиране на бързо и ефективно лечение. Относно случая на жалбоподателя на държавата е разпоредено да го настани в заведе-

ние, което може да му осигури адекватно медицинско лечение за хепатит С едновременно с лечението за туберкулоза.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя сумата от € 17 за имуществени вреди, € 9000 за неимуществени вреди и € 1639 евро за разходи по делото.

Липсата на медицински грижи, устройването на клопка и липсата на достатъчно причини за задържане на жалбоподателя, който е бил ХИВ-позитивен и е страдал от различни хронични и психични заболявания, е било нарушение на членове 3, 5 и 6

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО КНУДОВИН СРЕЩУ РУСИЯ

(Жалба № 59696/00)

26 октомври 2006 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е руски гражданин, който живее в Москва. Роден е през 1979 г.

На 29 октомври 1998 г. получава обаждане от полицейски информатор под прикритие, която го моли да ѝ купи наркотик. Жалбоподателят се съгласява и купува 0,05 грама хероин, който заплаща с дадени от нея пари. Когато се връща на мястото на срещата, където трябва да ѝ го предаде, е задържан от полицията.

На следващия ден са му повдигнати обвинения за трафик на наркотици и е задържан под стража. В заповедта за задържане прокурорът се позовава на обстоятелствата около задържането на жалбоподателя, тежестта на обвиненията срещу него и риска от укриване. Задържането му е удължавано неколккратно. Не са посочени мотиви за тези решения.

При задържането му жалбоподателят е страдал от няколко хронични заболявания сред които епилепсия, панкреатит, вирусен хепатит В и С, както и различни психични заболявания. Освен това е бил ХИВ-позитивен. По време на задържането му под стража се заразява с няколко тежки заболявания, сред които морбили, бронхит и остра пневмония. Получава и няколко епилептични пристъпа. Защитата информира многократно съда, администрацията на центъра за задържане под стража и други държавни органи за сериозните му здравословни проблеми и настоява безуспешно за обстоен медицински преглед.

На 27 юли 1999 г. съдът решава, че е необходим нов психиатричен преглед на жалбоподателя, отлага делото и разпорежда жалбоподателят да остане междувременно задържан под стража, без да посочва мотиви. Жалбата на жалбоподателя срещу решението изобщо не е разгледана.

Първото съдебно заседание по същество се провежда на 11 ноември 1999 г. пред районен съд. Жалбоподателят не присъства. Адвокатът на жалбоподателя иска отлагане, тъй като няколко свидетели, включително лицето, продало хероин на жалбоподателя, както и участвалите в опера-

цията полицаи, не са се явили. Съдът отхвърля искането и признава жалбоподателя за виновен за продажба на хероин, но го освобождава заради констатациите в доклада от психиатричния преглед, според който жалбоподателят е извършил престъплението в състояние на невменяемост.

По време на процеса защитата на жалбоподателя твърди, че в нарушение на руското законодателство жалбоподателят е бил подтикнат да извърши престъпление от полицейски информатор. В молбата за обжалване той твърди, че полицията е изфабрикувала престъплението и че признанието е извлечено със сила. Московският градски съд отхвърля жалбата на 11 януари 2000 г.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят твърди по-конкретно, че не е получил адекватно медицинско лечение в следствения арест, че условията на задържането му са били нехуманни и унижителни, че задържането му под стража в досъдебното производство е надвишило разумния срок, че молбите му за освобождаване са били разглеждани или със значително закъснение, или не са били разглеждани и накрая, че присъдата му се основава изцяло на доказателства, получени в резултат на полицейска провокация. Позовава се на член 3, член 5, § 3 и § 4 и член 6, § 1.

Член 3

Съдът отбелязва, че страните са привели различаващи се твърдения относно оказаната на жалбоподателя медицинска помощ в ареста и припомня, че използваната от него при оценката на доказателствата степен на доказване е „извън разумно съмнение“. Когато разглежданите събития са изцяло или в голяма степен известни изключително на властите, както в случаите на задържаните под стража, биха възникнали силни фактически презумпции, свързани с настъпилите по време на задържането травми. В такива случаи тежестта на доказване се прехвърля върху властите, които трябва да представят задоволително и убедително обяснение. При липса на такова обяснение Съдът може да направи изводи, които да са неблагоприятни за правителството ответник. Съдът се заема съответно да провери дали доказателствената тежест в настоящото дело трябва да се прехвърли. Жалбоподателят твърди, че не е получил адекватно лечение на заболяванията си, докато е бил задържан под стража, но не представя медицински документи, които да посочват естеството на лечението, което реално е получил, докато е бил задържан под стража в досъдебното производство, ако е имало такова.

Правителството не отрича, че жалбоподателят е страдал от хронични болести и психични отклонения в момента на ареста. Поради това е отбелязано, че в съответствие с насоките на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание властите е трябвало да водят отчет за здравословното му състояние и всяко лечение, на което е бил подложен по време на задържането. Изразява се и загриженост за рязкото влошаване на здравословното състояние на жалбоподателя по време на задържането му, което поражда съмнения за адекватността на медицинското лечение. В допълнение е отбелязано, че жалбоподателят е представил оплакванията си на властите в момент, когато основателно е можело да се очаква те да предприемат подходящи мерки, и че баща му поне два пъти също е поискал независим медицински преглед. Съдът намира за тревожно, че тези искания са били отказани, а проверки са били възможни само по инициатива на разследващите органи. Инцидентът от 16 април 1999 г., при който жалбоподателят твърди, че съкилийникът му е трябвало да му постави инжекция, за да спре пристъп, също е отбелязан с особено безпокойство. Разказът на жалбоподателя за събитията е приет, тъй като той представя и подписани свидетелски показания от съкилийници, докато правителството не представя доказателства за обратното. Подобна помощ, оказана от неквалифицирани лица, не би могла да се счита за адекватна.

Като цяло гореизложените факти са в полза на твърдението на жалбоподателя, че медицинските грижи в мястото за задържане под стража са били неадекватни. При тези обстоятелства правителството трябва да ги опровергае. То обаче не представя никакъв документ, който да посочва какъв вид медицинско лечение е получил жалбоподателят. Всъщност твърденията на правителството по този въпрос са неясни и недобре аргументирани. Затова представената от жалбоподателя случка е приета.

Съдът приема, че предоставяната в затворническите болници медицинска помощ не винаги може да е на същото ниво като в най-добрите лечебни заведения, обслужващи населението. Независимо от това държавата трябва да гарантира, че здравето и благополучието на задържаните под стража са адекватно осигурени чрез предоставяне на необходимата медицинска помощ наред с други неща. Отбелязва се, че жалбоподателят е страдал от няколко хронични заболявания, бил е ХИВ-позитивен и е имал сериозно психично разстройство, макар това да не предполага, че състоянието му като цяло е било несъвместимо със задържане под стража. При тези обстоятелства липсата на квалифицирана и навременна медицинска помощ, наред с отказа на властите да позволят извършване на независим

медицински преглед на здравословното му състояние, създава толкова силно чувство на несигурност, че в съчетание с физическото страдание на жалбоподателя Съдът приема, че се касае за унижително отношение и затова приема, че е налице нарушение на член 3.

С оглед на това е сметено за ненужно да се разглежда отделно жалбата на жалбоподателя относно общите условия на задържането му.

Член 5, § 3

Съдът отчита, че правомощията му за преразглеждане на констатациите на националните съдилища в този контекст са ограничени. Съдът може да се намеси единствено ако мотивите са произволни или липсват фактически основания и да установи, че задържането е било неоправдано.

Съдът взема под внимание мотивите, изложени в първоначалната заповед за задържане под стража от 30 октомври 1998 г. Въпреки това Съдът отбелязва, че националните съдилища не са представили мотиви за удължаването на срока на задържане на жалбоподателя, нито за отхвърлянето на внесените от защитата няколко молби за освобождаване. Съдът припомня, че тежестта на обвинението не може сама по себе си да е оправдание за дълги периоди на задържане под стража в очакване на съдебен процес, нито може да се използва, за да се предвиди присъда лишаване от свобода. Съдът отбелязва също, че властите не са взели под внимание важни фактори, като например младата възраст на жалбоподателя, здравословните му проблеми, липсата на криминално минало, факта, че има постоянно местожителство и стабилни семейни връзки. Тази липса на мотиви, изглежда, не е случаен или краткосрочен пропуск, а по-скоро обичаен начин на работа с молбите за освобождаване.

Съдът заключава, че задържането на жалбоподателя под стража в досъдебното производство, продължило 1 година и 23 дни, не е оправдано от „съответни и достатъчни“ мотиви и затова приема, че е налице нарушение на член 5, § 3.

Член 5, § 4

Съдът припомня, че изискването за „бързина“ включва два елемента, като и двата се оценяват в светлината на обстоятелствата по всеки отделен случай. Първо, възможността за съдебен контрол трябва да е предоставена скоро след задържането под стража и, ако е необходимо, на разумни интервали след това. Второ, производството за преразглеждане трябва да се провежда със следващата се грижа.

Съдът установява, че разглеждането на молбите за освобождаване е било ненужно забавено. С оглед на тези констатации Съдът приема, че е налице нарушение на член 5, § 4.

Член 6, § 1

Съдът отбелязва, че жалбоподателят не е имал криминално минало и че единствените твърдения за участието му в търговия с наркотици идват от полицейския информатор. Освен това не е имал финансова изгода от сделката. Поради това Съдът намира, че полицейската операция не е била насочена лично към жалбоподателя като известен пласьор на наркотици, а по-скоро към всяко лице, което би се съгласило да снабди информатора с хероин.

При липса на всеобхватна система за съпътстващи полицейската операция проверки, ролята на последващия контрол от страна на първоинстанционния съд става решаваща. Съдът обаче отбелязва, че нито участвалите в покупката полицаи са били разпитани от съда, въпреки настояванията на защитата те да бъдат изслушани, нито лицето, осъдено за продажбата на купения от жалбоподателя наркотик. И на последно място, Съдът е особено смаян от факта, че самият жалбоподател не е бил изслушан от съда по въпроса за подбудителство, тъй като също не е присъствал на заседанието от 11 ноември 1999 г.

В обобщение Съдът констатира, че макар националният съд да е имал основания да подозира, че е била заложена клопка, не е анализирал относими фактически и правни елементи, които биха му помогнали да разграничи залагането на клопка от легитимната форма на следствена дейност. От това следва, че производството, довело до осъждането на жалбоподателя, не е било „справедливо“ и Съдът приема, че е налице нарушение на член 6, § 1.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя сумата от € 12 000 за неимуществени вреди и приблизително € 3130 за разходи по делото.

Независимо че относимата нормативна рамка не показва недостатъци, що се отнася до задължението на държавата да защитава правото на живот на съпруга на жалбоподателката, липсата на ефективни вътрешноправни средства за защита представлява нарушение на процесуалния аспект на член 2

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО LOPES DE SOUSA FERNANDES СРЕЩУ ПОРТУГАЛИЯ

(Жалба №. 56080/13)

19 декември 2017 г.

1. Основните факти

Жалбоподателката е португалска гражданка, чийто съпруг се подлага през ноември 1997 г. на операция за премахване на назални полипи в болницата на Вила Нова ди Гайа. След като се завръща в дома си, получава остро главоболие. Затова се връща в болницата, където му поставят диагноза психологични проблеми и му предписват транквиланти. На следващия ден е диагностициран с бактериален менингит от друг медицински екип и е преместен в интензивното отделение. Остава там до началото на декември 1997 г, когато е преместен в общото отделение, диагностициран е с 2 язви на дванадесетопръстника, а д-р J.V. започва да го лекува.

Съпругът на жалбоподателката излиза от болницата 8 дни по-късно, но болките му продължават. Приет е в спешното отделение на същата болница още три пъти, а на два пъти е хоспитализиран. Изследванията установяват и находки на бактерията *Clostridium difficile*. В началото на февруари 1998 г. съпругът е изписан от д-р J.V., който му предписва терапия и го насочва към отделението за амбулаторно лечение за проследяване на терапевтичния отговор. По-късно през февруари 1998 г. съпругът на жалбоподателката е приет в друга болница, където умира на 8 март 1998 г. Посочената в смъртния акт причина за смъртта е септицемия.

През август 1998 г. жалбоподателката изпраща писмо до Министерството на здравеопазването, Регионалната здравна инспекция и Медицинската асоциация, в което посочва, че не е получила обяснение за внезапното влошаване на здравето на съпруга ѝ и последвалата му смърт. През септември 2000 г. Главният здравен инспектор разпорежда разследване, в резултат на което през юли 2006 г. е изготвен доклад, който заключава, че няма основание да се търси дисциплинарна отговорност за небрежност от съответните здравни специалисти. Докладът посочва обаче, че издадено-

то от д-р J.V. направление за амбулаторно проследяване е недостатъчно и вместо това съпругът на жалбоподателката е трябвало да остане в болница под постоянно наблюдение. В резултат Главният здравен инспектор разпоглежда образуване на дисциплинарно производство срещу д-р J.V., което е спряно поради висящо наказателно производство. Д-р J.V. е обвинен в причиняване на смърт поради професионална непредпазливост, но е оправдан през януари 2009 г. от Окръжния съд поради липса на доказателства. Дисциплинарното производство е прекратено, а последвалите жалби на жалбоподателката са отхвърлени, като кулминацията настъпва с прекратяване на делото от Върховния административен съд през февруари 2013 г.

2. Решението на Съда

Жалбоподателката твърди, че смъртта на съпруга ѝ е причинена от небрежност и нехайство на медицинския персонал и че властите не са обяснили причината за внезапното влошаване на здравето му. Изразява и недоволство от продължителността и резултата от производство в националните съдилища. На 15 декември 2015 г. камера на Съда постановява, че е имало нарушение на материалноправния и процесуалния аспект на член 2. По искане на правителството делото е отнесено до Голямата камера съгласно член 43.

Член 2 (материалноправен аспект)

Съдът отбелязва, че често бива сезиран, за да се произнесе по дела досежно твърдения за небрежност в контекста на болнично лечение. Съдът счита, че настоящото дело предоставя възможност да се потвърди и изясни обхватът на материалноправните позитивни задължения на държавите в такива случаи. Съдът посочва два вида „крайно изключителни обстоятелства“, в които държавата може бъде подведена под отговорност съгласно член 2 във връзка с предоставящи здравни грижи.

Първо, държавата може да бъде подведена под отговорност, когато животът на отделен пациент съзнателно е изложен на опасност поради отказан достъп до животоспасяващо спешно лечение. Това не включва случаи на недостатъчно, неправилно или забавено лечение.

Отбелязва се, че жалбоподателката не твърди, че смъртта на съпруга ѝ е умишлено причинена, а че е починал вследствие на вътреболнична инфекция и медицинска небрежност. Медицинското лечение на съпруга на жалбоподателката е било подложено на вътрешноправен контрол и никой съдебен или дисциплинарен орган не е установил грешка. Освен това нито една от медицинските експертизи не е установила по безспорен начин медицинска небрежност. Съдът посочва отново, че освен в случаите

на явен произвол или грешка, не е негова функция да поставя под съмнение фактическите констатации на националните власти, особено що се касае до научни експертни оценки. Отбелязва се също, че жалбоподателката не предявява оплакване, че на съпруга ѝ е отказан достъп до медицинско лечение, нито има доказателства за това. Повторено е, че случаите, когато има или твърдяна грешка в диагнозата, довела до забавено прилагане на правилно лечение, или твърдяно забавяне на дадена медицинска интервенция, сами по себе си не могат да се считат за равнозначни на отказ на здравни грижи.

Второ, държавата може да бъде подведена под отговорност, когато системна или структурна неадекватност на болничното обслужване е довела до лишаване на пациент от достъп до животоспасяващо спешно лечение. Властите трябва или би трябвало да са знаели за риска и не са предприели необходимите мерки, за да го предотвратят, излагайки по този начин на опасност живота на пациентите, в това число на засегнатия пациент. Действията или бездействията трябва да са надхвърлили обикновена грешка или медицинска небрежност, а да са били системни или структурни. По-конкретно, трябва да е имало връзка между неадекватността и вредата, която пациентът е претърпял, а неадекватността трябва да е резултат от неосигуряването от държавата на нормативна рамка.

Няма достатъчно доказателства, че в настоящия случай болниците са били повлияни от неадекватност, както е посочено по-горе. Не е доказано също, че твърдяната вина надхвърля обикновена грешка или медицинска небрежност, или че ангажираните с лечението, в нарушение на професионалните си задължения, не са успели да осигурят спешно медицинско лечение на съпруга на жалбоподателката, въпреки че са били напълно наясно, че животът му е бил изложен на риск, ако лечението не се проведе. Нещо повече, Съдът счита, че твърдението за липса на координация между отделенията на болницата във Вила Нова ди Гайа само по себе си не представлява неадекватност на болничните услуги, заради която държавата да бъде подведена под отговорност. Като отчита подробните правила и стандарти, установени във вътрешното законодателство и практиката на държавата ответник в процесната област, Съдът установява, че относимата нормативна рамка не показва недостатъци, що се отнася до задължението на държавата да защитава правото на живот на съпруга на жалбоподателката.

Затова Съдът се произнася, че няма нарушение на материалноправния аспект на член 2.

Член 2 (процесуален аспект)

Съдът подчертава, че основното процесуално задължение на Португалия е да има съдебна система, за да може причината за смъртта на пациенти да се установи, а от виновните да се търси отговорност. В случаите на медицинска небрежност португалското законодателство предвижда възможност за наказателни и граждански производства и жалби до Министерството на здравеопазването и Медицинската асоциация. Жалбоподателката се е възползвала от тези вътрешноправни средства за защита, но са отбелязани и следните недостатъци.

Производството в Главния здравен инспекторат не е било бързо, като е отнело две години за започване на разследването и още година за назначаване на инспектор, който да го проведе. Жалбоподателката дава наказания за първи път почти 3 години и 6 месеца, след като се е отнесла към властите. Информирана е повече от 7 години и 10 месеца след началото на процедурата в Инспектората, че дисциплинарното производство срещу д-р J.V. ще бъде прекратено заради висящото наказателно производство.

Наказателното производство е било неефективно, тъй като продължава над 6 години и 8 месеца, не е проведено бързо и е касало единствено до обвиненията срещу д-р J.V., а не са разгледани другите твърдени от жалбоподателката случаи на лекарска небрежност.

Продължителността на процедурата в Медицинската асоциация, приблизително 4 години и 5 месеца, е неоправдано дълга, при положение че са били разгледани единствено болничните досиета и мненията на специалистите, без да са изслушани доказателства.

Съдът заявява, че искът за обезщетение пред административните съдилища е можел да осигури на жалбоподателката най-подходящото средство за правна защита. Производството обаче неоснователно е продължило повече от 9 години и 11 месеца.

В заключение, националната съдебна система не е осигурила адекватна и своевременна реакция в съответствие със задълженията на Португалия съгласно член 2, поради което е нарушен процесуалния му аспект.

Член 41

Съдът разпорежда Португалия да заплати на жалбоподателката € 23 000 за неимуществени вреди.

Продължителното задържане на жалбоподателя под стража и условията, при които е преместен в болница, за да бъде лекуван от левкемия, са нарушили правата му по член 3

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО MOUISEL СРЕЩУ ФРАНЦИЯ

(Жалба № 67263/01)

14 ноември 2002 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят Жан Муисел е роден през 1948 г. Живее във Франция. На 12 юни 1996 г. е осъден на 15 години лишаване от свобода за въоръжен грабеж, отвлечане и измама. Медицинско свидетелство от 8 януари 1999 г. удостоверява, че страда от хронична лимфоцитна левкемия. Тъй като състоянието му се влошава, денем го водели в болница за химиотерапия като амбулаторен пациент. По време на пътуването до болницата жалбоподателят носел вериги и твърди, че по време на химиотерапевтичните сеанси на краката му имало вериги, а една от китките му била завързана за леглото. Решил да прекрати лечението си през юни 2000 г. с оплаквания от условията и агресивното отношение на охраната.

За да се установи дали здравословното състояние на жалбоподателя съответства на продължителното му задържане под стража, на 28 юни 2000 г. е изготвена медицинска експертиза. Според нея жалбоподателят трябвало да се лекува в специализирана клиника. На 19 юли 2000 г. е преместен по спешност в затвора „Мюре“, за да е близо до болницата в Тулуза. На 22 март 2001 г. е освободен условно е и задължен да се подложи на медицинско лечение или грижи.

2. Решението на Съда

Като се позовава на член 3 от Конвенцията, жалбоподателят предявява оплакване, че задържането му под стража е продължило въпреки тежкото му заболяване, както и от условията на задържане.

Член 3

Съдът отбелязва, че периодът, който следва да се разгледа по делото, започва на 8 януари 1999 г. – датата на първото медицинско свидетелство, с което е определена диагнозата на жалбоподателя, и завършва на 22 март 2001 г. – датата на условното му освобождаване.

Съдът отново посочва, че Конвенцията не съдържа разпоредба, касаеща конкретно положението на лишените от свобода, още по-малко, когато

са болни, но тези проблеми могат да породят въпроси във връзка с член 3. Въпреки че не няма общо задължение за освобождаване на затворници с влошено здраве, член 3 задължава държавите да защитават физическата неприкосновеност на лишените от свобода, по-конкретно като им се предоставя необходимата медицинска помощ. Съдът отново посочва, че начинът на изпълнение на мярката не трябва да подлага задържания на стрес или на тежки условия, чийто интензитет надвишава неизбежното ниво на страдание, присъщо на задържането под стража.

Френските власти имат право по закон да се намесват в случаи, когато затворници са тежко болни. По силата на Закона от 15 юни 2000 г. затворници могат да бъдат освободени условно, ако се нуждаят от лечение. Освен това по силата на Закона за правата на болните от 4 март 2002 г. изпълнението на наказанията на лишени от свобода може да се отложи под условие, ако са в тежко състояние или страдат от хронично заболяване, несъвместимо с продължително задържане. Затова Съдът отбелязва, че здравето на затворниците вече е фактор, който трябва да се взема предвид при определяне начина на изпълнение на наказанието лишаване от свобода, особено що се отнася до продължителността му. Съдът приема обаче, че в разглежданото дело нито едно от средствата за правна защита не е било на разположение на жалбоподателя през въпросния период, тъй като не е отговарял на условията за предсрочно освобождаване под условие, а законът, позволяващ отлагане на наказанията, още не е бил приет.

Относно последиците от продължителното задържане и условията, в които е държан жалбоподателят, Съдът намира, че с напредването на болестта му състоянието му е ставало все по-несъвместимо с продължаващото му задържане. Медицинските експертизи например споменават трудностите при осигуряване на лечение в затвора и психическото състояние на жалбоподателя, което се е влошавало от стреса заради заболяването. Въпреки това затворническите власти не са предприели специални мерки, които биха могли да включват хоспитализация на жалбоподателя или преместване в друга институция, където е можело да бъде наблюдаван, особено нощем.

Освен това, макар да не е доказано, че жалбоподателят е бил с вериги по време на химиотерапевтичното лечение, несъмнено е бил с белезници по време на пътуванията до болницата и обратно. Съдът подчертава, че поставянето на белезници не означава непременно нарушение на член 3, когато се прави при извършване на законен арест, без да предполага използване на сила, надвишаваща разумното и при отчитане на опасността, която представлява лицето, и риска от укриване. Въпреки това, предвид

състоянието на жалбоподателя, фактът, че е приет в болница, естеството на лечението и крехкото му здраве, Съдът счита, че използването на белезници е било несъразмерно на риска за сигурността. Отбелязва се, че нищо не е предполагало съществуването на значителен риск жалбоподателят да се укрие или да прибегне до насилие. И накрая, Съдът взема под внимание препоръките на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание относно условията, при които лишени от свобода се конвоират до болница за преглед – условия, които продължават да пораждат въпроси досежно медицинската етика и зачитането на човешкото достойнство. Описанията на жалбоподателя за условията, при които е бил конвоиран до болницата и обратно, не изглеждат особено различни от ситуациите, предизвикващи безпокойството на Комитета в тази връзка.

Според Съда националните власти не са отчели в достатъчна степен състоянието на жалбоподателя. Продължителното му задържане под стража, особено след юни 2000 г., е накърнило достойнството му и е създавало особено тежки условия, които са му причинили страдания отвъд неизбежните за наказание лишаване от свобода или лечение на раково заболяване. Затова Съдът постановява, че продължителното задържане на жалбоподателя е представлявало нечовешко и унижително отношение и е бил нарушен член 3.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя € 15 000 за неимуществени вреди.

Непредприемането на подходящи мерки за закрила на живота на уязвими деца в институционална грижа и непровеждането на ефективно разследване на причините за смъртта им е нарушение на член 2

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО НЕНЧЕВА И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 48609/06)

18 юни 2013 г.

1. Основните факти

Жалбоподателите са Асоциацията за европейска интеграция и права на човека и девет родители на седем от петнадесетте деца и пълнолетни младежи до 22 години, починали през зимата на 1996 – 1997 г. в дома за деца с тежки умствени увреждания в село Джурково. През въпросната зима в дома в Джурково живеят близо 80 деца. Всички страдат от тежки умствени и физически увреждания. Някои са постъпили там по искане на родителите им, а други са настанени по силата на административно решение след предоставено съгласие за осиновяване от родителите.

В периода 1996 – 1997 г. България преживява тежка икономическа, финансова и социална криза. Инфлацията надвишава 1000 %, а бюджетът, отпуснат на дома в Джурково, който в административно и финансово отношение е на подчинение на кмета, се обезценява значително и общината не е в състояние да поема разходите за храна и други необходими продукти. През въпросната зима храната в дома е крайно недостатъчна, отопление има само по един час всяка сутрин и вечер, трудно се поддържа дори елементарна хигиена, а персоналът недостига. Персоналът и жителите на близкото село носят храна на доброволни начала, за да помогнат децата да не останат съвсем без нищо.

На 20 септември 1996 г. директорката на дома в Джурково изпраща писмо, подписано от кмета на град Лъки, до Министерството на труда и социалната политика, в което се посочва, че тя не разполага с финансови средства за задоволяване на основните нужди на живеещите в дома деца и че условията там представляват сериозен и непосредствен риск за живота им. Първото дете умира в дома в Джурково на 15 декември 1996 г. През януари 1997 г. общинските социални служби решават да настанят в дома в Джурково още осем деца от друг подобен дом.

През целия месец януари на 1997 г. директорката на дома в Джурково и кметът на Лъки апелират към различни хуманитарни организации, частни донори и Министерството на труда и социалната политика за снабдяване с основни продукти, тъй като съществува риск децата да не преживеят зимата. До 22 февруари 1997 г. вече са починали седем деца. Директорката изпраща телеграма до Министерството на труда и социалната политика, в която подчертава крайно тежката ситуация и повтаря молбата си за спешни действия. С писма от същата дата тя се обръща отново към службите за социално подпомагане към Министерството на труда и социалната политика и излага кризисното състояние на дома. В отговор на молбите ѝ на дома е отпусната извънредна помощ в размер на € 3720 евро. По това време в дома вече са починали 15 деца.

През юли 1999 г. Пловдивската окръжна прокуратура разпорежда служебно образуването на досъдебно производство срещу неизвестен извършител за причините, довели до смъртта на 10 от 15-те починали деца. Разпоредено е на следствените органи да разследват, наред с другото, дали има причинно-следствена връзка между смъртните случаи и евентуално неизпълнение на задължението за опазване живота и здравето на болни лица чрез непосредствено задоволяване на потребностите им от храна, отопление и други основни продукти. Разпоредената в рамките на разследването съдебномедицинска експертиза посочва, че тъй като не е направена аутопсия, е трудно да се определят точните медицински причини за смъртта. Аутопсии за установяване на причините за смъртта обаче не са извършени, тъй като вътрешното законодателство изисква това единствено когато някой е починал в болница или по молба на роднина.

През април 2004 г. на директорката, фелдшера и старшата медицинска сестра на дома в Джурково са предявени обвинения за непредумишлено убийство на лица поради неизпълнение на занятие или правно регламентирана дейност. През октомври 2004 г. Министърът на финансите отговаря на искане на следователя за предоставяне на относимите документи, като посочва, че те са унищожени поради изтичане на задължителния срок за съхранение. През януари 2005 г. Районната прокуратура внася в съда обвинителен акт срещу директорката, фелдшера и старшата медицинска сестра за професионална небрежност, довела до смъртта на 13 деца. С решение от 18 май 2005 г. Окръжният съд оправдава обвиняемите. Апелативният съд и Върховният касационен съд потвърждават решението.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите упрекват държавата, че е нарушила положителното си задължение да закриля живота на уязвимите лица, за които се грижи, и че не е провела ефективно разследване, за да установи причината за смъртните случаи и съответно да идентифицира отговорните за това лица. Освен това предявяват оплакване от условията в дома в Джурково и твърдят, че държавата е действала по дискриминационен начин поради здравословното състояние и уязвимостта на децата. Съдът избира да разгледа оплакванията от гледна точка на членове 2, 3 и 13. Жалбоподателите твърдят също, че отказът на съда да ги присъедини като граждански ищци в наказателното производство и продължителността на производството представляват нарушение на член 6.

Допустимост

Деветте жалбоподатели, които са физически лица, имат статут на жертви като законни наследници на своите деца от дома в Джурково. Асоциацията за европейска интеграция и права на човека е поискала от Съда разрешение да представлява юридически лицата, чиито законни наследници са неизвестни. Асоциацията обаче не е доказала, че участието ѝ е в интерес на правосъдието, нито е представила на Съда основание да се отклони от установената си практика в тази област. Затова Съдът заключава, че асоциацията жалбоподател не може да се счита за жертва на нарушение на провъзгласените от Конвенцията права. Формулираните от нея оплаквания в жалбата са следователно несъвместими *ratione personae* с разпоредбите на Конвенцията и затова са отхвърлени.

Член 2

Съдът припомня, че първото изречение от член 2 налага на държавата задължението да предприеме необходимите мерки за закрила на живота на лица, попадащи в обхвата на нейната юрисдикция. Властите не оспорват, че са имали отговорност да се грижат за уязвимите деца и пълнолетни младежи, настанени в държавния дом, над който са имали изключителен надзор. Съдът счита, че няколко фактора предполагат, че властите е трябвало да знаят за съществуването на реален риск за живота на децата, и че не са предприели разумни мерки в рамките на своите правомощия за намаляване на този риск.

В контекста на суровата зима и тежката икономическа криза информацията относно риска за децата поради липса на отопление, храна и лекарства, е била на разположение от 10 септември 1996 г. От тази дата с

подкрепата на кмета на Лъки директорката на дома в Джурково започва да сигнализира на властите за рисковете и търси необходимата помощ. Всъщност директорката многократно повдига пред властите въпроса за сериозността на ситуацията. Затова изглежда, че служителите на най-високо ниво в Министерството на труда и социалната политика и други държавни институции са били наясно с рисковете за здравето и живота на децата още през септември 1996 г., три месеца преди първия смъртен случай.

Фактът, че трагичните събития не са настъпили внезапно, еднократно и непредвидено, както става при форсмажорни събития, е решаващ елемент в това дело. По-скоро делото се отнася до ситуация, опасна за живота на уязвими лица, поверени на грижите на държавата, която е била напълно известна на властите и която може да бъде описана като трагедия на национално равнище. Очевидно е, че властите не са предприели бързи, решителни и достатъчни мерки за предотвратяване на смъртните случаи, въпреки че добре са познавали реалните и непосредствени рискове за живота на засегнатите лица.

Съдът счита, че обстоятелствата по делото говорят за изключителна ситуация, а не за обикновен случай на немарливост. В този смисъл възможността жалбоподателите да предявят иски за вреди в рамките на гражданско производство не е била достатъчна за изпълнение на задължението на държавата да проведе ефективно разследване съгласно член 2, тъй като предявяването на граждански иск зависи единствено от инициативата на жертвите. Член 2 налага на властите да проведат бързо и старателно разследване по своя инициатива. Съдът отбелязва, че официалното разследване е започнало две години след събитията, а последвалите наказателни производства са продължили почти осем години. Правителството не е представило обяснение за това забавяне на наказателното производство, по време на което едно от лицата, отговарящи за управлението на дома в Джурково, е починало, а някои от архивите са унищожени поради изтичане на задължителния петгодишен срок за съхранение на документи. Следователно властите не са действали с разумното усърдие, необходимо за установяване на причината за смъртта и отговорността на длъжностните лица. Отсъствието на усърдие поставя под съмнение и въпроса дали разследването е проведено добросъвестно и дали не е увеличило изпитанието на жалбоподателите.

Съдът не приема аргумента на правителството, че унищожаването на архивите означава невъзможност да се установи дали са били проведени административни или дисциплинарни производства, за да се удостовери дали властите са отговорни за смъртните случаи. Установено е, че този

аргумент противоречи на изискването за усърдие, присъщо на понятието за адекватен отговор на националната система. Освен това нищо в нито едно от наличните доказателства не сочи, че са били проведени процедури с ръководството на дома за разглеждане на проблемите, довели до смъртните случаи. Предвид изключителните обстоятелства по делото гражданският иск за вреди – като правно средство за защита на разположение на жалбоподателите – не е достатъчен, за да изпълни задълженията на държавата ответник от гледна точка на член 2 от Конвенцията. Затова Съдът отхвърля повдигнатото от правителството възражение за неизчерпване на вътрешноправните средства. Държавата не е изпълнила задължението си да защити живота на уязвимите деца, поверени на нейните грижи, както и задължението си да прилага адекватни процесуални механизми за установяване на фактите по случая, като по този начин не е успяла да защити обществения интерес, както разкриват фактите по делото. Затова Съдът приема, че е налице нарушение както на материалноправния, така и на процесуалния аспект на член 2.

Член 13 във връзка с член 2

Съдът отбелязва, че е било възможно да бъдат подадени иски за обезщетение по време на събитията срещу отговорните за дома в Джурково институции, а именно Министерство на труда и социалната политика и община Лъки. Освен това българското законодателство не възпрепятства жалбоподателите да подават граждански иски за обезщетение успоредно с наказателното производство. Следователно жалбата по член 13 във връзка с член 2 е недопустима като явно необоснована.

Членове 3 и 13

Съдът смята, че не е необходимо да бъдат разглеждани тези оплаквания, тъй като жалбите са внесени в Съда след изтичане на шестмесечния срок от датата на окончателното решение на националната инстанция. Съответно тази част от жалбата е недопустима.

Член 6

Съдът отбелязва, че жалбоподателите не са обжалвали решението на съда да не присъедини гражданските им иски към наказателното производство. Нещо повече, това решение не засяга правото на жалбоподателите да образуват отделни граждански производства. Във всеки случай тази жалба не е била внесена пред Съда в рамките на шест месеца след решението на съда и следователно е с изтекъл срок. Що се отнася до оплакванията

нето относно продължителността на наказателното производство, жалбоподателите не са присъединени като граждански страни в производството и следователно член 6 не е приложим. Следователно тази част от жалбата е недопустима.

Член 41

Съдът присъжда на двама жалбоподатели по € 10 000 за неимуществени вреди и € 2000 евро на Асоциацията за европейска интеграция и права на човека за разходи по делото. Съдът счита, че установяването на нарушение представлява достатъчно справедливо удовлетворение за останалите жалбоподатели.

Държавата не е изпълнила позитивните си задължения да защитава правото на живот и на мирно ползване на притежанията от експлозия на метан и да предостави достатъчно обезщетение

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО ÖNERİYILDIZ СРЕЩУ ТУРЦИЯ

(Жалба № 48939/99)

30 ноември 2004

1. Основните факти

Жалбоподателят Машалах Онерйълдъз е роден през 1955 г. През въпросния период живее с 12 близки роднини в бедняшкия квартал „Казим Карабекир“ в Истанбул.

Кварталът „Казим Карабекир“ е част от обширен район, застроен с примитивни жилища, изградени без разрешение върху земя, заобикаляща сметище, което се използва от 70-те години на XX век съвместно от четири окръжни съвета и е под управлението и отговорността на градския съвет на Истанбул. Експертен доклад от 7 май 1991 г., изготвен по искане на Окръжния съд след сезиране от Окръжния съвет, насочва вниманието на властите, наред с другото, към факта, че не са взети мерки по отношение на сметището за предотвратяване на експлозия от метан, образуван от разлагащите се отпадъци. Докладът поражда множество спорове между засегнатите кметове. Преди обаче да бъдат приключени стартираните от тях процедури, на 28 април 1993 г. на сметището избухва взрив. Отпадъците експлодират, взривът обхваща повече от десет жилищни постройки, разположени под сметището, една от които е тази на жалбоподателя, а той губи и девет от близките си роднини.

След провеждане на наказателни и административни разследвания по случая, на двамата отговорни кметове са повдигнати обвинения, тъй като не са разпоредили премахването на незаконните постройки в близост до сметището и не са обновили или закрили самото сметище, въпреки заключенията на експертния доклад от 7 май 1991 г. На 4 април 1996 г. въпросните кметове са осъдени за „небрежност при изпълнение на служебните им задължения“, като и на двамата е наложена глоба от 160 000 турски лири и наказание лишаване от свобода за минимален срок от три месеца съгласно

разпоредбите на член 230 от Наказателния кодекс. Впоследствие присъдите им са заменени с глоби, но изпълнението на това наказание е спряно.

Жалбоподателят подава впоследствие от свое име и от името на трите си оцелели деца иск за обезщетение за претърпени вреди пред Истанбулския административен съд. В иска си твърди, че смята властите отговорни за смъртта на близките си и унищожаването на имуществото му. Със съдебно решение от 30 ноември 1995 г. на властите е разпоредено да заплатят на жалбоподателя и децата му 100 000 000 турски лири за неимуществени вреди и 10 000 000 турски лири за имуществени вреди заради унищожаването на покъщнината им (равностойни тогава съответно на около € 2077 и € 208). Към момента на постановяване на решението на Европейския съд тези суми все още не са изплатени.

2. Решението на Съда

На 18 юни 2002 г., след изслушване, Съдът постановява решение с пет на два гласа, според което се установява нарушение на член 2 от Конвенцията и нарушение на член 1 от Протокол № 1. По искане на турското правителство делото е отнесено до Голямата камера съгласно член 43.

Жалбоподателят твърди, че фактите, от които се оплаква, са довели до нарушения на член 2 (Право на живот), член 13 (Право на ефикасни правни средства за защита), член 6, § 1 (Право на справедлив процес в разумен срок) и член 8 (Право на зачитане на личния и семеен живот) от Конвенцията, както и на член 1 от Протокол № 1 Защита на собствеността).

Член 2

Съдът разглежда най-напред отговорността на държавата за смъртните случаи. Експертният доклад, представен на 7 май 1991 г., конкретно се позовава на опасността от експлозия поради метаногенеза, тъй като на сметището не е имало „способи за предотвратяване на експлозия на метан, възникнала в резултат на разлагането“ на битовите отпадъци. Съдът счита, че нито реалността, нито непосредствеността на въпросната опасност са спорни, тъй като рискът от експлозия е възникнал много преди да бъде посочен в доклада от 7 май 1991 г. и че, като се има предвид продължилата експлоатация на обекта при същите условия, този риск е можел само да нарасне с течение на времето.

Тъй като турските власти са знаели или било трябвало да са знаели за съществуването на реален или непосредствен риск за хората, живеещи в близост до сметището (най-малкото към 27 май 1991 г., когато вече са били уведомени за доклада от 7 май 1991 г.), те са имали задължение съгласно член 2 от Конвенцията да предприемат такива превантивни оперативни

мерки, каквито са били необходими и достатъчни за защита на тези хора, особено след като властите сами са създали този обект и са разрешили експлоатацията му, което е и породило въпросния риск. Общинският съвет на Истанбул обаче не е предприел необходимите спешни мерки.

Що се отнася до аргумента на правителството, че жалбоподателят е действал незаконно, когато се е настанил край сметището, съдът отбелязва, че независимо от нормативните забрани в областта на градоустройството, последователната политика на турската държава по отношение на бедняшките квартали е насърчила интегрирането на тези зони в градската среда, като по този начин е признала съществуването им и начина на живот на обитателите им, които постепенно са продължавали със застрояването след 1960 г.

В конкретния случай жалбоподателят и близките му роднини са живели от 1988 г. до инцидента от 28 април 1993 г. напълно необезпокоявани в къщата си, в създадената от тях социална и семейна среда. Оказва се също, че властите са наложили общински данък на жалбоподателя и други обитатели на бедняшките квартали и са им предоставяли обществени услуги, за които са били таксувани. Съответно правителството не би могло да твърди, че е освободено от отговорност поради небрежност или липса на предвидливост у жертвите.

По-нататък Съдът отбелязва, че правителството не е доказало да са били взети каквито и да е мерки за предоставяне на информация на жителите на бедняшкия квартал относно рисковете, които поемат.

В заключение Съдът отбелязва, че приложимата в случая нормативна рамка се е оказала неефективна, тъй като е било допуснато сметището да бъде отворено и да функционира, въпреки че не е отговаряло на съответните технически стандарти и е липсвала последователна система за наблюдение. Съдът съответно приема, че е налице нарушение на член 2.

След това Съдът пристъпва към разглеждане на отговорността на държавата във връзка с разследването. Единствената цел на наказателното производство е била да се установи дали властите могат да бъдат подведени под отговорност за „небрежност при изпълнение на обществени задължения“ съгласно член 230 от Наказателния кодекс, като тази разпоредба по никакъв начин не се отнася до живото застрашаващи действия или до закрила на правото на живот по смисъла на член 2. Решението от 4 април 1996 г. оставя без отговор въпроса за възможната отговорност на властите за смъртта на близките на жалбоподателя.

В този смисъл не би могло да се каже, че турската система за наказателно правосъдие гарантира пълна отчетност на държавните служители

или власти за ролята им в тази трагедия, нито ефективното прилагане на разпоредбите на националното законодателство, което гарантира зачитане на правото на живот, по-конкретно възпиращата функция на наказателното право. Поради това Съдът приема, че е налице и нарушение на член 2 относно неадекватното разследване на смъртта на близките на жалбоподателя.

Член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията

Съдът отхвърля аргумента на правителството, че турските власти са се въздържали от разрушаване на къщата на жалбоподателя по хуманитарни съображения. Позитивното задължение съгласно член 1 от Протокол № 1 изисква от властите да предприемат практически стъпки, като своевременното инсталиране на система за отвеждане на газа, за предотвратяване разрушаването на жилището.

По-нататък Съдът отбелязва, че обезщетението, което турските съдилища са присъдили на жалбоподателя за имуществени вреди, все още не е изплатено, въпреки постановеното окончателно решение. Следователно е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1.

Член 13

Съдът разглежда първо оплакването на жалбоподателя относно липсата на ефективно правно средство за защита във връзка с член 2 и отбелязва, че използваното от жалбоподателя административноправно средство за защита изглежда е било достатъчно, за да бъде изпълнена същността на жалбата му във връзка със смъртта на неговите роднини и е било в състояние да му предостави адекватно обезщетение за констатираното нарушение на член 2. Съдът счита обаче това средство за правна защита за неефективно в няколко отношения и счита за решаващо, че обезщетението за вредите, нанесени на жалбоподателя – единствено във връзка с неимуществените вреди в резултат на загубата на негови близки роднини – в действителност никога не му е било изплатено. Съответно Съдът приема, че е налице нарушение на член 13.

По отношение на член 1 от Протокол № 1 решението за обезщетение е чакано дълго, а присъдената за унищожаване на покъщнината сума изобщо не е била изплатена. Следователно Съдът приема, че е налице нарушение на член 13 и по отношение на това оплакване.

Член 6, § 1 и член 8

Предвид направените вече констатации, Съдът не смята за необходимо да разглежда твърденията за нарушение на член 6, § 1 и член 8.

Член 41

Съдът решава да присъди на жалбоподателя 2000 щатски долара (съответстващи на сумата за възстановяване на разходите за погребението), € 45 250 за имуществени и неимуществени вреди и € 16 000 за разходи по делото. Съдът присъжда също по € 33 750 евро на всеки от пълнолетните синове на жалбоподателя за неимуществени вреди.

Знаковорешение относно домашното насилие – неосигуряване на закрила в нарушение на членове 2, 3 и 14

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ОРУЗ СРЕЩУ ТУРЦИЯ

(Жалба № 33401/02)

9 юни 2009 г.

1. Основните факти

Жалбоподателката Нахиде Опуз е турска гражданка, родена през 1972 г. През 1990 г. г-жа Опуз заживява с Н.О., син на съпруга на майка ѝ. Г-жа Опуз и Н.О. сключват брак през ноември 1995 г. и имат три деца, родени съответно през 1993, 1994 и 1996 г. От самото си начало връзката им е белязана от сериозни скандали и вече са разведени.

В периода април 1995 – март 1998 г. са отбелязани четири случая на насилствено и заплашително поведение на Н.О. спрямо жалбоподателката и майка ѝ, които са доведени до знанието на властите. Тези инциденти включват няколко побоя, кавга, при която Н.О. вади нож и се опитва да прегази двете жени с автомобила си. След тези нападения жените са прегледани от лекари, които удостоверяват с медицински свидетелства различни наранявания, в това число кървене, натъртвания, подутини, охлузвания и драскотини. И двете жени получават медицински свидетелства за получени животозастрашаващи наранявания – жалбоподателката в резултат на особено жесток побой, а майка ѝ – след нападението с автомобила.

Срещу Н.О. са образувани наказателни производства след три от тези случаи – за смъртни заплахи, действителни, тежки и особено тежки телесни повреди и опит за убийство. Относно инцидента с ножа решението е да не се повдигат обвинения поради липса на доказателства. На два пъти Н.О. е задържан под стража и освобождаван в очакване на съдебен процес.

Тъй като жалбоподателката и майка ѝ оттеглят жалбите си в хода на всяко от тези производства, националните съдилища прекратяват делата, макар че според Наказателния кодекс наказателните производства по повод на жалбите им е трябвало да продължат. Производството досежно инцидента с автомобила все пак продължава по отношение на майката на жалбоподателката предвид сериозността на нараняванията ѝ, а Н.О. е осъден на три месеца лишаване от свобода, като по-късно наказанието е заменено с глоба.

На 29 октомври 2001 г. жалбоподателката е намушкана седем пъти от Н.О. и е откарана в болница. Н.О. е обвинен в нападение с нож и му е нало-

жена нова глоба от почти 840 000 турски лири (приблизително € 385), която да плати на осем вноски. След този инцидент майката на жалбоподателката отправя искане Н.О. да бъде задържан под стража, като твърди, че при предишните случаи тя и дъщеря ѝ са били принудени да оттеглят жалбите си срещу него заради постоянен натиск и смъртни заплахи от негова страна.

На 11 март 2002 г. майката на жалбоподателката, която е решила да се премести заедно с дъщеря си в Измир, пътува в микробус, когато Н.О. принуждава микробуса да отбие, отваря пътническата врата и я застрелва. Майката на жалбоподателката умира на място.

През март 2008 г. Н.О. е осъден за убийство и незаконно притежание на огнестрелно оръжие и му е наложено наказание доживотен затвор, но в очакване на производството по обжалване е освободен. През април 2008 г. жалбоподателката подава нова жалба до прокуратурата, в която настоява властите да предприемат мерки за осигуряване на закрилата ѝ, тъй като след освобождаването му бившият ѝ съпруг отново е започнал да я заплашва. През май и ноември 2008 г. процесуалният представител на жалбоподателката информира Европейския съд по правата на човека, че не са предприети подобни мерки и Съдът изисква обяснение. Едва след това властите предприемат конкретни мерки за защита на жалбоподателката, по-конкретно като разпространяват снимките и пръстовите отпечатьци на бившия ѝ съпруг до полицейските участъци с разпореждане да бъде арестуван, ако бъде забелязан в близост до жилището на жалбоподателката.

Междувременно през януари 1998 г. в Турция влиза в сила Законът за закрила на семейството, който съдържа конкретни мерки за закрила от домашно насилие.

2. Решението на Съда

Жалбоподателката твърди, че турските власти не са защитили правото на живот на майка ѝ и са проявили небрежност по отношение на многократните случаи на насилие, смъртните заплахи и нараняванията, на които самата тя е била потърпевша. Жалбоподателката се позова на членове 2, 3, 6 и 13. Оплаква се и от липса на закрила на жените срещу домашно насилие от страна на турското национално законодателство в нарушение на член 14.

Член 2

Съдът отчита, че в случая на жалбоподателката последвалото насилие, всъщност смъртоносно нападение, не само е било възможно, но е било дори предвидимо предвид историята на агресивното поведение на Н.О. и

съдебното му минало по отношение на съпругата му и майка ѝ и продължаващите заплахи за здравето и безопасността им.

Според обичайната практика в държавите членки, колкото по-сериозно е престъплението или по-голям рискът от рецидивиращи престъпления, толкова по-вероятно е преследването да продължи в името на обществен интерес, дори жертвите да оттеглят жалбите си. В многократните си решения за прекратяване на наказателните производства срещу Н.О. обаче властите се позовават изключително на необходимостта да се въздържат от намеса в онова, което считат за „семеен въпрос“. Очевидно властите не са разгледали мотивите за оттегляне на жалбите, въпреки изявленията на майката на жалбоподателката пред органите на прокуратурата, че тя и дъщеря ѝ са се чувствали принудени да го сторят заради заплахите и натиска от страна на Н.О. Въпреки оттеглянето на жалбите от жертвите законодателната рамка би трябвало да дава възможност на прокуратурата да продължи наказателното преследване срещу Н.О. въз основа на факта, че насилственото му поведение е било достатъчно сериозно, за да оправдае наказателно преследване, и че е съществувала постоянна заплаха за физическата неприкосновеност на жалбоподателката.

Поради това Съдът заключава, че националните власти не са проявили необходимото усърдие за предотвратяване на насилието срещу жалбоподателката и майка ѝ, по-конкретно чрез прилагане на наказателни или други подходящи превантивни мерки по отношение на Н.О. Разследването на убийството, за което е имало признание, също не би могло да се определи като ефективно, тъй като до момента продължава повече от шест години. Освен това наказателноправната система не е оказала възпиращ ефект в настоящия случай. Властите не биха могли също да се позоват на отношението на жертвите за неспособността си да наложат подходящи мерки. Следователно турските власти не са защитили правото на живот на майката на жалбоподателката, което представлява нарушение на член 2.

Член 3

Съдът счита, че реакцията на поведението на Н.О. е била явно неадекватна предвид тежестта на престъпленията му. Съдебните решения, които не са имали забележим превантивен или възпиращ ефект върху Н.О., са били неефективни и дори демонстрират известна степен на търпимост към действията му. Следва да се отбележи, че след инцидента с автомобил, Н.О. е прекарал само 25 дни в затвор и му е наложена глоба единствено за тежките наранявания, които е причинил на майката на жалбоподателката. Още по-фрапиращо е, че като наказание за това, че е намушкарал жал-

боподателката седем пъти, просто е глобен с малка сума, която можел да плати на вноски.

Освен това турското законодателство не е предвиждало конкретни административни и полицейски мерки за закрила на уязвимите лица срещу домашно насилие преди януари 1998 г., когато влиза в сила Законът за закрила на семейството. Но дори и след тази дата националните власти не са приложили ефективно тези мерки и санкции, за да защитят жалбоподателката.

И накрая Съдът отбелязва с голяма загриженост, че претърпяното от жалбоподателката насилие всъщност не е приключило и че властите продължават да бездействат.

Въпреки искането на жалбоподателката от април 2008 г., нищо не е направено допреди Съдът да изиска от правителството да предостави информация за предприетите от него мерки за закрила.

Поради това Съдът стига до заключение, че е налице нарушение на член 3 заради непредприемането от властите на мерки за защита под формата на ефективно възпиращо действие срещу сериозните нарушения на личната неприкосновеност на жалбоподателката от страна на бившия ѝ съпруг.

Член 14

Според представените от жалбоподателката доклади, изготвени от две водещи неправителствени организации, които не се оспорват от правителството, най-голям е броят на докладваните жертви на домашно насилие в Диарбекир, където жалбоподателката е живяла по онова време. Всички жертви са жени, по-голямата част от които с кюрдски произход, неграмотни или с нисък образователен статус и като цяло без самостоятелен източник на доходи. Докладите всъщност подсказват, че домашното насилие се толерира от властите и че посочените от правителството правни средства за защита не действат ефективно.

Поради това Съдът счита, че жалбоподателката е успяла да докаже, че домашното насилие засяга предимно жените и че общата и избирателна пасивност на съдебната система в Турция създава благоприятен за домашното насилие климат. Като се има предвид това, насилието, претърпяно от жалбоподателката и майка ѝ, може да се разглежда като основано на полов признак, което представлява форма на дискриминация срещу жените. Независимо от реформите, осъществени от правителството през последните години, цялостната неотзивчивост на съдебната система и безнаказаността на насилниците, както се установява по делото на жалбоподателката, показват, че липсва достатъчно воля за предприемане на подходящи дейст-

вия за справяне с домашното насилие. Поради това Съдът заключава, че е налице нарушение на член 14 във връзка с членове 2 и 3.

Други членове

Въз основа на горните констатации Съдът смята, че не е необходимо да разглежда същите факти и в контекста на членове 6 и 13.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателката € 30 000 за неимуществени вреди и € 6500 за разходи по делото.

Установяване на принципа за позитивното задължение да се защитава животът съгласно член 2 по дело, касаещо младеж, тежко ранен от бившия си учител

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО OSMAN СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО

(Жалба № 23452/94)

28 октомври 1998 г.

1. Основните факти

Жалбоподателката Мюлкие Осман е майка на жалбоподателя Ахмет Осман, бивш ученик на Пол Паджет-Люис в училището „Хомъртън Хаус“.

През 1986 г. директорът на училището „Хомъртън Хаус“, г-н Принс, забелязва, че един от учителите, Пол Паджет-Люис, проявява силна привързаност към Ахмет Осман. През януари 1987 г. г-жа Грийн, майката на Лесли Грийн, ученик в същото училище, отправя оплакване до г-н Принс, че след часовете Паджет-Люис преследва сина ѝ до дома им и го тормози. След разговор със заместник-директора г-н Пъркинс, Паджет-Люис представя писмено обяснение, което г-н Пъркинс намира за „обезпокоително“, тъй като от него ясно личи, че Паджет-Люис изпитва „непреодолима ревност“ заради приятелството между Ахмет Осман и Лесли Грийн. Г-н Пъркинс предлага на Паджет-Люис да потърси помощ от психиатър.

Междувременно училищното ръководство провежда още няколко разговора с имащи отношение към случая. Според дневника на г-н Принс той се е срещал между 3 и 17 март 1987 г. четири пъти с полицейски служители, за да обсъждат проблема.

Докато текат опити за прехвърляне на Ахмет Осман в друго училище, се установява, че документацията относно Ахмет и Лесли Грийн е открадната от училищната канцелария. Паджет-Люис отрича да има нещо общо с кражбата.

На 14 април 1987 г. Паджет-Люис сменя официално името си на Пол Ахмет Йълдъръм Осман. Г-н Принс информира за това полицията и изпраща писмо до Регионалното управление на образованието на Лондон (LEA), като изразява безпокойството си дали психологическата неуравновесеност на Паджет-Люис може да представлява заплаха за безопасността на Ахмет Осман. Паджет-Люис се среща на 19 май 1987 г. с психиатъра

на ПЕА д-р Фъргюсън, който препоръчва Паджет-Люис да продължи да преподава в училището, но да посещава някаква форма на консултации с психолог и психотерапия.

През следващите дни прозорец на къщата на жалбоподателите е счупен от хвърлена тухла. Изпратеният на произшествието полицейски служител попълва протокол за извършено престъпление. През юни 1987 г. два пъти са спукани умишлено гумите на колата на г-н Али Осман (съпруг на жалбоподателката и баща на жалбоподателя). И двата инцидента са докладвани на полицията.

След още един преглед на Паджет-Люис д-р Фергюсън заключава, че той трябва да бъде отстранен от училище „Хомъртън Хаус“ и го определя като временно негоден за работа. Паджет-Люис е временно отстранен от преподавателска дейност, но решението е отменено и той започва работа като учител по заместване в две други местни училища.

През август или септември 1987 г. са извършени няколко посегателства върху имущество на семейство Осман – къщата им е залята с машинно масло и парафин, счупено е предното стъкло на автомобила на г-н Осман, блокирана е бравата на входната врата с течно лепило, стълбището и автомобилът са зацапани с кучешки изпражнения. Всички инциденти са докладвани на полицията.

Полициите посещават дома на семейство Осман, а след това разговарят с Паджет-Люис относно вандалските прояви. В последвало изявление пред полицията Паджет-Люис твърди, че е казал на полицаите, че загубата на работата му го е разстроила толкова силно, че е усетил, че има опасност да извърши нещо престъпно безумно. Правителството отрича да е правено такова изявление.

На 7 декември 1987 г. управляваният от Паджет-Люис автомобил блъска микробус, в който пътува Лесли Грийн.

На 15 декември 1987 г. служители на Регионалното управление на образованието разговарят с Паджет-Люис по негова молба. В меморандум на ПЕА от същата дата е записано, че Паджет-Люис е изпаднал в крайно саморазрушително състояние, като обвинява за всичките си неволи г-н Пъркинс.

На 17 декември 1987 г. полицейски служители посещават дома на Паджет-Люис, за да го арестуват по подозрение за престъпно посегателство – причиняване на имотна вреда, но той отсъства.

В началото на януари 1988 г. полицията образува досъдебно производство срещу Паджет-Люис за шофиране без необходимото усърдие и внимание. Освен това името му е въведено в Националния компютър на поли-

цията като издирван във връзка с пътното произшествие и по подозрение за извършени престъпни посегателства и причиняване на имотни вреди.

На 7 март 1988 г. Паджет-Люис е забелязан от няколко души близо до дома на жалбоподателите. Около 23 часа Паджет-Люис застрелва смъртоносно г-н Али Осман и ранява тежко Ахмет Осман. След това се отправя към дома на г-н Пъркинс, по когото стреля, ранява го и убива сина му. Рано на следващата сутрин Паджет-Люис е задържан.

На 28 октомври 1988 г. Паджет-Люис се признава за виновен по две обвинения и е осъден за непредумишлено убийство на основание ограничена отговорност поради невменяемост. Присъдата е задържане безсрочно в строго охранявана психиатрична болница.

На 28 септември 1989 г. жалбоподателите завеждат съдебно дело срещу, *inter alios*, комисаря на лондонската полиция, когото обвиняват в небрежност, тъй като, макар полицията да е знаела за действията на Паджет-Люис от май 1987 г., той нито е бил арестуван, нито е бил разпитан, домът му не е бил претърсен и не са му били повдигнати обвинения до март 1988 г. На 19 август 1991 г. комисарят на лондонската полиция подава заявление исковата молба да бъде отхвърлена с мотива, че не доказва основателна причина за завеждане на дело. Впоследствие Апелативният съд постановява, че съгласно правилото за изключващи вината обстоятелства, посочено в решението на Камарата на лордовете от 1989 г. по делото Хил срещу началника на полицията на Западен Йоркшир (*Hill v Chief Constable of West Yorkshire*), не могат да се водят дела срещу полицията за небрежност при разследване и предотвратяване на престъпления с мотива, че опазването на обществения ред изисква съдебен имунитет.

2. Решението на Съда

Като се позовават на членове 2, 6, 8 и 13, жалбоподателите предявяват оплаквания, че не е бил защитен животът на Али и Ахмет Осман, не е бил предотвратен тормозът над семейството им и не са имали достъп до съд или ефективно средство за правна защита относно тези бездействия.

Член 2

Жалбоподателката твърди, че като не са предприели адекватни и подходящи мерки за опазване на живота на жалбоподателя и баща му Али Осман от действителната и известна опасност, която е представлявал Паджет-Люис, властите не са изпълнили позитивното си задължение съгласно член 2.

Съдът заявява на първо място, че когато има твърдение, че властите са нарушили позитивното си задължение да защитят правото на живот в кон-

текста на дълга си да предотвратяват и противодействат на престъпността, трябва да се установи по задоволителен за Съда начин дали властите са знаели, или би трябвало да са знаели към дадения момент за съществуването на реален и непосредствен риск за живота на определено лице или лица от престъпните действия на трето лице и че не са предприели мерки в рамките на правомощията си, които, преценени разумно, е можело да се очаква да предотвратят риска.

Въпреки твърдението, че на етапа, в който полицията е била информирана за всички относими и свързани проблеми, в това число инцидент с графити, кражбата на училищните документи и смяната на името на Паджет-Люис, тя трябва да е била наясно с необходимостта да продължи разследването на твърдяното участие на Паджет-Люис в тези деяния или да го следи отблизо, Съдът не е убеден, че може да се направи извод за бездействие на полицията на онзи етап от гледна точка на член 2, като се има предвид с каква информация е разполагала полицията тогава. Според Съда, макар че посетилите училището полицаи са могли да преценят привързаността на Паджет-Люис към Ахмет Осман като крайно осъдителна от професионална гледна точка, не е имало предположения, че Ахмет е бил изложен на риск от сексуално посегателство от Паджет-Люис, а още по-малко, че животът му е бил застрашен.

Тъй като Паджет-Люис е отрекъл всякакво участие в разговора си с г-н Пъркинс и нищо не го е свързвало с който и да е от инцидентите, Съдът счита, че оценката на полицаите на ситуацията и решението им да третират случая като вътрешен проблем на училището не може да се считат за неразумни.

По отношение на вандалските действия спрямо дома и имуществото на семейство Осман и твърдението, че полицията не е регистрирала докладваните инциденти, Съдът посочва, че не може да се каже, че това е възпрепятствало полицията да предотврати на по-ранен етап реалната заплаха за живота на семейство Осман или че безразсъдното поведение на Паджет-Люис е издавало склонност да причини смърт. В този смисъл Съдът отбелязва също, че когато в крайна сметка е било взето решението да бъде задържан Паджет-Люис, то не било основано на предполагаем риск за живота на семейство Осман, а на предполагаемото му участие в действия за нанасяне на незначителни имотни вреди.

Относно твърдението, че Паджет-Люис три пъти е известил полицията, пряко или косвено, за намеренията си да убива, Съдът счита, че не може основателно да се смята, че тези изявления са подсказвали, че именно

семейство Осман е било обект на заплахите му, за да се счита полицията предупреждена.

Затова Съдът счита, че жалбоподателите не са посочили нито един решаващ етап във веригата от събития, довели до трагичното убийство, когато би могло да се каже, че полицията е знаела или е трябвало да знае, че животът на семейство Осман е изложен на реален и непосредствен риск от Паджет-Люис. Съдът съответно не констатира нарушение на член 2.

Член 8

Съдът припомня, че не е установил полицията да е знаела или да е трябвало да знае по онова време, че Паджет-Люис представлява реален и непосредствен риск за живота на Ахмет Осман, и че реакцията на полицията на развитието на събитията е била разумна предвид обстоятелствата и съвместима със задължението на властите съгласно член 2. Това заключение подкрепя и констатацията, че няма нарушение на позитивно задължение, произтичащо от член 8.

Що се отнася до твърдението на жалбоподателите, че полицията не е разследвала нападенията над дома им, за да се сложи край на продължаващия тормоз срещу семейство Осман, Съдът посочва отново, че първоначално полицията е приела, че няма доказателства за съпричастност на Паджет-Люис, а по-късно в светлината на новите развития по случая всъщност е направен опит той да бъде арестува и разпитан по подозрение за нанасяне на имотни вреди. Поради това Съдът заключава, че няма нарушение от страна на властите на позитивно задължение съгласно член 8.

Член 6, § 1

Жалбоподателите твърдят, че отхвърлянето от Апелативния съд на делото им за небрежност срещу полицията на основание съществуваща публична политика е равнозначно на ограничение на правото им на достъп до съд в нарушение на член 6, § 1.

Относно приложимостта на член 6, която правителството е оспорило с аргумента, че националното законодателство не позволява да се съди полицията за небрежност, Съдът изразява несъгласие и счита, че жалбоподателите са имали право, произтичащо от юридическото понятие за небрежност, да търсят произнасяне от съд по допустимостта и съществуването на приемливо твърдение, че са били в отношения на близост с полицията и че причинената вреда е била предвидима.

След това Съдът отбелязва, че причините, довели до приемането от Камарата на лордовете при гледането на делото Хил на правилото за из-

ключващи вината обстоятелства, за да се предпази полицията от дела за небрежност, се основават на виждането, че интересите на общността като цяло се обслужват най-добре от полицейска служба, чиято ефективност и ефикасност в борбата срещу престъпността не са застрашени от постоянен риск от търсене на деликтна отговорност за политически и оперативни решения.

Независимо че целта на подобно правило може да се приеме за легитимна от гледна точка на Конвенцията, тъй като цели поддържане на ефективността на полицейската служба и оттам предотвратяване на безредици или престъпления, Съдът изтъква въпроса за пропорционалността. Прилагането на правилото без по-нататъшно изследване на съществуването на конкурентни съображения от обществен интерес служи единствено да се осигури бланкетно освобождаване от гражданска отговорност на полицията за действията и бездействията ѝ при разследването и предотвратяването на престъпления и представлява неоправдано ограничаване на правото на жалбоподател да получи определение по същество на иска си срещу полицията в случаи, когато има основания за това.

Съдът заключава, че прилагането на правилото за изключващи обстоятелства в случая е представлявало несъразмерно ограничаване на правото на жалбоподателите на достъп до съд и е нарушение на член 6, § 1.

Член 13

Съдът счита, че не възниква отделен въпрос във връзка с член 13 предвид констатацията му за нарушение на член 6, § 1.

Член 50- (сега член 41)

Съдът присъжда на всеки от жалбоподателите по 10 000 британски лири⁵²⁸ за вреди и 30 000 лири за разходи по делото.

---

⁵²⁸ Приблизителна стойност £1 = €1,60.

Турската правна система не е предоставила на жалбоподателите достатъчни и подходящи средства за правна защита на заразено с ХИВ при кръвопреливане новородено, а на властите е разпоредено да осигурят на жалбоподателя доживотно покритие за медицински разходи – нарушения на членове 2, 6 и 13

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО OYAL СРЕЩУ ТУРЦИЯ

(Жалба № 4864/05)

23 март 2010 г.

1. Основните факти

Първият жалбоподател е роден на 6 май 1996 г. Другите двама жалбоподатели са родителите му. Всички живеят в Измир.

Първият жалбоподател е заразен с вируса на ХИВ, когато при преждевременното му раждане се налага да му направят множество кръвопреливания заради ингвинална и пъпна херния. Родителите му научават за инфекцията и че може да се развие в по-тежкия синдром на придобита имунна недостатъчност (СПИН), когато детето е на около четири месеца.

През май 1997 г. жалбоподателите завеждат дело за медицинска небрежност срещу лекарите, извършили кръвопреливането, генералния директор на Турския червен полумесец в Измир (Kızılay), откъдето е била доставена прелятата кръв, и министъра на здравеопазването. Производството е прекратено, тъй като не успява да установи пряка вина.

През декември 1997 г. жалбоподателите завеждат гражданско дело срещу Kızılay и Министерството на здравеопазването, а през октомври 1998 г. – административно производство срещу министерството. И гражданският, и административният съд постановяват че Kızılay е виновен за доставката на заразена с ХИВ кръв и че Министерството на здравеопазването носи отговорност за проявената от негови служители небрежност при изпълнение на задълженията им. Първоинстанционният граждански съд в Анкара констатира също, че преливането на заразена с ХИВ кръв на първия жалбоподател е станало по вина на медицинския персонал, който не бил извършил задължителните тестове, защото щяло да струва твърде скъпо. Освен това същият съд констатира, че преди заразяването на първия жалбоподател не е съществувало изискване донорите на кръв да предоставят информация за сексуалното си поведение, което би помогнало да се определи дали са допустими донори. Заради тези пропуски и неспазването на

вече съществуващи тогава правила и гражданският, и административният съд присъждат на жалбоподателите обезщетение за неимуществени вреди, ведно със законната лихва.

След присъждането на обезщетението от жалбоподателите е иззета издадената от Министерството на здравеопазването „зелена карта“, даваща на хора с доходи около линията на бедност право на достъп до безплатни здравни грижи и лекарства. Присъденото обезщетение покрива обаче само едногодишните разходи за лечение и не стига за разходите за лекарствата на първия жалбоподател. Въпреки дадените от властите обещания да покриват медицинските разходи на първия жалбоподател и Kızılay, и Министерството на здравеопазването отхвърлят исканията на жалбоподателите да им се заплащат разходите за здравни грижи и лекарства на стойност € 6800 на месец.

Третият жалбоподател е болезнено засегнат от реакцията на родителите на другите деца към състоянието на сина му и от отказа на училището да го приеме. Поради влошеното си здраве той не може да работи към момента на постановяване на решението. Това причинява сериозни финансови затруднения и семейството се опитва да плаща медицинските разходи с помощта на семейни приятели. Първият жалбоподател, макар че в крайна сметка е приет в държавно училище, има нужда от ежеседмична психотерапия и няма близки приятели.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите предявяват оплаквания, че органите на държавата не са изпълнили позитивното си задължение да защитят правото на живот на първия жалбоподател вследствие на заразяването му с вируса на ХИВ с доставена от Kızılay кръв, и че не е проведено ефективно разследване на оплакванията им в заведените от тях граждански дела. Оплакват се също на основание на членове 6 и 13 от прекомерната продължителност на административното производство и от факта, че присъденото в крайна сметка обезщетение не покрива разходите за необходимите лекарства.

Член 2

Съдът посочва отново, че макар Конвенцията да не гарантира сама по себе си право да се образува наказателно производство срещу трети страни, ефективната съдебна система, която се изисква съгласно член 2, може, а при определени обстоятелства трябва, да включва прибегване до наказателното право. Ако обаче нарушението на правото на живот или на неприкосновеност на личността не е причинено умишлено, наложеното от член 2 позитивно задължение за създаване на ефективна съдебна система

не изисква непременно предоставяне на наказателноправни средства за защита във всеки случай. В сферата на медицинската небрежност това задължение може да бъде изпълнено чрез гражданскоправни средства, които позволяват да се установи съответната отговорност на лекарите и да се приложи подходяща гражданскоправна защита, като например разпореждане за обезщетение или дисциплинарни мерки. Поради това Съдът избира да прецени дали турската правна система е предоставила на жалбоподателите достатъчни и подходящи гражданскоправни средства за защита.

Съдът отбелязва, че жалбоподателите са имали достъп както до гражданските, така и до административните съдилища, които са потърсили отговорност от Kızılay и от Министерството на здравеопазването за причинените на жалбоподателите вреди. Съдът обаче намира това средство за правна защита за недостатъчно при конкретните обстоятелства – обезщетението покрива само едногодишните медицински разходи на първия жалбоподател, а „зелената карта“ е отнета. Така семейството се озовава в ситуация на дългове и бедност, неспособно да покрива разходите от € 6800 месечно за лечение на първия жалбоподател.

Макар Съдът да признава внимателния и позитивен подход на националните съдилища при вземането на решение по делото, той счита, че най-подходящото средство за защита в дадените обстоятелства би било да се разпорежи на Kızılay и Министерството на здравеопазването да заплащат доживотно лечението и разходите за лекарства на първия жалбоподател в допълнение към неимуществените вреди.

Във връзка с продължителността на административното производство Съдът припомня, че задълженията по член 2 са изпълнени само ако защитата съществува както на теория, така и на практика, което изисква бързо разглеждане на делото без ненужно забавяне. Предвид прекомерната продължителност от 9 години и 4 месеца, Съдът приема, че това изискване не е изпълнено и следователно е налице нарушение на член 2.

Член 6 и 13

Приема се, че административното производство не е било сложно, тъй като небрежността и отговорността на властите вече са били установени по време на гражданското производство. Предвид сериозността на ситуацията и високия залог за жалбоподателите, съдилищата е трябвало да проявят „изключително усърдие“ при вземането на решение по делото. Поради това Съдът приема, че продължителността на административното производство е била прекомерна и е налице нарушение на член 6. Като припомня, че вече е установил в предишна съдебна практика, че турската

правна система не осигурява ефективно вътрешноправно средство за защита, чрез което успешно да се обжалва продължителността на производствата, Съдът приема, че е налице и нарушение на член 13.

Член 41

Съдът постановява на жалбоподателите да бъдат изплатени € 300 000 за имуществени вреди, € 78 000 за неимуществени вреди и € 3000 евро за разходи по делото. Освен това правителството трябва да осигури на първия жалбоподател безплатно и пълно покритие за медицински разходи до края на живота му.

Жалба относно използването в затворите на дезинфектанти вместо програма за обмен на игли, която да спомогне за предотвратяване разпространението на инфекции. Разгледана е от гледна точка на членове 8 и 14 и е обявена за недопустима.

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО SHELLEY СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО

(Жалба № 23800/06)

4 януари 2008 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е роден през 1972 г. и към момента на постановяване на настоящото решение изтърпява наказание лишаване от свобода в затвора „Уайтмур“.

Официални проучвания сочат значителна интравенозна употреба на наркотици в затворите в Обединеното кралство. Споделянето на игли и спринцовки крие риск от заразяване с вируси, включително ХИВ и хепатит С, които носят сериозни рискове за здравето и в крайна сметка могат да причинят смърт. Затворите осигуряват дезинфектанти за почистване на иглите в опит да намалят риска от зарази, но проучванията показват, че това не е толкова ефективно, колкото програмите за обмен на игли, които се предлагат на основното население, но не и на лишените от свобода в затворите.

Жалбоподателят не уточнява дали употребява наркотици и дали здравето му се е влошило вследствие на споделянето на игли и спринцовки сред затворниците. Поискал е съдебен контрол на решението да се използват дезинфектанти вместо програма за обмен на игли. Получил е отказ, а впоследствие искът е отхвърлен и от Апелативния съд, който отбелязва, че не съществуват задоволителни доказателства за допълнителните ползи от прилагане на програми за обмен на игли в сравнение със схемите за използване на дезинфектанти. Нещо повече, изразена е загриженост, че програмите за обмен на игли противоречат на правителствената политика за намаляване употребата на наркотици в затворите. Съдът обаче подчертава, че проблемът трябва да остане предмет на съдебен контрол.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят предявява оплакване на основание членове 2, 3 и 8, че властите не са взели мерки за предотвратяване на риска за живота, здра-

вето и благополучието му, като са отказали да въведат програма за обмен на игли в затвора. Оплаква се и на основание член 14, че е подложен на дискриминация, тъй като третирането на лишените от свобода е по-неблагоприятно от това на хората в общността.

Членове 2, 3 и 8

Съдът подчертава, че жалбата се отнася до общата ситуация в системата на затворите. Макар да приема, че има достатъчно доказателства за по-висок процент на заразяване с ХИВ и хепатит С сред лишените от свобода, Съдът не е убеден, че общият неуточнен риск или страх от заразяване е достатъчно сериозен, за да поражда въпроси от гледна точка на членове 2 и 3.

Съдът продължава с разглеждане доколко разпоредбите на член 8 за закрила на физическата и морална неприкосновеност може да налагат задължение на властите да предприемат конкретни превантивни мерки за противодействие на равнището на заразяване в затворите. Съдът приема, че жалбоподателят има необходимия статут на жертва поради факта, че е в затвор, където има по-висок риск от заразяване с ХИВ и хепатит С, и че може да е засегнат от здравната политика на затворническите власти. Съдът отбелязва обаче, че няма власт, която да е наложила на държава членка задължение съгласно член 8 да изпълнява конкретна превантивна здравна политика за разлика от общата здравна политика. Макар Съдът да не изключва възможността да възникне позитивно задължение да се предотврати разпространението на конкретна инфекция, не е убеден, че всяка потенциална заплаха за здравето, която не отговаря на стандартите на член 2 или 3, ще наложи на държава задължение да предприеме конкретни превантивни мерки.

Въпросите, свързани със здравната политика, са в обхвата на дискрецията на националните власти. Жалбоподателят не може да даде конкретен пример за отрицателен пряк ефект върху личния му живот, нито му е била отказана информация или съдействие относно заплаха за здравето му, за което да са отговорни властите.

Като зачита дължимата свобода за вземане на решения относно ресурсите и приоритетите, за легитимна политика за намаляване употребата на наркотици в затворите, за предприетите превантивни мерки под формата на дезинфектанти, както и че властите следят развитието, Съдът заключава, че няма незачитане на личния живот по смисъла на член 8 от страна на правителството.

Затова тази част от жалбата е отхвърлена като явно необоснована и е обявена за недопустима.

Член 14 във връзка с член 8

За целите на член 14 Съдът посочва отново, че разликата в третирането на лица в аналогично или относително сходно положение е дискриминационна практика, ако липсва обективна и разумна обосновка. Освен това държавите се ползват със свободата да преценяват дали и доколко различията в иначе сходни ситуации оправдават различие в третирането. Посочва се, че лишението от свобода не са лишени от правата си по Конвенцията, въпреки че начинът и степента, в която могат да се ползват от тях, неизбежно се влияе от контекста.

Дали жалбоподателят може да твърди, че е в аналогично положение, зависи от предмета на оплакването му. Отбелязва се, че Европейските правила за затворите, Комитетът за превенция на изтезанията (КПИ) и вътрешните нормативни актове за затворите посочват, че здравеопазването в затворите трябва да е същото като това в обществото. Следователно Съдът е готов да приеме, че по този въпрос лишението от свобода могат да претендират да са равнопоставени на обществото.

Съдът заключава обаче, че разликата в превантивната политика попада в обхвата на дискрецията на държавата, че е съразмерна и е подкрепена с обективна и разумна обосновка. Това заключение е направено въз основа на: широката свобода на преценка на държавите относно превантивните мерки, липсата на насоки от КПИ конкретно по отношение на програмите за обмен на игли, факта, че рискът от заразяване произтича предимно от собственото поведение на лишението от свобода, което те знаят или би трябвало да знаят, че е опасно за здравето им, съображенията, свързани с политиките, заради които властите предоставят дезинфектанти и ангажимента им да имат предвид програмите за обмен на игли в бъдеще, като наблюдават прилагането им на други места.

Затова тази част от жалбата също е отхвърлена като явно необоснована и е обявена за недопустима.

Неразглеждането на иска на жалбоподателите относно смъртта на сина им е нарушение на процесуалния аспект на член 2

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО ŠILIH СРЕЩУ СЛОВЕНИЯ

(Жалба № 71463/01)

9 април 2009 г.

1. Основните факти

Франя и Иван Шилих са словенски граждани, родени през 1949 и 1940 г. Живеят в град Словен Градец.

20-годишният син на жалбоподателите Грегор Шилих умира в болница на 19 май 1993 г. след настъпил анафилактичен шок вероятно вследствие на алергична реакция към някой от медикаментите, използвани от дежурния лекар в опит за лечение на уртикарията му (копривна треска).

На 13 май 1993 г. жалбоподателите подават жалба срещу дежурния лекар с твърдение за медицинска небрежност, която впоследствие е оставена без разглеждане поради липса на достатъчно доказателства.

На 1 август 1994 г. след влизането на Европейската конвенция за правата на човека в сила по отношение на Словения жалбоподателите се възползват от правото си на потърпевша страна съгласно словенския Наказателно-процесуален кодекс да действат като обвинители и внасят иск за образуване на наказателно производство. Разследването е възобновено на 26 април 1996 г., а обвинителният акт е внесен на 28 февруари 1997 г. Делото е върнато два пъти за доразследване и на 18 октомври 2000 г. отново е прекратено, отново заради недостатъчно доказателства. Жалбоподателите обжалват безуспешно.

Междувременно на 6 юли 1995 г. жалбоподателите завеждат и гражданско дело срещу болницата и лекаря. Първоинстанционното производство, спряно между октомври 1997 и май 2001 г., е прекратено, а искът е отхвърлен на 25 август 2006 г., повече от 11 години след образуване на производството. През този период делото е гледано от поне шест различни съдии. Впоследствие жалбоподателите подават въззивна, а после и касационна жалба, но и двете са неуспешни.

Към момента на постановяване на настоящото решение на Европейския съд делото все още е висящо пред Конституционния съд.

2. Решението на Съда

С решение от 28 юни 2007 г. камера на Съда се произнася единодушно, че е налице нарушение на член 2 от Конвенцията. На 27 септември 2007 г. правителството внася искане делото да бъде отнесено до Голямата камера съгласно член 43 и искането е прието.

Жалбоподателите предявяват оплакване от неефективността на словенската съдебна система при установяване на отговорността за смъртта на сина им в нарушение на правото на живот съгласно член 2. Като се позовават на правото на справедлив процес, защитено от член 6, и правото на ефективни вътрешноправни средства за защита, уредено в член 13, твърдят също, че съдебните производства са продължили прекалено дълго, а наказателното производство е било несправедливо.

Член 2

Съдът постановява най-напред, че оплакването на жалбоподателите за процесуално нарушение се отнася по същество до проведеното след влизането в сила на Конвенцията производство за установяване на обстоятелствата, при които е починал синът им и отговорността за това. Следователно твърденията за нарушение на член 2 в процесуалния му аспект попадат във времевата юрисдикция на ЕСПЧ, но той се ограничава до установяване дали събитията, настъпили след влизането на Конвенцията в сила по отношение на Словения, разкриват нарушение на тази разпоредба.

Съдът отбелязва, че страните не оспорват факта, че състоянието на Грегор Шилах е започнало сериозно да се влошава в болницата и че смъртта му вероятно е свързана с лечението му там. Като се има предвид, че жалбоподателите твърдят, че синът им е починал в резултат на медицинска небрежност, за да изпълни задълженията си по член 2, държавата е длъжна да създаде ефективна независима съдебна система, която да установи причината за смъртта и да потърси отговорност от виновните.

Жалбоподателите са използвали две средства за правна защита – наказателно-правно и гражданско-правно – с цел установяване на обстоятелствата и отговорността за смъртта на сина им.

Съдът счита, че прекомерната продължителност на наказателното производство, и по-конкретно на разследването, не може да се оправдае нито с поведението на жалбоподателите, нито със сложността на делото.

Образуването на 6 юли 1995 г. гражданско производство повече от 13 години по-късно все още е висящо пред Конституционния съд. Въпреки че това производство е било спряно в продължение на 3 години и 7 месеца в очакване на резултата от наказателното производство, то и преди това

реално е било в застои в продължение на 2 години. Всъщност дори след прекратяване на наказателното производство през октомври 2000 г. на националните съдилища са били необходими още 5 години и 8 месеца, за да се произнесат по гражданския иск на жалбоподателите.

Исканията на жалбоподателите за промяна на местната подсъдност и за отвод на някои съдии несъмнено са забавили донякъде производството. Настъпилите след официалното спиране забавяния обаче често не са били резонни. Някои съдебни заседания например са били забавени до девет или десет месеца само заради промяна на местната подсъдност или заради поемане на делото от поредния нов съдия. Струва си да се отбележи, посочва Съдът, че шестият и последен съдия е приключил първоинстанционното производство за по-малко от три месеца.

И накрая, неудовлетворително е било делото на жалбоподателите да се гледа от поне шест различни съдии в само една поредица от първоинстанционни производства. Въпреки че националните съдилища най-добре могат да преценяват дали даден съдия може да гледа конкретно дело, честата смяна на съдии по едно и също дело не може да не е възпрепятствала ефективността на производството.

Поради това Съдът заключава, че националните власти не са разгледали иска на жалбоподателите относно смъртта на сина им с усърдието, изискуемо съгласно член 2. Следователно е налице нарушение на член 2 заради неефективността на словенската съдебна система при установяване на причината и отговорността за смъртта на сина на жалбоподателите.

Членове 6 и 13

Предвид мотивите, въз основа на които констатира нарушение на член 2, Съдът постановява, че не е необходимо делото да се разглежда отделно от гледна точка на членове 6 и 13.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателите € 7540 за неимуществени вреди и € 4039 за разходи по делото.

Задържането под стража на психичноболен мъж в затвор вместо в лечебно заведение при неподходящи условия и недостатъчни психиатрични грижи е нарушение на член 3 и член 5, §§ 1,4 и 5

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО STRAZIMIRI СРЕЩУ АЛБАНИЯ

(Жалба № 34602/16)

21 януари 2020 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е албански гражданин, роден през 1973 г. От 2011 г. и до момента на постановяване на настоящото решение на Европейския съд е задържан в болницата на затвора в Тирана.

Жалбоподателят е арестуван през 2008 г. за опит за предумишлено убийство и предаден на съд. Окръжният съд на Тирана установява, че жалбоподателят е извършил престъплението, но не може да носи наказателна отговорност поради психичното си заболяване, тъй като страда от параноидна шизофрения. Окръжният съд разпорежда жалбоподателят да получи „задължително лечение в лечебно заведение“ в съответствие с член 46 от Наказателния кодекс. Първоначално жалбоподателят е изпратен в затвора в град Круя през 2009 г., а по-късно е преместен в болницата на затвора в Тирана през 2011 г.

Положението на жалбоподателя е преразглеждано няколко пъти между 2010 и 2014 г. от Окръжния съд в Тирана, Апелативния съд и Върховния съд. Всеки път е потвърдено, че задължителното му лечение в лечебно заведение трябва да продължи. Това е аргументирано със здравословното състояние на жалбоподателя, опитите му за самоубийство и невъзможността на семейството му да осигури подходящи за здравословното му състояние условия, ако бъде освободен. В светлината на тези факти при всяко преразглеждане на делото Окръжният съд стига до заключение, че задължителното лечение на жалбоподателя в медицинско заведение е единствената мярка, съизмерима с риска, който представлява, необходимостта от непрекъсната грижа за живота и здравето му и от закрила на членовете на семейството му и на обществото.

На 17 септември 2014 г. жалбоподателят подава жалба до Окръжния съд, позовавайки се отчасти на член 3 и член 5 от Конвенцията. Иска прекратяване на задържането му под стража в затворническата болница, като се аргументира, че тъй като нито е осъден, нито е задържан в очакване на

процес, настаняването му в място за лишаване от свобода противоречи на вътрешното законодателство. Вместо това би трябвало да е настанен в специализирано лечебно заведение, както е разпоредено от Окръжния съд.

Жалбоподателят твърди още, че условията на задържане и лечение, което получава в затворническата болница, представляват нечовешко и унизително отношение, че условията в местата за лишаване от свобода са били определени от Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унизително отнасяне или наказание (КПИ) като нечовешки и унизителни и че съгласно протокола на Министерството на здравеопазването за диагностика и терапевтични грижи за шизофрения заболяването му трябва да се лекува чрез комбиниране на медикаменти с други поддържащи терапии. По онова време лечението му се състои основно в прилагане на психотропни вещества.

На 20 ноември 2014 г. и двете жалби са отхвърлени от Окръжния съд като явно необосновани. Съдът приема твърдението на прокуратурата, че настаняването на жалбоподателя в затворническата болница не противоречи на закона, тъй като по онова време в Албания в действителност не съществуват специални лечебни заведения за лица, за които има съдебно разпореждане за задължително лечение на психично заболяване. Следователно задържането му в място за лишаване от свобода не е незаконно, докато не бъдат изградени подобни институции.

Апелативният съд потвърждава това решение, а касационната жалба на жалбоподателя до Върховния съд все още е висяща към момента на постановяване на настоящото решение на Европейския съд.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят твърди, че липсата на адекватно лечение по време на задържането му ведно с лошите условия представлява нарушение на член 3 от Конвенцията. Твърди също, че са нарушени правата му по член 5, §§1, 4 и 5, тъй като задържането му под стража в затвор не е било законно или в съответствие със закона, не му е била предоставена възможност за разглеждане в кратък срок от съд на законосъобразността на задържането му и не е имал достъп до ефективно правно средство за обезщетение относно оплакванията му по член 5. Твърди още, че са нарушени и член 13 и член 14.

Член 3

Относно условията на задържане Съдът взема предвид докладите, изготвени между 2015 и 2019 г. от Албанската народна адвокатура и КПИ, които установяват, че болницата на затвора в Тирана е в напреднал стадий

на разруха, с голяма влажност и почти пълна липса на централно отопление. Съдът изразява също загриженост, че на пациентите не се осигуряват достатъчно дейности извън болничните стаи. Съдът счита, че жалбоподателят е пряко засегнат от цялостното влошаване на условията в болничното заведение.

Относно лечението на жалбоподателя Съдът заявява, че медицинската помощ не се счита за „адекватна“, само защото задържаният е прегледан от лекар и му е предписано някакво лечение. Когато естеството на заболяването го налага, наблюдението трябва да е редовно, систематично и да включва цялостна терапевтична стратегия, насочена към подходящо лечение на здравословните проблеми на задържания. Въпреки че на жалбоподателя е бил приложен курс на лечение за проблемите с психичното му здраве, Съдът констатира, че няма индикации за съществуване на цялостна терапевтична стратегия или индивидуален план за лечението му.

Съдът посочва също, че отчита уязвимостта на засегнатото лице, включително възможността да се оплаква относно резултатите от лечението. В отговор на оплакванията на жалбоподателя Съдът констатира, че и националните съдилища, и прокуратурата просто са признали, че в страната не съществуват специални лечебни заведения за психичноболни, за които съдилищата са разпоредили задължително лечение. Съдът отбелязва, че поне след 2014 г. КПИ е описал положението на множество психичноболни пациенти като жалбоподателя като „терапевтично занемаряване“.

Поради това Съдът заключава, че кумулативният ефект от влошаването на условията на живот, в които жалбоподателят е задържан след 2011 г., и недостатъчното психиатрично и терапевтично лечение е равнозначен на нечовешко и унизително отношение и е налице нарушение на член 3.

Член 5, § 1

Задържането под стража на жалбоподателя безспорно попада в приложното поле на член 5, § 1, буква (е) от Конвенцията. Поради това Съдът трябва да прецени дали задържането му като „душевноболно лице“ е „законосъобразно“, вземайки предвид констатациите си от гледна точка на член 3 и адекватността на заведението, в което е задържан.

Съдът посочва, че съществува тясна връзка между „законосъобразността“ на лишаването от свобода на страдащи от психични разстройства и адекватността на осигуреното лечение за психичното им състояние, в това число прилагането на подходяща терапия. Съдът потвърждава, че задържането на психичноболен трябва да има терапевтична цел, насочена към излекуване или облекчаване на психичното му състояние, включително,

когато е целесъобразно, намаляване или контролиране на опасността, която представлява. Съдът трябва да провери дали е изготвена индивидуална програма, отчитаща специфичното психично състояние на задържания с оглед подготовката му за евентуална бъдеща реинтеграция в обществото.

Съдът взема предвид докладите на КПИ, в които многократно се критикува настаняването на „душевноболни“, които не носят наказателна отговорност, в места за лишаване от свобода и подчертава, че затворническата болница не е подходящо заведение за задържане под стража на психичноболни, за които има съдебно разпореждане за задължително лечение. Съдът взема предвид и наблюденията на Народната адвокатура, че задържането на такива лица в места за лишаване от свобода е в нарушение на вътрешното законодателство, според което те трябва да се настаняват в специални здравни заведения, част от здравната система, а не от системата за изпълнение на наказанието лишаване от свобода.

Дългогодишната неспособност на албанските власти да създадат такава институция в явно нарушение на задълженията им съгласно националното законодателство в сила от 2012 г. се приема като показателно за съществуването на по-общ структурен проблем, който остава нерешен.

На последно място Съдът отбелязва, че властите не са разгледали алтернативни начини за настаняване на жалбоподателя извън местата за лишаване от свобода, например в обикновено психиатрично заведение. Вместо това те многократно са се ограничавали до констатацията, че семейството на жалбоподателя не може да осигури подходящи за заболяването му условия.

Поради това Съдът констатира, че на жалбоподателя не е била осигурена терапевтична среда, подходяща за лишен от свобода с психично разстройство, а продължаващото му лишаване от свобода е незаконно и е в нарушение на разпоредбите на член 5, § 1 буква (е) от Конвенцията.

Член 5, § 4

Съдът констатира, че въпросите за спазването на това право трябва да се решават в светлината на обстоятелствата по всяко дело, в това число сложността на производството, поведението на националните власти и на жалбоподателя и какъв е бил залогът за жалбоподателя. Съдът счита, че забавянето от повече от три години на разглеждането на касационната жалба на жалбоподателя от Върховния съд се дължи изцяло на властите. Следователно производствата не са съвместими с гарантираното от член 5, § 4 право на произнасяне в кратък срок от съда относно законосъобразността на задържането. Съответно е налице нарушение на член 5, § 4.

Член 5, § 5

Съдът намира, че жалбоподателят не е имал изпълняемо право на обезщетение относно нарушенията на член 5, §§ 1 и 4, което означава, че има и нарушение на член 5, § 5 от Конвенцията.

Членове 13 и 14

Съдът счита, че предвид на направените констатации от гледна точка на член 3 и член 5, не е необходимо да разглежда отделно оплакванията от гледна точка на член 13 и член 14.

Член 46

По отношение на жалбоподателя Съдът разпорежда властите спешно да осигурят прилагането на подходящи и индивидуализирани форми на терапия и да разгледат възможността за настаняването му в алтернативна среда извън местата за лишаване от свобода.

Съдът постановява също държавата ответник да създаде „подходяща институция“, за да осигури подходящи условия на живот и адекватни здравни грижи за психичноболни, лишени от свобода по силата на съдебно решение за задължително лечение. Институцията трябва да е съобразена с терапевтичната цел на тази форма на лишаване от свобода.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя € 15 000 за неимуществени вреди и € 2500 за разходи по делото.

III. ЕКСПУЛСИРАНЕ И ЕКСТРАДИРАНЕ

Несъобразяването на властите по време на производството по извеждане със здравето на жалбоподателя и последиците от извеждането му за семейния му живот е представлявало нарушение на член 3 и член 8

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО PAROSHVILI СРЕЩУ БЕЛГИЯ

(Жалба № 41738/10)

13 декември 2016 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят Георги Папошвили е бил грузински гражданин, роден през 1958 г. Живял е в Белгия. Починал е на 7 юни 2016 г. На 20 юни 2016 г. съпругата на жалбоподателя и трите ѝ деца изразяват желание производството пред Съда да продължи.

Г-н Папошвили пристига в Белгия на 25 ноември 1998 г. заедно със съпругата си и шестгодишното им дете. Впоследствие им се раждат още две деца. В периода 1998 – 2007 г. г-н Папошвили е осъждан за различни престъпления, в това число обир с груба сила и участие в престъпна организация. Докато изтърпява присъдите си лишаване от свобода, е диагностициран с редица тежки заболявания, сред които хронична лимфоцитна левкемия и туберкулоза, за които е лекуван в болница. Подавал е няколко молби да му бъде предоставен статут на дългосрочно пребиваващ по изключителни или медицински причини. Позовавал се е на член 3 и член 8 и е твърдял, че ако бъде върнат в Грузия, няма да получи лечение.

През август 2007 г. министърът на вътрешните работи издава заповед за депортиране, с която разпорежда на жалбоподателя да напусне страната и му налага забрана да влиза в Белгия за срок от десет години заради опасността, която представлява за обществения ред. Заповедта е подлежала на изпълнение, след като г-н Папошвили изтърпи присъдата си лишаване от свобода, но всъщност не е изпълнена, тъй като му е било провеждано лечение. На 7 юли 2010 г. Службата за чужденците издава заповед жалбоподателят да напусне страната ведно със заповед за задържането му. Прехвърлен е в охраняван център за незаконно пребиваващи имигранти, за да бъде върнат в Грузия, като за целта са издадени документи за пътуване.

На 23 юли 2010 г. г-н Папошвили подава молба до Европейския съд по правата на човека за постановяване на привременна мярка по силата на член 39 от правилника на Съда за спиране на принудителното му извеждане. Молбата е уважена. По-късно е освободен. Крайният срок за изпълнение на заповедта за напускане на територията на Белгия е удължаван няколко пъти. През ноември на съпругата и трите деца на жалбоподателя е предоставено безсрочно разрешение за оставане в Белгия. Между 2012 и 2015 г. г-н Папошвили е арестуван неколkokратно за кражби от магазини.

2. Решението на Съда

Като се позовава на правото на живот съгласно член 2 и забраната за нечовешко или унизително отношение съгласно член 3, жалбоподателят твърди, че са били представени съществени основания да се вярва, че ако е бил експулсиран в Грузия, е щял да бъде изправен пред реален риск от нечовешко и унизително отношение и от преждевременна смърт. Оплаква се също на основание член 8, че извеждането му е щяло да го раздели със семейството му, което е било единственият му източник на морална подкрепа.

С решение от 17 април 2014 г. камара на Съда се произнася, че няма нарушение на членове 2, 3 или 8. На 20 април 2015 г. състав на Голямата камара приема искане от името на жалбоподателя делото да бъде отнесено до Голямата камара съгласно член 43 от Конвенцията. Съдът приема, че предвид характера на твърденията и ролята на системата на Конвенцията, няма пречка да разгледа делото, въпреки факта, че жалбоподателят е починал.

Членове 2 и 3

Съдът потвърждава правото на всички договарящи държави да контролират влизането, пребиваването и експулсирането на чужденци. Ако обаче има съществени основания да се вярва, че след експулсиране засегнатото лице би било изправено пред реален риск да бъде подложено на изтезания или на нечовешко или унизително отношение, член 3 налага задължение лицето да не бъде експулсирано. Какво се счита за малтретиране зависи от обстоятелствата по делото, например продължителността на третирането, последиците за физическото и психичното здраве, а в някои случаи пола, възрастта и здравословното състояние на жертвата. Страдания, произтичащи от естествено появило се заболяване, също могат да са в приложното поле на член 3, когато съществува риск от влошаването им вследствие на третиране, за което властите могат да бъдат държани отговорни

След разглеждане на съдебната си практика Съдът заключава, че прилагането на член 3 от Съда до момента не е предоставяло достатъчна защита на чужденци, които са тежко болни (а не в края на живота си). Съдът счита, че използваният в предишната съдебна практика термин „други крайно изключителни случаи“, който може да породи проблем от гледна точка на член 3, следва да се разбира като отнасящ се до ситуации, включващи извеждане на тежко болен, когато са посочени съществени основания да се вярва, че поради липсата на подходящо лечение в приемащата държава или липсата на достъп до такова лечение съществува реален риск той да бъде изложен на сериозно, бързо и необратимо влошаване на здравословното му състояние, което би предизвикало силно страдание или значително намаляване на продължителността на живота.

Държавата е длъжна да оцени рисковете, пред които би бил изправен жалбоподателят, ако бъде изведен в приемащата държава, за да изпълни негативното си задължение да не излага хора на риск от малтретиране. Държавата трябва да провери дали грижите, които обичайно се полагат в приемащата държава, са достатъчни и подходящи на практика за лечението на заболяването на жалбоподателя и дали той ще има всъщност достъп до тези грижи. Ако продължават да съществуват сериозни съмнения относно ефекта от извеждането, връщащата държава трябва да получи от приемащата държава индивидуални и достатъчни уверения, че лицето ще има достъп до подходящо лечение. По този въпрос жалбоподателят е представил изчерпателна медицинска информация, описваща подробно как лечението в Белгия е стабилизирало състоянието му и че ако лечението бъде прекратено, продължителността на живота му е щяла да е по-малко от шест месеца. Жалбоподателят е твърдял също, че нито подобно лечение, нито донорството на органи за трансплантация съществуват в Грузия.

Въпреки гореизложените факти молбите на жалбоподателя за узаконяване на пребиваването му по медицински причини са били отхвърлени от Службата за чужденците. Съветът по споровете във връзка с режима на чужденците (Raad van Vreemdelingenbetwistingen) е приел, че макар административният орган да е посочил основания за прилагане на изключение, не е било необходимо да разглежда предоставените му медицински доказателства. Относно оплакванията на основание член 3 от Конвенцията, Съветът по споровете във връзка с режима на чужденците е отбелязал също, че решението, с което се отказва разрешение за оставане, не е било съпроводено от мярка за извеждане, поради което рискът от прекратяване на лечението на жалбоподателя, ако бъде върнат в Грузия, бил чисто хипотетичен. Върховният административен съд (Conseil d'État), до който жал-

боподателят е подал касационна жалба, е потвърдил мотивите на Съвета по споровете във връзка с режима на чужденците.

Поради това Съдът заключава, че тъй като медицинските удостоверения на жалбоподателя не са били разгледани от гледна точка на член 3 нито от Службата за чужденците, нито от Съвета по споровете във връзка с режима на чужденците по време на производствата за предоставяне на статут на дългосрочно пребиваващ или за извеждане, то ако жалбоподателят е бил върнат в Грузия, е щяло да има нарушение на член 3. Затова Съдът счита, че не е необходимо оплакването да се разглежда от гледна точка на член 2 от Конвенцията.

Член 8

В контекста на производството за предоставяне на статут на дългосрочно пребиваващ по медицински причини Съветът по споровете във връзка с режима на чужденците (Raad van Vreemdelingenbetwistingen) е отхвърлил жалбата на г-н Папошвили на основание член 8 с мотива, че решението, с което му се отказва разрешение за оставане, не е било съпроводено от мярка за извеждане. Въпреки това Съдът счита, че националните власти е трябвало да извършат оценка на последиците от извеждането върху семейния живот на г-н Папошвили в светлината на здравословното му състояние. Това е процесуално задължение, с което властите е трябвало да се съобразят, за да гарантират ефективността на правото на зачитане на семейния живот. Държавата е трябвало да проучи дали към момента на извеждането му е можело основателно да се очаква семейството да го последва в Грузия, или, ако не, дали съблюдаването на правото на г-н Папошвили на зачитане на семейния му живот е налагало да му бъде дадено разрешение за оставане в Белгия за времето, което му е оставало да живее. Затова Съдът приема, че ако г-н Папошвили е бил върнат в Грузия, без да са оценени тези фактори, би имало нарушение и на член 8 от Конвенцията.

Член 41

Съдът приема, че заключението му досежно член 3 и член 8 представлява достатъчно справедливо удовлетворение за неимуществените вреди, които г-н Папошвили може да е претърпял. Съдът разпорежда също Белгия да плати на семейството на г-н Папошвили € 5000 за разходи по делото.

IV. ОГРАНИЧИТЕЛНИ МЕРКИ И ЗАДЪРЖАНЕ ПОД СТРАЖА

Обграждането на демонстранти с полицейски кордон по време на съпроводена с насилие демонстрация не е било равнозначно на лишаване от свобода

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО AUSTIN И ДРУГИ СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО

(Жалба №. 39692/09)

15 март 2012 г.

1. Основните факти

Четиримата жалбоподатели в това дело са Луис Остин, британска гражданка, родена през 1969 г., Джордж Блек, гръцки и австралийски гражданин, роден през 1949 г., Бронуин Лоуентал, британска и австралийска гражданка, родена през 1972 г. и Питър О'Ший, британски гражданин, роден през 1963 г.

Лондонската полиция е информирана, че активисти на природозащитни, анархистки и ляво настроени протестни групировки възнамеряват да организират на 1 май 2001 г. протести на различни места в града. Местата са подбрани по подражание на знакови места от настолната игра „Монòполи“. Организаторите на протеста с название „Първомайско монòполи“ не са предупредили полицията, нито са опитали да получат разрешение за демонстрациите. Към 14 часа на „Оксфорд съркьс“ в центъра на Лондон има събрани над 1500 души и все повече хора продължават да се присъединяват към тях. За да не допусне безредици, около 14:00 часа полицията решава да овладее множеството и обкръжава намиращите се в кръстовището „Оксфорд съркьс“ с плътен полицейски кордон. През целия следобед се правят опити за контролирано разпръсване на множеството, но това се оказва невъзможно, тъй като някои от протестиращите и вътре, и извън кордона се държат агресивно, чупят плочи от уличната настилка и хвърлят парчета по полицията. Разпръсването на протеста завършва около 21:30 часа.

Г-жа Остин, член на Социалистическата партия и чест участник в демонстрации, присъства на протеста на 1 май 2001 г. и попада в ограденото с полицейския кордон кръстовище. Г-н Блек възнамерявал да оти-

де до книжарница на улица „Оксфорд“, но е отклонен от полицаи заради приближаващите демонстранти, оказва се изправен пред стена от полицаи от частите за борба с безредиците и е изтласкан в кръстовището „Оксфорд съркьс“, където остава блокиран до 21:20 часа. Подобно на него г-жа Лоуентал и г-н О’Ший не са съзнателни участници в демонстрацията. И двамата били в обедна почивка, но остават блокирани в ограденото с полицейски кордон пространство съответно до 21:35 и 20:00 часа.

През април 2002 г. г-жа Остин завежда дело срещу комисаря на лондонската полиция с иск за обезщетение за вреди от незаконно насилствено задържане и нарушаване на правата ѝ съгласно член 5 от Европейската конвенция за правата на човека. През март 2005 г. исковете ѝ са отхвърлени. Последвалото обжалване също е отхвърлено и от Апелативния съд, и от Камарата на лордовете през януари 2009 г. Камарата на лордовете заключава, че г-жа Остин не е била лишена от свобода и затова член 5 от Конвенцията не е приложим.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите предявяват оплакване, че са били неоснователно лишени от свободата си в нарушение на член 5, § 1.

Член 5

Съдът отбелязва, че за пръв път е призован да разгледа приложението на Конвенцията по отношение на полицейската тактика „кетлинг“ (kettling) или обкръжаване и блокиране на група хора, извършено от полицията за поддържане на обществения ред. Затова Съдът трябва най-напред да прецени дали жалбоподателите са били лишени от свобода по смисъла на член 5, § 1.

Съдът се позовава на редица общи принципи, установени в съдебната му практика. Първо, Конвенцията е „жив инструмент“, който трябва да се тълкува в светлината на съвременните условия. Дори към 2001 г. напредъкът в комуникационните технологии бе направил възможно бързото и по-тайно мобилизиране на протестиращи в непознати преди мащаби. На второ място, Конвенцията трябва да се тълкува като хармонично цяло. Трябва да се отчете, че различни членове на Конвенцията възлагат на полицията задължение да защитава хората от насилие и телесни увреждания. Трето, контекстът, в който е била осъществена въпросната мярка, има значение. От обществото често се изисква да понася временни ограничения на свободата на движение в определени ситуации, като пътуване с обществен транспорт или по магистрала, или присъствие на футболен мач.

Съдът не счита, че подобни често срещани ограничения могат основателно да се определят като „лишаване от свобода“ по смисъла на член 5, § 1, ако са били неизбежни в резултат на обстоятелства извън контрола на властите, ако са били необходими за предотвратяване на реален риск от сериозни наранявания или вреди и са били сведени до необходимия за целта минимум. Освен това Съдът подчертава, че в рамките на системата на Конвенцията националните съдилища трябва да установяват фактите, а Съдът по принцип следва фактическите констатации на националните съдилища.

По това дело Съдът се основава на фактите, установени от Висшия съд след триседмичен процес и разглеждане на съществени доказателства. Установено е, че полицията е очаквала твърдо ядро от 500 до 1000 демонстранти да се съберат в кръстовището „Оксфорд съркьс“ около 16:00 часа. Полицията е очаквала също реален риск от сериозни наранявания, дори смърт и увреждане на имуществото, ако тълпата не бъде успешно контролирана. Предвид факта, че близо два часа по-рано там вече били събрани над 1500 души, полицията решила да разположи плътен кордон.

В кордона е имало пролука, откъдето хората да минават и не е имало „притискане“. Условията обаче не са били комфортни, без подслон, храна, вода или тоалетни. Въпреки че полицията постоянно се е опитвала през целия следобед да започне да пропуска хората, опитите ѝ били прекъсвани неколккратно поради агресивно поведение и липса на съдействие от страна на значимо малцинство и във, и извън кордона. В резултат на това полицията е успяла да приключи с пълното разпръскване на обкръжените едва около 21:30 часа вечерта. В тези обстоятелства плътният кордон е бил най-ефикасното и предполагащо най-малко вмешателство средство, с което е разполагала полицията, за да защити обществото, както във, така и извън кордона от насилие. Следователно това не е било равнозначно на „лишаване от свобода“. Всъщност жалбоподателите не твърдят, че при първоначалното разполагане на кордона обкръжените вътре хора са били веднага лишени от свободата си.

Освен това Съдът не успява да определи момент, когато в „обкръжаването“ е настъпила промяна и то се е превърнало от онова, което може да се определи най-много като ограничаване на правото на свободно движение, в лишаване от свобода. Всъщност само пет минути след разполагането на кордона полицията вече е планирала да започне контролирано разпръскване. Малко след това, а и на чести интервали по-късно, полицията е правила по-нататъшни опити да започне да разпръсква хора и постоянно е следяла ситуацията. Тъй като същите опасни условия, както при първона-

чалното разполагане на плътния кордон, продължили през целия следобед и в ранната вечер, Съдът констатира, че обкръжените с кордона не са били лишени от свобода по смисъла на член 5, § 1. Въпреки тази констатация, Съдът подчертава фундаменталното значение на свободата на изразяване на мнение и свободата на събранията и сдружаването във всички демократични общества и подчертава, че националните власти не трябва да използват мерки за контролиране на множества от хора, за да задушават или обезсърчават протести, а само при необходимост за предотвратяване на сериозни наранявания или щети.

Тъй като член 5 не е приложим в случая, Съдът приема, че не имало нарушение на тази разпоредба.

След арестуването трябва „незабавно“ да бъдат посочени валидни и достатъчни основания за задържането под стража или поставянето под домашен арест – нарушение на член 5, § 3

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО BUZADJI СРЕЩУ РЕПУБЛИКА МОЛДОВА

(Жалба № 23755/07)

5 юли 2016 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят Петру Бузаджи е молдовски гражданин. Роден е през 1947 г. Живее в Комрат.

Жалбоподателят е бил миноритарен акционер и главен изпълнителен директор на компания за доставка на втечен газ в южна Молдова. През юли 2006 г. е образувано досъдебно производство във връзка с твърдения за неуспешен опит на жалбоподателя да извърши измама във връзка с дейността му в компанията. По време на последвалото десетмесечно следствие г-н Бузаджи се явява всеки път, когато е призован и сътрудничи на следствените органи. Синовете на г-н Бузаджи също са заподозрени лица в досъдебното производство, но не са задържани под стража.

На 2 май 2007 г. жалбоподателят е арестуван, а на 5 май 2007 г. е официално обвинен в опит за присвояване в особено големи размери на стоки, собственост на компанията, за която е работил. Същия ден районният съд в Буючани издава заповед за задържане на жалбоподателя под стража в досъдебното производство за срок от 15 дни заради сериозността на деянието, сложността на делото и предвид факта, че са налице основателни подозрения за възможно тайно споразумение, по-конкретно със синовете му. Районният съд отхвърля като необосновани останалите причини, на които се позовава прокурорът, а именно риск от укриване и оказване на влияние върху свидетели или унищожаване на доказателства. По-късно решението на районния съд е потвърдено от Апелативния съд със същите мотиви.

Задържането на г-н Бузаджи под стража е удължавано няколко пъти въпреки многократните му молби за освобождаване, в които са посочени и здравословни причини. Задържането му е удължено първоначално с 15 дни на 16 май 2007 г., а след това с още 20 дни на 5 юни 2007 г. И двете решения, потвърдени по-късно от Апелативния съд, са постановени на основание сериозността и сложността на делото, опасност от укриване

на жалбоподателя и риск да окаже влияние на свидетели и да подправи доказателства. След третото искане на прокурора за удължаване на мярката задържане под стража, районният съд, като отчита продължителността на задържането на г-н Бузаджи под стража в досъдебното производство – до онзи момент 55 дни, както и участието му във всички необходими следствени действия, разпорежда жалбоподателят да бъде поставен под домашен арест за срок от 30 дни. След 3 дни домашен арест обаче Апелативният съд отменя това решение и разпорежда задържане на жалбоподателя под стража в досъдебното производство за срок от 20 дни. След четвъртото искане на прокурора задържането е удължено от районния съд на 16 юли 2007 г. с още 20 дни предвид сериозността на деянието и риска г-н Бузаджи да се укрие или да възпрепятства разследването. На 20 юли 2007 г. Апелативният съд уважава молбата на г-н Бузаджи задържането под стража да бъде заменено с мярка за неотклонение домашен арест. Мярката е удължена през декември 2007 г. с 90 дни. В крайна сметка през март 2008 г. районният съд на Комрат решава жалбоподателят да бъде освободен срещу парична гаранция.

На 9 юни 2011 г. г-н Бузаджи е оправдан по обвиненията, заради които е задържан от 2 май 2007 до 12 март 2008 година. Синовете на жалбоподателя също са оправдани.

2. Решението на Съда

На 16 декември 2014 г. камара на Съда се произнася, че е имало нарушение на член 5, § 3 от Конвенцията. По искане на правителството делото е отнесено до Голямата камара съгласно член 43.

Жалбоподателят предявява оплакване, че лишаването му от свобода в досъдебното производство, което включва както задържането му под стража, така и поставянето му под домашен арест, не е било обосновано от валидни и достатъчни причини и е било в нарушение на член 5.

Допустимост

Съдът отхвърля предварителното възражение на правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита с мотива, че възражението е повдигнато едва пред Голямата камара и не са изтъкнати изключителни обстоятелства, които да позволят възражението да бъде внесено на толкова късен етап от производството.

Член 5, § 3

Съдът припомня, че продължаващото наличие на основателно подозрение е условие *sine qua non* за валидността на продължаващото задър-

жане, но не е достатъчно, за да оправдае удължаване на задържането след определен период от време, когато се появява необходимост от други „валидни и достатъчни“ причини за задържане на заподозрения. Съдът признава, че по-рано не е дефинирал или определял критерии за прилагане на неясното понятие за „определен период от време“, от което зависи вторият набор от гаранции съобразно чл. 5, § 3, и затова пристъпва към по-нататъшно развитие на съдебната си практика в светлината на настоящото дело.

По-конкретно Съдът констатира, че съществуват убедителни аргументи за синхронизиране на втората част от гаранциите с първата, което от своя страна предполага, че изискването към съдебните служители да дадат относими и достатъчни причини за задържането, в допълнение към продължаващото наличие на основателно подозрение, се появява още по време на първото решение за налагане на мярка за неотклонение задържане под стража, т.е. „незабавно“ след ареста.

По-нататък Съдът отново подчертава, че мярката за неотклонение домашен арест, с оглед на степента и интензивността ѝ, се счита за лишаване от свобода по смисъла на член 5 и че няма причина Съдът да се отклонява от досегашната си практика в този случай. Съдът отхвърля аргумента на правителството, че искането на жалбоподателя да бъде поставен под домашен арест и пропусъкът му впоследствие да оспори мярката представлява отказ от правото му на свобода и че поради тази причина жалбоподателят не би могъл да претендира, че е „жертва“ по смисъла на член 34 за целите на оплакването му по член 5, § 3 относно поставянето му под домашен арест. В това отношение Съдът констатира, че поставянето на жалбоподателя под домашен арест не може да бъде приравнено на освобождаване от задържане, нито пък може да се разглежда като форма на репарация в съответствие с изискването по член 5, § 5 за предоставяне на право на обезщетение.

Съдът отхвърля също твърдението на правителството, че за да бъде оправдана мярката за поставяне под домашен арест, са необходими причини от по-нисък порядък, отколкото при обикновено задържане под стража в арест, като отбелязва, че в предишната си съдебна практика Съдът не е правил разграничение на режима между различните видове задържане. Съдът отново подчертава, че понятията „степен“ и „интензивност“ като критерии за приложимостта на член 5 се отнасят само до степента на ограничаване на свободата на движение, а не до разликите в местата за задържане. Съответно Съдът прилага същите критерии за целия период

на лишаване от свобода, независимо от мястото, където е бил задържан жалбоподателят.

По отношение на основанията, използвани за временното задържане на жалбоподателя в настоящото дело, Съдът констатира, че посочените от националните съдилища причини за разпореждане и удължаване на срока на задържане на жалбоподателя, са били стереотипни и абстрактни, както и непоследователни. Нито в първоначалната заповед за задържане на жалбоподателя, нито в последващите решения за удължаване на задържането му е посочено, че националните съдилища са взели предвид характера на жалбоподателя, морала, имуществото, връзките му със страната му и поведението му по време на първите десет месеца от наказателното разследване. Освен това, при първото и второто удължаване на срока, както и в решението на Апелативния съд за отмяна на решението на първоинстанционния съд за поставяне на жалбоподателя под домашен арест след третото искане на прокурорите, съдилищата се позовават на мотивите, че както първоинстанционният, така и Апелативният съд при произнасяне по първоначалната заповед за задържане на жалбоподателя отхвърлят определени причини като необосновани и неправдоподобни. Дори в случаите (през юни и юли 2007 г.), когато признават, че няма основание за продължаващото задържането на жалбоподателя, националните съдилища налагат мярка за неотклонение домашен арест.

В светлината на горните съображения, Съдът констатира, че не са посочени валидни и достатъчни причини за налагане и последващо удължаване на задържането на жалбоподателя под стража в досъдебното производство, което означава, че е налице нарушение на член 5, § 3.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя € 3000 за неимуществени вреди и € 4837 за разходи по делото.

Националното законодателство не определя достатъчно ясно съдържанието на превантивните мерки, които могат да бъдат наложени на някого, а това е нарушение на правото на свобода на придвижване, уредено в член 2 от Протокол 4

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО DE TOMMASO СРЕЩУ ИТАЛИЯ

(Жалба № 43395/09)

23 февруари 2017 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е италиански гражданин, роден през 1963 г.

Съгласно италианското законодателство (Закон № 1423/1956) е възможно да бъдат наложени определени превантивни мерки срещу „лица, представляващи опасност за сигурността и обществения морал“. Такива лица включват тези, които „могат да се считат за обичайни нарушители“, като „обичайно, макар и частично, живеят от приходи от престъпна дейност“ и като „представляващи заплаха за здравето, сигурността или обществения ред“. Конституционен съд на Италия няколко пъти внася пояснения в критериите, които се използват за оценка на необходимостта от превантивни мерки. Конституционният съд приема, че само подозрения не са достатъчни, а по-скоро трябва да се установят фактически доказателства, сочещи реална, а не само теоретична опасност.

На 11 април 2008 г. Окръжният съд в Бари поставя жалбоподателя под специален надзор за две години. Решението се основава на предишните присъди на жалбоподателя за трафик на наркотици, укриване и незаконно притежание на оръжия, което показва, че той е свързан с престъпници и е опасно лице. Превантивната мярка налага различни задължения, като 1) да се отчита веднъж седмично в полицията, 2) да не променя местоживеенето си, 3) да води честен и законосъобразен живот и да не дава основания за подозрения, 4) да не се прибира у дома си по-късно от 22:00 ч., нито да го напуска преди 6 ч. сутринта, 5) да не посещава барове, нощни клубове или публични събрания и 6) да не използва мобилни телефони или устройства за радиокомуникация.

На 28 януари 2009 г. Апелативният съд отменя превантивната мярка, тъй като не счита, че е изпълнено изискването за „настояща“ опасност за обществото, а последните незаконни дейности на жалбоподателя, свързани с наркотици, датират пет години преди налагането на превантивната

мярка. Съдът приема също, че Окръжният съд е пропуснал да оцени въздействието на рехабилитационната цел на присъдата върху личността на жалбоподателя.

Независимо от благоприятния изход от производството, специалният надзор върху жалбоподателя продължава още 221 дни поради неспазване от страна на Апелативния съд в Бари на законовия срок от 30 дни за постановяване на решението.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят твърди по-конкретно, че превантивните мерки, които са му наложени за период от две години, са в нарушение на членове 5, 6 и 13 от Конвенцията и на член 2 от Протокол № 4.

Член 5

Правителството оспорва приложимостта на член 5 с мотива, че превантивните мерки не представляват лишаване от свобода по смисъла на този член.

Съдът се позовава на предишната си практика относно значението на „лишаване от свобода“. Съдът повтаря, че факторите, които трябва да се вземат предвид, включват вида, продължителността, ефектите и начина на прилагане на съответната мярка, и че разликата между лишаване и ограничаване на свободата се отнася до степента или интензивността, а не до естеството или съдържанието. Като прилага това определение към разглеждания случай, Съдът не приема, че изискването за ненапускане на дома през нощта се равнява на домашен арест и следователно на лишаване от свобода. Някои от основните фактори, довели до това решение, са липсата на ограничения за свободата на жалбоподателя да напуска дома си през деня, възможността да води социален живот, да поддържа връзки с външния свят и да осъществява социални контакти.

Съдът се позова на аналогични дела, свързани със заповеди за задължително местоживееие и изисквания да не се излиза от дома нощем, което според Съда не представлява лишаване от свобода, а по-скоро е ограничаване на свободата на придвижване, и установява, че няма причина да промени подхода си заради това дело. Освен това Съдът констатира, че за разлика от случаите, когато Съдът е установил лишаване от свобода, в този случай жалбоподателят не е бил принуден да живее в ограничена зона и нищо не показва жалбоподателят някога да е подавал молба до властите за разрешение за пътуване далеч от местоживееенето му. Това може да

бъде противопоставено на делото *Guzzardi срещу Италия*,⁵²⁹ където Съдът стига до заключението, че жалбоподателят е бил „лишен от свобода“, тъй като е бил принуден да живее на остров с площ от 2,5 кв. км² под почти постоянно наблюдение и където му е било почти напълно невъзможно да осъществява социални контакти. Поради това Съдът пристъпи към разглеждане на оплакването на жалбоподателя по това дело от гледна точка член 2 от Протокол № 4.

Член 2 от Протокол № 4

Съдът посочва отново, че член 2 от Протокол № 4 гарантира на всекиго право на свобода на придвижване в границите на дадена територия и право на напускане на тази територия, което предполага правото да пътува до държава по свой избор, в която може да бъде допуснат. Съдът счита наложените на жалбоподателя ограничения за мерки, ограничаващи правото на свобода на придвижване за целите на член 2 от Протокол № 4. Затова Съдът продължава да разглежда дали мерките са в съответствие със закона, преследват ли една от законните цели, посочени в член 2, § 3 от Протокол № 4, и постигнат ли е справедлив баланс между обществен интерес и правата на лицето.

Съдът потвърждава установената си практика, според която изразът „в съответствие със закона“ не само изисква оспорваната мярка да има основание във вътрешното право, но и да се отнася до качеството на въпросния закон, като изисква той да е достъпен за засегнатите лица, а последиците да са предвидими. В този смисъл дадена норма не може да се счита за „закон“, освен ако не е формулирана достатъчно прецизно за гражданите, за да могат да регулират поведението си. Човек трябва да е в състояние – ако е необходимо с подходяща консултация – да предвиди до степен, която е разумна в конкретните обстоятелства, последиците от дадено действие. Не е необходимо обаче тези последици да са предвидими с абсолютна сигурност. Много закони, с цел избягване на прекомерна строгост, неизбежно са формулирани с термини, които са повече или по-малко неясни и чието тълкуване и приложение са въпрос на практика.

Нивото на прецизност, което се изисква от националното законодателство, зависи в значителна степен от съдържанието и областта, която е предназначено да обхваща, както и от броя и статута на онези, към които е насочено. Освен това Съдът посочва отново, че законът, който предоставя

---

⁵²⁹ Вж. *Guzzardi срещу Италия*, решение от 6 ноември 1980 г., № 7367/76 (представено в резюме в настоящата публикация).

дискреция на публичен орган, трябва да посочва обхвата на дискрецията, макар да не е задължително да се спира върху подробните процедури и условия.

Като прилага тези принципи към настоящето дело, Съдът отбелязва най-напред, че въпросните превантивни мерки имат правно основание в националното право, а именно Закон № 1423/1956, съгласно тълкуванието му в светлината на решенията на Конституционния съд. Съдът отбелязва, че достъпността и предвидимостта на последиците от закона са особено важни в случаи като настоящия, когато законодателството има значително въздействие върху жалбоподателя и правото му на свобода на придвижване. Съдът признава, че италианският Конституционен съд неколккратно е изяснил критериите, които трябва да се използват за оценка на необходимостта от налагане на превантивни мерки. Налагането на тези мерки обаче остава свързано с евентуален анализ от страна на националните съдилища, тъй като нито Законът, нито Конституционният съд дават ясно определение на „фактическите доказателства“ или на специфичните видове поведение, които трябва да бъдат взети под внимание, за да се оцени опасността, която лицето представлява за обществото. Следователно Законът не съдържа достатъчно подробни разпоредби относно това какви видове поведение трябва да се считат за представляващи опасност за обществото. Като отбелязва, че Окръжният съд е основал решението си на съществуването на „активни“ престъпни тенденции у жалбоподателя, без да му приписва някакво конкретно поведение или престъпна дейност, Съдът счита също, че Законът не посочва с достатъчна яснота обхвата или начина на упражняване на твърде широката дискреция, предоставена на националните съдилища.

По отношение на предвидените в закона мерки, които са били приложени спрямо жалбоподателя, Съдът отбелязва неясната и неопределена формулировка на някои от тях, като например задължението да „води честен и законосъобразен живот“ и да „не дава основания за подозрение“. Въпреки тълкувателната помощ, предоставена от Конституционния съд, не е било възможно жалбоподателят да установи точното им съдържание. Делото му предшества дадените от Конституционния съд насоки и във всеки случай всяко тълкуване на този критерий не би решило проблема с липсата на предвидимост, тъй като законът позволява също на Окръжния съд да налага всякакви мерки, които сметне за необходими – без да уточнява съдържанието им – с оглед изискванията за защита на обществото.

Поради това Съдът счита, че съответната част от закона не дефинира достатъчно ясно съдържанието на превантивните мерки, които могат

да бъдат наложени, дори в светлината на практиката на Конституционния съд. Следователно не може да се каже, че намесата в свободата на придвижване на жалбоподателя се основава на законови разпоредби, отговарящи на изискванията на Конвенцията за законосъобразност, и е налице нарушение на член 2 от Протокол № 4.

Член 6

Съдът отбелязва също, че е налице нарушение на член 6, § 1, тъй като делото на жалбоподателя не е гледано публично. Що се отнася до твърденията за несправедливост на производството обаче, процесуалните гаранции, както е видно от решението на Апелативния съд, като цяло са гарантирали на жалбоподателя справедливо гледане на делото му.

Член 13

Като отчита възможността на жалбоподателя да обжалва пред Апелативния съд, който впоследствие е отменил специалните мерки за надзор, Съдът счита, че жалбоподателят е разполагал с ефективно вътрешноправно средство за защита съгласно италианското законодателство, което му дава възможност да повдигне оплакване за нарушения на Конвенцията.

Член 41

На жалбоподателя са присъдени € 5000 за неимуществени вреди и € 11 525 за разходи по делото, в това число за разходите, направени в националните съдилища.

Принудителната изолация на заразено с ХИВ лице е нарушение на правото на свобода съгласно член 5

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ENHORN СРЕЩУ ШВЕЦИЯ

(Жалба № 56529/00)

25 януари 2005 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е шведски гражданин, роден през 1947 г. През 1994 г. е установено, че е заразен с ХИВ и че е предал вируса на 19-годишен мъж, с когото имал сексуални контакти от 1990 г. В този контекст, служител от окръжната здравна служба му издава задължителни предписания съгласно Закона за инфекциозните болести от 1988 г. („Законът от 1998 г.“). Целта на предписанията е да му се попречи да разпространява ХИВ инфекцията. Според предписанията на жалбоподателя е забранено да осъществява сексуални контакти, без преди това да информира партньорите си, че е заразен с ХИВ, а от него се изисква да използва презерватив. Трябва също да се въздържа да консумира такова количество алкохол, което може да засегне способността му да взема решения и да постави други лица в опасност от заразяване. При нужда от медицински манипулации е длъжен да информира съответния медицински персонал за заразата. Същото трябва да стори и по отношение на зъболекаря си. Освен това му се забранява да дарява кръв, органи или сперма. Жалбоподателят трябва да посети отново лекуващия си лекар и да се явява на периодични срещи, назначени от служителя от окръжната здравна служба.

В периода септември – ноември 1994 г. жалбоподателят присъства на четири срещи със служителя от окръжната здравна служба и два пъти е посетен в дома си. Пропуска обаче пет срещи, макар че е призован. Поради това служителят от окръжната здравна служба иска от Окръжния административен съд да издаде заповед за принудителна изолация на жалбоподателя в болница за срок до три месеца. С решение от 16 февруари 1995 г. Окръжният административен съд приема, че жалбоподателят не е изпълнил предписанията му от служителя от окръжната здравна служба мерки и разпорежда поставянето му в принудителна изолация за три месеца съгласно член 38 от Закона от 1988 г. По време на престоя му в болницата жалбоподателят има право да излиза навън всеки ден, винаги придружаван от лице от медицинския персонал.

След това всеки шест месеца до 12 декември 2001 г. постоянно са издавани разпореждания за удължаване на лишаването му от свобода. Тъй като жалбоподателят няколко пъти се укрива, реално лишаването му от свобода продължава от 16 март до 25 април 1995 г., от 11 юни до 27 септември 1995 г., от 28 май до 6 ноември 1996 г., от 16 ноември 1996 г. до 26 февруари 1997 г. и от 26 февруари до 12 юни 1999 г. – общо около година и половина.

На 12 декември 2001 г. искането за поредно удължаване на заповедта за принудителна изолация е отхвърлено от Окръжния административен съд, който се позовава на факта, че местонахождението на жалбоподателя е неизвестно и поради това липсва информация за поведението му, здравословното му състояние и прочие. Към момента на постановяване на настоящото решение на Европейския съд изглежда, че местонахождението на жалбоподателя е известно от 2002 г., но компетентният служител от окръжната здравна служба е преценил, че няма основания за по-нататъшната му принудителна изолация.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят предявява оплакване, че заповедите за принудителна изолация и настаняването му в болница против волята му представляват нарушение на член 5, § 1 от Конвенцията.

Член 5, § 1

Съдът е убеден, че задържането на жалбоподателя е имало основание в шведското законодателство. Затова пристъпва към разглеждане дали лишаването му от свобода е съставлявало „законно лишаване от свобода на лице с цел да се предотврати разпространението на инфекциозни болести” по смисъла на член 5, § 1, буква (е) от Конвенцията.

Съдът подчертава, че не е достатъчно лишаването от свобода да е в съответствие с националното законодателство, а трябва да е съобразено и с общия принцип за правна сигурност, което означава, че условията за задържане трябва да са ясно дефинирани, а съответното национално законодателство трябва да е достатъчно достъпно и прецизно, за да е предвидимо.

Съдът заявява, че „в много ограничена степен“ се е произнасял по дела, в които някой е бил задържан „за предотвратяване на разпространението на инфекциозни болести“. Затова Съдът прави сравнение от практика си с други основания за лишаване от свобода съгласно член 5, § 1, буква (е), а именно душевноболни, алкохолици, наркомани или скитници. Съдът констатира, че съществува връзка между тези лица, тъй като

те могат да бъдат лишени от свобода или за да им се осигури медицинска помощ, или поради съображения, продиктувани от социалната политика, или едновременно по медицински и социални съображения. Затова Съдът заявява, че е обосновано да се заключи от този контекст, че водещата причина, поради която Конвенцията позволява посочените в член 5, § 1, буква (е) лица да бъдат лишавани от свобода, е не само защото представляват опасност за обществената сигурност, но и защото задържането им може да е в техен интерес.

В светлината на това Съдът констатира също, че трябва да има връзка между основанията за позволено лишаване от свобода и мястото и условията на задържане. Задържането например на лице като психичноболен пациент ще е законно за целите на точка (е) само ако се изтърпява в болница, клиника или друга подходяща институция.

Съдът посочва, че основните критерии при оценяване на „законосъобразността“ на задържането на лице с цел „предотвратяване на разпространението на инфекциозни болести“ са дали разпространението на инфекциозната болест е опасно за общественото здраве или сигурност и дали задържането на заразено лице представлява последната останала възможност за предотвратяване разпространението на болестта, като съответно са били взети предвид и не толкова сурови мерки, които обаче са били недостатъчни за защита на обществения интерес. Когато тези критерии вече не са налице, престава да съществува и основанията за лишаване от свобода. Следователно не е достатъчно лишаването от свобода в този контекст да е законосъобразно, то трябва да е и необходимо.

Що се касае до разглежданото дело, безспорно е, че първият критерий е бил изпълнен, тъй като ХИВ е опасен за общественото здраве и сигурност. Що се отнася до втория критерий, Съдът отбелязва, че правителството не е представило примери за по-леки мерки, които би могло да се приложат спрямо жалбоподателя в периода от 16 февруари 1995 до 12 декември 2001 г., но са се оказали недостатъчни за защита на обществения интерес.

Наред с други неща, въпреки че жалбоподателят е бил на свобода през по-голямата част от периода от 16 февруари 1995 до 12 декември 2001 г., няма доказателства или признаци, че през това време е предал ХИВ на някого, че е имал сексуална връзка, без първо да информира партньора си, че е носител на ХИВ, или че не е използвал презерватив, или че изобщо е водил какъвто и да е полов живот. Посещавал е лекари два пъти през периода, през който се е укривал от 1997 до 1999 г., като и двата пъти ги е информирал за своята ХИВ инфекция. Следователно жалбоподателят,

изглежда, е действал в съответствие с много от указанията, дадени му през 1994 г. от служителя от окръжната здравна служба.

При тези обстоятелства Съдът приема, че принудителната изолация на жалбоподателя не е била последната останала възможност, с която да му се попречи да разпространява вируса на СПИН, след като вече са били взети предвид по-малко строги мерки и е установено, че те не са недостатъчни за защита на обществения интерес. Освен това, като са удължавали за срок от почти седем години заповедта за принудителна изолация на жалбоподателя, в резултат на което той е бил настанен против волята си в болница за общо почти година и половина, властите не са успели да постигнат справедлив баланс между необходимостта да се гарантира, че ХИВ няма да бъде разпространен и правото на жалбоподателя на свобода. Съответно е налице нарушение на член 5, § 1 от Конвенцията.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя € 12 000 за неимуществени вреди и € 2083 за разходи по делото.

Задържането на жалбоподателя за повече от 19 часа и забавеното гледане на задържането му от съд са нарушение на член 5, § 1, буква (b)

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ЕРPLE СРЕЩУ ГЕРМАНИЯ

(Жалба № 77909/01)

24 март 2005 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е роден през 1970 г. и живее във Васербург, Германия. На 18 юли 1997 г. на остров Линдау се провежда фолклорен фестивал. Седмото издание на „Дни на хаоса“ (*Chaostage*, годишна среща на пънкари, целяща да създава хаос и смут) е насрочено за същата дата и също на остров Линдау, но е забранено с обща наредба от 14 юли 1997 г. заради риск от заплахи за обществената безопасност и ред.

Около 18:00 часа жалбоподателят е помолен от полицията да напусне района, където се провежда фестивалът, но той, както се твърди, отказал да го стори. Заради отказа му, външния му вид на пънкяр и факта, че според централната база данни на полицията е присъствал на предходни прояви на „Дни на хаоса“, както на Линдау, така и в други градове, полицаи му казва да напусне острова и да не се връща до края на уикенда. Твърди се, че жалбоподателят е отказал да се подчини и е бил откаран в полицейското управление, където е задържан в продължение на около 19 часа. Жалбоподателят твърди, че не е отказал да напусне района на фестивала, а попитал за името на полицаи и причините за заповедта.

На 19 юли 1997 г. районният съд на Линдау разпорежда да бъде освободен, но се произнася, че задържането му е било законосъобразно. Съдията, разпоредил освобождаването му, пристига в съда с час и половина закъснение и трябва да разгледа задържането на 17 души, поради което делото на жалбоподателя се гледа около 13:45 часа.

След обжалване окръжният съд на Кемптен се произнася, че задържането на жалбоподателя е обосновано заради отказа му да напусне мястото на фестивала, насилието, което често съпътства „Дните на хаоса“, външния вид на жалбоподателя и досието му, което сочи, че е присъствал на предходни „Дни на хаоса“. Посочено е също, че делото му е разгледано от районния съд при първа възможност в съответствие със Закона за полицията. Върховният съд на Бавария потвърждава това решение, а Консти-

туционният съд отхвърля касационната жалба на жалбоподателя, без да представи мотиви.

2. Решение на Съда

Жалбоподателят твърди, че арестът и задържането му са в нарушение на правото му на свобода и сигурност съгласно член 5 от Конвенцията, както и правото му на свобода на изразяването на мнение съгласно член 10. Твърди също, че към него са се отнесли по дискриминационен начин заради вида му на пънкар в нарушение на член 14.

Член 5

Съдът констатира, че арестът и първоначалното задържане на жалбоподателя от полицията са извършени с цел да се гарантира изпълнението на предписано от закона задължение и да се попречи на жалбоподателя да наруши общата наредба, забраняваща „Дните на хаоса“, в съответствие с член 5, § 1, буква (b). Въпреки това, за да е оправдано задържането съгласно тази разпоредба, законовото задължение трябва да е било конкретно и специфично, задържаното под стража лице трябва да не е спазило законното задължение, а целта на ареста и задържането под стража трябва да е била да се осигури спазване на задължението, а не налагане на наказание. Освен това задържането под стража на лицето е трябвало да се прекрати веднага след изпълнението на законовото задължение. Държавата трябва също да докаже, че задържането е било „необходимо в демократичното общество“.

Жалбоподателят твърди, че не е отказал да напусне мястото на фестивала, а е останал, за да разбере името на полиция и причините за заповедта. Въпреки това, позовавайки се на показанията на свидетелите пред окръжния съд на Кемптен, Съдът счита, че това твърдение е необосновано. Националните власти, по-специално съдилищата, най-добре могат да прилагат и тълкуват националното законодателство. Затова Съдът приема, че арестът и първоначалното задържане под стража на жалбоподателя от полицията са били в съответствие с член 5, § 1, буква (b).

Що се касае до продължителността на задържането, Съдът отбелязва, че жалбоподателят е бил задържан за повече от 19 часа, тъй като на 19 юли 1997 г дежурният съдия от районния съд на Линдау пристигнал със закъснение (около 11:30 вместо в 10 часа сутринта) и е трябвало да гледа делата на общо 17 души относно законосъобразността на задържането им. Съдът отбелязва, че не е имало формално неспазване на законовия срок за задържане, тъй като Законът за полицията гласи, че при липса на съдебно разпореждане за продължаване на задържането, лицата в полицейския

арест трябва да бъдат освободени най-късно в края на следващия ден след ареста им. Задачата на Съда обаче не е да се произнесе *in abstracto* относно законосъобразността на предвидения в националното законодателство максимален срок за задържане. Съдът трябва по-скоро да прецени дали продължителността на задържането на жалбоподателя е била съразмерна на целта. За целта Съдът посочва, че максималната глоба за нарушението, за което е бил арестуван жалбоподателят (отказ да изпълни заповедта да напусне остров Линдау за уикенда), е 250 евро.

Предвид обстоятелствата по делото и важността на правото на свобода съгласно Конвенцията, Съдът констатира, че съчетанието от продължителността на задържането на жалбоподателя и забавянето на съдията при разглеждане на делото му означава, че не е бил постигнат правилният баланс между необходимостта от прилагане на дадената на жалбоподателя заповед и правото му на свобода. Затова Съдът постановява, че е налице нарушение на член 5, § 1, буква (b).

Член 10 и 14

Тази част от жалбата е отхвърлена като явно необоснована.

Член 41

Съдът не постановява предоставяне на обезщетение съгласно член 41, тъй като жалбоподателят не е предявил иск за справедливо удовлетворение. При преразглеждане на 15 декември 2005 г. обаче Съдът постановява, че констатацията му за нарушение представлява справедливо удовлетворение и присъжда на жалбоподателя € 1700 евро за разходи по делото.

Принудителното заселване на жалбоподателя на малък участък от отдалечен италиански остров представлява лишаване от свобода и е нарушение на член 5, § 1

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО GUZZARDI СРЕЩУ ИТАЛИЯ

(Жалба № 7367/76)

6 ноември 1980 г.

1. Основни факти

Жалбоподателят г-н Микеле Гуцарди е италиански гражданин. На 8 февруари 1973 г. е арестуван, задържан е под стража и е обвинен в сговор и съучастие в отвличане на бизнесмен за откуп. Първоначално е оправдан на 13 ноември 1976 г. от Областния съд на Милано поради липса на достатъчно доказателства, но впоследствие е осъден на 19 декември 1979 г. от Апелативния съд на Милано на осемнадесет години лишаване от свобода и глоба.

Съгласно член 272 от италианския Наказателно-процесуален кодекс задържането под стража не може да продължава повече от две години. Затова на 8 февруари 1975 г. г-н Гуцарди е отведен от затвора в Милано на остров Асинара. Преместването е предшествано от доклад, изпратен на 23 декември 1974 г. от началника на миланската полицията до миланската прокуратура, който препоръчва на жалбоподателя да бъде наложена предвидената в италианското право мярка „специален надзор“. Докладът се позовава на сведения, че жалбоподателят не работи в строителната индустрия, както твърди, а се занимава всъщност с незаконна дейност и е член на мафиотска организация. Докладът го описва като „едно от най-опасните лица“.

На 30 януари 1975 г. Областният съд на Милано разпорежда жалбоподателят да бъде поставен под специален надзор за три години. Като част от специалния надзор е задължен да живее „в района (comune) на остров Асинара“. Трябва да спазва различни условия, в това число да се явява два пъти дневно и винаги при повикване в местния участък на карабинерите, да не излиза между 22:00 и 7:00 часа и предварително да предупреждава властите за имената и телефонните номера на всички, на които се обажда или които му се обаждат.

Общата площ на остров Асинара е 50 кв. км, но частта от него, отредена за принудително заселените там – само 2,5 кв. км. (На останалите 9/10 от острова бил разположен затвор.) Принудително заселените можели да искат разрешение да посетят Сардиния или континенталната част на Италия

само по сериозни причини – лечение, семейни причини или в изпълнение на съдебно разпореждане, като пътуването се извършвало под строго полицейско наблюдение. Можели да посещават и Порто Торес за закупуване на провизии, но след разрешение и под надзор. Честотата и реалната възможност за подобни посещения обаче се оспорват.

Жалбоподателят обжалва пред Апелативния съд в Милано (първи състав) с аргумент, че решението за поставянето му под специален надзор е невалидно и необосновано. Жалбата обаче няма суспензивен ефект и той трябва да остане на острова. Жалбата е отхвърлена на 12 март 1975 г. Апелативният съд се произнася, че остров Асинара е подходящо място за принудително заселване. Съдът подчертава, че целта на мярката е да раздели жалбоподателя от социалната му среда, за да затрудни контактите му с предишните му сподвижници, и че това изискване надделява над други съображения, като липса на редовна трудова заетост или подходящо настаняване за семейството. Жалбоподателят обжалва пред Касационния съд на 3 април 1975 г., но на 6 октомври 1975 г. жалбата е отхвърлена като лишена от правно основание.

Вторият състав на Апелативния съд постановява решението си на 20 януари 1976 г. Потвърждава, че необходимостта да бъде защитено обществото оправдава специалната форма на изолация, на която са подложени изпратените на остров Асинара изключително опасни лица. Съдът постановява обаче, че тази необходимост не налага лицата да са разделени от семействата си или да са лишени от редовна трудова заетост. След това решение Областният съд на Милано разпорежда на 21 юли 1976 г. жалбоподателят да бъде изпратен във Фьорче в континенталната част на Италия. Посочените мотиви са, че другият обвиняем по делото на жалбоподателя също изтърпява мярка принудително заселване на остров Асинара и оставането на г-н Гуцарди там може да има негативни последици за сигурността на острова и следващите наказателни производства. Жалбоподателят трябва да остане във Фьорче до 8 февруари 1978 г., когато изтича първоначално определеният от Областния съд на Милано срок на специалния надзор.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят предявява оплакване, че действията на италианските власти, които са го принудили да живее в толкова малко пространство, където не е могъл да работи, да е постоянно заедно със семейството си, да изповядва католическата вяра или да осигури образование на сина си, представляват нарушения на членове 3, 8, 9 от Конвенцията и съответно на член 2 от Протокол № 1. Допълнително е поискано жалбата да се разгледа

и от гледна точка член 5 и член 6, на чиито разпоредби жалбоподателят се позова по-късно, в допълнение към по-ранните му оплаквания. Съдебното решение поставя акцента върху оплакванията съгласно член 5.

Член 5

Съдът припомня най-напред утвърдения принцип, че член 5 не касае просто ограниченията на свободата на придвижване. Тези ограничения са уредени от член 2 от Протокол № 4, който не е ратифициран от Италия. За да се определи дали някой е бил лишен от свобода по смисъла на член 5, трябва да се вземат предвид редица фактори като вида, продължителността, последствията и начинът на прилагане на мярката в конкретната ситуация на лицето.

В случая на жалбоподателя Съдът приема, че „специалният надзор“ съгласно италианското право сам по себе си не попада в приложното поле на член 5. Възможно е обаче начинът на прилагане на определена мярка да доведе до констатация за лишаване свобода и в този случай Съдът подлага на разглеждане единствено начина на прилагане на специалния надзор.

Съдът набляга повече върху съвкупността от фактори, които са ограничавали свободата на жалбоподателя, и по-малко върху факта, че пространството, в което е бил ограничен, е било по-голямо от размерите на затворническа килия и не е имало физически прегради срещу излизане. Наред с други фактори Съдът отбелязва, че пространството, в което е бил ограничен, е много малка част от трудно достъпен остров, чиято територията е заета основно от затвор. Съдът отбелязва и липсата на възможности за социален контакт. Посочва се, че взети поотделно, тези фактори не биха представлявали лишаване от свобода, но кумулативно и в съчетание те повдигат въпроси във връзка с член 5. Затова Съдът констатира, че е налице лишаване от свобода.

На следващо място Съдът преценява дали ситуацията попада в някой от позволените видове лишаване от свобода, посочени в член 5, § 1, букви от (а) до (f). Съдът отхвърля аргумента на правителството, че жалбоподателят може да бъде класифициран като „скитник“ за целите на член 5, § 1, буква (с). Съдът посочва, че по време на производството италианските власти не са представили жалбоподателя като скитник, а са се фокусирали върху съдебното му минало, незаконната му дейност и връзките му с мафията. Освен това Съдът не счита, че начинът на живот на жалбоподателя отговаря на обикновеното определение за „скитник“. Важното, което е подчертано в член 5, § 1, буква (с), е, че се позволява задържането на душевноболни лица, алкохолици, наркомани и скитници, не само защото

понякога са опасни за обществената сигурност, но и защото задържането им може да е в техен интерес. Затова Съдът не може да приеме, че щом член 5, §1, буква (с) позволява задържане на скитници, това означава, че гореизложените мотиви могат да се прилагат спрямо всяко лице, считано за опасно.

Съдът продължава с разглеждане на възможността задържането на жалбоподателя да е оправдано съгласно някоя от останалите букви на член 5, § 1, на които правителството не се позовава. Съдът отхвърля задържане „след осъждане от компетентен съд“ (член 5, § 1, буква (а)), тъй като принудителното заселване не е наказание за конкретно престъпление, а превантивна мярка, взета въз основа на признаци за склонност към престъпление. Съдът отхвърля и възможността за обосновка съгласно член 5, § 1, буква (b), тъй като издаденото от началника на полицията предупреждение не представлява „разпореждане на съд“.

Член 5, § 1, буква (с) също не е приложим, тъй като решенията на Областния съд нямат правна връзка с наказателното производство за отвлечане – престъплението, за което жалбоподателят основателно е заподозрян. Законодателството за специален надзор може да се прилага независимо от това дали срещу някого има повдигнато обвинение. Освен това, тъй като член 5, § 1, буква (с) и възможността някой да бъде задържан, когато е разумно счтено за необходимо, за да му се попречи да извърши престъпление, не оторизира политика на обща превенция, насочена срещу определена категория лица, като например мафията, задържането на жалбоподателя не може да бъде оправдано съгласно тази разпоредба.

Затова Съдът постановява, че съгласно член 5, § 1, букви от (а) до (f) не е имало основания за задържане на жалбоподателя и че е налице нарушение на член 5, § 1.

Членове 3, 6, 8 и 9

Съдът разглежда накратко останалите оплаквания на жалбоподателя и посочва, че условията му на живот не отговарят на тежките условия, визирани в приложното поле на член 3. Съдът констатира, че няма доказателства за нарушение на член 6, § 1.

При положение, че съпругата и синът на жалбоподателя са могли да живеят с него през 14 от 16-те месеца, които е прекарал на острова, а причината, поради която е трябвало да напуснат, е, че не са подали молба за подновяване на разрешенията им за пребиваване, Съдът намира, че няма поведение от страна на италианската държава, което да е в нарушение на

член 8. И накрая, Съдът не намира доказателства, които да обосноват твърдението на жалбоподателя, че е нарушено правото му да изповядва религията си.

Член 50 (сега член 41)

Съдът присъжда на жалбоподателя на основание член 50 сумата от един милион италиански лири⁵³⁰.

---

⁵³⁰ Равностойни тогава на 557,23 британски лири.

Стриктното прилагане на приетите от Съвета за сигурност на ООН резолюции за борба с тероризма е нарушило член 8, но не е лишило жалбоподателя от свободата му по смисъла на член 5

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО NADA СРЕЩУ ШВЕЙЦАРИЯ

(Жалба № 10593/08)

12 септември 2012 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е италиански и египетски гражданин. Роден е през 1931 г. Живее в Кампионе д'Италия, италиански анклав с площ от около 1,6 кв. км, заобиколен от швейцарския кантон Тичино и отделен от останалата част на Италия от езерото Лугано. Това означава, че жалбоподателят Юсуф Мустафа Нада не може да пътува до останалата част на Италия, без да премине транзитно през Швейцария. Г-н Нада страда от редица заболявания, а през 2004 г. не е успял да се подложи на планирана операция на увредената си след фрактура дясна ръка поради наложените му ограничения, които са предмет на процесната жалба.

В отговор на терористичните нападения срещу посолствата на САЩ в Кения и Танзания от Осама бин Ладен и членове на мрежата му, Съветът за сигурност на ООН (ООН) приема на 15 октомври 1999 г. Резолюция 1267, с която се предвиждат санкции срещу талибаните и се създава комитет, състоящ се от всички членове на Съвета за сигурност, който да наблюдава изпълнението на резолюцията („Комитета по санкциите на ООН“). В изпълнение на резолюцията Федералният съвет на Швейцария (органът на изпълнителната власт в Швейцария, швейцарското федералното правителство) приема на 2 октомври 2000 г. Наредба, регламентираща мерките срещу талибаните („Наредбата относно талибаните“), която впоследствие е променяна неколкократно, включително заглавието ѝ. През 2000 г. Съветът за сигурност разширява режима на санкциите с Резолюция 1333 и изисква от Комитета по санкциите на ООН да поддържа списък на лицата и организациите, свързани с Осама бин Ладен и Ал Кайда. За да изпълни резолюция 1333, швейцарското правителство изменя на 11 април 2001 г. Наредбата относно талибаните, като добавя нов член, който забранява влизането и транзитното преминаване през Швейцария на физически и юридически лица, засегнати от Резолюция 1333 (без да ги посочва изрично).

На 24 октомври 2001 г. федералната прокуратура на Швейцария започва разследване срещу г-н Нада. На 7 ноември 2001 г. президентът на САЩ блокира активите на Банка Ал Таква, чийто председател и главен акционер е жалбоподателят. През ноември 2001 г. името му и редица свързани с него организации са включени в списъка на Комитета по санкциите на ООН, както и в списъка, приложен към Наредбата относно талибаните. През януари 2002 г. с Резолюция 1390 Съветът за сигурност установява забрана за влизане и транзитно преминаване на всички лица и свързаните тях групи, предприятия и организации, включени в списъка за санкциите. Швейцарското правителство изменя съответно и Наредбата относно талибаните и въвежда забрана за влизане и транзитно преминаване на лицата, посочени в приложението към Наредбата, което включва и жалбоподателя. На 10 септември 2002 г. Швейцария става член на ООН.

При посещение в Лондон през ноември 2002 г. жалбоподателят е арестуван и депортиран в Италия, а парите му са иззети. През октомври 2003 г. кантонът Тичино отменя специалното му разрешително за преминаване на границата. През ноември 2003 г. швейцарската Федерална служба за имиграция, интеграция и емиграция („ФСИИЕ“) го информира, че повече няма право да преминава границата. През март 2004 г. жалбоподателят иска от ФСИИЕ разрешение да влезе или премине транзитно през Швейцария, за да получи лечение в тази страна и да участва в правни процедури в Швейцария и Италия. ФСИИЕ оставя без уважение искането като неоснователно. По-късно Федералната служба за миграция („ФСМ“), създадена през 2005 г. и инкорпорирала ФСИИЕ, предоставя на жалбоподателя разрешение за един ден, за да присъства на съдебно производство в Милано, от което обаче той не се възползва.

През май 2005 г. Федералната прокуратура постановява, че обвиненията срещу жалбоподателя са необосновани и приключва разследването. Искането на г-н Нада до Федералния съвет за премахване на името му и свързаните с него организации от приложението към Наредбата относно талибаните е отхвърлено с мотива, че това не може да стане, докато името му е в списъка на Комитета по санкциите на ООН. В решението за отказа се посочва, че жалбоподателят трябва да поиска от държавата си по гражданство или пребиваване да кандидатства за премахването му от този списък. Жалбата му стига до Федералния съд, който я отхвърля с мотива, че съгласно член 25 от Устава на ООН Швейцария е длъжна да приема и изпълнява решенията на Съвета за сигурност. На среща през февруари 2008 г. обаче между адвоката на г-н Нада и представител на Федералното министерство на външните работи е заявено, че швейцарското правителство ще го под-

крепи в молба до Комитета по санкциите на ООН за заличаване на името му от списъка и е потвърдено, че наказателното производство срещу него е прекратено.

През юли 2008 г. Комитетът по санкциите на ООН отхвърля искането на италианското правителство за заличаване на името на жалбоподателя. През август 2009 г. той подава искане в съответствие с Резолюция 1730 на Съвета за сигурност за заличаване на името му от списъка на Комитета по санкциите на ООН. Името му е заличено от този списък на 23 септември 2009 г., а на 29 септември 2009 г. – съответно и от Приложението към Наредбата относно талибаните.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят предявява оплакване, че наложената му от Швейцария забрана за влизане и транзитно преминаване е нарушила правото му на зачитане на личния, професионалния и семейния му живот съгласно член 8 от Конвенцията. Оплаква се също, че със забраната е бил лишен от свобода по смисъла на член 5, § 1. Твърди още, че е бил подложен на унизително отношение и наказание в нарушение на член 3, а че невъзможността му да напусне анклав, за да посещава джамия, е нарушение на член 9.

Предварителни възражения

Предвид факта, че забраната е наложена по силата на наредба, издадена от Федералния съвет на Швейцария, а молбите на жалбоподателя са отхвърлени от швейцарските власти, мерките, за които се отнася жалбата, са взети от Швейцария при упражняване на нейната юрисдикция по смисъла на член 1. Поради това оспорваните действия и бездействия могат да ангажират отговорността на ответната държава по Конвенцията. Затова твърдяните нарушения на Конвенцията трябва да бъдат вменени на Швейцария.

Независимо че на жалбоподателя вече не е забранено да пресича швейцарската граница, той има право да твърди, че е бил жертва през периода от поне шест години, в който е бил подложен на такава забрана. Отмяната на санкциите не може да се счита за имплицитно признаване на нарушение от страна на правителството.

Член 8

Съдът припомня, че всяка държава има право да контролира влизането на чужди граждани на нейна територия, а Конвенцията сама по себе си не гарантира правото на чужденец да влезе в конкретна държава. Съдът

споделя становището на Федералния съд, че оспорваната мярка представлява съществено ограничение на свободата на жалбоподателя, тъй като той се е намирал в особена ситуация поради местонахождението на Кампионе д'Италия – италиански анклав, заобиколен от швейцарския кантон Тичино. Мярката, която е попречила на жалбоподателя да напусне много малката територия на Кампионе д'Италия в продължение на поне шест години, вероятно го е затруднила при упражняването на правото му да поддържа контакт с други лица, по-специално с негови приятели и роднини, живеещи извън анклава. С оглед на това Съдът намира, че е имало намеса в правото на жалбоподателя на зачитане на личния и семейния му живот по смисъла на член 8, § 1.

Жалбоподателят изглежда не оспорва, че забраната е била наложена с оглед постигането на легитимни цели. Съдът намира за установено, че забраната е преследвала легитимни цели, в това число борбата с престъпността и защитата на националната и обществената сигурност, тъй като е въведена в съответствие с резолюциите на Съвета за сигурност за борба с международния тероризъм, приети съгласно Глава VII от Устава на ООН. Държавите обаче сами избират модела, по който да прилагат приетите съгласно Глава VII резолюции на ООН.

Съдът продължава с анализ дали мерките са съразмерни на целите. Приема се, че заплахата от тероризъм е била сериозна по времето на приемане на мерките. Проведените от швейцарските и италианските власти разследвания обаче са стигнали до извода, че подозренията, свързани с дейността на жалбоподателя, са необосновани. Изненадващо за Съда е, че швейцарските власти едва през септември 2009 г. информират Комитета по санкциите на ООН, че разследването срещу жалбоподателя е приключило през май 2005 г. Ако властите бяха по-бързи в комуникацията си, името му би могло да бъде заличено от списъка за санкциите, а съответно и от списъка към Наредбата относно талибаните, много по-рано.

Делото има и медицински аспект. Независимо от факта, че жалбоподателят е роден през 1931 г. и е страдал от различни здравословни проблеми, молбите му да бъде освободен от забраната за влизане и транзитно премиване по медицински причини или във връзка със съдебно производство са отказани. Разбираемо е защо в случаите, когато все пак му е било разрешено, е отказал да се възползва – срокът на валидност на разрешенията е бил недостатъчен предвид възрастта му и разстоянието, което е трябвало да измине. Въпреки че Швейцария не е отговорна за включването на името на жалбоподателя в списъка за санкциите и не е била компетентна да кандидатства пред Комитета по санкциите на ООН за заличаването му,

швейцарските власти изглежда не са се опитали да насърчат Италия да подаде такава молба или пък да предложат съдействието си за целта. Затова Съдът приема, че не е бил отчетен достатъчно специфичният характер на казуса на жалбоподателя, а именно конкретното му местоживеене, възрастта и здравословното му състояние, както и значителното времетраене на мерките.

Държавата не успява да убеди Съда, че е предприела всички възможни мерки в рамките на дискрецията си, за да адаптира режима на санкциите към положението на жалбоподателя, вместо единствено да се позовава на задължителния характер на резолюциите на Съвета за сигурност на ООН. Следователно не се налага Съдът да определя йерархията между задълженията, произтичащи от Конвенцията и от Устава на ООН. В крайна сметка мерките не са постигнали справедлив баланс между легитимните си цели и правото на жалбоподателя на зачитане на личния и семейния му живот. С оглед на това Съдът намира, че е имало нарушение на член 8.

Член 13

Въпреки че жалбоподателят е имал възможност да подаде молба пред швейцарските власти за заличаване на името му от списъка, Федералният съд се е произнесъл, че само Комитетът по санкциите на ООН е компетентен да уважи това искане. В този смисъл жалбоподателят не е разполагал с ефективно правно средство за защита срещу нарушаването на правата му. Следователно е имало нарушение на член 13.

Член 5

Наложеният на жалбоподателя ограничения са продължили дълго. Той обаче не е бил възпрепятстван да се движи свободно в анклава, територията на постоянното си местоживеене, където сам е избрал да живее и да извършва своята дейност. Освен това не е бил подложен на задържане или домашен арест, нито е бил подложен на наблюдение от швейцарските власти, не е бил възпрепятстван да приема посетители и не е бил длъжен да се явява редовно в полицията. Единственото, което му е било забранено, е било да влиза или да преминава транзитно през Швейцария. Най-накрая Съдът отбелязва, че наложеният му санкционен режим е позволявал на жалбоподателя да иска временно освобождаване от забраната за влизане или транзитно преминаване и че такива изключения са били допуснати двукратно, но той не се е възползвал от тях. С оглед на всички обстоятелства по делото Съдът намира, че жалбоподателят не е бил „лишен от свобода” по смисъла член 5, § 1. Затова тази част от жалбата е отхвърлена като явно необоснована.

Членове 3 и 9

Съдът отхвърля тази част на жалбата като недопустима, тъй като в светлината на всички предоставени му материали не намира никакви данни за нарушение на членове 3 и 9 от Конвенцията.

Член 41

Съдът намира за уместно да присъди на жалбоподателя € 30 000 евро за разходи по делото.

V. СЪДЕБНО ПРОИЗВОДСТВО И ГАРАНЦИИ

Неосигуряването на експертизи от независими вещи лица и ненавременната реакция на твърденията за лекарска грешка, както и продължителното повече от петнадесет години съдебно производство са нарушения на член 2

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ВАЈІС СРЕЩУ ХЪРВАТИЯ

(Жалба № 41108/10)

13 ноември 2012 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е гражданин на Нидерландия, роден през 1950 г. През август 1994 г. сестра му е приета в болница „Ребро“ в Загреб за оперативно лечение на тумор в коремната кухина от хирург и преподавател в Медицинския факултет на Загребския университет („Факултетът“), на когото жалбоподателят плаща 5000 германски марки за нужната операция. Два дни по-късно сестра му почива, а хирургът посочва като причина за смъртта белодробна емболия.

През октомври 1994 г. жалбоподателят и още двама роднини подават жалба срещу хирурга до Общинската прокуратура в Загреб, като го обвиняват в искане на подкуп и лекарска грешка. Съдебномедицинската експертиза от двама преподаватели във Факултета не открива лекарска грешка, поради което обвиненията са свалени. Жалбоподателят сезира Общинският наказателен съд в Загреб с молба да назначи нова експертиза на вещи лица, които не са свързани с обвиняемия. Новата експертиза е изготвена от лекар от Медицинския факултет на Университета в Риека, който също не установява лекарска грешка. Въпреки признанието на този лекар, че не е заклето вещо лице за съдебномедицински експертизи, съдът оправдава обвиняемия по обвиненията в лекарска грешка. Производството за обвинението в искане на подкуп е прекратено през 2000 г. с мотив, че е изтекъл давностният срок.

През септември 2004 г. жалбоподателят обжалва пред Окръжния съд в Загреб, който разпорежда нов процес и възлага изготвяне на нова експертиза, тъй като лекарят от университета в Риека не е заклето вещо лице. Новата експертиза е изготвена от преподаватели във Факултета и също не установява лекарска грешка. Жалбоподателят подава още три молби

за нова експертиза, като в последните две изрично настоява експертизата да се изготви от институция извън Хърватия, подчертавайки, че едно от вещите лица е началник на отделение в болница „Ребро“. Всички молби са оставени без уважение, а през декември 2007 г. Общинският наказателен съд в Загреб оправдава обвиняемия. Жалбоподателят отново обжалва и касационната му жалба е разгледана от Конституционния съд през ноември 2009 г., но е обявена за недопустима на основание, че оспореното производство не касае негови граждански права, задължения или наказателно обвинение срещу него.

През май 1995 г. жалбоподателят подава жалба до Министерството на здравеопазването. Образувано е дисциплинарно производство по обвинение в искане и приемане на подкуп. Първоначално обвиняемият е признат за виновен и е уволнен от болница «Ребро», но решението е отменено през август 1995 г. и вместо това е отстранен от работа за една година. През март 2001 г. жалбоподателят завежда срещу обвиняемия граждански иск в Общинския граждански съд в Загреб, като този иск все още е висящ в Конституционния съд към момента на постановяване на настоящото решение.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят предявява оплакване, че всички релеватни факти досежно смъртта на сестра му не са правилно установени в необосновано дългото наказателно производство. Съдът разглежда това оплакване от гледна точка на член 2. Жалбоподателят се оплаква и от липса на ефективно вътрешноправно средство за защита и от липса на справедливост в наказателното производство съответно по смисъла на член 13 и член 6.

Член 2

Съдът припомня, че действията и бездействията на властите в областта на здравеопазването могат при определени обстоятелства да ангажират отговорността им във връзка с позитивния аспект на член 2. Това обаче не важи в случаи на грешка в преценката от страна на отделно лице или небрежност при координацията между професионалисти, когато държавата е приела адекватни разпоредби за гарантиране на високи професионални стандарти сред здравните специалисти и за опазване живота на пациентите.

Съдът припомня също, че член 2 налага на държавите позитивно задължение да създадат независима съдебна система, за да може причината за смъртта на пациенти под грижите на медицински специалисти в обществени или частни лечебни заведения да се установи, а от виновните да се търси отговорност. Независимостта се определя като липсата на йе-

рархична или институционална връзка между извършващите оценки като част от производството и обвинените за случая, както и формалната и фактическа независимост на първите. Подчертава се, че това е особено важно, когато се възлагат съдебномедицински експертизи на вещи лица, заради решаващата им тежест в делата за лекарска грешка.

Общинският наказателен съд в Загреб назначава три медицински експертизи. Не се оспорва, че всички вещи лица, въз основа на чиито експертизи местните власти са взели решенията си, са били преподаватели във Факултета. Обвиняемият също е преподавател във Факултета и виден медицински експерт от Загреб. Освен това едно от вещите лица е началникът на патологията в болница „Ребро“, макар в член 250 от Наказателно-процесуалния кодекс на Хърватия изрично да се посочва, че вещо лице, което работи в същия държавен орган или при същия работодател, както обвиняемия или пострадалия, трябва да се отведе.

Отбелязано е също, че жалбоподателят многократно е настоявал за отвеждане от делото на вещите лица от Факултета. Въпреки това националните съдилища, без директно да запитат вещите лица за връзката им с обвиняемия, отхвърлят исканията на жалбоподателя за отвеждането им, като заявяват, че нищо не предполага пристрастност.

Съдът подчертава, че залогът в случая е доверието на обществеността в наказателноправната система: фактът, че вещите лица не могат да се считат за обективно безпристрастни според хърватското право, предвид че са преподаватели от същия Факултет като обвиняемия.

Съдът припомня, че член 2 гарантира бърза и разумна реакция, „без ненужно забавяне“, на правителството при разследване смъртта на пациенти. Съдът отбелязва, че наказателното производство е продължило над петнадесет години, което е прекалено дълго, и нито поведението на жалбоподателя, нито сложността на делото са достатъчни да обяснят тази продължителност. Освен това, що се отнася до жалбата, подадена до Министерство на здравеопазването, Съдът отбелязва, че Министерството е започнало процедура само във връзка с твърденията за подкуп, без да даде отговор на оплакването за лекарска грешка.

Следователно Съдът намира, че националната система като цяло не е осигурила адекватен и бърз отговор на твърденията на жалбоподателя, като така е бил нарушен член 2.

Член 13

Съдът отбелязва, че ефективността на средствата за правна защита е била достатъчно анализирана от гледна точка на член 2, затова не е необходимо да се разглежда и от гледна точка на член 13.

Член 6

В светлината на наличните доказателства, Съдът намира, че няма проява на насилие и затова заключава, че това оплакване е недопустимо, тъй като е явно необосновано.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя € 10 000 за неимуществени вреди и € 7900 за разходи по делото.

Извършването на наложителна от медицинска гледна точка операция на задържан под стража без съгласието му не е нарушило член 3 и член 8, но непредоставянето на същинска правна помощ, за да се подготви за процеса си, представлява нарушение на член 6

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО VOGUMIL СРЕЩУ ПОРТУГАЛИЯ

(Жалба № 35228/03)

7 октомври 2008 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е полски гражданин, роден през 1971 г. Към момента на подаване на настоящата жалба до Съда е задържан под стража в затвор в Лисабон.

През ноември 2002 г., при пристигане от Бразилия на летището в Лисабон, жалбоподателят е претърсен от митнически служители, които откриват скрити в обувките му няколко пакета кокаин. Той ги информира, че е погълнал още един пакет, който е в стомаха му. Рентгенова снимка показва, че пакетчето е в храносмилателния му тракт. Направена е горна ендоскопия, за да се определи точното местоположение на пакетчето, което след това е извадено от стомаха на жалбоподателя по хирургичен път. Според докладите на лекарите спешната хирургическа интервенция е била наложителна, за да се предотврати усвояване на съдържанието на пакетчето от храносмилателната система. Медицинското досие на жалбоподателя съдържа писменото му съгласие за горна ендоскопия, но няма документирано съгласие за операцията за отстраняване на пакета с кокаин от стомаха му. Има разминаване в твърденията на жалбоподателя и правителството дали е дал, или не устно съгласие да бъде подложен на медицински преглед и лечение.

Срещу жалбоподателя е повдигнато обвинение за трафик на наркотици и му е наложена мярка задържане под стража в досъдебното производство. В началната фаза на производството получава правна помощ от стажант адвокат. През януари 2003 г., предвид тежестта на потенциалната присъда по делото, е назначен друг, по-опитен служебен защитник. Той обаче не предприема никакви правни действия по делото, освен подадената три дни преди процеса молба да бъде освободен като служебен защитник. В

деня на процеса е назначен друг служебен защитник, който разполага само с пет часа, за да се запознае с материалите по делото. През септември 2003 г. Лисабонският наказателен съд осъжда жалбоподателя на 4 години и 10 месеца лишаване от свобода и разпорежда да бъде експулсиран от Португалия. Жалбоподателят обжалва решението без служебен защитник, като твърди, че присъдата е прекомерна и че не му е била предоставена адекватна правна помощ. През ноември 2003 г. жалбата му е оставена без уважение.

С писмо от 6 юни 2005 г. жалбоподателят информира Съда, че е прехвърлен в затвор в Полша. Освободен е на 5 декември 2005 г. На 13 ноември 2006 г. д-р Виегас, който е бил главен хирург в болницата, когато е опериран жалбоподателят, представя декларация, в която заявява, че операцията е била наложителна, че жалбоподателят е дал устно съгласие за нея и че операцията му е била обяснена на същия разбираем за него език, на който му е била обяснена горната ендоскопия.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят твърди, че не е получил същинска правна помощ по време на наказателното производство срещу него в нарушение на член 6, § 1 и § 3, буква (с) от Конвенцията. Оплаква се също, че извършената операция представлява сериозна намеса във физическата му неприкосновеност. Съдът разглежда оплакването от гледна точка на член 3 и член 8.

Член 6

Съдът припомня, че държавата не може да бъде държана отговорна за всяка слабост в работата на служебен защитник. Член 6, § 3, буква (с) задължава държавата да се намесва само когато процесуалният представител на обвиняемия е явно некомпетентен или ако е била достатъчно информирана по друг начин за неефективност на правната помощ. Настоящото дело касае тежко престъпление, наказуемо със сурова присъда. Съдът намира, че пет часа подготовка в деня на съдебното заседание са очевидно недостатъчни, за да може адвокатът да подготви защитата на жалбоподателя. Съдебните власти не са реагирали на тази неадекватност, макар жалбоподателят да е насочил вниманието им към нея. Поради това Съдът намира, че Наказателният съд в Лисабон е съзнавал, че жалбоподателят е получил явно неефективна правна помощ и е трябвало да отложи производството по своя инициатива, за да гарантира, че жалбоподателят ще получи адекватна правна помощ. Съответно Съдът приема, че е имало нарушение на член 6, § 1 във връзка с член 6, § 3, буква (с).

Член 3

Съдът посочва, че член 3 налага задължение да се защитава физическата неприкосновеност на лишените от свобода, особено когато задържан под стража се подлага на принудително лечение. Медицинска процедура, която обаче е безспорно необходима от медицинска гледна точка, не представлява по принцип нечовешко или унижително отношение.

Съдът разглежда най-напред дали жалбоподателят е дал съгласие за лечението, в който случай не би имало проблем от гледна точка на член 3. Фактът, че декларацията на д-р Виегас, че жалбоподателят се е съгласил да бъде опериран, е представена четири години по-късно, намалява доказателствената ѝ стойност. Макар д-р Виегас да твърди, че жалбоподателят „със сигурност е разбрал“ процедурата, тъй като е бил използван същият език, на който е била обяснена ендоскопията, не са предоставени допълнителни подробности за езика, на който е общувано с жалбоподателя. И накрая, трудно е да се разбере защо не е изискано писменото му съгласие за операцията, щом е трябвало писмено съгласие за ендоскопията, която е по-малко инвазивна процедура. Затова Съдът счита, че не е доказано извън всяко разумно съмнение, че жалбоподателят е дал съгласие за лечението. Не е установено обаче и че е отказал и че е бил принуден да се подложи на операцията.

Установено е, че операцията е била необходима с лечебна цел, а не е била извършена с цел събиране на доказателства, тъй като жалбоподателят е рискувал да умре от интоксикация. Операцията не е сложна, а жалбоподателят е бил под постоянно наблюдение и е получил адекватни последващи грижи. Предвид доказателствата по делото Съдът счита, че не е установена връзка между заболяванията, от които се твърди, че страда жалбоподателят и въпросната операция. Следователно операцията не е била такава, че да представлява нечовешко или унижително отношение. Поради това няма нарушение на член 3.

Член 8

Съдът посочва отново, че защитата на правото на личен живот включва защита на физическата и морална неприкосновеност и че всяка намеса в телесната неприкосновеност, в това число незначителна медицинска процедура, представлява намеса в правото на зачитане на личния живот.

Съдът приема, че решението на държавата да бъде опериран жалбоподателят е предвидено в националното законодателство, а легитимната цел на операцията е била опазване на здравето му. Предвид предвидените в

член 3 причини Съдът счита, че е бил постигнат справедлив баланс между обществения интерес за опазване на здравето на жалбоподателя и правото му на закрила срещу физическа или психологическа принуда. Следователно няма нарушение на член 8.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя € 3000 за неимуществени вреди.

Украинските власти не носят отговорност, че въззивна жалба остава неразгледана поради невъзможност да получат преписката по делото от район извън техен контрол – няма нарушение на член 6

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО КНЛЕВИК СРЕЩУ УКРАЙНА

(Жалба № 2945/16)

25 юли 2017 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е украински гражданин. Живее в Черниговска област на Украйна.

През април 2013 г. е осъден от съд в Луганска област за престъпления, сред които бандитизъм и въоръжен грабеж. Наложена му е присъда лишаване от свобода за срок от 8 години и 9 месеца. Образуваното по въззивната му жалба срещу присъдата производство е висящо, когато през април 2014 г. започват военни действия в Източна Украйна. Докато очаква разглеждането на жалбата си, жалбоподателят е в следствения арест в Старобилск, разположен в контролираната от украинското правителство част на Луганска област. Преписката по делото остава в Апелативния съд в Луганск, който не е под контрола на правителството.

Когато Апелативният съд е преместен в Северодонецк в контролираната от правителството територия, жалбоподателят подава оплакване заради забавеното разглеждане на въззивната му жалба. Отговарят му, че Апелативният съд не може да разгледа делото му, тъй като преписката е блокирана в Луганск. Обръща се за съдействие към парламентарния комисар по правата на човека, но получава отговор, че не е възможно да се получат преписки от територия, която не е под контрола на правителството. Подадената до местен съд молба за възстановяване на преписката също е оставена без уважение, а съдът се произнася, че в контролираната от правителството територия липсват достатъчно материали по неговото дело. В периода от май 2015 г. до февруари 2016 г. жалбоподателят подава безуспешно няколко молби за освобождаване. Освободен е през март 2016 г., като се възползва от приетата междувременно законодателна реформа, позволяваща освобождаването на лица, изтърпели поне половината от присъдата си, докато са били задържани под стража в досъдебното производство. Към момента на постановяване на настоящото решение

производството по въззивната жалба срещу присъдата му е висящо пред Апелативния съд.

Междувременно на 21 май 2015 г. парламентът на Украйна обявява извънредно положение, позовавайки се на продължаващата въоръжена агресия на Руската федерация срещу Украйна и отправя нотификация за дерогация съгласно член 15 от Конвенцията.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят предявява оплакване, че неприемането от властите на правила и ред, които биха позволили ефективно разглеждане на въззивната му жалба, представлява нарушение на член 6 от Конвенцията и на член 2 от Протокол № 7 към нея. Оплаква се също на основание член 5, § 1, че е бил задържан под стража от 31 април 2013 до 18 март 2016 г., както и че не е разполагал с изпълняемо право на обезщетение за задържането си съгласно член 5, § 5.

Член 6

Съдът отбелязва в самото начало, че границите, в които може да разгледа това дело, се определят от факта, че жалбата е насочена само срещу Украйна, а жалбоподателят не твърди, че правата му са били нарушени поради неадекватност на международното сътрудничество между Украйна и друга Високодоговаряща страна. Съдът припомня, че член 6 гарантира както правото на достъп до съд, включително до апелативен съд, когато това право е признато от националното законодателство, така и правото на справедливо гледане на делото в разумен срок. Съдът счита, че в настоящото дело въпросът, дали всяко от тези права е било спазено, касае еднакво и двете, затова следва да се разгледат заедно.

Не се оспорва, че жалбоподателят е имал възможност да обжалва присъдата си и че жалбата му е била приета за разглеждане по същество. Не се оспорва също, че основната причина въззивната му жалба все още да не е разгледана от Апелативния съд до момента на постановяване на настоящето решение е, че преписката е била неналична заради военните действия в райони, които правителството не контролира.

Относно въпроса дали украинските власти са взели всички възможни мерки с оглед на обстоятелствата, за да направят възможно зачитането на правата на жалбоподателя, гарантирани от член 6, Съдът разглежда трите основни възможности, с които властите са разполагали според жалбоподателя, за да продължат разглеждането на въззивната му жалба.

Що се отнася до възможността да се потърси съдействие за получаване на преписката от парламентарния комисар по правата на човека, Съдът

отбелязва по-конкретно, че жалбоподателят е поискал такава помощ, която комисарят не е могъл да окаже. Отчита се също, че военните действия в района са продължили през целия процесен период и до момента на постановяване на настоящето решение не е установено трайно примирие.

Що се касае до възможността да се проведе ново разследване и съдебен процес, Съдът не вижда причина да подлага на съмнение заключението на националния съд в производството за възстановяване на преписката, че не разполага с важни материали по делото, тъй като и двете престъпления, за които е осъден жалбоподателят, както и самият първоинстанционен съдебен процес, са се случили в райони на Луганска област, които в момента не са били под контрола на правителството. Следователно не е доказано, че ново разследване и процес биха били ефективни на практика.

Що се касае до възможността за преразглеждане на осъдителната присъда и наложеното на жалбоподателя наказание въз основа на наличните материали, Съдът отбелязва, че съгласно действащото законодателство стандартът за преразглеждане предполага разглеждане на въпроси, произтичащи както от закона, така и от фактите, което означава, че се изисква достъп до събраните доказателства по делото. Като се има предвид, че по това време властите не са разполагали с такива доказателства и че не може да се изключи възможността да разполагат с тях в бъдеще, разглеждането на всички въпроси, преди да са налице доказателствата, може да навреди на възможността за по-добре информирано преразглеждане в бъдеще.

Относно факта, че въпросът дали жалбоподателят е бил задържан под стража е релевантен фактор при определяне на разумната продължителност на наказателните дела, Съдът отдава значение на факта, че украинските съдилища са се произнесли за освобождаването му.

Съдът заключава, че украинските власти са направили всичко по силите си предвид обстоятелствата, за да се справят със ситуацията на жалбоподателя. Съдът приветства и други предприети от властите действия, по-конкретно молбата им към Международния комитет на Червения кръст за съдействие за улесняване възстановяването на преписки, намиращи се на територията, която не е под техен контрол, както и предложението за изменение на законодателството с цел улесняване разглеждането на жалби, когато част от преписката по делото е недостъпна. Затова Съдът заключава, че няма нарушение на член 6.

Накрая Съдът отбелязва, че страните не са поискали от него да приложи член 15 от Конвенцията по делото на жалбоподателя. Съответно, и предвид заключението му от гледна точка на член 6, не е необходимо да

се прави преценка дали ситуацията, предмет на оплакването, е предмет на валидна дерогация, направена от Украйна съгласно член 15 от Конвенцията.

Член 2 от Протокол № 7

Съдът счита за ненужно да разглежда отделно това оплакване от гледна точка на член 2 от Протокол № 7, тъй като то касае същите факти и въпроси, като тези съгласно член 6.

Член 5

Съдът отбелязва, че тъй като жалбоподателят е бил лишен от свобода след осъдителна присъда от компетентен съд, задържането му под стража е било в съответствие с националното законодателство, а продължителността му не е надвишила срока на присъдата. Няма други признаци лишаването от свобода на жалбоподателя да не е било в съответствие с член 5. Поради това Съдът обявява това оплакване за недопустимо като явно необосновано.

Въпреки че националните съдилища са установили отговорност и са присъдили обезщетение за заплахата за здравето на жалбоподателката след консумация на вода от питейно-битовата система, присъдената сума е била недостатъчна в нарушение на член 8

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО OTGON СРЕЩУ РЕПУБЛИКА МОЛДОВА

(Жалба № 22743/07)

25 октомври 2016 г.

1. Основните факти

Жалбоподателката е молдовска гражданка, живееща в Калараша, Република Молдова. През октомври 2005 г. тя и 12-годишната ѝ дъщеря са приети в болница с остра дизентерия след консумация на питейна вода от битовата водопроводна инсталация в апартамента си.

Изписана е две седмици по-късно и скоро след това завежда дело срещу местното държавно дружество за комунални услуги. Предявява иск за обезщетение за причинени вреди на здравето ѝ в размер, равняващ се на € 6700.

През март 2006 г. районният съд в Калараша се произнася в нейна полза, тъй като различни технически и санитарни експертизи сочат, че канализационни води са проникнали в тръбата за питейна вода в близост до апартамента ѝ. Присъдено ѝ е обезщетение, равняващо се на € 648, като съдът мотивира решението си с интензитета на причинените физически и психически страдания. По-късно, като се позовават на същите основания (интензитета на вредите), горноинстанционните съдилища потвърждават констатациите на първоинстанционния съд, но намаляват размера на присъденото обезщетение до равностойността на € 310.

2. Решението на Съда

Жалбоподателката предявява оплакване на основание член 8, че размерът на присъденото ѝ обезщетение е недостатъчен предвид степента на опасност за здравето ѝ.

Член 8

Съдът припомня, че на първо място националните власти трябва да предоставят адекватно удовлетворение за всяко твърдяно нарушение на Конвенцията. Благоприятно за жалбоподателя решение на националните власти по принцип не е достатъчно, за да го лиши от статута му на

„жертва“ съгласно Конвенцията, освен ако властите не са предоставили подходящо удовлетворение за нарушението и не са присъдили достатъчно обезщетение. Що се отнася до второто, когато националните органи са установили нарушение и решението им представлява подходящо и достатъчно удовлетворение, засегнатата страна не може повече да претендира, че е жертва по смисъла на член 34.

Във връзка с настоящото дело е отбелязано, че нарушението на правата на жалбоподателката съгласно член 8 от държавното дружество не е било предмет на спор между страните, както се потвърждава от констатациите на националните съдилища, които са установили отговорност и са присъдили обезщетение. Спорът касае размера на присъденото обезщетение.

Докато първоинстанционният съд е присъдил на жалбоподателката равностойността на € 648, въззивният съд е намалил сумата наполовина, а Върховният съд е потвърдил решението. Не са посочени конкретни мотиви за това намаление. Висшестоящите съдилища са стигнали всъщност до различни заключения относно размера на обезщетението, което следва да се присъди, въпреки че се позовават на един и същ елемент – интензитета на вредите.

Освен това жалбоподателката е претърпяла известно психическо и физическо страдание, тъй като е била в болница две седмици. И на последно място, присъдената от националните съдилища сума е значително под минималната, присъждана от Съда в сходни дела. Затова Съдът приема, че е имало нарушение на член 8.

Член 41

Съдът постановява Република Молдова да заплати на жалбоподателката € 4000 евро за неимуществени вреди.

VI. ЛИЧЕН ЖИВОТ /МЕДИЦИНСКИ ПРЕГЛЕДИ, ЛЕЧЕНИЕ И НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Принудителната изолация на жалбоподателя в психиатрична болница е нарушение на член 5, а подлагането му на лечение за целите на научно изследване и причинените му по време на престоя му там наранявания са нарушение на материалноправния аспект на член 3

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО БАТАЛИНУ СРЕЩУ РУСИЯ

(Жалба № 10060/07)

23 юли 2015 г.

1. Основните факти

Първият жалбоподател е роден през 1977 г. Другите двама жалбоподатели са родителите му, родени съответно през 1937 и 1938 г. Всички живеят в Москва. Първият жалбоподател е диагностициран през 2004 г. с дистония, за която са му приложени различни лечения, но без успех. След няколкомесечни страдания съзнателно прерязва вените на предмишницата си и на 25 май 2005 г. е приет в психиатрична болница, където е диагностициран с хронично болково разстройство и личностно разстройство. На следващия ден се обажда на родителите си да го върнат у дома, но когато те пристигат, болничният персонал им казва, че нямат право да го вземат и ги приканва да напуснат.

Първият жалбоподател твърди, че вечерта на 26 май 2005 г. трима болногледачи са го държали, докато двама пациенти го удряли по лицето и тялото. Твърди още, че е загубил съзнание, когато един от болногледачите го хвърлил на леглото толкова силно, че ударил главата си в нощното шкафче. На последно място твърди, че когато дошъл в съзнание, кървял и бил завързан за леглото с парцал в устата. Според първия жалбоподател, докато бил в психиатричната болница, бил лекуван с ново антипсихотично лекарство за целите на научно изследване и му е бил забранен всякакъв контакт с външния свят. Остава в болницата до 9 юни 2005 г.

След изписването му лекар от мобилен екип на „Спешна помощ“ констатира хематом под окото, както и натъртвания и контузии в областта на гърдите и кръста. Веднага е откаран в градска болница, където му е поставена диагноза тревожно депресивно разстройство в съчетание с травматично мозъчно увреждане. Остава в болницата до 5 август 2005 г.

През октомври 2005 г. жалбоподателите подават оплакване до Омбудсман на Руската федерация, че първият жалбоподател е бил незаконно държан в психиатричната болница, където освен това е бил бит от болногледачи и пациенти. След двукратен отказ, през ноември 2006 г. най-после е образувано наказателно производство. Досъдебното производство за твърдения побой е спирано и възобновявано няколко пъти, като към момента на постановяване на решението на ЕСПЧ остава висящо. Жалбата относно принудителната изолация става предмет на отделно производство, което в крайна сметка е прекратено през ноември 2010 г.

Психиатричните грижи в Русия са уредени в Закона за психиатричното лечение от 1992 г. („Законът“). Членове 33 – 35 от Закона позволяват проверка на законосъобразността на принудителното задържане на пациент в психиатрично заведение след искане на болничното заведение.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите предявяват оплакване, че принудителното психиатрично лечение на първия жалбоподател при липса на доказана медицинска необходимост и за целите на научно изследване, както и побоите по време на изолацията му и липсата на ефективно разследване на побоите представляват нарушение на член 3. Твърдят още, че болничната изолация е нарушила правото на първия жалбоподател на свобода и сигурност съгласно член 5, а той не е разполагал със средства за правна защита и обжалване на законосъобразността на задържането си. Жалбоподателите твърдят на последно място, че психиатричното лечение на първия жалбоподател е било в нарушение на член 2 и че не са имали достъп до ефективни вътрешноправни средства за защита в нарушение на членове 13 и 17.

Член 5

Правителството признава, че задържането на първия жалбоподател в психиатричната болница от 25 май до 9 юни 2005 г. е било незаконно. Съдът не намира причина да твърди друго. Поради това Съдът приема, че е налице нарушение на член 5, § 1, буква (е).

След като разглежда оплакванията от гледна точка на член 5, § 4, Съдът посочва, че тази разпоредба касае само наличието на вътрешноправни средства за защита, позволяващи на засегнатото лице да поиска освобождение от задържането под стража, но не касае наличието на правни средства за проверка на законосъобразността на вече приключило задържане. Правото на задържан за психиатрично лечение пациент да поиска пре-

разглеждане на основанията за задържането си по служебен път е основна гаранция съгласно член 5, § 4. Съдът вече е разглеждал възможността да се иска съдебен контрол по силата на Закона в предишната си съдебна практика срещу Русия и е направил заключение, че макар Законът да предоставя важна защита срещу произволно задържане, той не дава възможност на задържания да поиска съдебен контрол по служебен ред. Необходимостта задържано лице да има пряк достъп до съдебен контрол се подчертава в настоящия случай поради липсата на искане за такъв контрол от страна на болничните власти, в резултат на което първият жалбоподател е останал в болницата две седмици.

Правителството твърди, че първият жалбоподател е имал право да обжалва законосъобразността на задържането си съгласно член 254 от Гражданско-процесуалния кодекс. Правителството не предоставя обаче примери, които да показват, че това правно средство е използвано в контекста на задържане в психиатрично заведение пред националните съдилища или пред ЕСПЧ и следователно не е доказана практическата му ефективност. Затова възражението на правителството, че не са изчерпани вътрешноправните средства за защита, се отхвърля. В заключение Съдът приема, че първият жалбоподател не е имал право съгласно националното законодателство да обжалва законосъобразността на задържането си. Следователно е налице нарушение на член 5, § 4.

Член 3

Подлагането на задържан под стража на медицински интервенции против волята му не може да се счита по принцип за нечовешко или унижително отношение, когато интервенцията е необходима в съответствие с установената медицинска практика. Съдът отбелязва, че според доклада от 2008 г. за съдебнопсихиатричния преглед на първия жалбоподател, той не е имал „тежко” психично разстройство между 27 май и 9 юни 2005 г. и следователно не се е нуждаел от психиатрично лечение. Правителството не представя доказателства за обратното. Следователно не е доказано, че е имало терапевтична необходимост да бъде подложен на принудително психиатрично лечение през този период.

Съдът отбелязва също, че на първия жалбоподател е било прилагано антипсихотично лекарство с научно-изследователска цел, а той е бил възпрепятстван да контактува с външния свят. Тези обстоятелства са могли да събудят у него чувства на страх, безпокойство и малоценност, които са могли да го унижат. Неприемливо е да се експериментира с ново лекарство за научни цели без съгласието на субекта. Следователно първият жалбопо-

дател е бил подложен на нечовешко и унижително отношение. Съдът приема съответно, че е налице нарушение на член 3 заради принудителното психиатрично лечение.

На следващо място Съдът разглежда дали жалбоподателят е бил подложен на побой по време на задържането му, както и липсата на ефективно разследване на твърденията. Когато някой е получил травми, докато се намира в контролирано от властите място за задържане, има силна презумпция, че е бил обект на малтретиране. След задържането му през нощта на 26 май 2005 г. първият жалбоподател е получил хематом под дясното око, както и натъртвания и контузии в областта на гърдите и кръста. Правителството не е успяло да даде задоволително обяснение за тези наранявания. В резултат на това Съдът приема, че жалбоподателят е бил подложен на нечовешко и унижително отношение и че е налице нарушение на материалноправния аспект на член 3.

Медицинските доказателства в подкрепа на твърденията на жалбоподателите за побой над първия жалбоподател по време на изолацията му пораждаат задължение за властите да проведат ефективно разследване на обстоятелствата, свързани с нараняванията му. Въпреки това властите не са започнали наказателно разследване по въпроса повече от година, след като проблемът е доведен до вниманието им. Подобно забавяне не може да не се отрази неблагоприятно върху разследването и да не накърни способността на властите да съберат подходящите доказателства.

Освен това наказателното производство е спирано четири пъти с мотив, че не е възможно да се установят извършителите. Разследването е възобновено с обжалване от страна на жалбоподателя през януари 2013 г. и е висящо към момента на постановяване на настоящото решение. Предвид значителното забавяне при започване на досъдебно производство въз основа на достоверните твърдения на жалбоподателите и факта, че производството все още е висящо около 10 години след събитията, властите не са успели да проведат ефективно разследване на получените наранявания. Съответно Съдът приема, че е налице нарушение на процесуалния аспект на член 3.

Членове 2, 13 и 17

Вторият и третият жалбоподатели не са жертви на твърдяните нарушения и поради това оплакването им е отхвърлено като несъвместимо с Конвенцията по отношение на лицата (*ratione personae*). Освен това няма данни за нарушение на тези права и свободи по отношение на първия жал-

боподател. Поради това Съдът отхвърля тази част от жалбата като явно необоснована.

Член 41

Съдът присъжда на първия жалбоподател € 26 000 за неимуществени вреди и € 2000 за разходи по делото.

Решението за принудително лечение без съгласие или възможност за сезиране на съдебен орган представлява нарушение на член 8

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО GLASS СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО

(Жалба № 61827/00)

9 март 2004 г.

1. Основните факти

Първият жалбоподател Дейвид Глас е роден през 1986 г. и е с тежки психични и физически увреждания, изискващи 24-часови грижи. Жалбоподателката Карол Глас е майка и законен представител на Дейвид.

През юли 1998 г. Дейвид е приет в болница „Сейнт Мери“ – една от двете болници на Националната здравна служба в Портсмът. След операция за облекчаване на обструкция на горните дихателни пътища Дейвид получава усложнения, състоянието му става критично и се налага да бъде поставен на командно дишане. По време на лечението г-жа Глас е информирана от болничния персонал, че Дейвид умира и че по-нататъшно интензивно лечение ще бъде неподходящо. Състоянието на Дейвид обаче се подобрява и става възможно да се прибере у дома на 2 септември 1998 г.

На 8 септември 1998 г., когато Дейвид отново е приет в болницата с възпаление на дихателните пътища, лекарите обсъждат с г-жа Глас възможността да използват морфин за облекчаване на страданията. Г-жа Глас изразява несъгласие, като заявява на лекарите, че ако сърцето на Дейвид спре, ще очаква да бъде реанимиран, включително интубиран. Д-р W. счита, че това не би било във висшия интерес на Дейвид и посочва в бележките си, че е нужно „второ мнение“, ако е необходимо и на съда. Д-р H. също отбелязва, че „в случай на пълно несъгласие, ще сме длъжни да се отнесем към съда“.

Състоянието на Дейвид се влошава. На 20 октомври 1998 г. лекуващите го лекари решават, че той умира и препоръчват вливане на диаморфин (хероин) за облекчаване на страданията. Г-жа Глас не е съгласна, че синът ѝ умира и е силно обезпокоена, че вливането на диаморфин (преди това е бил споменат морфин) ще намали шансовете му за възстановяване. Г-жа Глас споделя безпокойството си на среща с лекарите, на която присъства и полицейски служител.

По-късно тя моли да прибере сина си у дома, щом умира, но полицейски служител я предупредява, че, ако се опита да го премести, ще бъде

арестувана. В 19:00 часа на 20 октомври 1998 г. на Дейвид се прилага интравенозна инфузия на диаморфин.

В болницата избухва скандал, в който участват и други членове на семейството и лекарите. Близките на Дейвид вярват, че той бива тайно евтаназиран и се опитват да попречат на лекарите да влизат в стаята му. Болничните власти извикват охраната и заплашват да изхвърлят насила семейството от болницата.

В болничното досие на жалбоподателя е вписано указание: „Да не се реанимира“, без това да е съгласувано с майка му г-жа Глас.

На следващия ден г-жа Глас установява, че състоянието на сина ѝ силно се е влошило, като е обезпокоена, че това е в резултат на диаморфина. Семейството настоява диаморфинът да бъде спрян. Д-р W. заявява, че това е възможно само при условие, че се съгласят Дейвид да не бъде реанимиран. Семейството обаче се опитва да съживи Дейвид и се стига до сбиване между роднини и лекарите. Докато трае свадата, г-жа Глас успява да реанимира Дейвид.

В болницата е извикана полиция. Д-р W., д-р A. и няколко полицейски служители получават наранявания, а всички деца в отделението, с изключение на едно, се налага да бъдат евакуирани.

Състоянието на Дейвид се подобрява и на 21 октомври 1998 г. се прибира у дома. Друга болница на около 40 км от дома на семейството дава съгласие да приеме и лекува Дейвид в случай на следващ пристъп.

Г-жа Глас опитва безуспешно да подаде молба за съдебен контрол и да получи разрешение да обжалва решението на болничните власти пред Апелативния съд.

Главният медицински съвет констатира, че замесените лекари не са виновни за сериозни нарушения на професионалната етика или сериозни пропуски в работата си, както и че оплакванията относно лечението не са оправдани. Прокуратурата не повдига обвинения срещу лекарите поради липса на доказателства.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите твърдят, че националното законодателство и практиката в Обединеното кралство не са гарантирали зачитането на физическата и морална неприкосновеност на Дейвид, което се изисква съгласно член 8 от Конвенцията. По-конкретно, решенията за вливане на диаморфин на Дейвид против волята на майка му и за вписване в болничното досие на указание да не се реанимира без нейно знание, са представлявали намеса в упражняването и на двете гарантирани от член 8 права.

Твърдят също, че предоставянето на лекарите на дискреционната преценка да ангажират намесата на съда е напълно неадекватен подход за гарантиране на ефективното зачитане на правата на уязвимите пациенти.

Член 8

Съдът счита, че решението да се приложи лечение на Дейвид въпреки възраженията на майка му е довело до намеса в правото му на зачитане на личния му живот и по-специално в правото му на физическа неприкосновеност. Съдът счита, че не е необходимо да установява дали въпросното лечение е довело до намеса в правото на г-жа Глас на зачитане на семейния ѝ живот.

Медицинската намеса е била в съответствие със закона. Нормативната рамка в Обединеното кралство твърдо разчита на дълга да се опазва животът на пациента, освен в изключителни обстоятелства. Същата рамка дава приоритет на изискването за родителско съгласие и, освен в критични ситуации, задължава лекарите да потърсят намесата на съдилищата в случай на възражения от страна на родителите.

Действията на болничния персонал са предприети в името на легитимна цел. Според клиничната преценка те са били в интерес на Дейвид. Съдът отхвърля всяко предположение лекарите да са имали намерение едностранно да ускорят смъртта на Дейвид чрез вливането на диаморфин или чрез вписването в болничното досие на указанието да не се реанимира.

При вземането на решение дали намесата е била необходима в демократичното общество, Съдът счита, че ситуацията, възникнала в болница „Сейнт Мери“ между 19 и 21 октомври 1998 г., не може да се разглежда изолирано от предходните разговори на членове на болничния персонал с г-жа Глас относно състоянието на Дейвид. Лекарите в болницата очевидно са били обезпокоени от нежеланието на г-жа Глас да следва съветите им, по-конкретно мнението им, че може да се наложи да дават на сина ѝ морфин. И д-р W., и д-р H. намират, че може да е необходимо да се потърси намесата на съда.

Съдът не е получил задоволително обяснение от болницата защо на онзи етап болничната управа не е потърсила намесата на Висшия съд. Към онзи момент всички лекари са били съгласни с мрачната прогноза за възможността Дейвид да издържи повече кризи и не са имали съмнение, че предлаганото лечение няма да се посрещне с одобрение от майка му. Разбира се, г-жа Глас също е могла да сезира Висшия съд. Съдът обаче счита, че отговорността за поемане на инициативата и успокояване на положението в очакване на поредна критична ситуация е била на болничната

управа. Съдът приема, че лекарите не са могли да предвидят равнището на конфронтация и враждебност, които възникват в действителност на 18 октомври 1998 г. Това обаче не променя факта, че несезирането на Висшия съд от болничната управа на по-ранен етап е допринесло за създалата се ситуацията.

С оглед на това, Съдът не е убеден, че болничната управа не е могла да сезира по спешност Висшия съд, когато е станало ясно, че г-жа Глас е твърдо против вливането на диаморфин на Дейвид. Болницата успява да осигури присъствие на полицейски служител, който да наблюдава преговорите с г-жа Глас, но изненадващо не решава да внесе спешна молба до Висшия съд, макар това да е било възможно.

Съдът счита, че решението на властите да не зачетат възражението на г-жа Глас срещу предложеното лечение при отсъствие на съдебно разрешение е довело до нарушение на член 8.

Предвид това заключение Съдът не смята за необходимо да разглежда отделно оплакването на жалбоподателите относно вписването в болничното досие на Дейвид на указание да не се реанимира без съгласието и знанието на майка му. Съдът подчертава обаче, че това указание е касало единствено прилагане на енергична сърдечна и дихателна реанимация и не е изключвало използване на други техники за поддържане на живота на Дейвид, например подаване на кислород,

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателите € 10 000 за неимуществени вреди и € 15 000 за разходи по делото.

Отказът на властите да разрешат на онкологично болни пациенти да използват неразрешен за употреба експериментален продукт не нарушава Конвенцията

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ХРИСТОЗОВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалби №№ 47039/11 и 358/12)

13 ноември 2012 г.

1. Основните факти

Жалбоподателите са 10 онкологично болни пациенти, които предявяват оплакване, че им е отказан достъп до неразрешен за употреба и неизпитан експериментален продукт. Те вече са опитали различни видове конвенционално лечение или са получили медицинско становище, че такива форми на лечение не биха подействали в техните случаи или не са налични в България, когато се обръщат към частна клиника, от която получават информация за експериментален продукт срещу рак, разработен от канадско дружество. Този продукт не е разрешен за употреба в нито една държава, но е разрешен за „палиативна употреба“ в няколко държави (употреба, облекчаваща страданието без справяне с причината за състоянието). В писмо от 9 януари 2011 г. канадското дружество информира българското Министерство на здравеопазването, че е готово да предостави продукта безплатно за употреба при болни от рак пациенти, които повече не биха могли да се възползват от конвенционалните видове терапия, в замяна на данни за неблагоприятните и благоприятните ефекти при всеки пациент.

Всеки от жалбоподателите подава заявление пред съответните органи за разрешение за употребата на продукта. Исканията им са отказани от директора на Изпълнителната агенция по лекарствата с писма в периода юни – август 2011 г., в които се посочва, че българското законодателство позволява прилагането единствено на лечение, разрешено в друга държава. Някои от жалбоподателите внасят жалба до министъра на здравеопазването, който в писмо от 13 юли 2011 г. напълно се съгласява с позицията, изразена от Изпълнителната агенция по лекарствата. Трима от жалбоподателите се обръщат към омбудсмана на Република България, който също ги информира, че въпросният експериментален продукт не е разрешен за употреба в нито една държава, което означава, че единственият начин, по

който биха могли да получат достъп до него в България, е в рамките на клинично изпитване.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите предявяват оплаквания, че отказът на властите да им разрешат да използват неразрешен за употреба експериментален продукт е нарушение на членове 2, 3 и 8 от Конвенцията.

Член 2

Действия и бездействия на държавните власти в сферата на политиката по здравеопазване могат да доведат до ангажиране на отговорността на държавата по член 2, който ѝ налага задължение за въвеждане на подходяща правна рамка за защита на живота на пациентите в нейна юрисдикция. Претенцията на жалбоподателите всъщност е, че тъй като конвенционалните лечения не са подействали в техните случаи, националното право би следвало да бъде формулирано по начин, който да им дава право по изключение да получат достъп до експериментален и все още неизпитан продукт. Съдът отбелязва, че България има уредба, която регулира достъпа до неразрешени за употреба лекарствени продукти за случаи, когато конвенционалните форми на медицинско лечение се оказват недостатъчни, при условие че лечението е разрешено в друга държава. По мнение на Съда обаче, член 2 от Конвенцията не може да се тълкува като изискващ достъпът до неразрешени за употреба лекарствени продукти за нелечимо болните да бъде уреден по определен начин. Следователно България не е надхвърлила границите на предоставената ѝ дискреция. Съдът отбелязва също, че съгласно законодателството на Европейския съюз този въпрос остава в рамките на компетентността на държавите членки. Следователно не е налице нарушение на член 2 от Конвенцията.

Член 3

Забраната за изтезания и нечовешко или унижително отношение е основна ценност на демократичното общество и като такава е абсолютна. Член 3 се прилага най-често, когато съответното отношение произтича от умишлени действия на държавата или държавни органи. Съдът обаче счита, че член 3 може да бъде приложим и когато страдание, което произтича от естествено възникнало заболяване, е или рискува да бъде влошено от лечение, което произтича от мерки, за които държавните власти могат да бъдат държани отговорни. Минималният праг на суровост при такива ситуации обаче е висок, тъй като твърдяната вреда произлиза не от действия или бездействия на държавните власти, а от заболяването.

В настоящия случай оплакването разширява тълкуването на концепцията за нечовешко или унижително отношение, което Съдът не може да приеме. Властите не са допринесли пряко за физическото страдание на жалбоподателите с отказа си да им осигурят достъп до продукт, чиято безопасност и ефикасност все още е под съмнение, дори ако продуктът е потенциално животоспасяващ. Въпреки че отказът е причинил на жалбоподателите определени психически страдания, по-специално с оглед на факта, че продуктът по изключение е бил достъпен в други държави, той не е достигнал достатъчен праг на суровост, за да бъде окачествен като „нечовешко отношение“ по смисъла на член 3. Член 3 не възлага задължение на държавите да намалят несъответствията между нивата на здравно обслужване в отделните държави. На последно място, Съдът не счита, че отказът сам по себе си може да се разглежда като унижителен или уронващ достойнството на жалбоподателите. Следователно Съдът приема, че не е налице нарушение на член 3 от Конвенцията.

Член 8

Оплакването на жалбоподателите, че нормативната рамка ограничава възможността им да избират своето лечение, попада в приложното поле на член 8, тъй като включва въпроси относно личната автономия и качеството на живот, които са част от личния живот на дадено лице. Съдът счита, че не е необходимо да определя дали централният въпрос в делото включва намеса в правото на зачитане на личния живот или неизпълнение на позитивното задължение на държавата да осигури зачитане на личния живот. Във всеки случай Съдът разглежда дали държавата е постигнала справедлив баланс между интересите на жалбоподателите и интересите на обществото като цяло. Политиките в областта на здравеопазването по принцип попадат в обхвата на свободата на преценка на националните власти, които най-добре могат да преценят приоритетите, използването на ресурсите и обществените нужди.

Интересът на жалбоподателите е да имат свободата да рискуват да предприемат неразрешено лечение, за да се опитат да спасят живота си. Поради отчайващата прогноза за медицинското им състояние, те имат по-силен интерес от останалите пациенти да предприемат експериментално лечение, чиято безопасност и ефикасност не са проверени. Общественият интерес по това дело има три измерения. Първо, да се защити животът на жалбоподателите, с оглед на уязвимото им състояние, срещу потенциалните рискове от експериментално лечение, независимо от терминалното им състояние. Второ, да се гарантира, че забраната за използ-

ване на неразрешено медицинско лечение няма да бъде обезценена или заобиколена. Трето, да се гарантира, че разработването на нови лекарствени продукти няма да бъде компрометирано от намалено участие на пациенти в клинични изпитвания. Всички тези интереси са свързани – първият по по-конкретен начин, а вторият и третият по по-общ – с правата, гарантирани по членове 2, 3 и 8 от Конвенцията.

Съгласно сравнителната правна информация на разположение на Съда, сред договарящите държави се наблюдава тенденция случаи на нелечимо болни пациенти да бъдат изключвани от правилото за използване единствено на одобрени лечения. Този консенсус обаче не се основава на установени принципи в тяхното право, нито достига степента, налагаща регламентирането му. Следователно свободата на преценка на държавата в този случай е широка, особено като се имат предвид подробните правила, насочени към постигане на баланс между обществените и частните интереси.

Държавата е избрала да балансира тези конкуриращи се интереси, както следва: когато одобреното лечение на терминално болен пациент се оказва незадоволително, властите разрешават използването на експериментално лечение, което, макар и неразрешено в България, е разрешено в друга държава. Това е и основната причина за отказа на властите да разрешат на жалбоподателите желаното от тях лечение. Това решение накланя баланса между потенциалната терапевтична полза и избягването на медицинския риск решително в полза на последното, тъй като лечение, което е разрешено в друга държава, вероятно е преминало цялостно тестване за безопасност и ефикасност. Въпреки това, в светлината на широката свобода на преценка на държавата, решението не противоречи на член 8. Въпросът по член 8 не е дали различно решение би могло да постигне по-справедлив баланс, а дали постигнатият баланс надвишава свободата на преценка на държавата. Освен това сам по себе си фактът, че държавата регулира важни аспекти на личния живот, без да предвижда претегляне на конкуриращите се интереси съобразно обстоятелствата на всеки отделен случай, не противоречи на член 8. Съответно Съдът приема, че не е налице нарушение на член 8.

Член 13

Тъй като твърденията за нарушения на членове 2, 3 и 8 произтичат от българското законодателство, не възниква проблем по член 13. Следователно тази част от жалбата се отхвърля като явно необоснована.

Решението за принудително разпускане на религиозна общност, за да се предотврати насърчаване на самоубийства или отказ от медицинска помощ, е нарушение на член 9, тълкуван в светлината на член 11

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО СВИДЕТЕЛИ НА ЙЕХОВА ОТ МОСКВА И ДРУГИ СРЕЩУ РУСИЯ

(Жалба № 302/02)

10 юни 2010 г.

1. Основни факти

Жалбоподателите са религиозната общност „Свидетели на Йехова от Москва“ (Jehovah’s Witnesses of Moscow), учредена през 1992 г. и четири-ма членове на общността, които живеят в Москва. Организацията има статут на юридическо лице от декември 1993 г. Изповядвайки религиозните си убеждения, членовете на общността жалбоподател носят картончета, на които пише „Без кръв“. С тях изразяват отказа си да им бъде преливана кръв при каквито и да е обстоятелства. Картончетата обаче са израз и на съгласието им за използването на кръвни заместители и други безкръвни методи на лечение.

След оплаквания от неправителствена организация, свързана с руската православна църква, районният прокурор завежда гражданско дело с иск за разпускане на общността на жалбоподателите и забрана на дейността ѝ. Прокурорът отправя различни обвинения, в това число насърчаване към самоубийство или отказ по религиозни причини от медицинска помощ на лица в животозастрашаващи или застрашаващи здравето състояния. Районният съд първоначално прекратява делото, но въззивният протест на прокурора е уважен през март 2004 г. с мотив, че общността на жалбоподателите насърчава самоубийства и отказ от медицинска помощ, наред с други неща.

Междувременно през октомври 1997 г. влиза в сила Закон за свободата на съвестта и религиозните сдружения („Законът за религиите“), който задължава всички религиозни сдружения да се пререгистрират в Министерство на правосъдието. Общността жалбоподател кандидатства безуспешно за пререгистрация пет пъти в периода октомври 1999 – януари 2001 г. През август 2002 г. районен съд се произнася, че Министерството на правосъдието неправомерно е отказало заявленията за регистрация на общността жалбоподател. Съдът обаче не разпорежда служебна пререгистрация, а посочва, че общността жалбоподател трябва да подаде ново заявление.

2. Решение на Съда

Жалбоподателите твърдят, че разпускането на религиозната им общност и отказът на държавата да пререгистрира организацията им нарушават правата им, гарантирани от членове 9 и 11 от Конвенцията. Съдът разглежда оплакването на фона на множеството наведени от държавата доводи. Настоящото резюме обаче ще се съсредоточи само върху твърдението на държавата, че решението ѝ да разпусне общността на жалбоподателите е било необходимо, за да се предотврати насърчаване на самоубийството и отказа от медицинска помощ. Жалбоподателите предявяват и оплакване, че прекомерната продължителност на гражданското производство за принудително разпускане на общността им е нарушение на член 6.

Член 9, тълкуван в светлината на член 11 предвид разпускането на общността на жалбоподателите

Свободата на мисълта, съвестта и религията е една от основите на демократичното общество и включва свободата да се изповядва собствената религия индивидуално или в общност с други хора. Тъй като религиозните общности традиционно съществуват под формата на организирани структури, член 9 трябва да се тълкува в светлината на член 11, който защитава свободата на сдружаване от неоправдана намеса на държавата. Задължението на държавата за безпристрастност, установено трайно в практиката на Съда, е несъвместимо с всяко правомощие за оценка на легитимността на религиозните убеждения. И макар държавата да има право да проверява дали целите и дейността на дадено сдружение отговарят на законоустановените правила, тя трябва да прави това по начин, съвместим със задълженията ѝ по Конвенцията. Ограниченията на правото на свобода на сдружаване трябва да се тълкуват стриктно и да се въвеждат само с убедителни и неоспорими мотиви, които съответстват на „належаща обществена необходимост“.

Решението на руския съд да забрани дейността на общността жалбоподател я е лишило фактически от юридическата ѝ идентичност и следователно от правото ѝ да притежава или да наема собственост, да има банкова сметка, да наема служители и да осигурява съдебна защита на общността си. Следователно решението засяга правото на жалбоподателите да изповядват религията си в общност с други хора и да изпълняват религиозните си практики съгласно член 9, тълкуван в светлината на член 11. Тази намеса се основава на разпоредбите на Закона за религията и следователно е „предписана от закон“. Освен това руският съд преследва легитимната цел за защита на здравето и правата на другите, посочена в

членове 9 и 11. Съдът разглежда след това дали намесата е „необходима в едно демократично общество“ в съпоставка с всяко основание, на което се позовава държавата. Държавата твърди, че разпускането на общността на жалбоподателите е оправдано с мотива, че тя: i) принуждава семействата на свои членове да се разделят; ii) нарушава правата и свободите на руски граждани; iii) насърчава самоубийства или отказ от медицинска помощ; iv) уврежда здравето на последователите си; v) примамна непълнолетни в религиозната организация; и vi) подбужда граждани да отказват гражданските си задължения. Настоящото резюме ще се съсредоточи само върху въпроса дали е било необходимо в демократичното общество да се забрани дейността на общността жалбоподател на основание, че насърчава самоубийство или отказ от медицинска помощ.

Съдът отбелязва, че руските съдилища не са разгледали обстойно твърденията за насърчаване на самоубийството. Отказът от кръвопреливане не може да се счита за равнозначен на самоубийство, тъй като второто би включвало намерение да се ускори смъртта посредством прекратяване на лечението. За разлика от това, вместо да изключват напълно лечението, „Свидетели на Йехова“ поддържат надежда за възстановяване и просто правят избор, що се отнася до медицинските процедури. Следователно обвинението, че общността на жалбоподателите насърчава самоубийството, не се подкрепя от фактите. Съответно Съдът продължава с проверка дали членовете на „Свидетели на Йехова“ отказват медицинска помощ заради натиск от страна на своята общност.

Знае се, че „Свидетели на Йехова“ вярват, че Библията забранява поглъщане на кръв, включително чрез кръвопреливане. Забраната не допуска изключения; дори в случаи, когато се счита необходимо за спасяване на нечий живот. Съдът признава, че отказът от животоспасяващо лечение по религиозни причини представлява конфликт между интереса на държавата да опазва живота на гражданите си и правото на индивида на физическа и религиозна автономия. Зачитането на човешкото достойнство, свободата, представите за самоопределение и личната автономия са част от самата същност на Конвенцията. Свободата човек да води живот по свой избор включва възможността да се извършват дейности, които може да са физически вредни или опасни за него. Освен това налагането на лечение без съгласието на лицето би представлявало намеса в личния му живот съгласно член 8, дори ако е необходимо за предотвратяване на смърт.

Съдът отбелязва, че много съдилища вече са разглеждали подобни дела на „Свидетели на Йехова“ и приема, че макар общественият интерес за опазване живота на пациентите да е изключително силен, той трябва

да отстъпи пред по-силния интерес на пациента да направлява свободно живота си. Съдът подчертава също, че освен когато е необходимо да се защитят трети лица, например чрез задължителна ваксинация по време на епидемия, държавата трябва да се въздържа от намеса в свободата на хората да избират как да се грижат за собственото си здраве. Тъй като свободният избор и самоопределението са основни съставки на живота, подобна намеса би намалила, вместо да увеличи стойността на живота им.

Руските съдилища обаче са счели, че отказът не е израз на истинската воля на жалбоподателите, а резултат на натиск от страна на общността им. Когато залогът е здравето и евентуално животът на пациента, автентичността на отказа им от медицинска помощ предизвиква основателна загриженост. Въпреки това правото да се „опитам да убедя ближния си“ е признато като съществен елемент на религиозната свобода. Съдът прави разлика между положението на военнослужещи, които не могат да се оттеглят от разговори на тема религия, инициирани от техни висшестоящи, което може да се разглежда като форма на тормоз или неправомерен натиск, и разговор между цивилни, който би бил описан като свободен и невинен обмен на идеи. В настоящото дело в решенията на националните съдилища няма индикации, че е имало някаква форма на оказван от общността неправомерен натиск или неправомерно влияние. По-скоро изглежда, сякаш мнозина от членовете са направили съзнателен избор да откажат кръвопреливане, преди да им бъде оказан натиск в спешен случай, като са попълнили картончета „Без кръв“, които носят със себе си. Следователно не е имало фактическо основание за констатацията на руския съд, че отказът от кръвопреливане не е израз на истинската воля на членовете.

Съгласно Конвенцията държавата няма право да решава кои вярвания са легитимни, тъй като правото на свобода на религията изключва подобна преценка. В заключение Съдът констатира, че руските съдилища не са доказали „належаща обществена необходимост“ и „относими и достатъчни причини“, които да оправдаят ограничаване на правото на жалбоподателите на лична автономия по отношение на религиозните им убеждения и физическата им неприкосновеност. Като цяло наложената от руските съдилища санкция е прекалено сурова и несъразмерна на преследваната легитимна цел. Съответно е налице нарушение на член 9, разгледан в светлината на член 11.

Други нарушения

Мотивите, с които е отказана пререгистрация на общността на жалбоподателите, не са били правно обосновани, тъй като не е установено

тя да е нарушила националното законодателство. В този смисъл отказът на властите не е бил добросъвестен и е пренебрегнал задължението им за неутралност и безпристрастност спрямо общността на жалбоподателите. Следователно е налице нарушение на член 11, разгледан в светлината на член 9.

Член 6 налага на държавата задължение да организира съдебната си система така, че да може да решава делата в разумен срок. Сложността на настоящото дело не може да обясни прекомерната продължителност на гражданското производство (шест години) за разпускане на общността на жалбоподателите. Съответно държавата не е изпълнила задължението си и е налице нарушение на член 6, § 1.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателите € 20 000 за неимуществени вреди и € 50 000 за разходи по делото.

Липсата на родителско съгласие за медицински изследвания на деветгодишно дете по подозрение, че е жертва на сексуално насилие от страна на баща ѝ и свързаното с това забавяне на насочването ѝ към дерматолог са нарушение на правата на детето и на бащата съгласно член 8

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО М.А.К. и Р.К. СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО

(Жалби №№ 45901/05 и 40146/06)
23 март 2010 г.

1. Основните факти

През септември 1997 г. и февруари 1998 г. първият жалбоподател води два пъти деветгодишната си дъщеря (жалбоподателката) при семейния им лекар, тъй като е обезпокоен от синини по краката ѝ. През март 1998 г. следва преглед при педиатър, който взема кръв и прави снимки на детето в отсъствието на двамата родители въпреки изявлението на бащата всякакви изследвания да се правят в присъствието на майката или с изричното ѝ съгласие. След пристигането си в болницата майката дава съгласие за по-нататъшни изследвания и впоследствие е информирана от педиатъра, че има доказателства за сексуално насилие. На жалбоподателката не са задавани въпроси относно предполагаемото насилие. На първия жалбоподател изобщо не е позволено да посети дъщеря си през този ден, а след това – само с наблюдение.

Въпреки че междуременно майката информира педиатъра, че жалбоподателката наскоро се е оплакала, че се е наранила, докато карала колело, педиатърът настоява, че е имало сексуално насилие. Няколко дни по-късно, след като майката на жалбоподателката забелязва следи по ръцете ѝ, детето е насочено към дерматолог. Шест дни по-късно жалбоподателката е диагностицирана с рядко кожно заболяване и е изписана от болница. По-късно педиатърът пише писмо, в което посочва, че няма достатъчно доказателства да е била малтретирана.

След жалба на жалбоподателите независим контролен съвет намира, че жалбоподателката е трябвало да бъде попитана за следите по кожата и макар че не бива да се обвинява педиатърът за погрешната диагноза на синините, спешно е трябвало да се потърси мнението на дерматолог. Жалбоподателите губят делото за небрежност срещу местните здравни власти

и болничната управа. И двамата получават правна помощ по време на първоинстанционното производство, но при последвалите обжалвания на жалбоподателката е отказана правна помощ.

2. Решението на Съда

Първият жалбоподател предявява оплакване, че е преживял страдания и унижение вследствие на обвиненията срещу него, с което са били нарушени правата му съгласно член 3. Жалбоподателите се оплакват и на основание член 8 от ограниченията за свиждания през времето, в което жалбоподателката е била в болница, както и че кръвните изследвания и снимките са направени без съгласието на родителите. Жалбоподателката предявява оплакване на основание член 6, че по време на въззивното производство е била лишена от правна помощ. И накрая, първият жалбоподател предявява оплакване съгласно член 13, че заради констатацията на националните съдилища, че обичайното право не предвижда задължение за полагане на дължима грижа към родителите, не е могъл да води дело за обезщетение за вреди, причинени от действията на местните здравни власти в случая с дъщеря му.

Член 3

Макар мерките за закрила на детето да могат по принцип да причинят на родителите неволи, а понякога и унижение, ако бъдат заподозрени в неизпълнение на родителските си задължения, би било несъвместимо с ефективната защита на правата на децата да се твърди, че съгласно тази разпоредба властите автоматично носят отговорност към родителите всеки път, когато основателно или не допуснат грешка при изпълнение на задълженията си. Следователно трябва да има фактор, различен от нормалното изпълнение на тези задължения, за да може въпросът да попадне в приложното поле на член 3. Макар Съдът да не се съмнява в страданието на първия жалбоподател, причинено му от погрешното подозрение в насилие, това не е причина страданието му да надхвърля присъщото на изпълнението на мерките страдание.

Поради това Съдът заключава, че оплакването на основание член 3 е недопустимо.

Член 6

Съдът отбелязва, че когато гражданското производство включва сложни правни въпроси, а жалбоподателят не може да си позволи процесуално представителство, отказът на правна помощ може да се приравни на ограничаване на достъпа до справедлив съдебен процес. Когато случаят

е такъв, отказът ще е съвместим с Конвенцията само ако съответства на легитимна цел и е съразмерен с целта. Причината за отказ на правна помощ за жалбоподателката е била легитимната загриженост, че при липса на обществен интерес публичните средства трябва да са достъпни само за ищци, чиито искове вероятно ще доведат до присъждане на обезщетение, надхвърлящо разходите за финансиране на делото. Освен това е отбелязано, че правната система на Обединеното кралство предлага гаранции за защита на лицата от произвол, като например възможността да се обжалва отказът на правна помощ пред Независимия комитет за контрол на финансирането.

Поради това Съдът заключава, че макар отказът на правна помощ да представлява ограничаване на правото на жалбоподателката на достъп до съд, той е бил легитимен и съразмерен, което означава, че оплакването ѝ на основание член 6 е недопустимо.

Член 8

Относно ограниченията на свижданията на жалбоподателите през десетте дни, в които жалбоподателката е била в болница, безспорно е налице нарушение на правата на двамата жалбоподатели на зачитане на семейния им живот.

Въпреки, че ограниченията са имали легитимна цел – защита на правата на жалбоподателката, правно основание за това е липсвало вечерта, когато жалбоподателката е била приета в болницата и поради това Съдът приема, че е налице нарушение на правата на двамата жалбоподатели съгласно член 8. Въпреки че впоследствие на първия жалбоподател са разрешени свиждания през остатъка от престоя на дъщеря му в болницата, свижданията са били разрешени само под наблюдение, което представлява постоянна намеса. Тази намеса е била в съответствие със закона и легитимната цел за защита на правата на жалбоподателката. Що се отнася до това дали намесата е била необходима в демократичното общество, в светлината на наличните доказателства е било основателно педиатърът да подозира насилие и да се обърне към социалните служби. Макар че родителите са били разочаровани от факта, че информацията за инцидента с велосипеда очевидно е била пренебрегната, продължилите подозрения на местните власти са били оправдани, тъй като самите родители са били заподозрени и всяко тяхно обяснение би трябвало да се третира с особена предпазливост. Във всеки случай инцидентът с велосипеда обяснява само едно от очевидните наранявания.

Съдът обаче е обезпокоен от две от другите констатации на независимия контролен съвет. Що се отнася до необходимостта от събеседване с жалбоподателката във връзка с твърденията за насилие, Съдът счита, че това не е било наложително, тъй като дори ако детето бе отрекло насилие, малко вероятно е било насилието да се изключи като възможна причина за нараняванията. По-голямо безпокойство предизвиква констатацията на контролния съвет, че консултацията с дерматолог е била спешна. Тя е проведена едва на четвъртия ден след постъпването на жалбоподателката в болницата, когато майката забелязва следи по ръцете ѝ. Съответно, въпреки че първоначално е имало релевантни и достатъчни причини властите да подозират насилие, забавянето на консултацията с дерматолог е удължило намесата и не е съразмерно на легитимната цел за защита на жалбоподателката от увреда. Поради това е налице нарушение на правата на двамата жалбоподатели на зачитане на семейния им живот.

По отношение на кръвните изследвания и снимките, направени без съгласието на родителите, вътрешното законодателство и практика ясно поставят изискване за съгласие на родителите или лицата, упражняващи родителска отговорност, преди осъществяването на каквато и да е медицинска намеса. Родителите са дали изрични указания да не се извършват допълнителни изследвания до пристигането на майката. С оглед на тези указания единствената възможна обосновка за решението да се продължи с кръвните изследвания и снимките е, че са били необходими по спешност. Няма обаче доказателства, които да сочат, че състоянието на жалбоподателката е било критично, влошаващо се или с вероятност за влошаване, нито че е изпитвала болка или дискомфорт. Не е имало и основание да се смята, че майката не би дала съгласие, но дори и да би го направила, болницата би могла да поиска съдебно разпореждане за изследванията. При тези обстоятелства не е имало оправдание за решението да се направят кръвни изследвания и снимки на интимните части на деветгодишно момиче, въпреки изричното несъгласие на двамата ѝ родители, докато е била сама в болницата. Следователно намесата в личния живот на жалбоподателката не е в съответствие с националното законодателство и поради това Съдът приема, че е налице нарушение на член 8.

Член 13

Първият жалбоподател не е разполагал с правни средства да предяви оплакване относно отговорността на местните власти за претърпяната от

него вреда, нито иск за обезщетение за тази вреда. Поради това Съдът еднородно заключава, че е налице нарушение на член 13.

Член 41

Съдът присъжда € 2000 на първия жалбоподател и € 4500 на жалбоподателката за неимуществени вреди, както и общо € 15 000 на двамата за разходите по делото.

Оплакване, че отказът на властите да реимбурсират пълната стойност на животоспасяващо лекарство е представлявал нарушение на член 2, е обявено за недопустимо

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО НИТЕСКИ СРЕЩУ ПОЛША

(Жалба № 65653/01)

21 март 2002 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е роден през 1932 г. и живее в Бидгошч. През 1976 г. е диагностициран с амиотрофична латерална склероза (АЛС или болест на Лу Гериг). През юни 1999 г. му е предписан медикаментът Rilutek, лекарство, използвано за лечение на АЛС. Подава молба до здравно-осигурителната каса на Куявско-Поморското войводство („Касата“) за реимбурсиране на пълната стойност на лекарството. Касата отговаря с писмо от 28 юни 1999 г., в което се посочва, че стойността на четири от петте му лекарства се реимбурсира напълно, с изключение на Rilutek, за което се реимбурсират 70% от цената.

Жалбоподателят подава молба до регионалната служба за отмяна на решението, като посочва, че не може да си позволи да плаща за лекарството, а няма деца, които да му помагат. Жалбоподателят твърди също пред Съда, че е внасял социално-осигурителни вноски в продължение на 37 години. Регионалната служба пренасочва молбата към социалните служби, които я отхвърлят през август 1999 г., като отбелязват, че доходите на семейството му надхвърлят законовия праг за допълнителна помощ. Получава и писмо от Министерството на здравеопазването и социалните услуги, което потвърждава решението на Касата.

През септември 1999 г. степента на инвалидност на жалбоподателя е увеличена от втора на първа. След като обжалва пред Върховния съд, е информиран, че няма налични жалби срещу такива решения на Министерството на здравеопазването и социалното осигуряване.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят предявява оплакване, че отказът на държавата да реимбурсира пълната стойност на животоспасяващо лекарство е нарушило правото му на живот съгласно член 2 от Конвенцията. Твърди още, че са нарушени и членове 8 и 14.

Член 2

Действията и бездействията на властите в областта на здравеопазването могат да ангажират отговорността им съгласно член 2. Член 2 може да е приложим и когато може да се докаже, че властите са изложили живота на засегнатото лице на риск, отказвайки му здравните грижи, които по принцип са се ангажирали да предоставят на населението.

В настоящото дело Съдът отбелязва, че жалбоподателят ползва стандартното обществено здравеопазване, включително безплатни лекарства и медицинско лечение благодарение на социално-осигурителните си вноски. Стандартната схема на общественото здравеопазване предвижда реимбурсиране на 70% от стойността на лекарството Rilutek. Предвид лечението и възможностите, предоставени на жалбоподателя, включително реимбурсиране на 70% от цената на Rilutek, при особените обстоятелства по делото не може да се каже, че държавата не е изпълнила задълженията си съгласно член 2, като не е реимбурсирала останалите 30% от цената на лекарството.

Затова Съдът отхвърля тази част от жалбата като явно необоснована.

Член 8

В светлината на заключенията си от гледна точка на член 2, Съдът счита, че не са повдигнати отделни въпроси във връзка с член 8.

Член 14

Член 14 забранява единствено различия в третирането без обективно или разумно основание. В настоящото дело става дума за справедливо разпределение на ограничени публични финанси. Освен това няма доказателства за произвол при вземането на решение от Касата. Затова тази част от жалбата е отхвърлена като явно необоснована.

Неспазването на правните гаранции при извършване на претърсване на офиса на жалбоподателя и разгласяването на информация за психичното му състояние представляват нарушение на член 8, а той не е имал достъп до ефективно средство за защита в нарушение на член 13

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО PANTELEYENKO СРЕЩУ УКРАИНА

Жалба № (11901/02)

29 юни 2006 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е роден през 1960 г. и живее в Чернигов. През май 1999 г. срещу него е образувано наказателно производство за злоупотреба с власт и подправяне на официални документи в качеството му на частен нотариус. Властите изземат редица негови лични вещи, докато изпълняват издадената от прокуратурата в Чернигов заповед за претърсване на офиса му. Наказателното производство е прекратено от Деснянския районен съд през август 2001 г. без произнасяне по въпроса за вината поради маловажност на деянието. Въззивната му жалба с искане за пълно оневиняване е отхвърлена от окръжния съд, който подчертава, че по време на разследването са били събрани достатъчно доказателства, за да се установи, че е извършил престъплението. Апелативният съд и Върховният съд потвърждават решението.

Жалбоподателят завежда иск за обезщетение срещу прокуратурата за вреди, претърпени вследствие на незаконното претърсване на офиса му. През август 2000 г. Новозаводският районен съд се произнася, че при претърсването са били нарушени разпоредбите на членове 183 и 186 от Наказателно-процесуалния кодекс, тъй като на лицето не е била връчена заповед за претърсване, въпреки че местонахождението му е било известно, както и защото са иззети лични вещи, които не са били от пряко значение за случая. Въпреки това съдът отхвърля иска на основание, че наказателното производство е било прекратено без произнасяне по въпроса за вината. Въззивната жалба е отхвърлена от Апелативния съд.

През декември 2001 г. жалбоподателят завежда дело срещу Правната колегия на Чернигов и председателя ѝ за клевета във връзка с три изявления на председателя на колегията по време на изслушване в атестационната комисия, в това число изявление, поставящо под въпрос психичното

му здраве. Новозаводският съд изисква, получава и разгласява в съдебната зала доказателства от болница, свързани с психичното здраве и психиатричното лечение на жалбоподателя, единствено за да отхвърли иска му като необоснован. През октомври 2002 г. Апелативният съд потвърждава това решение и произнася отделно решение, с което осъжда неприлагането на специалния режим относно психиатричните данни съгласно член 32 от Конституцията и членове 32 и 31 от Закона за личните данни от 1992 г. Жалбоподателят внася молба за разрешение да обжалва във Върховния съд съгласно касационната процедура, но без успех.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят предявява оплакване, че незаконното претърсване на офиса му и разгласяването на поверителна информация за психичното му здраве и психиатрично лечение по време на съдебно заседание нарушават правото му на зачитане на дома и личния му живот по смисъла на член 8 от Конвенцията. Оплаква се също, че отказът на властите да получи обезщетение по националната схема за обезщетяване при незаконно наказателно преследване е в нарушение на презумпцията за невинност съгласно член 6, § 2. Твърди още, че липсват ефективни правни средства за защита срещу нарушенията на член 8, което от своя страна е нарушение на член 13.

Член 8

Съдът намира най-напред, че претърсването на офиса на жалбоподателя е намеса в правото му на зачитане на дома му съгласно член 8. Не е необходимо да се обсъжда дали по-широката дискреция, от която се ползва държавата, се отнася и за претърсвания на бизнес помещения за разлика от жилища.

За да е законосъобразна намесата, трябва е извършена в съответствие със закона. В Глава 16 на Наказателно-процесуалния кодекс са предвидени гаранции, изискващи заповедта за претърсване да се връчи на лицето, намиращо се в помещението преди претърсването, и забранява изземване на вещи и документи, които не са пряко свързани с разследването. Съдът отбелязва, че в решението си от август 2000 г. Новозаводският съд е приел, че претърсването е било незаконно с мотива, че властите не са спазили тези гаранции. Властите не са връчили на жалбоподателя заповед за претърсване, макар да са знаели местонахождението му, и са иззели очевидно несвързани със случая лични документи. Следователно намесата не е била „в съответствие със закона“ и е в нарушение на член 8. В този смисъл не

е необходимо да се преценява дали това е извършено „в преследване на легитимна цел“ и дали е било „необходимо в демократичното общество“.

Съдът преценява след това дали разгласяването по време на съдебно заседание на поверителна информация относно психичното здраве и психиатричното лечение на жалбоподателя е нарушило правото му на зачитане на личния живот съгласно член 8. Съдът отговаря положително, тъй като разгласяването разширява групата от лица, запознати с поверителната информация.

Правителството не оспорва, че мярката не отговаря на специалния режим, приложим към събирането, съхранението, използването и разпространението на психиатрични данни съгласно член 32 от Конституцията и членове 23 и 31 от Закона за личните данни от 1992 г. Мярката е следователно незаконосъобразна съгласно член 6 от Закона за психиатричната медицинска помощ от 2000 г. Основателността на иска за клевета не би могла да повлияе на тази констатация, тъй като поисканите данни не са били от значение за досъдебното производство. Съответно Съдът приема, че разгласяването на данните не е било „в съответствие със закона“ и е нарушило член 8. Предвид това заключение не е необходимо да се разглежда евентуална обосновка на мярката.

Член 6, § 2

Конвенцията трябва да се тълкува по начин, който защитава правата, които са практични и ефективни, а не теоретични и илюзорни. Член 6, § 2 не гарантира право на обезщетение или възстановяване на разходи, когато наказателното производство е прекратено. Съдебната практика на Съда обаче е установила, че презумпцията за невинност е нарушена, когато съдебно решение в наказателното производство отразява становище, че подсъдимият е виновен, без да е доказано виновен по закон. В приложното поле на член 6, § 2 попадат съдебни решения, взети след прекратяване на производството или след оправдателна присъда.

Съдът отбелязва, че по делото за обезщетение Новозаводският съд и Апелативният съд ясно са изразили становище, че жалбоподателят е извършил престъплението. Освен това в наказателното производство Деснянският съд подчертава, че макар да е имало достатъчно доказателства, за да се установи, че е извършил престъплението, производството ще бъде прекратено поради маловажност на деянието. Казаното по този начин от Деснянския съд е достатъчно, за да е нарушена презумпцията за невинност, тъй като в производството пред него липсват общите елементи на наказателния процес. Отхвърлянето на иска за обезщетение въз основа на

тези констатации само влошава положението. В заключение Съдът приема, че мотивите на Деснянския съд в съчетание с отхвърлянето на иска за обезщетение въз основа на цитираните причини, нарушават презумпцията за невинност и представляват нарушение на член 6, § 2.

Член 13

Съдът разглежда най-напред дали има ефективно вътрешноправно средство за защита срещу незаконното претърсване на офиса на жалбоподателя. Въпреки че той е можел да поиска изявление от висшестоящ прокурор за незаконността на претърсването, това средство за защита не би му осигурило удовлетворение. Възможността да се търси обезщетение за незаконно наказателно преследване тук не е била приложима, тъй като искът на жалбоподателя е отхвърлен на основание, че наказателното производство е прекратено с мотиви, които не оневиняват жалбоподателя. Нещо повече, наказателното производство не би могло да оцени законосъобразността на претърсването, тъй като е било прекратено в досъдебна фаза.

Съдът преценява след това дали е имало ефективно вътрешноправно средство за защита срещу разгласяването на информация за психиатричното лечение на жалбоподателя. Възможността за разглеждане на делото „при закрити врата“ не би осигурила ограничен достъп до преписката по делото, нито би гарантирала поверителността на разгласената в съдебните заседания информация. Важно е, че Апелативният съд не е прекратил разгласяването на поверителните данни за психиатричното лечение, нито е присъдил обезщетение на жалбоподателя, въпреки че е установил незаконността на разгласяването.

Следователно е налице нарушение на член 13, тъй като жалбоподателят не е разполагал с ефективно правно средство, за да защити правото си на зачитане на дома му и личния му живот съгласно член 8.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя € 2315 за имуществени вреди и € 3000 за неимуществени вреди.

Твърденията, че недостатъчното държавно финансиране за лечението на жалбоподателите е нарушение на Конвенцията, са приети за недопустими

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО PENTIASOVA И ДРУГИ СРЕЩУ МОЛДОВА

(Жалба № 14462/03)

4 януари 2005 г.

1. Основните факти

Жалбоподателите страдат от хронична бъбречна недостатъчност, налагаща хемодиализно лечение, провеждано в една от болниците в Кишинев. Всички получават помощи за инвалидност на стойност между 60 и 450 молдовски леи (приблизително равностойни тогава на € 4 до € 27). Твърдят, че до 1997 г. хемодиализното им лечение е било изцяло финансирано от държавата, а от 1997 до 2004 г. безплатно били предоставяни само лечението и строго необходимите лекарства. След 1 януари 2004 г. Молдова въвежда нова система за медицинско осигуряване („реформата от 2004 г.“), след което жалбоподателите започват да получават почти всички необходими лекарства безплатно.

Жалбоподателите твърдят, че в САЩ, Канада и страните от Европейския съюз пациентите с бъбречна недостатъчност получават три хемодиализни сеанса с обща продължителност 9 часа седмично. Молдова е осигурявала същото ниво на лечение преди 1997 г. След 1997 г. обаче молдовските пациенти получават само два хемодиализни сеанса с обща продължителност 8 часа седмично и само лицата „в лошо физическо състояние“ могат да получат трети сеанс хемодиализа. Жалбоподателите твърдят също, че обезщетенията за инвалидност, които получават, са недостатъчни за плащане на необходимите за хемодиализата лекарства и поради това са били подложени на непоносими болки и страдание. Според жалбоподателите някои пациенти отказвали да се подложат на лечението без тези лекарства и в резултат на това умирали. И на последно място, някои от живеещите извън столицата жалбоподатели твърдят, че не са им възстановявани пътните разходи, когато са пътували до Кишинев за диализа, въпреки практиката сред местните власти това да се прави.

През 2003 г. тридесет и двама лекари от отделението по хемодиализа на въпросната болница в Кишинев подписват писмо, адресирано до жалбоподателите и до няколко вестника в Кишинев, в което се посочва, че смъртността при пациенти с бъбречна недостатъчност е намаляла десетократно след 80-те години и че държавното финансиране се е увеличило три пъти през последните две години. Заявяват също, че пациентите им получават същото лечение, както пациентите от други болници в Кишинев.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите твърдят, че нефинансирането от държавата на хемодиализното им лечение нарушава правото им на живот съгласно член 2 от Конвенцията и им причинява страдания в нарушение на член 3. Твърдят също, че поради това са били принудени да харчат за лечението парите на семействата си, което е намеса в правото им на семеен живот съгласно член 8. Твърдят още, че стандартът на грижа за тях е по-нисък от този за пациентите на друга болница в Кишинев, финансирана от местния бюджет, както и че административни бариери не позволяват на живеещите извън Кишинев да се лекуват там в нарушение на член 14 във връзка с членове 2, 3 и 8. На последно място предявяват оплакване, че нямат достъп до ефективно правно средство за защита в нарушение на член 13.

Член 8

Въпреки че жалбоподателите са оттеглили това си оплакване без обяснение, Съдът припомня, че е авторитетната инстанция в правната квалификация на фактите по дадено дело и счита за необходимо да разгледа както липсата на държавно финансиране за хемодиализа, така и отказа на местните власти да покриват пътните разходи на жалбоподателите във връзка с правото на зачитане на личния живот.

Държавите имат позитивно задължение да предотвратяват произволна намеса в правото на всеки на личен и семеен живот. В крайна сметка те трябва да постигнат справедлив баланс между интересите на отделния индивид и на обществото като цяло. Конвенцията не гарантира право на безплатна медицинска помощ. Съдът обаче вече е приел, че член 8 е приложим при оплаквания досежно публичното финансиране във връзка с физическата и психологическата неприкосновеност на пациентите с увреждания. Поради това Съдът намира, че член 8 е приложим по отношение на оплакването на жалбоподателите от недостатъчното финансиране на лечението им.

Съдът признава трудностите, които жалбоподателите твърдят, че са претърпели, както и факта, че пълно финансиране би довело до реално подобрене на личния и семейния им живот. Въпреки това, предвид факта, че националните власти са най-добре запознати както с изискванията на здравната система, така и с бюджета ѝ, те могат по-добре от Съда да вземат решения за разпределението на ограничените държавни средства. Следователно предоставената на държавата дискреция в този случай е широка. Въпреки че е желателно всички пациенти да имат пълен достъп до животоспасяващо медицинско лечение, ограничените ресурси означават, че това невинаги е възможно, особено в случаите на постоянно и скъпо лечение. Съдът отбелязва, че на жалбоподателите са били осигурени подходящи основни медицински грижи и основни медикаменти преди реформата от 2004 г., както и почти пълни медицински грижи след нея. Следователно държавата е успяла да постигне справедлив баланс между техните интереси и интересите на обществото като цяло. Освен това, предвид факта, че положението на жалбоподателите значително се е подобрило след реформата от 2004 г., държавата не е пропуснала да изпълни позитивното си задължение, наложено ѝ от член 8. По тези причини Съдът отхвърля жалбата като явно необоснована.

Член 2

Член 2 е релевантен, когато държавата се е ангажирала да предоставя обществено здравеопазване и отказът на здравни грижи излага нечий живот на риск. Жалбоподателите обаче не представят доказателства, че животът им е бил изложен на риск. Съдът отбелязва, че хроничната бъбречна недостатъчност е прогресиращо заболяване с висок процент на смъртност по целия свят. Следователно твърдението, че редица пациенти са починали, не е достатъчно, за да бъде доказана неспособност за защита на правото на живот, без доказателства, че това е причинено от липсата на подходяща медицинска помощ. Що се касае до позитивните задължения на държавата, Съдът намира, че няма причина да се отклонява от заключенията си във връзка с член 8. Поради това Съдът отхвърля тази част от жалбата като явно необоснована.

Член 3

Предвид констатациите си от гледна точка на член 8, Съдът счита, че не възниква отделен въпрос във връзка с член 3.

Член 13

Член 13 гарантира ефективни вътрешноправни средства за защита в отговор на основателно оплакване съгласно Конвенцията. Жалбоподателите не са предявили основателни оплаквания съгласно Конвенцията и поради това Съдът приема, че тази част от жалбата е недопустима.

Член 14 във връзка с членове 2 и 3

Жалбоподателите не са представили доказателства в подкрепа на твърдението, че друга болница в Кишинев е по-добре финансирана и осигурява по-добро лечение. Следователно Съдът приема, че тази част от жалбата също е недопустима.

Принудителната катетеризация на жалбоподателя с цел събиране на доказателства за шофиране в нетрезво състояние е нарушение на член 3

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО R.S. СРЕЩУ УНГАРИЯ

(Жалба № 65290/14)

2 юли 2019 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е роден през 1980 г. Живее в Пюшпокладани. На 6 март 2010 г. участва в сбиване пред ношен клуб, като се твърди, че е бил под въздействие на наркотици и алкохол. По-късно е спрял от полицията, докато управлява автомобила си, отказва да даде проба за алкохол и е задържан за разпит.

Жалбоподателят е заведен от четирима полицаи в болница за изследване на кръв и урина. Когато пристигат, казва на лекаря, че не може да уринира. По искане на полицаите лекарят извършва катетеризация и взима кръв, докато жалбоподателят е с белезници. По-късно жалбоподателят е глобен за неизпълнение на законосъобразни полицейски мерки. Решението обаче е отменено с мотив, че полицейската мярка не е била законосъобразна, тъй като процедурата е била извършена без писменото съгласие на жалбоподателя, както се изисква от националното законодателство.

На 6 март 2010 г. жалбоподателят подава жалба срещу полицейските служители. Властите разпитват лекаря, медицинската сестра, дежурния шофьор в болницата, жалбоподателя и полицаите. Жалбоподателят твърди, че не е давал съгласие за процедурата и твърди също, че са му били поставени белезници и на краката. Полицията обаче твърди, че е дал съгласието си и е започнал да протестира, едва когато процедурата била започнала. Всички свидетели са съгласни, че жалбоподателят е бил в нетрезво състояние. Властите стигат до заключение, че жалбоподателят се е съгласил с катетеризацията.

Жалбоподателят обжалва решението пред административния съд, но делото е прекратено през юли 2014 г. По време на производството е назначена медицинска експертиза, която посочва, че няма ясен медицински подход към катетеризацията и липсва консенсус дали процедурата е инвазивна, или неинвазивна.

През ноември 2011 г. жалбоподателят е осъден за нарушаване на обществения ред, шофиране в нетрезво състояние и агресивно поведение спрямо полицаи.

2. Решение на Съда

Жалбоподателят предявява оплакване, че вземането на урина чрез катетеризация представлява нечовешко и унижително отношение на основане член 3 и е намеса в личния му живот съгласно член 8.

Член 3

За да попадне в приложното поле на член 3, „малтретирането“ трябва да е достигнало определен минимален праг на суровост. В този случай жалбоподателят е бил физически задържан от полицията, за да бъде подложен на инвазивна медицинска процедура. Подобна намеса е породила у жалбоподателя чувства на несигурност, безпокойство и стрес. Съдът стига до заключение, че отношението е достигнало необходимия минимален праг на суровост и следователно попада в приложното поле на член 3. Поради това възражението на правителството за материална несъвместимост (*ratione materiae*) е отхвърлено.

Член 3 не забранява извършване на медицинска процедура против желанието на заподозрян с цел събиране на доказателства за участието му в престъпно деяние. Прибягването до принудителна медицинска намеса обаче трябва да е обосновано от фактите по случая. Решението на властите трябва да се основава на сериозността на правонарушението, риска за здравето на заподозрения и наличието на алтернативни процедури.

Страните оспорват начина на извършване на катетеризацията и дали жалбоподателят е дал съгласие за това. Първоинстанционният съд отбелязва, че няма трайно установена практика, нито национално законодателство, уреждащо прилагането на катетеризация с цел събиране на доказателства за нечие участие в престъпление. Въпреки че властите са разпитали засегнатите лица, са дали предпочитание на версията на полицейските служители за събитията. Съдът обаче се съмнява дали жалбоподателят е имал друга възможност, освен да се подложи на процедурата, тъй като е бил изцяло под контрола на полицаите. Освен това съгласно вътрешното законодателство той е имал право да оттегли съгласието си по всяко време. Явно го е сторил, щом се е съпротивлявал толкова, че полицаите е трябвало да приложат принуда, за да се завърши процедурата. В този смисъл жалбоподателят не е изразил свободно и информирано съгласие през цялото време.

Предвид инвазивния характер на катетеризацията, този случай може да бъде разграничен от ситуации, при които интервенцията се счита за незначителна. Освен това, въпреки че процедурата е била проведена от лекар, жалбоподателят през цялото време е бил с белезници и възпиран от полицаите. Независимо, че се приема, че е било необходимо да се определи нивото на алкохол в кръвта на жалбоподателя, самата катетеризация не е била нужна, тъй като полицаите са разполагали и с резултата от кръвното изследване.

По отношение на медицинската експертиза, възложена в хода на административното производство, Съдът счита, че не е установено, процедурата да не води до възможен риск за здравето на жалбоподателя. Няма доказателства, които да сочат, че полицейските служители са отчели този риск.

В заключение, властите са подложили жалбоподателя против волята му на сериозна намеса във физическата и психическата му неприкосновеност, за да извлекат доказателства, които са могли да получат чрез кръвното изследване. Начинът, по който е била проведена процедурата, може да породи у жалбоподателя чувства на несигурност, безпокойство и стрес, които да причинят усещане за унижение. Следователно той е бил подложен на нечовешко и унижително отношение. Съответно Съдът приема, че е налице нарушение на член 3.

Член 8

След като стига до заключение, че е налице нарушение на член 3, Съдът счита, че не е необходимо да разглежда отделно оплакването, предявено на основание член 8.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя € 9000 за неимуществени вреди и € 4080 за разходи по делото.

Ваксинирането на жалбоподателя срещу дифтерит не е нарушение на член 8, тъй като е било необходимо за овладяване на епидемията от инфекциозната болест и защото са били взети предпазни мерки за установяване на поносимостта му към ваксината

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО SOLOMAKHIN СРЕЩУ УКРАИНА

(Жалба № 24429/03)

15 март 2012 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е украински гражданин. Роден е през 1964 г. Умира през септември 2010 г. След това майка му решава да продължи с жалбата пред ЕСПЧ от негово име.

През ноември 1998 г. жалбоподателят получава медицинска помощ в градската болница № 16 в Донецк, където е диагностициран с остро респираторно заболяване и му е предписано амбулаторно лечение. Пет дни по-късно е ваксиниран срещу дифтерит. Според жалбоподателя ваксината е била противопоказна за него.

След декември 1998 г. жалбоподателят прекарва повече от половин година в различни лечебни заведения, където се лекува от редица хронични заболявания, включително панкреатит, холецистит, хепатит и колит. През февруари 1999 г. главният лекар на болницата налага порицание на медицинския персонал заради ваксинацията на жалбоподателя предвид предходните му възражения и факта, че е бил лекуван от остро респираторно заболяване. Дава също да се разбере, че са нарушили правилата за ваксинация.

През април 1999 г. жалбоподателят завежда дело в Районния съд в Будьоновка срещу местния отдел за обществено здравеопазване с иск за обезщетение за уврежданията на здравето му. Твърди, че в резултат на ваксинацията страда от хронични заболявания, тъй като ваксината му е била поставена, докато е бил болен. Твърди, че ваксината е била с лошо качество, не е била сертифицирана, била е с изтекъл срок на годност и е била неправилно съхранявана, както и че лекарите са опитали да подправят болничното досие, за да прикрият неблагоприятните й странични ефекти. През юни 2003 г. съдът отсъжда против жалбоподателя, а експертната сочи липса на причинно-следствена връзка между ваксината и заболяванията му. Съдът посочва, че епидемичната обстановка в района на

Донецк е налагала ваксиниране, че жалбоподателят не е проявил признаци на алергична реакция, след ваксинирането не е проявил остри симптоми на някакво заболяване, както и че не е била приложена физическа сила, че той е разумен човек и е можел да откаже да бъде ваксиниран. Въпреки че ваксинацията не е била извършена в определеното помещение, както се изисква от правилата, процедурата е отговаряла на всички други условия. Твърденията за качеството на ваксината и подправяне на болничното досие са отхвърлени като необосновани. Решението е потвърдено от Върховния съд през август 2008 г.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят предявява обвинение, че продължителността на производството е била несъвместима с изискването за разумен срок съгласно член 6, § 1. Оплаква се също на основание член 2, че в резултат на ваксината страда от редица хронични заболявания, което Съдът избира да разгледа от гледна точка на член 8.

Член 6, § 1

Съдът припомня, че разумната продължителност на производството трябва да се оценява в светлината на обстоятелствата по делото и предвид следните критерии: сложността на делото, поведението на жалбоподателя и на съответните органи. Съдът отбелязва също, че често е установявал нарушения на член 6, § 1 в дела, в които се поставят подобни проблеми.

Въпреки че делото е било сложно и е изисквало съдебномедицинска експертиза за състоянието на жалбоподателя, подобна сложност не може да оправдае продължителността на производството, надвишила девет години на трите нива на юрисдикция, от които почти пет години пред апелативния съд. Като взема предвид съдебната си практика по този въпрос, Съдът счита, че продължителността на производството е била прекомерна и не отговаря на изискването за „разумен срок“. Поради това Съдът приема, че е налице нарушение на член 6, § 1.

Член 8

Съдът припомня, че в съществуващата съдебна практика е установено, че задължителната ваксинация представлява намеса в правото на зачитане на личния живот съгласно член 8 и затова безспорно е имало намеса в личния живот на жалбоподателя. Поставянето на ваксината е ясно уредено в закона и преследва легитимната цел за опазване на здравето. По тази причина акцентът е върху необходимостта от нея в демократичното общество.

Съдът посочва, че може да се каже, че намесата е била оправдана от съображения за общественото здраве и необходимостта да се овладее разпространението на инфекциозни заболявания в региона. Освен това, според констатациите на националния съд, медицинският персонал предварително е проверил дали жалбоподателят е подходящ за ваксинация, което предполага, че са били взети необходимите предпазни мерки, за да се гарантира, че тя няма му навреди дотолкова, че да наруши баланса на интереси между личната му неприкосновеност и обществения интерес за опазване здравето на населението. Жалбоподателят не е обяснил и какво му е попречило да възрази срещу ваксинацията, при положение че преди това е възразявал няколко пъти. Съдът счита, че не разполага с доказателства, че ваксинацията действително е увредила здравето на жалбоподателя.

Съдът отбелязва още, че твърденията на жалбоподателя са разгледани щателно от националните съдилища и са счетени за необосновани. Установена е само една незначителна нередност в процедурата – поставянето на ваксината извън определеното за целта помещение. Установено е обаче, че това по никакъв начин не се е отразило на здравето на жалбоподателя. Националните съдилища са установили също, въз основа на няколко медицински експертизи, че нито един от известните странични ефекти на ваксината не се е проявил при жалбоподателя. Констатациите на националните съдилища се основават на голямо количество медицински данни, събрани по предложение на жалбоподателя и на съдилищата. Обосновани са от достатъчна доказателствена основа, а заключенията им не изглеждат произволни или явно неразумни. Освен това жалбоподателят не представя никакви доказателства, за да оспори констатациите на националните власти. Следователно Съдът не установява нарушение на член 8.

Член 41

Съдът присъжда на майката на жалбоподателя € 2400 за неимуществени вреди и € 100 за разходи по делото.

VII. ИНФОРМИРАНО СЪГЛАСИЕ

Неспособността на властите да осигурят правилно прилагане на законодателната рамка за защита на правото на живот на пациентите е нарушение на член 2

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ALTUĞ И ДРУГИ СРЕЩУ ТУРЦИЯ

(Жалба № 32086/07)

30 юни 2015

1. Основните факти

Жалбоподателите са 11 турски граждани, родени между 1947 и 1980 г. Всички са роднини на г-жа Кешоглу, която умира вследствие на алергична реакция към пеницилин, инжектиран ѝ в частна болница в турския град Бурса.

Г-жа Кешоглу е приета в частна болница през февруари 2002 г. с болки в стомаха и високо кръвно налягане. Лекарите в болницата ѝ предписват ампицилин, лекарство на основата на пеницилин, което ѝ е инжектирано интравенозно. Тя веднага изпада в сърдечен арест и е откарана в университетската болница „Улудаг“, където умира след няколко дни. През март 2002 г. роднините на г-жа Кешоглу завеждат дело срещу частната болница, лекуващия лекар (S.Y.) и медицинската сестра (D.G.) за непредумишлено убийство и професионална небрежност. Твърдят, че са осведомили медицинския екип за пеницилиновата алергия на г-жа Кешоглу и че след като е получила алергичната реакция, персоналът в болницата е отказал да отговори на въпросите им какво е съдържала инжекцията.

D.G. заявява, че S.Y. ѝ е казал да постави инжекцията с пеницилин, но след алергичната реакция на г-жа Кешоглу видяла, че пеницилинът бил зачеркнат от ръчно написаната рецепта. D.G. твърди, че S.Y. ѝ казал да отрича, че е инжектирала пеницилин, а той щял да напечата променена рецепта, в която да не пише пеницилин. S.Y. признава, че първоначално е предписал пеницилин, но след това решил да не го прилага и го зачеркнал от рецептата, но промяната била пренебрегната от медицинската сестра.

В доклада си от 23 септември 2002 г. Институтът по съдебна медицина заключава, че причината за смъртта е анафилактичен шок вследствие от инжектиран пеницилин. Докладът посочва обаче, че не може да се припи-

ше отговорност на медицинския екип, тъй като фаталните алергични реакции често могат да са резултат от повторно прилагане на вече прилагано лечение или от инжектиране на тестова доза. По подобен начин докладът на Националния здравен съвет от 7 януари 2005 г. заключава, че медицинският екип е спазил съответните медицински процедури и не е отговорен за смъртта на г-жа Кешоглу. След две оправдателни присъди за обвиняемите, Касационният съд постановява, че наказателното производство е изтекло по давност.

Заведеното от жалбоподателите през 2002 г. гражданско дело е прекратено въз основа на експертиза от 25 септември 2003 г., изготвена от преподаватели в Медицинския факултет на Истанбулския университет. Жалбоподателите обжалват безуспешно пред Касационния съд.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите твърдят, че медицинският екип не е спазил законите си задължения да снесе анамнеза от г-жа Кешоглу и роднините ѝ, да я информира за всички възможни рискове и да получи съгласието ѝ преди лечението в нарушение на член 2 от Конвенцията. Твърдят също, че наличните процедури за правна защита не са справедливи, както изисква член 6. Съдът разглежда всички оплаквания от гледна точка на член 2.

Член 2

Държавата е длъжна да предприеме необходимите мерки за закрила на живота на лицата, попадащи в обхвата на нейната юрисдикция. Това включва задължение за създаване на ефективна и независима съдебна система с правомощия да оценява законното съответствие на предоставяните от медицинските специалисти грижи. И двете страни са съгласни, че в Турция съществува законодателна рамка, която задължава и частните, и държавните болници да информират пациентите си за възможните рискове, свързани с потенциално лечение, както и да получат съгласието им. Оплакването на жалбоподателите касае въпроса дали съдебната система може да осигури адекватно спазване на законодателната рамка.

Съдът отбелязва, че нито съдебните решения, нито експертизите са взели предвид дали медицинският екип е снел анамнеза от г-жа Кешоглу или роднините ѝ за алергията ѝ, дали са я информирали за възможните медицински рискове от лечението, или дали е дала съгласието си за него. Макар докладът на Националния здравен съвет да посочва, че медицинският екип е спазил съответните медицински процедури, той не уточнява подробно начина, по който са го сторили. Освен това докладът на препо-

даватели от Медицинския факултет на Истанбулския университет не изследва липсата на документация, която да доказва, че лекарите са били информирани за алергията на г-жа Кешоглу, и следователно не е разгледал дали медицинският екип е спазил законовите си задължения.

Съдът счита тези въпроси за важни, ако не и решаващи, за спора по делото и изисква изричен отговор от съдилищата. Въпреки че от Съда не се очаква да определи отговорността на медицинския екип в случай, че тези въпроси са били взети под внимание, Съдът заключава, че тъй като тези въпроси не са разглеждани, властите не са успели да осигурят подходящо прилагане на съответната законодателна рамка, която защитава правото на г-жа Кешоглу на живот.

И на последно място, гражданският съд не е успял да установи точно поредицата от събития, предшестващи смъртта на г-жа Кешоглу, въпреки факта, че S.Y. и D.G. представят различни версии. В този смисъл решението на гражданския съд не дава ясна оценка на случая въз основа на установена и достоверна версия на събитията. Следователно властите не са предоставили на жалбоподателите ефективно вътрешноправно средство за защита и са нарушили процедурния аспект на член 2.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателите € 20 000 за неимуществени вреди и € 1650 за разходи по делото.

Хормоналната терапия в психиатрична клиника, която според твърденията е приложена без съгласието на пациента, не е нарушение на член 3

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО DVOŘÁŠEK СРЕЩУ ЧЕШКАТА РЕПУБЛИКА

(Жалба № 12927/13)

6 ноември 2014 г.

1. Основни факти

Жалбоподателят е чешки гражданин, роден през 1971 г. През 1999 г. е диагностициран с болестта на Уилсън, генетично разстройство, свързано с натрупване на мед в тъканите, чиито симптоми включват чернодробна болест, неврологични и психични проблеми. Към момента на уточняване на диагнозата вече е започнал да изпитва проблеми с речта и подвижността и страда от хебефилия, вид педофилия, заради което няколко пъти е подвеждан под съдебна отговорност.

През 2002 г. получава условна присъда и му е разпоредено да се подложи на превантивно лечение. През август 2007 г. Районният съд в Оломоуц разпорежда да се подложи на психо-сексологична терапия в болница. В периода от 13 ноември 2007 г. до 4 септември 2008 г. е настанен в психиатричната болница „Щернберк“. В деня след приемането му главният лекар отбелязва, че тъй като отказва кастрацията и антиандрогенно лечение, вероятно ще остане в болницата постоянно. По време на медицински преглед на 3 декември 2007 г. обаче, жалбоподателят дава съгласие за антиандрогенното лечение за понижаване нивото на тестостерон, което преди това е отказвал. Инжектират му антиандрогени на редовни интервали между декември 2007 г. и юли 2008 г.

След лечебната процедура през юли 2008 г. жалбоподателят изразява неудовлетворение от лечението и заявява, че предпочита да се лекува амбулаторно. Твърди, че състоянието му се е влошило по време на престоя в психиатрията „Щернберк“ и че страда от психически проблеми заради страха си от болницата, кастрацията, унижението и загубата на достойнство. Твърди също, че медикаментозното лечение пречи на половия му живот с приятелката му и че иска да се подложи на психотерапия. В този контекст персоналът в „Щернберк“ предлага на съда терапията да бъде променена от болничен престой на амбулаторно лечение. След поредица медицински прегледи съдът уважава искането.

През 2008 г. жалбоподателят предявява редица неуспешни искиве относно условията на престоя му в психиатрията „Щернберк“. Оплаква се, че не е получил адекватна психотерапия и аргументира съгласието си за антиандрогенно лечение единствено със страха си от постоянна хоспитализация, тъй като не му е било предложено алтернативно лечение. Оплаква се също, че е бил подложен на психологически натиск от лекарите, за да се съгласи на кастрация. Оплакването му, че условията на болничния престой нарушават личните му права, определени в чешкия граждански кодекс (включително правото на зачитане на личния живот), е отхвърлено. След това подава жалба в полицията, която също е отхвърлена с мотива, че въпросът вече е бил разгледан от съда, където е установено, че не е имало малтретиране.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят твърди, че условията на превантивното му лечение в психиатрията „Щернберк“, несъобразяването по задоволителен начин с увреждането му и фактът, че е бил подложен на принудително медицинско лечение, представляват изтезания и нечовешко и унизително отношение и нарушение на член 3. Твърди още, че не е имал достъп до ефективно правно средство за защита съгласно член 13. Правителството счита, че твърденията му за неадекватно и принудително медицинско лечение трябва да се разгледат от гледна точка на член 8. Тъй като жалбоподателят изрично се противопоставя на това, Съдът счита, че е длъжен да разгледа делото изключително от гледна точка на член 3.

Член 3

За да попадне в приложното поле на член 3, малтретирането трябва да е било достатъчно сериозно. Мерките, разпоредени като терапевтична необходимост в съответствие с установената медицинска практика, не представляват по принцип нечовешко или унизително отношение, ако необходимостта е достатъчно доказана, а при вземане на решението са спазени съответните процедурни гаранции.

Превантивната психо-сексологична терапия на жалбоподателя е имала за цел да защити самия него и следователно не е била „наказание“ по смисъла на член 3. Съдът разглежда по-нататък дали условията, в които е бил настанен в психиатрията „Щернберк“, представляват нечовешко или унизително отношение. Жалбоподателят твърди, че тези условия са включвали неподходящо за нуждите му легло, невъзможност да почива в леглото през деня, невъзможност за редовно участие в дейности на открити-

то, липса на лично шкафче и задължение да се къпе заедно с други пациенти в присъствието на болногледач. Независимо от това, тези условия не отговарят на необходимия висок праг на суровост, за да бъдат определени като нечовешко или унизително отношение. Разчитайки преди всичко на медицински становища, Съдът счита, че макар условията да са причинили дискомфорт, те са били оправдани от здравословното състояние и поведението на жалбоподателя. Следователно условията в психиатрията „Щернберк“ не представляват изключително изпитание, равнозначно на изтезание или отнасяне, нарушаващи член 3.

Съдът разглежда също дали в болницата „Щернберк“ жалбоподателят е получил подходяща психотерапия, дали е бил подложен на принудително медикаментозно лечение и дали му е бил оказван психологически натиск за извършване на кастрация. Основният въпрос е дали жалбоподателят се е съгласил с антиандрогенното лечение. Съдът, както и чешкият омбудсман и Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унизително отнасяне или наказание, отбелязва, че съответното правно основание в Чешката република по онова време е неуточнено и неясно и може да се тълкува в смисъл, че не е необходимо получаване на съгласие за провеждане на разпоредено от съд превантивно лечение.

Не е установено жалбоподателят да е бил притискан да се подложи на кастрация. Съдът обаче признава, че той е бил изправен пред труден избор: от една страна, прием на антиандрогенни медикаменти, които значително ще намалят опасността, която представлява и съответно ще му позволят да напусне болницата по-бързо, или, от друга страна, психотерапия и социотерапия, които ще означават по-дълъг престой. Въпреки че антиандрогенното лечение се счита за терапевтична необходимост, не е установено той да е бил притискан да го приеме. Лекарите в болницата „Щернберк“ са адаптирали лечението към изразените от жалбоподателя резерви и поради това не са се провалили в задължението си да защитят здравето му.

В изявление до Съда психиатрична болница „Щернберк“ настоява, че жалбоподателят е бил надлежно информиран. Ситуацията би била по-ясна, ако жалбоподателят е трябвало да подпише формуляр, в който подробно да са описани ползите и страничните ефекти от лечението и правото му да оттегли съгласието си. Подобен процесуален пропуск обаче е недостатъчен, за да се счита член 3 за нарушен. Съответно Съдът не може да установи извън всяко разумно съмнение, че жалбоподателят е бил подложен на принудително медицинско лечение и затова приема, че не е налице нарушение на материалноправния аспект на член 3.

Съдът счита, че твърденията на жалбоподателя за лошото отношение в „Щернберк“ са достатъчно сериозни, за да изискват ефективно разследване от страна на държавата. Съдът обаче намира също, че жалбоподателят е имал възможност да поиска от национален орган да бъдат разгледани действията на болничния персонал в контекста на гражданското производство, заведено срещу „Щернберк“ за защита на правата на личността. Следователно държавата е изпълнила задължението си да проведе ефективно разследване.

И накрая, полицията не може да бъде упрекната, че се е позовала на резултатите от това дело при отказа си да започне разследване. Съответно Съдът приема, че не е налице нарушение на процесуалния аспект на член 3. Предвид това заключение и факта, че успешен иск за защита на правата на личността би позволил присъждане на обезщетение, не е необходимо делото да се разглежда отделно от гледна точка на член 13.

Липсата на яснота в закона, позволяващ отнемане на телесна тъкан от тялото на съпруга на жалбоподателката без съгласие, нарушава член 8, а произтичащите от това страдания са нарушение на член 3

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ELBERTE СРЕЩУ ЛАТВИЯ

(Жалба № 61243/08)

13 януари 2015

1. Основните факти

Жалбоподателката е родена през 1969 г. и живее в Сигулда. На 19 май 2001 г. съпругът ѝ загива в автомобилна катастрофа. Аутопсията е извършена в Съдебномедицински център. Там патологоанатомът отбелязва, че в паспорта на съпруга ѝ няма печат, че възразява срещу използването на негови органи и тъкани и отнема от твърдата мозъчна обвивка (*dura matter*) парче тъкан с размери 10 x 10 см. Тялото е върнато на жалбоподателката за погребението на 26 май 2001 г. Тогава тя вижда тялото за пръв път и забелязва, че краката са завързани един за друг. Тялото е погребано по този начин.

Две години по-късно полицията започва разследване за незаконно отнемане на телесни органи и тъкани от покойници в периода от 1994 до 2003 г., които били доставяни на германска фармацевтична компания. Тогава жалбоподателката узнава, че телесна тъкан е била отнета от съпруга ѝ по силата на одобрено от държавата споразумение и изпратена на въпросната фармацевтична компания за създаване на биоимпланти. Прокуратурата обаче прекратява разследването през декември 2005 г., като приема, че латвийският Закон за защита на телата на покойниците и за използване на човешки органи и тъкани („Законът“) допуска „презумирано съгласие“ (или донорство по презумпция), което ще рече, че „всичко, което не е забранено, е позволено“. Следователите считат, че Законът разчита на „информирано съгласие“, което изисква съгласието на донора или роднините. На 13 август 2007 г. жалбоподателката е уведомена, че следствието за отнемане на телесна тъкан от съпруга ѝ е прекратено поради изтичане на петгодишния давностен срок.

По-късно висшестоящата прокуратура постановява, че експертите от Съдебномедицинския център са нарушили закона, тъй като отнемането на тъканите е било незаконно, и отменя решението за прекратяване на разследването. Новото разследване от март 2008 г. установява, че в периода 1999 – 2002 г. е била отнета телесна тъкан от 495 души. Въпреки тази констатация разследването е прекратено с решение от 27 юни 2008 г., в което

се посочва, че макар Законът да дава право на най-близките роднини да възразят срещу отнемането на органи или тъкани, той не налага законово задължение на експертите да ги информират за това право. Следователно експертите от Съдебномедицинския център не могат да бъдат съдени съгласно Закона.

2. Решението на Съда

Жалбоподателката предявява оплакване, че отстраняването на тъкан от тялото на покойния ѝ съпруг без нейно съгласие противоречи на правото ѝ на зачитане на личния и семейния живот съгласно член 8 от Конвенцията. Оплаква се също, че процедурата е предизвикала у нея състояние на несигурност, което ѝ е причинило емоционален стрес в нарушение на член 3. Твърди още, че не е имала достъп до ефективно правно средство за защита съгласно член 13.

Член 8

Държавата има позитивно задължение да създаде разумни мерки за осигуряване на адекватна правна защита срещу произволна намеса в нечие право на зачитане на личния и семейния живот. Като най-близък роднина на починалия жалбоподателката е имала правото да даде съгласието си за отнемане на тъканите. Следователно несъздаването от властите на практически законови условия, които да ѝ позволят да изрази съгласието си, е нарушило правото ѝ на зачитане на личния и семейния живот.

За да бъде намесата законосъобразна, трябва да е „в съответствие със закона“, което означава съответното национално законодателство да е достатъчно ясно и да осигурява адекватна защита срещу произвол. Разногласието между полицията и наблюдаващите прокурори относно обхвата на приложимия закон показва, че в закона липсва достатъчна яснота. Когато полицията приема тълкуванието на прокуратурата, че се изисква „информирано съгласие“, възможността за образуване на наказателно производство е отпаднала поради давност. Въпреки че в латвийското право има правна рамка, чрез която роднините да могат да дадат съгласие за отнемане на телесни органи и тъкани, то не определя ясно обхвата на съответните задължения и правото на преценка, с които разполагат експертите или други органи.

Що се отнася до адекватната защита срещу произвол, Съдът отбелязва, че съответните европейски и международни документи, уреждащи отнемането на човешки органи и тъкани, поставят особен акцент върху установяване на мнението на роднините чрез разумно запитване. Пред-

вид големия брой хора, от които е била отнета тъкан, е било важно да бъдат въведени адекватни мерки за балансиране на интересите на роднините и преценката на извършилите отнемането експерти. Тъй като това не е направено, жалбоподателката не е знаела как да упражни правото си на съгласие за отнемане на тъкан от тялото на съпруга ѝ. Следователно намесата в правото ѝ на зачитане на личния ѝ живот не е била „в съответствие със закона“. Съответно Съдът приема, че е налице нарушение на член 8.

Член 3

Зачитането на човешкото достойнство е част от самата същност на Конвенцията. За да се установи отделно нарушение на член 3 по отношение на роднините на жертвата, трябва да съществуват особени фактори, които причиняват страдание отвъд скръбта, причинена от смъртта на близък член на семейството.

Жалбоподателката е претърпяла емоционални страдания, тъй като е научила за отнемането на тъкан едва две години след погребението на съпруга си, а престъпният характер на тези действия е бил разкрит след още пет години. Освен това тя разбира каква тъкан е била отнета от тялото на съпруга ѝ по време на изложението на правителството пред Съда. В този смисъл тя е преживяла дълъг период на несигурност, мъка и страдание, тъй като се е питала защо краката на съпруга ѝ са били завързани един за друг, когато тялото му е било предадено след аутопсията. В допълнение към страданието ѝ, разследването установява, че в продължение на девет години са били отнети телесни тъкани от стотици лица, а някои от процедурите са извършени по силата на одобрени от държавата споразумения с германска фармацевтична компания. Освен това на жалбоподателката е отказано обезщетение за нарушеното ѝ на право да даде съгласие за отнемане на тъкан от тялото на съпруга ѝ. Това са особени фактори, които причиняват допълнителни страдания на жалбоподателката, отвъд мъката на опечалена вдовица.

В областта на трансплантацията на органи и тъкани е признато, че човешкото тяло трябва да продължи да се третира с уважение дори след смъртта. Всъщност целта на международни договори като Конвенцията за правата на човека и биомедицината и допълнителните протоколи е да защитят достойнството, идентичността и неприкосновеността на „всеки“, който е роден, независимо дали е жив, или мъртъв. Няма съмнение, че страданието на жалбоподателката поради отнемането на тъкан от тялото

на съпруга ѝ представлява унижително отношение. В заключение Съдът приема, че е имало нарушение на член 3.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателката € 16 000 за неимуществени вреди и € 500 за разходи по делото.

VIII. СЪХРАНЕНИЕ НА ДАННИ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ПРОСЛЕДЯВАНЕ

Разгласяването на данни от болничните досиета на Свидетели на Йехова след отказано кръвопреливане е нарушило правото им на зачитане на личния живот и е нарушение на член 8

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО AVILKINA И ДРУГИ СРЕЩУ РУСИЯ

(Жалба № 1585/09)

6 юни 2013 г.

1. Основните факти

Жалбоподатели са религиозната организация „Административен център на Свидетели на Йехова в Русия“ със седалище в Санкт Петербург и три руски гражданки, членове на „Свидетели на Йехова“.

През септември 2004 г. Комитетът за спасение на младежта от деструктивни култове („Комитетът“) пише до руския президент, обвинявайки организацията жалбоподател в екстремизъм, и настоява за разследване на дейността ѝ. Писмото е препратено до прокуратурата, но последвалото разследване не установява нарушения. Впоследствие Комитетът подава още шест жалби, но всички са отхвърлени след разследване. Организацията жалбоподател подава молба за разгласяване на резултатите от разследването, но получава отказ. През юни 2007 г. във връзка с разследване дали дейността на организацията жалбоподател е законна, прокуратурата указва на всички медицински заведения в Санкт Петербург да съобщават за всеки отказ от кръвопреливане от „Свидетели на Йехова“.

На неуточнена дата през февруари 2006 г. втората и четвъртата жалбоподателки се подлагат съответно на химиотерапия и операция. И двете настояват за лечение без кръв и кръвни продукти, а в изпълнение на горепосочените указания болничните им досиета са предадени на държавните органи.

През март 2007 г. третата жалбоподателка е приета в държавна болница, където настоява за лечение без кръв и кръвни продукти, но болницата отказва. Изписана е, а болничното ѝ досие не е предадено на властите.

Последвалите дела в националните съдилища приключват с решение от 27 март 2008 г., което намира, че разгласяването на медицинските данни на жалбоподателките е било законосъобразно.

2. Решението на Съда

Трите жалбоподателки предявяват оплакване, че разгласяването на болничните им досиета на органите на руската прокуратура заради отказа им от кръвопреливане е в нарушение на член 8 и че вследствие на това, както твърдят всички жалбоподатели, някои са били подложени на дискриминация по смисъла на член 14.

Член 8

Предявеното от третата жалбоподателка оплакване е обявено за недопустимо, тъй като в действителност не е имало разгласяване на нейни медицински данни, което не се оспорва от страните.

Съдът не се съмнява, че разгласяването на болничните досиета на втората и четвъртата жалбоподателки представлява намеса в правото им на зачитане на личния им живот, като въпросът е дали намесата е била оправдана.

Съдът приема, че оспорваната мярка има основание в националното законодателство, макар да отчита довода на жалбоподателите, че общата формулировка подлежи на много широко тълкуване. Съдът смята, че този факт, както и въпросът за легитимната цел, са тясно свързани с по-големия въпрос дали намесата е била необходима в демократичното общество. При решаването на този въпрос Съдът от самото начало отбелязва, че решаващият въпрос е защитата на личните данни. Правата на жалбоподателките на лична автономия в сферата на физическата неприкосновеност и религиозните вярвания, разгледани задълбочено в предходни дела, не са предмет на разглеждане в конкретния случай.

Съдът посочва отново, че опазването на поверителността на здравните данни е от решаващо значение не само за защитата на личния живот на пациентите, но и за поддържане на доверието в здравната система като цяло. Без подобна защита нуждаещите се от медицинска помощ може да решат да се въздържат от подходящо лечение, застрашавайки собственото си здраве. Интересите на пациента и на обществото като цяло от защитата на поверителността на медицинските данни може обаче да са по-маловажни от интереса за разследване и наказване на престъпленията и от публичността на съдебните производства, където тези интереси са от още по-голямо значение. Съдът признава, че националните власти разполагат

със свобода на преценка при постигането на този справедлив баланс, въпреки че това е предмет на контрола, упражняван от Съда.

Съдът установява, че не е имало належаща обществена необходимост от разгласяване на поверителната медицинска информация за втората и четвъртата жалбоподателки. По-конкретно болниците, в които са били лекувани, не са съобщили за твърдяно престъпно поведение от някоя от тях. Освен това медицинският персонал би могъл да поиска съдебно разрешение, за да извърши кръвопреливане на втората жалбоподателка, която по онова време е била на две години, ако са смятали, че ситуацията е била животозастрашаваща, а лекарите, докладвали за четвъртата жалбоподателка, не са изразили предположение, че отказът ѝ от кръвопреливане е бил в резултат на натиск от други членове на „Свидетели на Йехова“. Средствата, използвани от прокуратурата при водене на разследването, включващи разгласяване на поверителна информация без предварително предупреждение или възможност за възражение, е можело да не са толкова репресивни. Освен това е отбелязано, че прокуратурата е разполагала и с други възможности, освен заповед за разгласяване на поверителна медицинска информация, в отговор на подадените до нея жалби. По-конкретно, прокуратурата е могла да потърси съгласието на жалбоподателките за разгласяване на информацията и/или да ги разпита по този въпрос.

Следователно властите не са положили усилия за постигане на справедлив баланс между правото на жалбоподателките на зачитане на личния им живот, от една страна, и целта на прокуратурата да защити общественото здраве, от друга. Освен това властите не представят релевантни или достатъчни причини, които да оправдаят разгласяването на поверителната информация. Следователно Съдът приема, че е налице нарушение на член 8.

Член 14 във връзка с член 8

Предвид горната констатация Съдът счита, че не е необходимо да се разглеждат оплакванията на жалбоподателите от гледна точка на член 14.

Член 41

Съдът присъжда по € 5000 на втората и четвъртата жалбоподателки за неимуществени вреди и € 2522 евро на втората и € 1880 на четвъртата жалбоподателка за разходи по делото.

Липсата на прецизност във вътрешното право относно разрешеното предоставяне на медицински данни за жалбоподателката на публичен орган не е било „в съответствие със закона“ и е нарушен член 8

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО L.H. СРЕЩУ ЛАТВИЯ

(Жалба № 52019/07)

29 април 2014 г.

1. Основните факти

Жалбоподателката е латвийска гражданка, родена през 1975 г. Към момента на процесните събития Инспекторатът за контрол на качеството на медицинските грижи и работоспособността („Инспекторатът“) е отговарял за наблюдение на качеството на медицинските грижи, предоставяни в лечебните заведения.

През 1997 г. жалбоподателката ражда с цезарово сечение, извършено с нейно съгласие. По време на операцията без нейно съгласие е извършена лигация на фалопиевите тръби, довела до стерилизация. След неуспешен опит за постигане на извънсъдебно споразумение, през февруари 2005 г. тя завежда гражданско дело срещу болницата, а през декември 2006 г. ѝ е присъдено обезщетение за неразрешената стерилизация.

Междувременно през февруари 2004 г., по искане на директора на районната болница, Инспекторатът започва административно разследване на акушеро-гинекологичната помощ, оказвана на жалбоподателката в периода от 1996 до 2003 г. През април 2004 г. служител на Инспектората информира жалбоподателката по телефона за разследването и ѝ предлага да сподели мнението си за случая, което тя отказва да стори. Инспекторатът получава болничните ѝ досиета от три лечебни заведения и през май 2004 г. публикува доклад, съдържащ чувствителни лични медицински данни на жалбоподателката. Резюме на заключенията в доклада е изпратено и до директора на болницата.

Жалбоподателката внася иск в административен съд, като се оплаква, че разследването е било незаконно, тъй като основната му цел е била да помогне на болницата да събере доказателства за предстоящия съдебен процес, което е извън правомощията на Инспектората. Жалбоподателката твърди още, че Инспекторатът е действал незаконно, като е поискал и получил информация за здравето ѝ. Настоява също докладът на Инспектората да бъде анулиран. Искът ѝ е отхвърлен от Районния административен съд, чието решение впоследствие е потвърдено от Сената на Върховния съд („Сена-

та“) през февруари 2007 г. Сенатът се произнася, че Инспекторатът е имал правомощия да събира и обработва чувствителни лични данни на жалбоподателката с цел наблюдение на качеството на медицинското обслужване, и че Законът за защита на личните данни разрешава обработката на чувствителни лични данни без писменото съгласие на субекта на данните за целите на медицинското лечение или предоставянето или администрирането на здравните услуги.

2. Решението на Съда

Жалбоподателката предявява оплакване, че като е събирал нейни лични медицински данни Инспекторатът е нарушил правото ѝ на зачитане на личния ѝ живот по смисъла на член 8.

Член 8

Не се оспорва, че медицинските данни на жалбоподателката са част от личния ѝ живот и събирането на тези данни от Инспектората представлява намеса в правото ѝ на зачитане на този живот. Въпросът пред Съда е дали намесата е оправдана, защото е „в съответствие със закона“, като Съдът припомня, че това налага спазване на националното законодателство и разумна яснота относно обхвата и начина на упражняване на предоставената на публичните органи дискреция.

Съдът приема, че Инспекторатът е имал правомощия да събира от лечебни заведения информация, свързана с въпроси от неговата компетентност, като отбелязва обаче, че правните норми, които определят тези правомощия, са много общи.

Съдът отбелязва също, че Инспекторатът е започнал да събира медицинските данни на жалбоподателката през 2004 г., т.е. 7 години след стерилизацията ѝ и по време, когато тя води гражданско дело срещу болницата. Според Съда това дълго забавяне повдига редица въпроси, а именно: дали събирането на данни през 2004 г. може да се счита за „необходимо за целите на медицинското лечение или предоставянето или администрирането на здравните услуги“ по смисъла на Закона за защита на данните, при положение че въпросните здравни услуги са били предоставени в действителност 7 години по-рано. В този контекст се посочва, че жалбоподателката не е била уведомена, че Инспекторатът е събирал и обработвал личните ѝ данни, за да осъществява общ контрол върху качеството на предоставяните от болницата здравни грижи. Самата болница не е получила препоръки как да подобри предоставяните услуги.

Сенатът не обяснява коя от функциите си е изпълнявал Инспекторатът или какъв обществен интерес е следвал, когато е изготвил доклад за

законността на лечението на жалбоподателката. Съответно Сенатът не е проучил, а и не е могъл да проучи съразмерността на намесата в правото на жалбоподателката на зачитане на личния ѝ живот спрямо какъвто и да е обществен интерес, особено след като стига до заключението, че подобно претегляне вече е извършено от законодателя. Това се е случило в контекста на вътрешното право, според което Инспекторатът не е имал правно задължение да взема решения относно обработката на медицински данни по такъв начин, че да взема предвид мнението на субекта на данните или дори да информира предварително субекта на данните, че ще обработва данните му.

Предложеното от правителството обяснение, че Инспекторатът е събирал информация от болничното досие на жалбоподателката, за да определи дали извършилият тръбната лигация лекар трябва да бъде подведен под наказателна отговорност, е неприемливо. Първо, 7 години след събитието наказателното преследване със сигурност е било с изтекла давност. Второ, нито директорът на болницата, нито Инспекторатът са имали законовите правомощия да определят, дори предварително, наказателната отговорност на частни лица.

Освен това приложимото законодателство по никакъв начин не ограничава обхвата на личните данни, които могат да се събират от Инспектората. В настоящия случай Инспекторатът събира личните медицински данни на жалбоподателката за период от 7 години. Уместността и достатъчността на причините за събиране на информация за жалбоподателката, която не е пряко свързана с проведената в болницата процедура, не са били разгледани на нито един етап от националната процедура.

Следователно приложимото латвийско право не е формулирано с достатъчна прецизност и не предоставя адекватна правна защита срещу произвол, нито пък посочва достатъчно ясно обхвата на предоставената на компетентните органи дискреция и начина на упражняването ѝ. В този смисъл намесата в правото на жалбоподателката на зачитане на личния ѝ живот не е била в „съответствие със закона“ по смисъла на член 8, § 2 и така е бил нарушен член 8.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателката € 11 000 за неимуществени вреди и € 2768 за разходи по делото.

Незаконното разгласяване на медицинска информация за бременната жалбоподателка на работодателя ѝ без нейно съгласие е нарушило член 8

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО RADU СРЕЩУ РЕПУБЛИКА МОЛДОВА

(Жалба № 50073/07)

15 април 2014 г.

1. Основните факти

Към момента на процесните събития жалбоподателката е била на 34 години, омъжена, преподавател в Полицейската академия. От материалите по делото става ясно, че в отношенията на жалбоподателката с висшестоящите ѝ в Полицейската академия е имало напрежение, водени били и няколко свързани с трудовото правоотношение граждански дела.

През 2003 г. жалбоподателката забременява с близнаци след процедура по асистирана репродукция. Поради повишен риск от спонтанен аборт лекар в държавната болница „Център за семейна медицина № 7“ („ЦСМ“) я насочва за хоспитализация и тя остава в болница 17 дни. Установено е, че отсъствието на жалбоподателката от работа по време на хоспитализацията ѝ е удостоверено с болничен лист, в който като причини за отсъствието ѝ се посочват бременността ѝ и повишеният риск от спонтанен аборт.

През ноември 2003 г. ректорът на Полицейската академия изисква от ЦСМ допълнителна информация за отпуска ѝ по болест. Без съгласието на жалбоподателката ЦСМ предоставя информация, която включва подробности за бременността, процеса на изкуствено оплождане и медицинските процедури. Приложено е и копие на болничното ѝ досие.

Два дни по-късно жалбоподателката претърпява спонтанен аборт, който отдава на причинения ѝ от разгласяването на информацията стрес. Според жалбоподателката информацията е била разгласена на всички в Полицейската академия, което е довело до разпространение на слухове, а студентите ѝ са научили за личния ѝ живот. Съпругът ѝ, който също е служител в Полицейската академия, трябвало да напусне поста си и да приеме по-ниско платена работа.

През януари 2004 г. жалбоподателката завежда гражданско дело срещу ЦСМ и Полицейската академия в Районния съд в Центру. Исковете ѝ са отхвърлени с мотив, *inter alia*, че разгласяването на информация от клиниката по репродуктивна медицина е било законно предвид продължа-

ващото разследване, провеждано от Полицейската академия. Решението е потвърдено от Върховния съд през май 2007 г.

2. Решение на Съда

Жалбоподателката предявява оплакване, че разгласяването на личните ѝ медицински данни от ЦСМ на работодателя ѝ представлява нарушение на правото на зачитане на личния живот, защитено от член 8. Твърди също на основание член 6, че заведеното от нея дело срещу ЦСМ не е било гледано справедливо, тъй като съдилищата са произнесли произволни решения, които не са обосновали с мотиви.

Член 8

Страните не оспорват, а и Съдът приема, че разгласяването от ЦСМ на работодателя на жалбоподателката на такива чувствителни лични данни представлява намеса в правото ѝ на личен живот. Съдът продължава с разглеждане на въпроса дали разгласяването е било „в съответствие със закона“, като отбелязва, че това налага спазване на националното законодателство и разумна яснота относно обхвата и начина на упражняване на предоставената на публичните органи дискреция.

В представените пред Съда становища правителството се позовава на член 8 от Закон 982 за достъпа до информация като правно основание за намесата. Съдът отбелязва на първо място, че само правителството, но не и Върховният съд, се позовава на това правно основание за намесата. Всъщност Върховният съд просто заявява, че ЦСМ е имал право да разгласи информацията на работодателя на жалбоподателката, без да посочи правно основание за това. На второ място, дори да се приеме, че Върховният съд е възнамерявал да се позове на тази разпоредба, Съдът отбелязва, че съгласно визириания член 8 лекар не би имал право да разгласява информация от личен характер дори на работодателя на жалбоподателката без нейно съгласие.

Отбелязва се също, че приложимото национално и международно право на разположение на Съда изрично забранява разгласяването на такава информация дотолкова, че го определя дори като престъпление. Макар да има изключения от правилото за неразгласяване, никое от тях не изглежда приложимо в ситуацията на жалбоподателката. Всъщност правителството не доказва, че подобни изключения са приложими. Следователно намесата не е била „в съответствие със закона“. Съответно не е необходимо да се проверява дали е преследвала легитимна цел и дали е била „необходима в демократичното общество“.

Поради това Съдът се произнася, че е имало нарушение на член 8.

Член 6

Предвид горното заключение Съдът намира, че не възникват отделни въпроси във връзка с член 6.

Член 41

Съдът разпорежда правителството да заплати на жалбоподателката € 4500 за неимуществени вреди и € 1440 за разходи по делото.

Произволно и неправомерно тайно наблюдение на мобилните телефонни комуникации в Русия

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО ROMAN ZAKHAROV СРЕЩУ РУСИЯ

(Жалба № 47143/06)

4 декември 2015 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят Роман Захаров е руски гражданин. Роден е през 1977 г. и е главен редактор на списание. Абонат е на няколко мобилни оператора.

През декември 2003 г. завежда дело срещу три мобилни оператора с оплакване за намеса в правото му на неприкосновеност на телефонните му комуникации. Твърди, че съгласно приложимото национално законодателство, по-конкретно Заповед № 70 на Министерството на съобщенията, мобилните оператори са инсталирали съоръжения, които позволяват на службите за сигурност да подслушват всички телефонни разговори без предварително съдебно разрешение. Моли компетентния районен съд да разпорежи премахане на съоръженията, инсталирани съгласно Заповед № 70, която никога не е била публикувана, и да гарантира, че достъп до телефонните комуникации се предоставя само на упълномощени лица. През декември 2005 г. районният съд на Санкт Петербург отхвърля твърденията на г-н Захаров, като постановява, че инсталирането на съоръженията само по себе си не е нарушило поверителността на комуникациите му и че жалбоподателят не е доказал, че телефонните му разговори са били подслушвани.

Жалбоподателят обжалва решението. Твърди, че районният съд е отказал да приеме относими писмени доказателства – няколко документа, в това число съдебни разпореждания, разрешаващи подслушване на телефонните разговори на няколко души, което, по мнението на жалбоподателя доказва, че мобилните оператори и правоприлагащите органи имат техническа възможност да подслушват всички телефонни разговори, без да са получили предварително съдебно разрешение. През април 2006 г. градският съд на Санкт Петербург оставя в сила обжалваното решение на районния съд.

2. Решението на Съда

Като се позовава на член 8 от Европейската конвенция за правата на човека, г-н Захаров предявява оплакване срещу системата за тайно под-

слушване на телефонните разговори в Русия с аргумента, че съответното национално законодателство позволява на службите за сигурност да подслушват разговорите на всекиго, без да са получили предварително съдебно разрешение. Оплаква се също, като се позовава на член 13, че няма ефикасно правно средство за защита на национално равнище, с което да се атакува процесното законодателство по съдебен ред.

Член 8

Съдът отбелязва, че макар Конвенцията да не предвижда подаване на жалба при липса на собствен личен интерес (*actio popularis*), г-н Захаров има право да твърди, че е жертва на нарушение на Конвенцията, независимо че твърдението за намеса в правата му се дължи на самото съществуване на законодателство, позволяващо мерки за тайно наблюдение, без да твърди, че той самият е бил обект на конкретна мярка за наблюдение. Предвид тайния характер на предвидените в законодателството мерки за наблюдение, широкия им обхват, засягащ всички потребители на мобилни телефонни комуникации, и липсата на ефективни правни средства за атакуването им по съдебен ред на национално равнище, Съдът намира анализа по принцип (*in abstracto*) на процесното законодателство за оправдан. Предвид гореизложеното, Съдът счита, че не е необходимо г-н Захаров да доказва, че е изложен на риск от подслушване на неговите разговори, тъй като самото съществуване на оспорваното законодателство само по себе си е равнозначно на намеса в правата му, гарантирани от член 8.

Щом е установено, че подслушването на мобилните телефонни разговори има правно основание в правото на Русия, а именно Закона за оперативно-издирвателната дейност (ЗОИД), Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) и Заповед № 70 на Министерството на съобщенията, които преследват легитимната цел за защита на националната сигурност и обществената безопасност, Съдът трябва да провери дали въпросното национално законодателство е достъпно и съдържа ли адекватни и ефикасни предпазни механизми и гаранции.

Достъпност на вътрешното право

Съдът отбелязва със съжаление, че приложенията към Заповед № 70 не са публикувани в общодостъпно официално издание. Като се има предвид обаче, че заповедта е публикувана в официално списание на министерството и че е достъпна за широката общественост посредством поддържана от частни лица правна база данни в интернет, Съдът не на-

мира за необходимо да продължи да разглежда въпроса за достъпността на вътрешното право.

Приложно поле на мерките за тайно наблюдение

Съдът счита, че руското законодателство достатъчно добре изяснява естеството на правонарушенията, които могат да доведат до искане на разрешение за използване на специални разузнавателни средства. В същото време Съдът отбелязва със загриженост, че в закона липсва яснота относно някои от категориите лица, чиито телефони могат да се подслушват, а именно лице, което може да разполага с информация за престъпление или във връзка с наказателно дело, или лица, съпричастни към дейности, застрашаващи националната, военната, икономическата или екологичната сигурност на Русия. В този смисъл ЗОИД предоставя на властите почти неограничена дискреция да определят какво може да представлява такава заплаха и дали заплахата е достатъчно сериозна, за да оправдава тайното наблюдение.

Срок на мерките за тайно наблюдение

Руското законодателство съдържа ясни правила за срока и подновяването на разрешенията за използване на специални разузнавателни средства, с които се осигуряват адекватни гаранции срещу злоупотреба. Независимо от това Съдът отбелязва, че изискването за прекратяване на подслушването, когато повече не е необходимо, е споменато само в НПК, но не и в ЗОИД. От това следва, че за подслушванията във връзка с наказателни производства са осигурени повече гаранции от тези във връзка с дейности, застрашаващи националната, военната, икономическата или екологичната сигурност на Русия.

Процедури за съхранение, използване, предаване и унищожаване на прихванатите данни

Съдът е удовлетворен, че руското законодателство съдържа ясни правила, уреждащи съхранението, използването и предаването на прихванатите данни, което позволява да се сведе до минимум рискът от неразрешен достъп или разгласяване.

Що се отнася до унищожаването на тези материали, Съдът установява, че руското законодателство не е достатъчно ясно, тъй като позволява автоматично съхраняване на нерелевантни данни за срок от шест месеца в случаите, когато засегнатото лице не е обвинено в престъпление, а когато лицето е обвинено в престъпление, не е ясно при какви обстоятелства прихванатите данни ще се съхраняват и унищожават след края на съдебния процес.

Разрешения за използване на специални разузнавателни средства

Съдът отбелязва, че руското законодателство съдържа важна гаранция срещу произволно или безразборно тайно наблюдение, като изисква за всяко използване на СРС да има разрешение от съд. Правоприлагащият орган, който иска разрешение за използване на СРС, трябва да подаде мотивирано искане до съдия, а съдията трябва да мотивира решението, с което разрешава използването на СРС.

Обхватът на съдебния контрол е ограничен и въпреки препоръките на Конституционния съд съдиите не проверяват за наличие на „обосновано подозрение“, че лицето, за което се иска използване на СРС, е извършило или е съпричастно към извършването на престъпление, и не проверяват дали подслушването е необходимо и оправдано. В резултат на това исканията за подслушване често не са придружени от доказателствен материал, съдиите не изискват от ангажираните с използването на СРС органи да представят такива материали, а самото споменаване, че съществуват данни за извършено престъпление или за дейности, застрашаващи националната, военната, икономическата или екологичната сигурност, се счита достатъчно за издаване на разрешение.

Относно съдържанието на разрешенията за използване на СРС Съдът отбелязва, че за разлика от НПК, ЗОИД предоставя много широка дискреция на правоприлагащите органи. ЗОИД не съдържа изисквания досежно съдържанието нито на искането, нито на разрешението за използване на СРС, което означава, че съдилищата понякога дават разрешения за използване на СРС, в които не се посочва конкретно лице или телефонен номер, който ще се подслушва, а се разрешава подслушване на всички телефонни разговори в района, където се твърди, че е било извършено престъпление, като понякога не се споменава срокът на разрешението за използване на СРС. Освен това предвидената в ЗОИД несъдебна „спешна процедура“, която допуска да се подслушват разговори без предварително съдебно разрешение за срок до 48 часа, не съдържа достатъчни гаранции, че се използва само в надлежно обосновани случаи. Предвидените в руското законодателство процедури за даване на разрешения не могат да гарантират, че мерките за тайно наблюдение не се разпореждат безразборно, неправомерно или без необходимата обосновка.

Съдът отбелязва още, че система като руската, която дава възможност на тайните служби и полицията да прихващат директно комуникациите на всеки гражданин, без да трябва да представят на доставчика на комуникационни услуги разрешение за използване на СРС, е особено податлива на

злоупотреби. Затова необходимостта от гаранции срещу произвол изглежда особено голяма.

Контрол върху прилагането на мерките за тайно наблюдение

Съдът разглежда дали контролът върху използването на СРС съответства на изискванията съгласно Конвенцията контролните органи да са независими, открити за обществен контрол и да са им предоставени достатъчно правомощия и компетентност за осъществяване на ефективен и непрекъснат контрол.

Първо, Съдът отбелязва, че заложената в руското законодателство забрана за регистриране или отчетност на подслушванията прави невъзможно контролният орган да открива подслушвания, извършени без правомерно съдебно разрешение. В съчетание с техническата възможност на правоприлагащите органи да прихващат директно всички комуникации, законодателството лишава всички режими и мерки за контрол от способността да откриват незаконните подслушвания и следователно ги прави неефективни.

Второ, контролът върху подслушванията, извършвани въз основа на правомерни съдебни разрешения, е поверен на президента, парламента и правителството, които не разполагат с ясни указания съгласно руското законодателство как да контролират използването на СРС, както на и компетентните прокурори, чието назначаване и смесването на функциите им, при което една и съща прокуратура одобрява исканията за използване на СРС, а после контролира прилагането им, може да породи съмнения за независимостта им. Освен това правомощията и компетентността на прокурорите са много ограничени, осъществяваният от тях контрол не е открит за обществен контрол, а кратките им шестмесечни отчети за оперативно-издирвателните дейности са поверителни документи, които не се публикуват и не са достъпни по друг начин за обществеността.

На последно място Съдът счита, че упражняваният от прокурорите контрол върху подслушванията не може да осигури адекватни и ефикасни предпазни механизми и гаранции срещу злоупотреба. В тази връзка г-н Захаров е представил документи, илюстриращи невъзможността на прокурорите да получават достъп до класифицирани материали за използването на СРС, докато правителството не е представило доклади от проверки или решения на прокурори, нареждащи предприемане на мерки за спиране или отстраняване на установено закононарушение.

Уведомяване относно прихващане на комуникации и налични средства за правна защита

Въпросът за уведомяване относно прихващане на комуникации е неразривно свързан с ефективността на средствата за защита пред съдили-

щата. Съдът отбелязва, че в Русия лицата, чиито разговори са били подслушвани, в нито един момент не са били уведомявани за това, освен ако информацията не е ставала известна вследствие на използването ѝ като гласно доказателствено средство в евентуално наказателно производство, и че възможността за получаване на информация за подслушвания е особено неефективна.

На средства за правна защита могат да разчитат само онези, които разполагат с информация за подслушване на разговорите им. Следователно ефективността на въпросното средство за защита е накърнена от липсата на изискване да се уведомява обектът на подслушването или на адекватна възможност да се изисква и получава от властите информация за подслушването. Руското законодателство не предвижда съответно ефективно средство за съдебна защита срещу мерки за тайно наблюдение в случаите, когато не е образувано наказателно производство срещу обекта на подслушването. Руското законодателство не предвижда също ефективни средства за защита на лице, което подозира, че е било подложено на тайно наблюдение. Като лишава обекта на подслушването от ефективната възможност за последващо обжалване, руското законодателство не осигурява важна защита срещу неправомерното използване на мерки за тайно наблюдение.

Заключение

Съдът заключава, че руските законови разпоредби, уреждащи подслушването на разговори, не предвиждат адекватни и ефикасни гаранции срещу произвол и риск от злоупотреба. Установените от Съда недостатъци в правната рамка показват наличие на произволни и неправомерни практики за наблюдение, поради което руското законодателство не отговаря на изискването за „качество на закона“ и не може да поддържа подслушването на разговорите в рамките на „необходимото в демократично общество“. Съответно е налице нарушение на член 8 от Конвенцията.

Член 13

Предвид констатациите от гледна точка на член 8 не е необходимо да се разглежда отделно оплакването на основание член 13.

Член 41

Съдът постановява, че констатацията за нарушение сама по себе си представлява достатъчно справедливо удовлетворение за претърпените от жалбоподателя неимуществени вреди. Освен това Съдът разпорежда Русия да му заплати сумата от € 40 000 за разходи по делото.

Запазването от властите на пръстови отпечатъци и ДНК профили представлява нарушение на член 8

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО S. И MARPER СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО

(Жалби №№ 30562/04 и 30566/04)

4 декември 2008 г.

1. Основните факти

Жалбоподателите С. и Майкъл Марпър са британски граждани, родени съответно през 1989 и 1963 г. Живеят в Шефилд, Великобритания.

На 19 януари 2001 г. С. е арестуван и обвинен в опит за грабеж. Тогава е на 11 години. Снети са пръстовете му отпечатъци и са взети ДНК проби. Обвиненията срещу него са снети на 14 юни 2001 г. Г-н Марпър е арестуван на 13 март 2001 г. и е обвинен в тормоз и нападение над партньора си. Снети са пръстовете му отпечатъци и са взети ДНК проби. Делото е официално прекратено на 14 юни 2001 г. след помирение между него и партньора му.

След прекратяването на производствата и двамата жалбоподатели неуспешно искат унищожаването на пръстовете им отпечатъци и на ДНК пробите и профилите. Информацията е била съхранена въз основа на закон, позволяващ съхранението на данните без ограничение във времето.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите предявяват оплакване на основание член 8 и член 14 от Конвенцията заради запазването от властите на пръстовете им отпечатъци, клетъчни проби и ДНК профили след оправдаването или освобождаването им.

Член 8

Съдът счита, че клетъчните проби и ДНК профилите, както и пръстовете отпечатъци, съдържат чувствителна лична информация и че запазването им представлява намеса в правото на жалбоподателите на зачитане на личния им живот по смисъла на член 8, § 1 от Конвенцията. Съдът отбелязва също, че запазването на пръстовете отпечатъци, биологичните проби и ДНК профилите на жалбоподателите има ясно правно основание във вътрешното право съгласно Закона от 1984 г. и че преследва законна цел, а именно разкриване и следователно предотвратяване на престъпления.

Съдът посочва, че националното законодателство трябва да осигури подходящи гаранции, за да се предотврати всяко използване на лични данни, което може да е несъвместимо с гаранциите, уредени в член 8. Необходимостта от такива гаранции е още по-голяма, когато се касае за защита на лични данни, обработвани автоматично, и не на последно място, когато данните се използват за целите на полицията. Въпросът, който Съдът трябва да разгледа в това дело, е дали запазването на пръстовите отпечатъци и ДНК данните на жалбоподателите като лица, които са били заподозрени, но не и осъдени за определени престъпления, е необходимо в едно демократично общество.

Съдът взема предвид основните принципи на съответните инструменти на Съвета на Европа и правото и практиката на другите договарящи страни, според които съхраняването на данни трябва да е съразмерно на целта на събирането и да е ограничено във времето.

Към момента на процесните събития Обединеното кралство, изглежда, е единствената юрисдикция в Съвета на Европа, която позволява безсрочно съхранение на пръстови отпечатъци и ДНК материал на всеки заподозрян в извършване на подлежащо на регистрация правонарушение, независимо от възрастта. Въпросните данни могат да се съхраняват независимо от естеството или тежестта на правонарушението, за което лицето първоначално е заподозряно, или от възрастта на заподозрения нарушител, съхранението не е ограничено във времето и съществуват само ограничени възможности данните на някой, който е оправдан, да бъдат премахнати от националната база данни или ДНК материалите да бъдат унищожени.

Съдът изразява особена загриженост относно риска от стигматизиране, произтичащ от факта, че хора в положението на жалбоподателите, които не са осъдени за престъпление и са имали право на презумпцията за невиновност, са третирани по същия начин като осъдените. Запазването на данните на неосъдени лица може да е особено вредно в случаите на непълнолетни като първия жалбоподател, предвид специалното им положение и важноста да се развиват и интегрират в обществото.

В заключение Съдът намира, че всеобхватният и неограничен характер на правомощията за запазване на пръстови отпечатъци, клетъчни проби и ДНК профили на заподозрени, но неосъдени за престъпления лица, какъвто е случаят на жалбоподателите, не създава справедлив баланс между конкуриращи се обществени и частни интереси и че държавата ответник е престъпила всяка приемлива дискреция в това отношение. Процесното запазване на данни представлява съответно несъразмерна намеса в правото на жалбоподателите на зачитане на личния живот и не може да се счита

за необходимо в демократичното общество. Съдът заключава, че в този случай е имало нарушение на член 8.

Член 14 във връзка с член 8

В светлината на мотивите, довели до заключението на Съда във връзка с член 8 по-горе, не е необходимо да се разглежда отделно оплакването на основание член 14.

Член 41

Съдът счита, че констатацията за нарушение и последствията, които тя би имала в бъдеще, може да се разглежда като достатъчно справедливо удовлетворение за претърпените от жалбоподателите неимуществени вреди. Съдът присъжда на жалбоподателите € 42 000 за разходи по делото, от които да се приспадне вече платената им като правна помощ сума.

Член 46

Съдът отбелязва, че в съответствие с член 46 от Конвенцията, държавата ответник трябва да приложи под надзора на Комитета на министрите подходящи общи и/или индивидуални мерки, за да изпълни задълженията си да гарантира правото на жалбоподателите и на други лица в тяхното положение на зачитане на личния им живот.

Събирането и разгласяването на болничните досиета на жалбоподателката и децата ѝ от публичен орган на други органи без нейно съгласие е нарушение на член 8

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО У.У. СРЕЩУ РУСИЯ

(Жалба № 40378/06)

23 февруари 2016 г.

1. Основните факти

Жалбоподателката, г-жа У.У., е руска гражданка, родена през 1966 г. Живее в Санкт Петербург. През април 2003 г. ражда преждевременно близнаци в акушеро-гинекологична болница в Санкт Петербург („АГ болницата“). Едното ѝ бебе, момиченце, умира 9 часа след раждането, а другото – момченце, оживява, след като е преместено в отделението за реанимация и интензивно лечение на детска болница 20 часа след раждането. Жалбоподателката е на мнение, че дъщеря ѝ също би оживяла, ако навреме е била прехвърлена в отделение за реанимация и интензивно лечение (ОРИЛ).

В периода от май до август 2003 г. майката на жалбоподателката изпраща три телеграми до президента на Руската федерация. Оплаква се, че внучката ѝ не е получила адекватно спешно лечение заради дългите списъци на чакащи и забавеното ѝ прехвърляне в ОРИЛ. Настоява правителството да разследва случая.

Телеграмите са препратени до Министерството на здравеопазването на Руската федерация („Министерството“). Министерството се обръща към Комитета по здравеопазването на градската управа на Санкт Петербург („Комитетът“) да разгледа твърденията и да предприеме действия. Комитетът възлага на екип от експерти да разследва случая, като използва получените от АГ болницата болнични досиета и на жалбоподателката, и на близначетата. Докладът от разследването заключава, че момиченцето е получило подходящото лечение предвид сериозността на състоянието му. Отбелязва се, че в такива случаи има 80% риск от летален изход, а по-ранно прехвърляне в ОРИЛ не би гарантирало оцеляване. Докладът е изпратен на Министерството през септември 2003 г., а писмо с обобщение на заключенията от доклада е изпратено до майката на жалбоподателката. През декември 2003 г. жалбоподателката получава писмо, подобно на писмото до майка ѝ.

През февруари 2005 г. жалбоподателката завежда дело срещу Комитета с искане да се обяви, че Комитетът е действал незаконно, като е събрал и разгледал нейното и на децата ѝ болнични досиета и като е предал доклада на Министерството без съгласието ѝ. Жалбоподателката настоява също докладът да се обяви за невалиден. През декември 2005 г. Куйбишевския районен съд на Санкт Петербург оставя молбата ѝ без уважение, а през март 2006 г. Градският съд на Санкт Петербург отхвърля въззивната ѝ жалба.

2. Решението на Съда

Жалбоподателката предявява оплакване, че правата ѝ, гарантирани от член 8 (право на зачитане на личния и семейния живот, дома и кореспонденцията), са били нарушени от Комитета, който е събрал и разгледал нейното и на децата ѝ болнични досиета и е изпратил резултатите от разглеждането на Министерството без съгласието ѝ.

Член 8

Съдът отбелязва, че и двете страни приемат, че първоначалната поредица от телеграми, която е подтикнала Комитета да събере, разгледа и разгласи данните от болничните досиета на жалбоподателката и децата ѝ, са изпратени от майката на жалбоподателката, а не от самата жалбоподателка. На нито един етап не е било поискано или получено съгласието на самата жалбоподателка. Освен това жалбоподателката твърди, че болничните досиета съдържат лични и чувствителни данни, включително броя на бременностите, които не са завършили с раждания. Съдът вече е установил, че разкриването на медицински досиета, съдържащи лични и чувствителни данни, без съгласието на пациента представлява намеса в правото на пациента на зачитане на личния живот. Макар правителството да твърди, че жалбоподателката е предявила оплаквания, подобни на тези на майка ѝ, Съдът отбелязва, че това не е установено нито в националното гражданско производство, нито е подкрепено с доказателства.

Затова Съдът приема, че процесните действия представляват намеса в правото на жалбоподателката на зачитане на личния живот, гарантирано от член 8, § 1.

Съдът преценява след това дали намесата е оправдана. Отбелязва се, че за да е „в съответствие със закона“, оспорваната мярка трябва да има правно основание в националното законодателство и да е съвместима с върховенството на закона. Тоест законодателството трябва да е достъпно и предвидимо, за да могат хората да регулират поведението си. Национал-

ните съдилища трябва също да осъществяват съдържателен контрол на действията на властите, засягащи уредените в Конвенцията права. Отново се посочва, че изясняването и тълкуването на вътрешното право трябва да се извършва предимно от националните власти, но функциите на Съда включват осъществяването на контрол относно мотивите.

По настоящото дело Съдът отбелязва на първо място, че Комитетът не се е позовал на разпоредби от вътрешното право при извършване на оспорваните действия. Макар вътрешното право да съдържа изчерпателен списък на изключения от общото правило за неразгласяване, съдилищата не са се позовали на никое от тях в констатациите си. На второ място, Съдът не приема твърдението на националните съдилища, че Комитетът е бил задължен да предостави поверителната информация на Министерството, тъй като съдилищата не са посочили разпоредби от вътрешното право, с които може да се обоснове тази констатация. Дори и да се приеме, че са възнамерявали да се позоват на редица разпоредби, свързани с общите правомощия на Министерството и Комитета, те не включват конкретни правила относно поверителността на медицинските данни. Поради това Съдът заключава, че макар да е имала формалната възможност да потърси съдебен контрол, жалбоподателката не разполага с минимална степен на защита срещу произвол, а оспорваните действия не представляват предвидимо приложение на съответното руско законодателство.

Затова Съдът счита, че намесата в правото на жалбоподателката на зачитане на личния живот не е в съответствие със закона по смисъла на член 8, § 2, което ще рече, че не е необходимо да се определя дали намесата е преследвала законна цел. Установено е, че е било извършено нарушение на член 8.

Член 41

Съдът присъжда € 5000 на жалбоподателката за неимуществени вреди и € 1425 за разходи по делото.

IX. СЕМЕЕН ЖИВОТ

Отказаното право на жалбоподателя да общува с осиновената си дъщеря, докато е била отнета, при престоя ѝ в болница и докато е била в приемна грижа заради липса на съгласие с лечението ѝ, е било нарушение на член 8, освен в периода, когато е било съразмерно заради грипна карантина

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО КУИМОВ СРЕЩУ РУСИЯ

(Жалба № 32147/04)

8 януари 2009 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е руски гражданин, роден през 1958 г. През май 2000 г. със съпругата си осиновяват момиче, родено през 1997 г.

През октомври 2003 г. родителите се обръщат към Регионалната детска болница в Киров („болницата“) заради прогресивно влошаващото се зрение на детето им, бледата му кожа, повръщане, лош апетит и вялост. През следващия месец дъщерята е диагностицирана с остър енцефаломиелит, но въпреки препоръките на лекаря жалбоподателят и съпругата му отказват съгласие за хоспитализация. Независимо от това дъщерята е приета за болнично лечение, а майка ѝ остава при нея.

В края на октомври и началото на ноември 2003 г. от болницата многократно казват на родителите, че детето трябва да се премести в отделение за интензивно лечение, на което те възразяват. Жалбоподателят твърди, че през ноември 2003 г. болничен служител и мъж, представящ се за психотерапевт, разпитвали съпругата му. Преценено било, че възпрепятства медицинския персонал да извършва спешни медицински процедури на детето, с което потенциално излага живота на детето си на сериозен риск. Тези действия породили подозрения за психологическото ѝ състояние, а събеседването било сметено за оправдано, за да се защити животът на детето. Заключение било, че „не се нуждае от психиатрично лечение“.

През ноември 2003 г. болничната управа информира родителите за решението си да настани детето в интензивно отделение и да го отдели от майката. Предупреждават ги, че ако майката откаже да напусне болницата, ще се обърнат за съдействие към местната Агенция за попечителство и настойничество („Агенцията“).

На следващия ден жалбоподателят се оплаква в Регионалното здравно управление в Киров за намеса в личния му живот и заради посещенията на психотерапевта. Оспорва също необходимостта дъщеря му да бъде настанена в отделение за интензивно лечение. Около месец по-късно оплакването му е отхвърлено.

На 11 декември 2003 г. главният лекар на болницата, служител от Агенцията („служителят“) и полицаи приканват жалбоподателя и съпругата му да настанят детето си в интензивното отделение. Когато отказват, полицаят им връчва заповед детето да им бъде отнето. Впоследствие жалбоподателят завежда съдебен иск за оспорване на заповедта, но искът е отхвърлен от районния съд през февруари 2004 г. Жалбоподателят обжалва, но жалбата е оставена без уважение през април 2004 г.

Изглежда, че след отнемането на детето и през цялата 2004 г. жалбоподателят и съпругата му многократно се опитват да я посетят, за да ѝ занесат храна и играчки, но болничната управа и местното здравно управление отказват да им разрешат да контактуват с нея, без да посочват причини. През юни 2004 г. родителите неуспешно подават молби за съдебно разпореждане срещу болницата и местното здравно управление, с което да им се забрани да се намесват в правото им да общуват с детето и да участват във възпитанието ѝ.

През ноември 2004 г. прокурорът на Първомайския районен съд в Киров успешно подава молба до съда за разсиновяване на детето, която е обжалвана от жалбоподателя. Отбелязано е, че жалбоподателят е осиновил още три деца, едното от които е починало от подобна болест, а друго също е било обект на заповед за разсиновяване след отказ за лечение. През декември 2004 г. Окръжният съд в Киров отменя решението за разсиновяване, но потвърждава решението за прехвърляне на попечителството над детето на Агенцията. След това делото за разрешаване на общуване с детето е възобновено. Съдът разпорежда здравното управление и болницата да не нарушават правото на родителите да общуват с детето си и да участват във възпитанието му. Жалбата на здравното управление е отхвърлена през януари 2005 г.

От 25 януари 2005 г. управата на дома за приемна грижа отказва на жалбоподателя достъп до детето с мотив, че е въведена грипна карантина. Те обаче успяват да разговарят по телефона и да се виждат през прозорец. Когато карантината е вдигната на 24 март 2005 г., на жалбоподателя веднага са разрешени редовни лични срещи с детето.

На 13 октомври 2005 г. Първомайският районен съд постановява, че детето може да бъде върнато на родителите си, което се случва на 2 ноември 2005 г.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят предявява оплакване, като се позовава на член 8, че властите са му отказали достъп до дъщеря му след като е била отнета, по време на престоя ѝ в болницата и докато е била в приемна грижа.

Член 8

Съдът припомня, че взаимната радост, която дете и родител изпитват, когато са заедно, представлява основен елемент на семейния живот и че тази връзка не се прекратява от факта, че детето е предадено в приемна грижа. Затова Съдът намира, че ограниченията на достъпа на жалбоподателя до дъщеря му в периода от 11 декември 2003 г. (когато е била отнета за медицинско лечение) до 2 ноември 2005 г. (когато е върната на жалбоподателя и съпругата му) представляват намеса в правото му на зачитане на семейния живот.

Съдът разглежда след това дали въпросната мярка е било „в съответствие със закона“. Съдът припомня, че правомощията му да преразглежда спазването на вътрешното право са ограничени и че на първо място националните власти трябва да тълкуват и прилагат това право. Съдът отбелязва, че ограниченията на достъпа до детето са разгледани от националните съдилища и че нищо в решенията им не предполага да са взети в противоречие с руското законодателство. Следователно въпросната намеса е била „в съответствие със закона“. Посочва се също, че ограниченията на достъпа на жалбоподателя до детето са били наложени с легитимната цел да бъдат защитени здравето и правата му.

Съдът разглежда след това дали въпросните мерки могат да се считат за „необходими в демократичното общество“, т.е. дали са съразмерни на преследваната легитимна цел. Съдът подчертава дискрецията на държавата. Съдът припомня също, че всяка заповед за принудително лечение трябва по принцип да се счита за временна мярка, която да се прекрати веднага щом обстоятелствата позволяват, а всички мерки за настаняване във временна грижа трябва да съответстват на крайната цел за събиране на родителите и детето. Така суровите и трайни ограничения на достъпа, които са с голяма продължителност, е особено вероятно да са несъразмерни с преследваните легитимни цели. Съдът намира за уместно да разгледа оп-

лакванията на жалбоподателя поотделно във връзка с два периода – от 11 декември 2003 г. до 25 януари 2005 г. и от 25 януари до 2 ноември 2005 г.

По отношение на първия период Съдът отбелязва, че детето е отнето от семейството му на 11 декември 2003 г. и че въпреки изричните и многобройни искания на жалбоподателя и съпругата му да се видят с дъщеря си, властите им отказват тази възможност в продължение на 1 година, 1 месец и 15 дни до 25 януари 2005 г., датата, на която националните съдилища разпореждат на властите да не се намесват в правото на родителите да общуват с детето си и да участват във възпитанието му. Отбелязва се, че нито отнемането на детето от осиновителите му, нито прехвърлянето на попечителството на Агенцията на 28 декември 2004 г. е лишило жалбоподателя от правото му да общува с детето съгласно руското законодателство, при условие че общуването няма отрицателен ефект върху детето.

Затова Съдът констатира нарушение на член 8 заради суровите и необосновани ограничения, наложени от властите на достъпа на жалбоподателя до детето в периода от 11 декември 2003 г. до 25 януари 2005 г.

Относно твърденията за липса на достъп в периода от 25 януари до 25 март 2005 г. Съдът приема обяснението на правителството, тъй като от материалите по делото наистина се оказва, че достъпът до дома за приемна грижа е бил ограничен заради грипна карантина. Периодът не е неразумно дълъг и освен това на жалбоподателя е било позволено да посещава и да вижда детето си през стъкления прозорец ежеседмично както през февруари, така и през март 2005 г. След като грипната карантина е отменена на 25 март и до 2 ноември 2005 г., когато детето е върнато на жалбоподателя и съпругата му, на жалбоподателя е било разрешено да посещава дъщеря си ежеседмично за около час. По време на повечето от тези срещи жалбоподателят е имал възможност да се среща и с педиатъра и възпитателя на детето, както и да предаде сладкиши, дрехи и други неща. Следователно Съдът не намира нарушение на член 8 заради наложени от властите ограничения през този период.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя сумата € 5000 за неимуществени вреди и € 5000 за разходи по делото.

Бланкетното решение да не се връщат телата на бунтовниците на семействата им и да не се разкрива местонахождението на гробовете се счита за несъразмерно на легитимните цели и представлява нарушение на член 8

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО SABANSHIYEVA И ДРУГИ СРЕЩУ РУСИЯ

(Жалба № 38450/05)

6 юни 2013 г.

1. Основните факти

Жалбоподателите са 50 руски граждани, живеещи в град Налчик в Република Кабардино-Балкария. Твърдят, че са роднини на 55 бунтовници, убити по време на нападение над сгради на правоприлагащи органи в Налчик през октомври 2005 г. Властите признават, че всички посочени от жалбоподателите покойници са сред убитите в резултат на нападението.

Веднага след нападенията някои от жалбоподателите подписват колективни петиции с искане да им бъдат върнати телата на роднините им, за да бъдат погребани, но без успех. Накрая с решение от 15 май 2006 г. властите решават да не връщат телата на бунтовниците, а вместо това да ги кремират и да не разкриват на жалбоподателите къде е поставен прахът. Първоначалните опити на жалбоподателите да оспорят решението по съдебен ред са неуспешни, тъй като съдилищата отказват да разгледат доводите им. Някои от жалбоподателите оспорват Закона за борба с тероризма и Указа от 2003 г. пред Конституционния съд. В решението си от 2007 г. Конституционният съд потвърждава конституционността на законодателството, но го тълкува като възпрепятстващо властите да погребват тела, освен ако съд не е потвърдил решението на компетентния орган.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите предявяват оплакване на основание член 3 заради условията, при които властите са съхранявали телата на роднините им за разпознаване. Твърдят по-конкретно, че през първите 4 дни след нападението тела са били съхранявани извън градската морга поради липса на място, а след това са били струпани едно върху друго в хладилни вагони. Оплакват се също от отказа на властите да върнат телата на роднините им и твърдят, че законодателството е дискриминационно, тъй като е насочено изключително към последователите на ислямската вяра, като се позовават

на членове 8, 13 и 14. Твърдят също, че правителството е задържало документи от преписката им по делото, като се позовават на член 38, § 1.

Член 3

Съдът подчертава, че за да попадне в приложното поле на член 3, лошото отнасяне трябва да е достигнало определен минимален праг на суровост. Оценката на този минимум е относителна и зависи от всички обстоятелства по делото – продължителността на лошото отнасяне, физическия и/или психологическия му ефект, а в някои случаи и от пола, възрастта и здравословното състояние на жертвата. Съдът е възприел рестриктивен подход досежно оплаквания за претърпени морални страдания от роднините на твърдени жертви на проведени от властите операции във връзка със сигурността. Докато роднина на „безследно изчезнал“ например е успявал да докаже, че е жертва на отношение, нарушаващо член 3, то същият принцип обикновено не е приложим в ситуации, когато задържан под стража е открит по-късно мъртъв. Съдът припомня също, че твърденията за лошо отнасяне трябва да са подкрепени от съответните доказателства, които се преценяват съгласно стандарта за доказателствена сила „извън всяко основателно съмнение“. Съдът добавя, че такива доказателства може да произтичат от съвкупност от достатъчно убедителни, ясни и съгласувани улики или от също такива необорени презумпции.

Приема се, че условията за съхранение на телата на роднините им може да са причинили страдания на жалбоподателите, тъй като правителството признава, че местните съоръжения за хладилно съхранение са били недостатъчни да поберат всички трупове през първите 4 дни след нападението, а и след това тела е трябвало да се съхраняват струпани едно върху друго в хладилни вагони. Тези слабости обаче са били резултат от логистични затруднения вследствие на събитията от октомври 2005 г., както и големия брой жертви. Не е имало целенасочено намерение жалбоподателите да бъдат подложени на нечовешко отношение или да им бъдат причинени психологически страдания. Освен това смъртта на роднините им не е била резултат от действия на властите в противоречие с член 2, за разлика от горепосочената съдебна практика, и не може да се каже, че жалбоподателите са страдали от продължителна несигурност относно съдбата на роднините им, като се има предвид доброволното им участие в процеса по разпознаване. Съдът намира, че обстоятелствата на жалбоподателите не се различават като емоции или по естеството си от емоционалния стрес, който може да се счита за неизбежно причинен на всеки близък на починал

при съпоставими обстоятелства човек. Следователно няма нарушение на член 3.

Член 8

Съдът отбелязва, че в Русия роднините на покойници, желаещи да организират погребението им, обикновено се ползват със законова гаранция телата да им бъдат своевременно върнати, след като е била установена причината за смъртта. Следователно отказът на властите да върнат телата представлява изключение от общото правило. Нещо повече, това явно е лишило жалбоподателите от възможност да организират и участват в погребението на роднините си, както и да узнаят местонахождението на гробовете им, за да могат да ги посещават. Затова решението да не се връщат телата на семействата им представлява намеса в личния и семеен живот на жалбоподателите, с изключение на деветнадесетата жалбоподателка, която не е била официално женена за един от загиналите, но е живеела с него от февруари 2005 г., по отношение на която е прието, че решението представлява намеса само в личния ѝ живот.

Съдът счита също, че отказът на властите да върнат телата на основание Закона за борба с тероризма и Указа от 2003 г. има правно основание в руското законодателство. Отказът има и легитимни цели, а именно недопускане на нарушения на общественения ред по време на погребенията, защита на чувствата на роднините на жертвите и намаляване до минимум на психологическото въздействие върху населението.

Съдът разглежда след това дали мярката е „необходима в демократичното общество“, т.е. дали отговаря на „належаща обществена необходимост“ и по-конкретно дали е съразмерна на преследваната легитимна цел и дали мотивите, изтъкнати от националните органи за аргументирането ѝ, „имат отношение и са достатъчни“. Подчертава се, че компетентните национални органи разполагат с дискреция, която варира в зависимост от различни фактори, в това число естеството на въпросното право, значението му за индивида, естеството на намесата и преследваната с намесата цел. Съдът посочва отново, че в делата, произтичащи от индивидуални петиции, задачата му обикновено не е да разглежда абстрактно съответното законодателство или конкретна практика. Вместо това трябва да определи ефекта от намесата върху правото на конкретните жалбоподатели на зачитане на личния и семейния живот.

Съдът отбелязва, че е наясно, че държавите са изправени пред особени предизвикателства, произтичащи от тероризма и терористичното насилие, поради което може разумно да се очаква властите да се намесват, за да

се избегнат възможни безредици или незаконни действия от поддръжници или противници на дейността на загиналите. За Съда обаче е трудно да се съгласи, че посочените от правителството цели, макар и легитимни, са били подходящо основание да се откаже на жалбоподателите всяко участие в погребални церемонии или поне някаква възможност да отдадат последната си почит. Всъщност пълната забрана за разкриване местонахождението на гробовете окончателно е прекъснала всяка връзка между жалбоподателите и покойните им роднини.

Освен това, когато са решили да не връщат телата, властите нито са подхождали индивидуално към всеки отделен случай, нито са взели предвид индивидуалните обстоятелства на всеки от загиналите и тези на членовете на семействата им. Напротив, решенията са просто автоматични и игнорират задължението на властите съгласно член 8 да гарантират, че всяка намеса в правото на зачитане на личния и семейния живот е оправдана и съразмерна в зависимост от индивидуалните обстоятелства във всеки отделен случай. При липсата на такъв индивидуализиран подход отказът изглежда е имал най-вече наказателен ефект върху жалбоподателите, като е прехвърлил тежестта от неблагоприятните последици от дейността на мъртвите върху близките им.

Затова Съдът заключава, че отказът да се върнат телата на убитите на семействата им представлява нарушение на правото на жалбоподателите на зачитане на личния и семейния им живот, с изключение на деветнадесетата жалбоподателка, по отношение на която е прието, че отказът е нарушение на правото ѝ на зачитане единствено на личния ѝ живот.

Член 13, разгледан във връзка с член 8

Член 13 гарантира наличието на вътрешноправно средство за защита, чрез което да може да се предявяват оплаквания за нарушения на уредените в Конвенцията права. Макар държавите да разполагат с дискреция, средството за защита предполага компетентен орган, който да борави със съществуващото на жалбите и подходящото удовлетворение. Съдът припомня, че обхватът на това задължение варира в зависимост от естеството на оплакването на жалбоподателите, но във всеки случай средството за правна защита трябва да е „ефективно“ както *de facto*, така и *de iure*, в смисъл по-конкретно, че използването му не трябва да се възпрепятства неоправдано от действието или бездействието на държавните органи.

Съдът отбелязва липсата на ефективен съдебен надзор относно решението на властите да не връщат телата на загиналите на семействата им. Въпреки че приетото от Конституционния съд решение от 2007 г. е подо-

брило положението на жалбоподателите, руските съдилища са били компетентни да проверяват само формалната законосъобразност на мерките, а не необходимостта от тях. Следователно законодателството не е предоставило на жалбоподателите достатъчно процесуални гаранции срещу произвол. Всъщност те не са разполагали с ефективна възможност да обжалват решението от 15 май 2006 г. поради отказа на властите да им предоставят копие от решението и ограничената компетентност на съдилищата при упражняването на съдебен контрол върху подобни решения. Затова Съдът заключава, че е имало нарушение на член 13, разгледан заедно с член 8.

Член 14, разгледан във връзка с член 8

Съдът не открива основания за заключение, че законодателството е било насочено изключително срещу последователите на ислямската вяра. Затова Съдът заключава, че не е имало нарушение на член 14, разгледан във връзка с член 8.

Член 38, § 1

Тази разпоредба задължава държавите да създават всички необходими условия на Съда за правилно и ефективно разглеждане на жалбите. Съдът отбеляза, че правителството е представило копия от документи, което значително е улеснило разглеждането на делото и затова заключава, че не е налице нарушение на член 38, § 1.

Член 41

Съдът намира, че констатацията за нарушение представлява достатъчно справедливо удовлетворение за претърпените от жалбоподателите неимуществени вреди и им присъжда общо § 15 000 за разходи по делото.

Х. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕТО НА МНЕНИЕ / ПРАВО НА СВОБОДНО ПОЛУЧАВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

Лишаването от властите на местното население от информация за опасността от авария в близката химическа фабрика и как да се процедурира, ако настъпи такова събитие, е нарушение член 8

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО GUERRA И ДРУГИ СРЕЩУ ИТАЛИЯ

(Жалба № 14967/89)

19 февруари 1998

1. Основните факти

Всички 40 жалбоподатели са живеели в град Манфредония на около километър от химическата фабрика на компанията Enichem в Монте Сант'Анджело. Фабриката е произвеждала изкуствени торове и капролактам, а през 1988 г. е била определена като източник на висок риск с Президентски указ № 175/88, транспониран в италианското законодателство Директива 82/501/ЕИО на Съвета на Европейските общности относно опасностите от крупни аварии в някои промишлени дейности, опасни за околната среда и за местното население (Директивата Севезо I).

Правителството не оспорва твърдението на жалбоподателите, че в производствения цикъл на фабриката се отделяли големи количества запалим газ и арсенов триоксид. Освен това в завода вече се били случвали опасни аварии. Най-сериозната била на 26 септември 1976 г., когато настъпил взрив в промивната кула за газове за синтез на амоняк и последвало изтичане на няколко тона разтвор на калиев карбонат и бикарбонат, съдържащ арсенов триоксид. В резултат 150 души били хоспитализирани заради остро отравяне с арсен. Освен това в доклад от 8 декември 1988 г. техническа експертна комисия, назначена от районния съвет на Манфредония, установила, че емисиите от фабриката често се разнасяли към Манфредония. В доклада било отбелязано още, че фабриката отказвала да позволи на комисията да извърши собствена инспекция, а според резултатите от проведено от самата фабрика обследване оборудването за пречистване на емисиите било неадекватно и оценката на въздействието върху околната среда била непълна.

Член 11 и 17 от Указ 175/88 задължават властите да информират местното население за опасностите от промишлената дейност, мерките за безопасност, аварийните планове и процедурите при авария. През септември 1993 г. Министерството на околната среда и Министерството на здравеопазването приемат заключения относно безопасността на фабриката, които включват редица предложения за подобрения и дават указания на префекта на Фоджа относно аварийния план.

Фабриката преустановява производството на изкуствени торове през 1994 г., но продължава да работи като ТЕЦ и инсталация за пречистване на фуражи и отпадъчни води. В писмо от 7 декември 1995 г. до Европейската комисия по правата на човека кметът на Сант'Анджело заявява обаче, че не е получил документи, свързани с разследването на министерствата, и че районният съвет все още очаква указания от Отдела за гражданска защита, за да вземе решение за подходящите мерки и процедури за безопасност.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите твърдят, че лишаването им от информация от страна на властите за опасността от авария във фабриката и как да се процедира при такова събитие е нарушение на членове 10, 8 и 2 от Конвенцията.

Член 10

Жалбоподателите изтъкват, че член 10 налага на държавите позитивно задължение да събират, обработват и разпространяват сред обществеността информация за околната среда, тъй като иначе такава информация няма да става обществено достояние. Съдът обаче не приема това становище. Макар правото на обществеността да получава информация да включва свободата на печата, фактите по настоящото дело са ясно разграничени от практиката на Съда по този въпрос, тъй като жалбоподателите предявяват оплакване от слабост в система, създадена с Указ 175/88, издаден съгласно с Директивата Севезо.

Свободата на получаване на информация съгласно член 10 забранява на държавата да ограничава хората да получават информация от други. Тази свобода не може да се тълкува като налагане на държавата на позитивни задължения да събира и разпространява информация. Съответно Съдът приема, че член 10 не е приложим в настоящото дело.

Член 8

Съдът отбелязва, че през 1976 г. 150 души са хоспитализирани заради остро отравяне с арсен, след като експлозия причинява изтичане от почистващата кула на фабриката на няколко тона разтвор на калиев карбо-

нат и бикарбонат с арсенов триоксид. Освен това докладът от 8 декември 1988 г. съдържа заключение, че емисиите от фабриката често се разнасят към Манфредония. Следователно член 8 е приложим в настоящето дело, тъй като токсичните емисии имат пряко въздействие върху правото на жалбоподателите на зачитане на личния и семеен живот. Не може да се каже, че Италия се е „намесила“ в това право, тъй като жалбоподателите се оплакват единствено от бездействието на държавата. Въпреки това член 8 налага също позитивно задължение за осигуряване на ефективна защита от произволна намеса в правото на жалбоподателите на зачитане на личния и семеен живот.

Силното замърсяване на околната среда може да повлияе на благополучието на хората и да им попречи да се наслаждават на домовете си така, че да повлияе неблагоприятно върху личния и семейния им живот. Въпреки приемането на аварийен план през септември 1993 г. от Министерството на околната среда и Министерството на здравеопазването, жалбоподателите изчакват до 1994 г., когато производството на торове е спряло, за съществена информация, която би им позволила да оценят риска за семействата си, ако продължат да живеят в Манфредония. Следователно държавата не е изпълнила позитивното си задължение да гарантира правото на жалбоподателите на зачитане на личния и семейния им живот. Съответно Съдът приема, че е налице нарушение на член 8.

Член 2

В светлината на горните заключения от гледна точка на член 8, Съдът счита, че не е необходимо да разглежда делото и от гледна точка на член 2.

Член 50 (сега член 41)

Съдът присъжда на всеки жалбоподател по 100 000 000 италиански лири (приблизително € 51 688) за неимуществени вреди.

Отказът за предоставяне на информация на неправителствена организация по въпрос от обществен интерес нарушава правото на достъп до информация съгласно член 10

РЕШЕНИЕ НА ГОЛЯМАТА КАМАРА ПО ДЕЛОТО MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG СРЕЩУ УНГАРИЯ

(Жалба № 18030/11)

8 ноември 2016 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е неправителствената организация Magyar Helsinki Bizottság (Унгарски хелзинкски комитет), основана през 1989 г. Основната ѝ дейност се състои в наблюдение на прилагането в Унгария на международните стандарти в областта на правата на човека и работата на правоприлагащите органи и съдебната система.

Между 2005 и 2009 г. неправителствената организация жалбоподател изпълнява поредица от проекти, изследващи ефективното прилагане на правото на съдебна защита в Унгария и стига до заключение, че назначаването на служебни защитници не функционира адекватно. През 2009 г. НПО стартира нов проект, насочен към смяна на съществуващата система за определяне на адвокати за осъществяване на правна помощ по нечия преценка с компютърна система, която да генерира назначенията на случаен принцип. За целите на проекта организацията изисква имената на определените през 2008 г. обществени защитници и броя на поставените на всеки адвокат задачи от общо двадесет и осем полицейски управления. Исканията са отправени съгласно разпоредбите на унгарския Закон за данните, касаещи разкриването на информация от обществен интерес.

Повечето полицейски управления предоставят исканата информация незабавно или след успешно обжалване от жалбоподателя. Две полицейски управления обаче отхвърлят искането с мотив, че имената на защитниците не представляват данни от обществен интерес, а информацията не подлежи на разкриване в интерес на обществото съгласно член 19, § 4 от Закона за данните.

През септември 2009 г. неправителствената организация жалбоподател обжалва горепосочения отказ за разкриване на исканата информация пред районния съд на Дебрецен, който през октомври 2009 г. разпорежда двете полицейски управления да предоставят съответната информация в

срок от 60 дни. И двете управления обжалват пред окръжния съд на окръг Хайду-Бихар, който отменя решението на първоинстанционния съд и отхвърля изцяло иска на неправителствената организация жалбоподател. Организацията подава касационна жалба срещу решението на въззивния съд, но жалбата е оставена без уважение от Върховния съд през септември 2010 г.

2. Решението на Съда

Неправителствената организация жалбоподател предявява оплакване, че отказът на властите да осигурят достъп до поискана от някои полицейски управления информация представлява нарушение на правата, гарантирани от член 10 от Конвенцията.

Член 10

В оценката си на приложимостта на член 10 в настоящото дело Съдът приема, че независимо от факта, че текстът на член 10, § 1 не включва свобода на искане на информация, този член може да се тълкува като включващ, в обстоятелствата по делото, право на достъп до информация, с която разполага държавата.

По-конкретно, предвид принципа за практическо и ефективно обезпечаване на уредените в Конвенцията права, Съдът намира, че индивидуалното право на достъп до притежавана от публичен орган информация или задължението на правителството да предоставя такава информация на лицата може да възникне при обстоятелства, в които достъпът до информацията е от съществено значение за упражняване на правото на личността на свобода на изразяване на мнение, по-специално „свободата да получава и разпространява информация“, и при които отказването на такава информация представлява намеса в това право. Съдът е определил критериите за оценка дали конкретните обстоятелства по даден случай попадат в обхвата на такова право, което включва следните предпоставки: целта на искането е да даде възможност на дадено лице да упражни свободата да получава и разпространява информация и идеи към други лица, заявителят трябва да действа в ролята си на обществен наблюдател, а търсената информация трябва да се отнася до проблем от обществен интерес, както и да е налична и достъпна.

В светлината на горното Съдът приема, че информацията, потърсена от неправителствената организация жалбоподател от съответните полицейски управления, е била необходима за проучването относно функционирането на схемата с обществените защитници, а НПО е провеждала про-

учването в качеството си на неправителствена организация за правата на човека с цел да допринесе към дискусиата по въпрос от очевиден обществен интерес. С отказа да предоставят исканата информация, която е била налична и достъпна, националните власти са нарушили упражняването от страна на неправителствената организация жалбоподател на свободата да получава и разпространява информация по начин, който представлява удар по самата същност на провъзгласените в член 10 права.

След като е потвърдил приложимостта на член 10 в процесния казус, Съдът продължава с преценката дали намесата в упражняването на това право е оправдана. В това отношение Съдът приема, че намесата е била предписана от закона и ограничаването на свободата на изразяване на жалбоподателя е преследвало легитимна цел – защитата на правата на другите.

Главният въпрос в основата на оплакването на неправителствената организация жалбоподател е, че търсената информация е определена от властите като лични данни, които не подлежат на разкриване, въз основа на презумпцията, че съгласно унгарското законодателство понятието за лични данни включва всяка информация, която може да послужи за идентифициране на дадено физическо лице. Подобна информация не подлежи на разкриване, освен ако тази възможност не е изрично предвидена в закон или когато информацията е свързана с изпълнението на общински или държавни функции, или е свързана с други изпълняващи обществени задължения лица. Тъй като решението на Върховния съд е изключило обществените защитници от категорията „други изпълняващи обществени задължения лица“, за неправителствената организация жалбоподател не е съществувала правна възможност да твърди, че разкриването на информацията е било необходимо за изпълнение на ролята ѝ на обществен страж.

Исканата информация включва имената на обществените защитници и колко пъти са били назначавани да действат като служебни адвокати в дадени съдилища. Според Съда искането на тези имена, макар да представляват лични данни, е свързано предимно с извършването на професионална дейност в контекста на публични процедури и следователно на дейност, която не е от частен характер. Освен това търсената информация не се отнася до действията или решенията на обществените защитници във връзка с изпълнението на задълженията им като законни представители или консултанти на техни клиенти. Съдът намира също, че разкриването на горепосочената информация не би изложило обществените защитници на опасност до степен, надхвърляща онази, която биха могли евентуално да предвидят при регистрирането си за обществени защитници, като се има предвид, че търсената информация, макар да не е била обобщена по

време на проучването, би могла да стане известна на обществото чрез други средства.

На фона на всичко това, а именно естеството на информацията, която е свързана с дейности по обществени въпроси, фактът, че тя вече е била на разположение на обществеността, както и предвидимостта на разкриването ѝ, Съдът намира, че няма причина правителството да се позовава член 8 и да се опитва да търси баланс между правото на неправителствена организация жалбоподател да получава информация съгласно член 10 и правото на защитниците на зачитане на личния им живот съгласно член 8. Съдът подчертава, че защитата на частните интереси на обществените защитници представлява законна цел, която позволява ограничаване на свободата на изразяване. Съдът обаче намира, че средствата, използвани за защита на тези интереси, не са съразмерни на целта, която трябва да бъде постигната, тъй като не е била необходима в демократичното общество по смисъла на член 10, § 2 от Конвенцията.

Съдът заключава, че относимото унгарско законодателство, както е изтъкнато от компетентните национални съдилища, изключва всяка смислена оценка на правото на неправителствената организация жалбоподател на свобода на изразяване съгласно член 10 в ситуация, в която всяко ограничение върху предложената от НПО публикация, която е имала за цел да допринесе към дебат по въпрос от общ интерес, също тясно свързан с право от първостепенно значение, а именно правото на справедлив процес, би изисквало най-строг контрол. Търсената информация не включва сведения, които не са публично достояние, а се състои само от данни от статистически характер в рамките на публично финансираната национална схема за правна помощ. Следователно е имало нарушение на член 10.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя € 215 за неимуществени вреди и € 8875 за разходи по делото.

Присъдата на журналист за клевета след некоректни твърдения относно аборт на 13-годишно момиче, е „явно несъразмерна“ по своята същност и тежест, което е нарушение на член 10

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО SALLUSTI СРЕЩУ ИТАЛИЯ

(Жалба № 22350/13)

7 март 2019 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е италиански гражданин, роден през 1957 г. През 2007 г. е главен редактор на националния всекидневник „Либеро“ с дневен тираж приблизително 125 000 броя. През февруари същата година „Либеро“ публикува две статии, в които се съобщава, че 13-годишно момиче е било принудено да направи аборт от родителите си и от съдията, орган по настояничеството. Други медии също са отразили случая предния ден, но в крайна сметка са съобщили, че момичето не е било принудено, а абортът е бил извършен по нейно желание.

През април 2007 г. съдията, орган по настояничеството, внася жалба за клевета срещу жалбоподателя. През януари 2009 г. той е признат за виновен в това, че като главен редактор на вестник не е осъществил контрол върху съдържанието на едната от публикациите и в нанасяне на тежка клевета с другата. Жалбоподателят е глобен, осъден да заплати обезщетение за вреди и разноските по делото и да публикува решението на съда.

Във въззивното производство през юни 2011 г. наказанието е увеличено на година и два месеца лишаване от свобода, а обезщетението за вреди е утроено на € 30 000. Касационният съд потвърждава наказанието лишаване от свобода през септември 2012 г., но изпълняващият присъдата съд му позволява да я изтърпи под домашен арест.

През декември 2012 г. президентът на Италия, позовавайки се в решението си на критики от Европейския съд по правата на човека за наложени наказания лишаване от свобода на журналисти, заменя присъдата на жалбоподателя с глоба. Към онзи момент той вече е прекарал 21 дни под домашен арест.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят твърди, че осъждането му за клевета и за неупражнен контрол върху съдържанието на публикация е нарушение на правото му на свобода на изразяването на мнение, провъзгласено в член 10.

Член 10

Осъждането на жалбоподателя представлява намеса в правото му на свобода на изразяването. Намесата е извършена съгласно Наказателния

кодекс и Закона за печата и следователно е „предвидена от закона“. Съдът приема също, че присъдата има легитимната цел за защитата на репутацията и правата на 13-годишното момиче и родителите му, както и тези на съдията, орган по настояничеството.

Съдът пристъпва след това към анализ дали присъдата е „необходима в демократичното общество“. Съдът е съгласен с констатациите на националния съд, че статиите са дезинформирали обществеността, въпреки уточненията преди публикацията, както и че жалбоподателят сериозно е накърнил честта на съдията, орган по настояничеството, и правото му на неприкосновеност на личния живот, както и това на всички замесени. Съдът е съгласен също, че жалбоподателят не е спазил журналистическата етика, като е публикувал статия, чиято истинност не е била проверена. Освен това главният редактор на вестник носи отговорност за съдържанието на публикациите, като упражнява контрол. В този смисъл присъдата на жалбоподателя отговаря на „належаща обществена необходимост“, а властите оправдано са счели за необходимо да ограничат правото му на свобода на изразяването.

Съдът преценява след това дали осъдителната присъда е съразмерна на легитимната цел. Макар националните съдилища да са тези, които определят наказанията, правото на свобода на изразяването изисква наказанието лишаване от свобода за свързани с медиите правонарушения да се налага само в изключителни обстоятелства, а именно, когато други основни права са сериозно нарушени, например в случаи на реч на омразата или подбуждане към насилие. Съдът отбелязва също, че Италия наскоро е предприела положителни стъпки, като е било ограничено използването на наказателни санкции за клевета и е било премахнато лишаването от свобода като наказание за клевета.

Независимо от това жалбоподателят е осъден да плати обезщетение и прекарва 21 дни под домашен арест. Съдът счита, че в този случай няма основание за присъда лишаване от свобода, тъй като такава санкция неизбежно ще има т.нар. „сковаващ ефект“ по отношение на свободата на изразяване. Това заключение не се променя от факта, че наказанието лишаване от свобода е отменено, тъй като изменението на наказанието лишаване от свобода в глоба е в резултат на изключителната преценка на италианския президент, а помилването не отменя самата присъда. Следователно наложената на жалбоподателя наказателна санкция е явно несъразмерна както по характера си, така и по тежестта си на легитимната цел. Затова Съдът приема, че е налице нарушение на член 10.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя € 12 000 за неимуществени вреди и € 5000 за разходи по делото.

Отказът да се допусне кораб на активистка организация да влезе в португалски териториални води, за да проведе кампания за легализиране на абортите, е нарушение на член 10, тъй като е непропорционален на целта за защита на общественото здраве

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО WOMEN ON WAVES И ДРУГИ СРЕЩУ ПОРТУГАЛИЯ

(Жалба № 31276/05)

3 февруари 2009 г.

1. Основните факти

Жалбоподатели са нидерландската фондация Women on Waves и две португалски асоциации – Clube Safo и Não te Prives. И трите организации се стремят, наред с други цели, да насърчават дебата по темата за репродуктивните права на жените.

През 2004 г. португалските асоциации канят Women on Waves да се присъедини към тях в кампания за декриминализиране на абортите в Португалия. Нидерландската организация изпраща кораба *Borndiep* до курортния град Фигейра де Фос (Figueira Da Foz) за провеждане на срещи и семинари за превенция на болестите, предавани по полов път, семейно планиране и декриминализиране на абортите. Планирано е проявите да се проведат на борда на *Borndiep* в периода от 30 август до 12 септември 2004 г.

На 27 август 2004 г. с министерска заповед на *Borndiep* е забранено да влезе в португалски териториални води въз основа на морското право и португалското здравно законодателство. Властите изпращат и португалски военен кораб, за да блокира навлизането на *Borndiep*. Организацията жалбоподатели внасят молба до Административния съд на Коимбра с искане да издаде разрешение за незабавното навлизане на *Borndiep* в португалски води. Твърдят, че забраната за влизане в португалски води нарушава правата им на свобода на изразяване, сдружаване и протест и нарушава принципа за свободно движение на хора. На 6 септември 2004 г. Административният съд отхвърля молбата им, като приема, че сдруженията възнамеряват да раздават на португалски жени таблетки за аборт *RU486*, които са незаконни в Португалия. Жалбоподателите безуспешно обжалват решението пред Северния административен съд. Върховният административен съд също отхвърля жалбата им с мотив, че въпросът не е достатъчно правно или обществено значим, за да оправдае намесата му.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите предявяват оплакване, че с отказа си да допуснат *Borndiep* в португалски води властите са нарушили членове 5, 10 и 11 от Конвенцията и член 2 от Протокол № 4 към нея.

Член 10 и 11

Съдът отбелязва, че е трудно да се отдели правото на свобода на изразяването от правото на свобода на събранията и сдружаването. Тъй като оплакванията на жалбоподателите се отнасят обаче до намесата на властите в правото им да информират обществеността за позицията си относно правата на жените и абортите, е целесъобразно жалбата им да бъде разгледана само от гледна точка на член 10, без делото да се разглежда отделно във връзка с член 11.

Страните не оспорват, че намесата е била „предвидена от закона“. Съдът приема също, че намесата е преследвала законната цел за предотвратяване на безредици и защита на здравето. Съдът подчертава, че правото на свобода на изразяването на мнение включва правото на избор на най-ефективния начин за разпространяване на съвкупност от идеи без необоснована намеса от страна на властите. Съдът припомня, че ограниченията на това право могат значително да повлияят на същността на съответните идеи и информация, особено в случаите на символичен протест във връзка с основни права и свободи. Намесата в правото на жалбоподателите на свобода на изразяването ги е възпрепятствала да проведат кампанията си по начин, който е от решаващо значение за тях, тъй като са считали провеждането на кампанията на борда на кораба си за най-ефективния способ за предаване на информацията и в съответствие с начина, по който от известно време *Women on Waves* са провеждали дейности в други европейски държави.

Делото се различава от предишна съдебна практика, когато Съдът е установил, че държавите нямат задължение да създават право за влизане в частна или публична собственост, за да се упражнява правото на свобода на изразяването, когато съществуват алтернативни способности за това. Настоящото дело не касае частна или публична собственост, а португалските териториални води, които са открито и публично пространство. Не се касае и за позитивното задължение на държавата да улеснява изразяването, а за негативното ѝ задължение да не възпрепятства произволно свободата на изразяване на жалбоподателите, по отношение на което дискрецията на държавата е по-ограничена.

Освен това няма достатъчно доказателства, че организациите жалбоподатели са възнамерявали да нарушат португалския закон за абортите. Няма

и доказателства в подкрепа на констатацията на Административния съд от 6 септември 2004 г., че организациите жалбоподатели са възнамерявали да разпространяват открития на борда медикамент. Във всеки случай властите са могли да предприемат по-малко рестриктивни и вредоносни мерки за постигане на легитимните си цели. Вместо пълна забрана за навлизане на кораба и съответно изпращане на военен кораб, са могли например да конфискуват таблетките за аборт *RU486* преди навлизане на кораба на португалска територия. Съдът признава важноста, която държавата придава на своя закон за абортите, но подчертава, че свободата на изразяването е най-ценна, когато представя идеи, които обиждат, шокират и оспорват установения ред.

Съдът намира, че взетите мерки са били толкова тежки, че биха имали ефект не само да разубедят жалбоподателите да упражнят правата си, но и да обезсърчат други да оспорват установения социален ред. Затова намесата е била несъразмерна на преследваната легитимна цел и не е била „необходима в демократичното общество“. Съответно е имало нарушение на член 10.

Членове 5, 6 и Член 2 от Протокол № 4

Предвид заключенията на Съда от гледна точка на член 10, Съдът счита, че не е необходимо да разглежда другите оплаквания отделно във връзка с членове 5, 6 и член 2 от Протокол № 4.

Член 41

Съдът присъжда на всеки жалбоподател € 2000 за неимуществени вреди и € 3309,40 за разходи по делото.

Агенцията за сигурност и разузнаване на Сърбия трябва да предостави достъп до информацията, получена чрез електронно наблюдение, за да защити правото на свобода на изразяването на НПО

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО YOUTH INITIATIVE FOR HUMAN RIGHTS СРЕЩУ СЪРБИЯ

(Жалба № 48135/06)

25 юни 2013

1. Основните факти

Жалбоподател е неправителствената организация „Младежка инициатива за човешки права“, създадена през 2003 г. със седалище в Белград. Организацията наблюдава прилагането на преходните договорености между Европейския съюз и Република Сърбия с оглед гарантиране зачитането на правата на човека, демокрацията и върховенството на закона.

На 31 октомври 2005 г. организацията жалбоподател внася искане в Агенцията за сигурност и разузнаване на Сърбия да ѝ бъде предоставена информация за броя на хората, които са били обект на електронно наблюдение от Агенцията през 2005 г. На 4 ноември 2005 г. Агенцията отказва искането, като се позовава на член 9 (5) от Закона за свобода на информацията от 2004 г.

На 17 ноември 2005 г. организацията жалбоподател подава жалба до Комисаря по информацията, национален орган, създаден по силата на Закона за свобода на информацията от 2004 г., за да следи за спазването на Закона.

На 22 декември 2005 г. Комисарят се произнася, че Агенцията за сигурност и разузнаване е нарушила Закона и нарежда исканата информация да бъде предоставена на организацията жалбоподател в тридневен срок. Агенцията за сигурност и разузнаване обжалва, но на 19 април 2006 г. Върховният съд на Сърбия се произнася, че Агенцията не притежава процесуална легитимация, поради което оставя жалбата без уважение.

На 23 септември 2008 г. Агенцията за сигурност и разузнаване информира организацията жалбоподател, че не разполага с исканата информация.

2. Решението на Съда

Организацията жалбоподател предявява оплакване на основание член 10 от Конвенцията, че Агенцията за сигурност и разузнаване на Сърбия ѝ е отказала достъп до определена информация относно електронното наблюдение, въпреки окончателното и задължително решение на Комисаря по информацията в нейна полза.

Член 10

Съдът отбелязва, че отказът да се предостави исканата информация на организацията жалбоподател, която очевидно се занимава със законно събиране на информация от обществен интерес с намерението да предоставя събраната информация на обществеността и по този начин да допринесе за обществения дебат, представлява намеса в правото на свобода на изразяването.

Макар че упражняването на правото на свобода на изразяването може да подлежи на ограничения, тези ограничения трябва да са в съответствие със закона. Съдът констатира обаче, че в настоящото дело наложените от Агенцията за сигурност и разузнаване ограничения не отговарят на този критерий. Националният орган, създаден именно с цел да гарантира спазването на Закона за свобода на информацията от 2004 г., е разгледал случая и е решил, че търсената информация трябва да се предостави на организацията жалбоподател. В крайна сметка Агенцията за сигурност и разузнаване наистина реагира, като твърди, че не разполага с информацията, но този отговор е неубедителен с оглед естеството на информацията (брой хора, подложени на електронно наблюдение от страна на същата Агенция през 2005 г.) и първоначалния отговор на Агенцията. Съдът заключава, че упоритото нежелание на Агенцията за сигурност и разузнаване на Сърбия да се съобрази със заповедта на Комисаря по информацията противоречи на вътрешното законодателство и е равнозначно на произвол.

Член 6

В светлината на направените по-горе констатации, Съдът решава, че не е необходимо да разглежда същото оплакване и във връзка с член 6.

Член 46

По принцип не Съдът трябва да определя какви коригиращи мерки може да са подходящи след решението му. Констатираното в случая нарушение обаче поради самата си същност не оставя реален избор относно необходимите за отстраняването му мерки. Затова най-естественият начин за изпълнение на решението на Съда в този случай би бил да се гарантира, че Агенцията за сигурност и разузнаване ще предостави на неправителствената организация жалбоподател поисканата информацията, а именно колко души са били обект на електронно наблюдение през 2005 г.

Член 41

Съдът счита, че констатацията за нарушение и разпореждането съгласно член 46 представляват достатъчно справедливо удовлетворение за всички претърпени от жалбоподателя неимуществени вреди.

XI. СВОБОДА НА СЪБРАНИЯТА И СДРУЖАВАНЕТО

Принудителното извеждане на мигранти, окупирани църква, не нарушава правото на свобода на мирните събрания съгласно член II, когато разпръсването е извършено за защита на здравето на участниците в окупацията и когато санитарните условия са неадекватни

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО CISSE СРЕЩУ ФРАНЦИЯ

(Жалба № 51346/99)

9 април 2002 г.

1. Основните факти

Жалбоподателката е сенегалска гражданка, член и говорител на група чужди граждани, пребиваващи във Франция без разрешение. Групата участва в колективни действия за повишаване осведомеността на обществото относно трудностите, с които се сблъскват, за да им се разреши преразглеждане на имиграционния им статут във Франция. От юни до август 1996 г. жалбоподателката с още около 200 други нелегални имигранти окупират църквата „Сен Бернар“ в Париж („Църквата“). На обществеността стават известни като движението *St Bernard's sans papiers* (имигрантите без документи от „Сен Бернар“). Десет от участниците в окупацията обявяват гладна стачка. Кампанията е широко отразена в медиите и получава подкрепата на няколко правозащитни организации.

На 22 август 1996 г. началникът на парижката полиция издава заповед за извеждане от Църквата на всички участници в окупацията с мотива, че окупацията не е свързана с богослужение, има влошаване на и без това лошите санитарни условия, на изходите на Църквата са поставени катинари и има сериозни рискове, свързани със санитарните условия, здравето, спокойствието, сигурността и обществения ред. На следващата сутрин полицията опразва Църквата, като спира и разпитва всички участници в окупацията. Светлокожите са освободени незабавно, докато всички тъмнокожи с изключение на участниците в гладната стачка са откарани в център за задържане. Издадени са заповеди за задържане и депортиране на почти всички участници в окупацията, но впоследствие над сто от тях са освободени заради пропуски на полицията, включително фабрикуване на доклади.

Жалбоподателката, която няма разрешение за пребиваване, е обвинена в незаконно влизане и престой във Франция и е осъдена на лишаване от свобода за срок от два месеца условно. На 23 януари 1997 г. Парижкият апелативен съд потвърждава присъдата и добавя забрана да влиза на френска територия за срок от три години. На 4 юни 1998 г. Касационният съд отхвърля жалбата на жалбоподателката.

2. Решението на Съда

Жалбоподателката предявява оплакване, че принудителното извеждане на имигрантите от църквата е нарушило гарантираното ѝ от член 11 право на мирно събрание с други чужди граждани, чиято цел била изобличаване на отношението към тях.

Член 11

Правителството твърди, че правото на жалбоподателката на мирни събрания не е било приложимо, тъй като окупацията на Църквата е имала за цел да се защити и легитимира умишленото нарушаване на френските имиграционни разпоредби, поради което окупацията е била незаконна, свързана е била нарушаване на обществения ред и не е можело да се счита за „мирна“. Твърди се също, че окупацията безразсъдно е ограничила правата на другите на свобода на събранията, като е възпрепятствала влизането на местните жители в Църквата за богослужение. Съдът отбелязва обаче, че окупацията е била подкрепена от свещеника и енорийския съвет на Църквата и че всички религиозни служби и церемонии са протекли по план и без инциденти. Следователно окупацията на Църквата като част от кампания за привличане на вниманието към трудностите при молби за преразглеждане на имиграционния статут на участниците е представлявала „мирно събрание“ и Съдът намира, че евакуацията на църквата е намеса в правото на жалбоподателката на свобода на мирните събрания.

Съдът намира, че въпросната намеса е предвидена от закона, тъй като съгласно Закона от 9 декември 1905 г. за разделянето на църквата от държавата местните власти (а не енорийският свещеник) отговарят за надзора върху религиозните церемонии и имат правомощията да действат или по искане на свещеника, или по собствена инициатива.

Евакуацията е била разпоредена, за да сложи край на продължаващата окупация от лица, включително жалбоподателката, които са нарушили френското законодателство. Поради това Съдът посочва, че намесата е преследвала легитимна цел: предотвратяване на безредици. Съдът не приема обаче позицията на правителството, че статутът на жалбоподателката

като нелегален имигрант оправдава нарушаване на правата ѝ, гарантирани в член 11. Първо, Съдът отбелязва, че правата ѝ вече са били упражнявани в продължение на два месеца без намесата на властите. На второ място, когато някой протестира мирно срещу даден закон, фактът, че нарушава закона, срещу който протестира, не е една от легитимните причини, поради които ограничението на правото на мирни събрания е позволено съгласно член 11, § 2. Фактът, че жалбоподателката е нарушила разпоредбите за законно пребиваване във Франция, срещу които протестира, не е причина за ограничаване на правото ѝ да протестира срещу тези закони съгласно член 11, § 2.

Съдът отбелязва все пак, че въпреки мирния си характер и липсата на размирици, окупацията в крайна сметка е довела до влошаване на здравето на гладуващите, а санитарните условия са станали неподходящи. При тези обстоятелства Съдът приема, че ограниченията върху упражняването на правото на жалбоподателката на събрания може да са станали наложителни, макар да отбелязва, че използваните от полицията методи са превишили онова, което е разумно да се очаква при ограничаване на свободата на събранията. Съдът отбелязва също, че във всеки случай символичния и декларативен характер на окупацията е бил толериран достатъчно дълго, приблизително два месеца, за да не изглежда намесата неоснователна.

Затова Съдът заявява, че не е налице нарушение на член 11 от Конвенцията.

ХІІ. ПРАВО НА СВОБОДНО ПРИДВИЖВАНЕ, В ТОВА ЧИСЛО НА НАПУСКАНЕ И ВЛИЗАНЕ В СОБСТВЕНАТА СИ СТРАНА

Нарушение на член 2, § 2 от Протокол № 4 заради непровеждането на периодично преразглеждане на забраната на жалбоподателя да напуска Полша през необосновано дългото наказателно производство

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО А.Е. СРЕЩУ ПОЛША

(Жалба № 14480/04)

31 март 2009 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят А. Е. е либийски гражданин, роден през 1950 г. На 15 декември 1999 г. е арестуван и задържан под стража със заповед на Районния съд на Сувалки, а на 27 март 2000 г. е обвинен в опит за измама и фалшифициране. На 10 април 2000 г. наложената на жалбоподателя мярка задържане под стража в досъдебното производство е удължена до 31 май 2000 г. Той обжалва, но жалбата е отхвърлена от Окръжния съд в Пьотъркоф Трибуналски с мотив, че има обосновано подозрение, че е извършил престъпленията и че съществува риск да се укрие заради липсата на постоянен адрес в Полша.

Впоследствие делото е прехвърлено на две различни районни съдилища, докато на 29 декември 2000 г. Районната прокуратура на Сувалки разпорежда освобождаването на жалбоподателя под гаранция. Прокурорът обаче му налага забрана да напуска Полша, позовавайки се на необходимостта да се осигури правилното провеждане на досъдебното производство, както и на обоснованото предположение, че е извършил престъпленията, за които е заподозрян.

На 13 октомври 2005 г. Районният съд в Явожно осъжда жалбоподателя на лишаване от свобода за срок от година и шест месеца. Той обжалва присъдата, а прокурорът я протестира. Жалбоподателят не е задържан под стража. На 13 март 2007 г. Окръжният съд в Катовице отменя решението и връща делото на районния съд в Явожно.

Междувременно на 20 юли 2006 г. жалбоподателят подава молба за отмяна на забраната да напуска Полша, като посочва, че сестра му е починала и че иска да посети болната си майка в Либия. На 23 август 2006 г.

Окръжният съд в Катовице отхвърля молбата, като посочва, че ако забраната бъде отменена, има сериозни основания да се вярва, че жалбоподателят ще се укрие.

През юни 2005 г. и януари 2007 г. жалбоподателят внася жалба пред Окръжния съд в Катовице съгласно Закона от 17 юни 2004 г., като посочва, че е нарушено правото му на справедлив процес в разумен срок. И двете жалби са отхвърлени. Във връзка с втората жалба Окръжният съд разглежда продължителността на производството след 3 юни 2005 г. и намира, че не е имало бездействие или неправомерно забавяне и следователно не е нарушено правото на съдебен процес в разумен срок. Към момента на постановяване на настоящото решение на Европейския съд наказателното производство срещу жалбоподателя все още е висящо пред Районния съд.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят предявява оплакване, че прекомерната продължителност на наказателното производство е нарушила правата му съгласно член 6. Оплаква се също, че свързаната с това забрана за напускане на Полша, продължаваща осем години, е нарушение на правото му на свободно придвижване съгласно член 2 от Протокол № 4. Твърди още, че забраната му е попречила да посети болната си майка и да присъства на погребението на сестра си, с което са били нарушени правата му съгласно член 8.

Член 6

Разглежданият период продължава повече от девет години, като започва на 15 декември 1999 г., когато жалбоподателят е арестуван, и продължава до датата на настоящото решение. Съдът припомня, че въпросът, дали производството е било проведено в „разумен срок“, трябва да се прецени в светлината на обстоятелствата по делото, по-специално сложността му, поведението на жалбоподателя и съответните органи и какъв е залогът за жалбоподателя. Съдът посочва, че често е откривал нарушения на член 6, § 1 в случаи, подобни на процесния, и счита, че правителството не е представило доказателствени материали, които да го убедят в противното.

Затова Съдът намира, че е имало нарушение на член 6, § 1.

Член 2 от Протокол № 4

Съдът припомня, че член 2 от Протокол № 4 гарантира на всяко лице право на свобода на придвижване, включително правото да напусне всяка държава и да отиде в друга, в която ще бъде допуснато. Всяка мярка, ограничаваща това право, трябва да е предвидена в закона, да преследва легитимна цел и да постига справедлив баланс между обществените инте-

рес и правата на индивида. В настоящия случай Съдът е убеден на първо място, че намесата в правата на жалбоподателя е предвидена във вътрешното право, като забраната за пътуване се основава на член 227, § 1 от Наказателно-процесуалния кодекс от 1997 г. На второ място, Съдът е убеден също, че намесата е оправдана, тъй като преследва легитимната цел да се гарантира, че жалбоподателят ще бъде на разположение за съдебен процес, а следователно и поддържането на обществения ред.

Съдът обаче счита нивото на намеса за несъразмерно. Дори когато ограничаването на нечия свобода на придвижване е първоначално оправдано, поддържането на ограниченията в продължение на дълъг период може да доведе до несъразмерно нарушаване на правата. Съдът посочва, че продължителните ограничения трябва да включват периодична преоценка на основанията за налагането им. По делото на жалбоподателя повторна преоценка от страна на съд е извършена на 23 август 2006 г., едва след искането на жалбоподателя от 20 юли 2006 г., което показва, че забраната за пътуване е била автоматична, обща мярка с неопределен срок. Съдът счита, че това е било в противоречие със задължението на властите съгласно член 2, § 2 от Протокол № 4, по-конкретно да вземат мерки, за да се гарантира, че всяка намеса в правото на жалбоподателя да напуска Полша продължава да е оправдана и съразмерна през целия срок на действието ѝ.

Затова Съдът намира, че е имало нарушение на правото на жалбоподателя, гарантирано от член 2, § 2 от Протокол № 4.

Член 8

В светлината на горните констатации във връзка с член 2 от Протокол № 4, Съдът счита за ненужно да разглежда дали е имало нарушение на член 8.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя € 8000 за неимуществени вреди и € 150 за разходи по делото.

Ограничението за напускане на местоживеенето, наложено в съответствие с наказателното производство, не е нарушило член 2 от Протокол № 4, тъй като е било с относително кратка продължителност, а след подаването на молба е дадено разрешение за напускане

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО ANTONENKOV И ДРУГИ СРЕЩУ УКРАИНА

(Жалба № 14183/02)

22 ноември 2005 г.

1. Основните факти

Жалбоподателите г-н Антоненков, г-н Столитний и г-н Дюкин са родени съответно през 1967, 1959 и 1970 г. Живеят в Киев.

На 26 юни 1996 г. срещу тях е образувано наказателно производство, а впоследствие са арестувани по подозрение в измама и кражба. През април и май 1997 г. Шевченковският районен съд в Киев ги освобождава срещу декларация, че няма да се укроят. Това означава, че жалбоподателите се задължават да не напускат местоживеенето си без разрешението на следовател (или съдия по делото), а в случай на нарушение на писмената декларация може да бъде наложена по-строга мярка за неотклонение.

В периода от април 1997 до април 2002 г. са насрочени общо 77 съдебни заседания, много от които са отложени или отменени. Районният съд два пъти връща делото на прокуратурата. На 19 юли 2002 г. районният съд прекратява производството по обвиненията в измама, присвояване и фалшифициране. Към момента на постановяване на решението на Европейския съд наказателното производство за кражба срещу двама от жалбоподателите все още е висящо.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите предявяват оплакване, че продължителността на наказателното производство срещу тях е нарушила правото им на справедлив съдебен процес в разумен срок съгласно член 6, § 1 и че продължителното ограничение на свободата им на придвижване вследствие на декларацията, че няма да се укроят, е нарушило правото им на свободно придвижване съгласно член 2 от Протокол № 4.

Член 6

Съдът припомня, че периодът, който трябва да се вземе предвид при определяне на продължителността на наказателно производство, започва,

когато на лицето е повдигнато обвинение, и приключва, когато обвинението е окончателно определено или производството е прекратено. Производството по отношение на един от жалбоподателите продължава 6 години и 1 месец, а по отношение на другите двама жалбоподатели – 9 години и 4 месеца. Само 4 години и 10 месеца и съответно 8 години и 1 месец от тези производства попадат в юрисдикцията на Съда, тъй като Конвенцията влиза в сила по отношение на Украйна едва на 11 септември 1997 г.

Съдът припомня, че въпросът дали производството е било проведено в „разумен срок“ трябва да се преценява в светлината на обстоятелствата по делото, по-конкретно сложността му, поведението на жалбоподателя и съответните органи и какъв е залогът за жалбоподателя.

Макар да признава, че има известна степен на сложност поради икономическия характер на обвиненията, Съдът отбелязва, че експертните становища са били внесени на етапа на досъдебното производство, а вещите лица не са били разпитани от съда, затова изразява съмнение, че обемът на преписката по делото може сам по себе си да оправдае продължителността на процеса. Съдът приема, че жалбоподателите са причинили известно забавяне на производството, но тези забавяния възлизат общо на по-малко от 6 месеца. Установено е, че много от другите забавяния на производството се дължат на поведението на националните власти, а първоинстанционният съд, наред с другото, е трябвало да определи по-сбит график на съдебните заседания, за да ускори производството, като се е забавил и с налагане на мярка за процесуална принуда „принудително довеждане“ на жалбоподателите, след като неявяването им е предизвикало няколко отлагания. Затова Съдът счита, че продължителността на производството не отговаря на изискването за „разумен срок“ и следователно е нарушила член 6.

Член 2 от Протокол № 4

Съдът посочва, че фактът, че жалбоподателите са били задължени да искат разрешение от съда да напускат местоживеенето си всеки път, когато пожелаят да отидат другаде, представлява намеса в правото им на свободно придвижване.

Що се касае до това дали намесата е била „в съответствие със закона“, Съдът посочва отново, че на първо място националните органи трябва да решават проблемите, свързани с тълкуване на вътрешното право. Съдът припомня също, че ролята му се свежда до констатиране дали последиците от това тълкуване са съвместими с Конвенцията, особено по отношение на процесуалните правила. В настоящето дело жалбоподателите се стремят да оспорят прилагането на мярката, а не законосъобразността ѝ и

Съдът не вижда причина да оборва констатацията на националния съд, че прилагането на мярката е съвместимо с вътрешното процесуално право и че преследва легитимни цели като поддържане на обществения ред и предотвратяване на престъпления.

Относно съразмерността на намесата, Съдът отбелязва, че е констатира несоразмерна продължителност на ограниченията за напускане на местоживеенето в няколко дела срещу Италия.⁵³¹ Разликите в обстоятелствата по настоящото дело обаче са достатъчни, за да се направи разграничение. На първо място, Съдът отбелязва, че жалбоподателите в настоящото дело са били обвиняеми в наказателно производство. Конвенцията позволява на държавите, при някои обстоятелства, да прилагат мерки за ограничаване на свободата, за да се осигури ефективно провеждане на наказателно преследване. Съдът припомня, че в такива случаи задължението да не се напуска местоживеенето представлява съразмерно ограничаване на свободата на обвиняемия. На второ място, превантивните мерки не са били автоматично прилагани през целия период на наказателното производство срещу жалбоподателите и няма признаци двама от жалбоподателите да са били подложени на мярката след юли 2002 г. На трето място, продължителността на ограниченията в настоящото дело е значително по-кратка, отколкото в споменатите по-горе дела срещу Италия – 5 години и 3 месеца в сравнение с например 14 години и 8 месеца. За да реши дали е бил постигнат справедлив баланс между общия интерес и правилното провеждане на наказателното производство и упражняването на свободата на придвижване от жалбоподателите, Съдът трябва да установи дали жалбоподателите действително са искали да напуснат местоживеенето си и, ако е така, дали им е отказано разрешение да го сторят. Правителството твърди, което не се оспорва от жалбоподателите, че един от жалбоподателите два пъти е подал молба да напусне Киев и в двата случая е получил разрешение. Поради това Съдът констатира, че ограниченията на свободата на придвижване на жалбоподателите са били съразмерни и че не е налице нарушение на член 2 от Протокол № 4.

Член 41

Съдът присъжда по € 2000 на двама от жалбоподателите и € 3000 на третия жалбоподател за неимуществени вреди. Присъждат се по € 1000 на всеки за разходи по делото.

⁵³¹ Luordo срещу Италия, решение от 17 юли 2003 г., жалба № 32190/96; Goffi срещу Италия, решение от 24 март 2005 г., жалба № 55984/00; Bassani срещу Италия, решение от 11 декември 2003 г., жалба № 47778/99.

Заповедите за налагане на 14-дневна забрана на жалбоподателите, свързани с наркотици дейности, да посещават т.нар. „зони в извънредно положение“ на Амстердам не са нарушили член 2 от Протокол № 4

РЕШЕНИЕ НА СЪДА ПО ДЕЛАТА

(1) OLIVIEIRA СРЕЩУ НИДЕРЛАНДИЯ

(Жалба № 33129/96)

-И-

(2) LANDVREUGD СРЕЩУ НИДЕРЛАНДИЯ

(Жалба № 37331/97)

4 юни 2002 г.

1. Основните факти

Жалбоподателите Ханс Валтер Оливейра (1) и Франклин Едгар Ландвройгд (2) са граждани на Нидерландия. На 6 ноември 1992 г. и 2 декември 1994 г. кметът на Амстердам издава заповеди, с които забранява на всеки от тях да посещава за срок от 14 дни т.нар. „зони в извънредно положение“ на града, наречени така заради равнището на разпространение и употреба на твърди наркотици. Заповедите са наложени, тъй като жалбоподателите са били спирани в тези райони или за притежание на твърди наркотици, или с принадлежности за употреба на наркотици, или докато неприкрито са употребявали наркотици. Никой от жалбоподателите не живее или работи в тези зони. И двамата са осъдени за неспазване на наложените им забранителни заповеди, въпреки че тези наказателни производства не са част от делото пред Съда.

2. Решението на Съда

Жалбоподателите предявяват оплакване, че заповедите за 14-дневна забрана са нарушили правото им на свобода на придвижване, защитено от член 2 от Протокол № 4

Член 2 от Протокол № 4

Правителството не оспорва, че е имало ограничаване на правото на жалбоподателите, уредено в член 2 от Протокол № 4.

Затова Съдът разглежда дали ограниченията са „в съответствие със закона“. Съдът припомня, че мерките трябва не само да имат правно ос-

нование във вътрешното право, но и да са достъпни за засегнатите лица и предвидими по отношение на последиците.

Съдът отбелязва, че Законът за общините, който е бил в сила в процесните периоди, предвижда кметът да разполага с правомощие да издава заповеди, необходими за осигуряване на обществения ред. Освен това и Върховният съд, и отделът за административна юрисдикция на *Raad van State, m.e. на Държавния съвет, който разглежда делата като последна инстанция* (за жалбоподател 1) или Държавният съвет (за жалбоподател 2) са установили, че Законът за общините представлява достатъчно правно основание за ограничаване на свободното придвижване. Съдът изтъква също, че националните власти, по-специално съдилищата, трябва да тълкуват и прилагат националното законодателство. Поради това Съдът намира, че забранителните заповеди имат правно основание в националното законодателство.

Съдът намира, че изискването за достъпност е изпълнено, тъй като разпоредбите, използвани като основание за издаване на заповедите, са предвидени в Закона за общините, а касаещите ги тълкувателни актове са публикувани в сборниците съдебна практика относно прилагането на вътрешното право.

Съдът припомня след това, че една разпоредба е „предвидима“, ако е формулирана с достатъчна точност, за да позволи на всяко лице – ако е необходимо с подходяща консултация – да съобрази с нея поведението си. Макар да отбелязва, че съответните членове на Закона за общините са доста общи, Съдът признава, че обстоятелствата, в които се налага кметът да издава заповеди, считани за необходими за обществения ред, са твърде разнообразни, за да може да се формулира точно закон, който да предвиди всички възможни случаи. Съдът отбелязва също, че и на двамата жалбоподатели са били налагани по-рано осемчасови забранителни заповеди в шест различни случая и никоя от тях не е била оспорена от някого като незаконна. Впоследствие и двамата жалбоподатели са били предупредени, че ще им бъде наложена забрана за срок от 14 дни, ако извършат същите нарушения в близко бъдеще. След като и двамата жалбоподатели са пренебрегнали предупреждението и повторно са им били издадени осемчасови забрани, кметът е наложил 14-дневните забрани. Съдът посочва, че от горната последователност на събитията жалбоподателите са могли да предвидят последиците от действията си и да съобразят поведението си преди налагането на забранителни заповеди за срок от 14 дни. Съдът отчита и факта, че жалбоподателите са могли и всъщност са предприели действия за оспорване и обжалване пред *Raad van State* (жалбоподател 1) или

Държавния съвет (жалбоподател 2). Следователно са били предоставени адекватни гаранции срещу злоупотреба с дискреционните правомощия на кмета. Затова Съдът счита, че 14-дневните забрани са били предвидими и следователно в съответствие със закона.

Съдът преценява след това дали забраните са „оправдани от гледна точка на обществения интерес в демократичното общество“. Заповедите за забрана се прилагат в райони на Амстердам, където съществува извънредна ситуация във връзка с трафика и употребата на твърди наркотици в обществото, както е установено от националните съдилища. Следователно заповедите преследват легитимните цели за поддържане на обществен ред и предотвратяване на престъпления. Съдът взема предвид, че на жалбоподателите вече са били издадени няколко заповеди за осемчасова забрана, но въпреки това отново са се връщали в забранените зони, за да участват открито в дейности, свързани с твърди наркотици; че са били предупредени, че при следващо нарушение ще следват 14-дневни забрани; че нито са живеели, нито са работили в съответните забранени зони; че за жалбоподател 2 е била предвидена възможност да посещава безнаказано района, за да получава социалните си помощи, както и поща от благотворителна организация, която му е оказвала помощ. Поради това Съдът преценява, че ограниченията на свободата на жалбоподателите са били оправдани и съразмерни.

Съдът заключава, че не е налице нарушение на член 2 от Протокол № 4.

Член 8

Съдът заявява, че тъй като оплакванията на жалбоподателите на основание член 8 по същество съвпадат с тези на основание член 2 от Протокол № 4, не възниква отделен казус от гледна точка на член 8.

Наложената на бивши затворник забраната за пътуване е в нарушение на член 2 от Протокол № 4 и член 13, тъй като националните власти не са взели предвид съразмерността на забраната и индивидуалните обстоятелства на жалбоподателя

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО МИЛЕН КОСТОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 40026/07)

3 септември 2013 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е български и гръцки гражданин. След излежаване на двегодишна присъда лишаване от свобода е освободен през 2003 г. На 30 септември 2005 г., позовавайки се на член 76, т. 2 от Закона за българските документи за самоличност от 1998 г., Областна дирекция на полицията Варна (ВОДП) издава заповед, с която отказва да издаде международен паспорт на жалбоподателя и разпорежда отнемане на съществуващия му паспорт. Заповедта е издадена на основание, че жалбоподателят е осъден и законовият срок за реабилитация все още не е изтекъл. По времето, когато е издадена заповедта, жалбоподателят живее в Германия. Пътува до България в началото на април 2006 г., за да поднови документите си за самоличност. Когато подава заявление за нови документи, властите го уведомяват за заповедта и отказват да му издадат нов паспорт.

Жалбоподателят обжалва заповедта, като твърди, че тя не съдържа причини като основание за налагане на забраната. С решение от 2 август 2006 г. Варненският окръжен съд („ВОС“) отменя заповедта и връща делото на ВОДП. ВОС заключава, че заповедта не е достатъчно мотивирана. След обжалване, с окончателно решение от 22 февруари 2007 г. Върховният административен съд („ВАС“) отменя решението на първоинстанционния съд и потвърждава заповедта. ВАС приема, че заповедта е мотивирана, доколкото се позовава на законовите разпоредби, на основание на които е издадена. ВАС приема също, че индивидуалното положение на жалбоподателя не е трябвало да бъде разгледано от по-долната инстанция, тъй като правото на преценка на ВОДП при издаване на заповедта не подлежи на съдебен контрол.

През май 2007 г. жалбоподателят иска вдигане на забраната за пътуване, защото е реабилитиран. ВОДП вдига забраната със заповед от 11 май 2007 г. на основание на реабилитацията на жалбоподателя.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят се оплаква, че ограничаването на свободата му да напусне България не е било необходимо и съразмерно на обстоятелствата и е било в нарушение на член 2 от Протокол № 4. Жалбоподателят се оплаква също, че не е разполагал с ефикасно вътрешноправно средство за защита във връзка с оплакването си по член 2 от Протокол № 4. Позовава се на член 13 от Конвенцията. Оплаква се още, че му е отказан достъп до съд, тъй като ВАС е отказал да разгледа пропорционалността на наложеното му ограничение за пътуване. Позовава се на член 6, § 1 от Конвенцията.

Член 2 от Протокол № 4

Съдът отбелязва, че обстоятелствата по това дело са много сходни с по-скорошни дела пред него, във всички от които Съдът е установил нарушения на член 2 от Протокол № 4. Съдът отбелязва, че при вземането на решение за налагане на забрана за пътуване властите са се позовали само на осъждането на жалбоподателя и липсата на реабилитация. В същото време те не са взели предвид индивидуалното му положение или не са направили оценка на съразмерността на мярката.

Съдът подчертава също, че този пропуск не може да се поправи чрез производството по обжалване. Причината за това е констатацията на съдилищата, че те не биха могли да преразгледат начина, по който ВОДП е упражнила правото си на преценка при оценяване на необходимостта от налагане на забраната.

Съдът припомня, че такъв негъвкав и автоматичен подход не може да е в съответствие със задължението, наложено от член 2 от Протокол № 4, да се гарантира, че всяка намеса в правото на дадено лице да напусне страната си – от самото начало и през цялата си продължителност – е оправдана и съразмерна с оглед на обстоятелствата.

Ето защо Съдът приема, че е налице нарушение на член 2 от Протокол № 4.

Член 13 във връзка с член 2 от Протокол № 4

Съдът отбелязва, че когато има защитимо твърдение, че акт на властите може да нарушава правото на дадено лице да напусне страната си, гарантирано от член 2 от Протокол № 4, член 13 изисква националната правна система да предоставя на съответното лице ефективна възможност за обжалване на оспорваната мярка и за разглеждане на съответните въпроси с достатъчно процедурни гаранции и задълбоченост от подходящ национален орган, който предлага достатъчни гаранции за независимост и безпри-

страстност. Няма съмнение, че оплакването на жалбоподателя по член 2 от Протокол № 4 досежно забраната му да напуска България е защитимо. Следователно е имал право на ефективна процедура за обжалване в българското законодателство.

Съдът припомня също, че процедурата по подаване на жалби съгласно вътрешното право не може да се счита за ефективна по смисъла на член 13, ако не дава възможност да се разгледа същността на „защитимо оплакване” и да се предостави подходящо удовлетворение.

Въпреки че българското законодателство предвижда възможност за съдебно обжалване, Съдът отбелязва, че „същността“ на жалбата не е била разгледана, тъй като в анализа си ВАС е бил загрижен само за формалната законосъобразност на забраната. След като се е уверил, че жалбоподателят наистина е бил осъждан и не е бил реабилитиран, ВАС автоматично е потвърдил забраната за пътуване, отменяйки констатацията на първоинстанционния съд, че забраната не е достатъчно мотивирана. Правото на жалбоподателя на зачитане на личния и семейния му живот също е било сметено за неотнормисимо и не е бил направен опит да се оцени дали ограничението жалбоподателят да напуска страната е пропорционална мярка, а именно дали постига справедлив баланс между общественния интерес и правата на жалбоподателя. Освен това жалбоподателят не е разполагал с други ефикасни правни средства за защита съгласно българското законодателство. .

От това следва, че е налице нарушение на член 13 от Конвенцията във връзка с член 2 от Протокол № 4.

Член 6

Съдът счита, че предвид горните констатации при обстоятелствата на настоящото дело не възникват отделни въпроси за разглеждане във връзка с член 6.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя € 2000 за неимуществени вреди и € 1146,65 за разходи по делото.

Оплакването на основание член 3 от Протокол № 4 заради наложена на френски гражданин постоянна забрана да влиза на френска територия е обявено за недопустимо, тъй като властите са признали нарушението и са предприели необходимите мерки

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО OUDRHIRI СРЕЩУ ФРАНЦИЯ

(Жалба № 19554/92)

31 март 1993 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е френски гражданин, роден в Мароко през 1953 г. Живял е в Сержи, Франция. Получава френско гражданство през февруари 1983 г. след брака си с френска гражданка.

През март 1990 г. жалбоподателят е осъден за свързани с наркотици престъпления от Наказателния съд в Понтоаз и му е наложено наказание лишаване от свобода за срок от 8 години. Наложена му е и постоянна забрана да влиза на френска територия. В издадената от съдия-следовател заповед за задържане под стража се посочва, че жалбоподателят има френско гражданство.

Жалбоподателят обжалва решението пред Апелативния съд, който потвърждава присъдата му, добавя наказание глоба и отменя изпитателния срок, който му е бил разрешен преди това.

Жалбоподателят обжалва решението за отмяна на изпитателния срок пред Касационния съд с твърдение за недостатъчни мотиви на обжалваното решение и липса на правно основание. Касационният съд отхвърля жалбата през юли 1991 г. Жалбоподателят не повдига въпроса за постоянната забрана за влизане на френска територия, която му е била наложена, тъй като адвокатът му го уведомява с писмо, че Наказателната камера на Касационния съд не разглежда въпроси от фактологичен характер, което означава, че въпросът за забраната попада извън компетенциите на Касационния съд.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят твърди, че постоянната забрана да влиза на френска територия е в нарушение на правата му съгласно член 3 от Протокол № 4 към Конвенцията (Забрана за експулсиране на собствените граждани). Оплаква се и от недостатъчни мотиви, липса на правно основание, неверни обвинения и подправяне на показания, които Комисията разглежда във връзка с член 6, § 1.

Член 3 от Протокол № 4

Комисията признава, че правителството е знаело, че жалбоподателят е френски гражданин. Освен това правителството признава пред Комисията, че налагането на забрана на френски гражданин да влиза на френска територия е незаконна съгласно френското право. Правителството изразява намерението си да прекрати нарушаването на правата на жалбоподателя съгласно френското законодателство, като отмени наложената забрана и потвърждава, че министърът на правосъдието вече е указал на главния прокурор да не прилага забраната срещу жалбоподателя, след като изтърпи наказанието си.

Поради това Комисията счита, че правителството е предприело необходимите мерки за отстраняване на нарушението, като е отменило забраната и е дало указания да не се изпълнява. Затова Комисията счита, че жалбоподателят не може да претендира, че е жертва на нарушение на Конвенцията по смисъла на член 25 (сега член 34).

Член 6, § 1

Комисията намира, че не е налице нарушение и че не е компетентна да разглежда грешки от фактически характер в това дело, затова се признава, че тази част от жалбата е явно необоснована.

ХІІІ. ДИСКРИМИНАЦИЯ

Отказът на разрешение за пребиваване на чужденец, тъй като е ХИВ-позитивен, е проява на дискриминация и е в нарушение на член 14 във връзка с член 8

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛОТО KIYUTIN СРЕЩУ РУСИЯ

(Жалба № 2700/10)

10 март 2011 г.

1. Основните факти

Жалбоподателят е гражданин на Узбекистан, който живее в Орловски регион на Русия от 2003 г. През юли 2003 г. сключва брак с руска гражданка, с която имат дъщеря, родена през 2004 г.

Междувременно през август 2003 г. жалбоподателят подава молба за разрешение за пребиваване в Русия, за което е длъжен да си направи медицински преглед. Като част от прегледа му е направен и тест за ХИВ. Молбата му за разрешение за пребиваване е отхвърлена поради законова разпоредба, която забранява издаването на разрешения за пребиваване на ХИВ-позитивни чужди граждани. Той оспорва отказа с аргумента, че властите е трябвало да вземат предвид цялостното му здравословно състояние и семейните му връзки в Русия. Националните съдилища отхвърлят жалбите му, като се позовават на цитираната разпоредба.

2. Решението на Съда

Жалбоподателят се оплаква на основание членове 8, 13, 14 и 15, че отказът да му бъде издадено разрешение за пребиваване е несъразмерен с легитимната цел за защита на общественото здраве и че е нарушено правото му на семеен живот, въпреки че Съдът решава да разгледа оплакването от гледна точка на член 14 във връзка с член 8.

Член 14 във връзка с член 8

Съдът припомня, че член 14 не се разглежда независимо, а единствено във връзка с други материалноправни разпоредби.

Съдът припомня също, че правото на чужд гражданин да влезе или да се установи в определена държава не е гарантирано от Конвенцията и няма задължение съгласно Конвенцията за зачитане на избора на местоживеене на съпругеска двойка. Понятието „семеен живот“ обаче включва

отношенията, които произтичат от законни и реални бракове, като този на жалбоподателя с руска гражданка и детето им. Следователно случаят попада в приложното поле на член 8.

Член 14 не забранява всяка разлика в отношението, а само онези, които се основават на разпознаваема, обективна или лична отличителна черта или „признак“, по който хората се различават един от друг. Той съдържа неизчерпателен списък на факторите, които съставляват „признак“, като е включена и категорията „друг някакъв признак“. Тук смисълът е доста широк, като Съдът е признал например физическите увреждания и различни увреждания на здравето като попадащи в приложното му поле. Съдът отбелязва също, че Комисията на ООН по правата на човека тълкува „друг някакъв признак“ в разпоредби за недискриминация като включващ и здравословното състояние, в това число заразата с ХИВ.

Съответно Съдът счита, че разграничението въз основа на нечие здравословно състояние, включително състояния като заразата с ХИВ, трябва да попада в обхвата на термина „друг някакъв признак“ в член 14. Следователно член 14, разгледан във връзка с член 8, става приложим.

Съдът припомня, че дискриминация означава различно отнасяне без обективно и разумно основание към лица в аналогично или съответно подобно положение. Като съпруг на руска гражданка и баща на руско дете жалбоподателят е в положение, аналогично на това на други чужди граждани, желаещи да получат разрешение за пребиваване в Русия въз основа на брака си. Съдът посочва, че жалбоподателят е бил третиран различно заради законова разпоредба, според която молбите на чужденци за разрешителни за пребиваване трябва да се отказват, ако при тестване са се оказали ХИВ-позитивни.

Съдът посочва отново, че щом жалбоподателят е доказал различно третиране, правителството трябва да докаже, че различието е оправдано, защото има легитимна цел, а връзката между използваните средства и поставените цели е съразмерна. Макар държавите да се ползват със свобода на преценка при прилагането на тези критерии, Съдът намира, че в случая тази дискреция е значително ограничена. Първо, хората, живеещи с ХИВ, са особено уязвима група, която е била подложена на значителна дискриминация в миналото. На второ място, Съдът подчертава, че само шест от четиридесет и седем държави членки на Съвета на Европа изискват отрицателен резултат от изследване за ХИВ като предварително условие за издаване на разрешение за пребиваване, докато останалите държави не налагат ограничения върху влизането, престоя или пребиваването на лица заради статута им на ХИВ-позитивни. Тези два фактора означават, че

правителството трябва да докаже много сериозни причини за наложеното ограничение.

Съдът приема, че ограниченията за пътуване са от съществено значение за защитата на общественото здраве, но подчерта, че това се отнася само за силно заразни болести с кратки инкубационни периоди като холера, жълта треска, тежък остър респираторен синдром (ТОРС) и „птичи грип“ (H5N1), тъй като хората могат, само заради присъствието им в дадена страна чрез случайни контакти или въздушни капчици, да пренасят подобни заболявания. Съдът разграничава тези заболявания от ХИВ и посочва, че присъствието на ХИВ-позитивно лице в дадена държава само по себе си не представлява заплаха за общественото здраве, тъй като заболяването не се предава по случаен път, а чрез специфично взаимодействие, в това число сексуален контакт и споделяне на спринцовки. Следователно налагането на забрана за влизане и/или пребиваване на ХИВ-позитивни чужди граждани с цел предотвратяване предаването на ХИВ се основава на обобщено допускане, което не е базирано на факти или на индивидуални обстоятелства, че тези чужди граждани вероятно ще участват в такова специфично и небезопасно поведение.

Съдът посочва още, че методите за предаване на ХИВ остават същите, независимо от продължителността на престоя на лицата в Русия или от тяхната националност. Въпреки това ограниченията за пътуване, свързани с ХИВ, не се прилагат към туристи или краткосрочни посетители, нито към завръщащи се в Русия руски граждани. Не може да се направи заключение, нито правителството е дало каквито и да било доказателства, че такива лица са по-склонни от дългосрочните заселници на по-безопасно поведение, което да намали риска от предаване на ХИВ. Съдът отбелязва също, че тестовете не могат да идентифицират всички ХИВ-позитивни чужди граждани, ако новоинфектирани лица са изследвани в периода, когато вирусът не се е проявил.

Съдът приема, че обективно погледнато, различното третиране на ХИВ-позитивни дългосрочни заселници в сравнение с краткосрочните посетители може да е оправдано с по-голям риск първите да се превърнат в сериозна финансова тежест за системата на общественото здравеопазване. Това обаче не е валидно в случая на жалбоподателя, тъй като чуждите граждани нямат право на безплатно медицинско лечение в Русия, с изключение на спешна помощ.

Поради това Съдът намира, че макар защитата на общественото здраве да е легитимна цел, няма убедителна обосновка, която да докаже, че

тази цел се постига чрез налагане на подобни селективни ограничения за чужди граждани, които кандидатстват за разрешение за пребиваване.

Съдът изразява допълнителна загриженост относно общия и безразборен характер на оспорената мярка и свързаната с нея разпоредба, която предвижда депортиране на чужденци, за които се установи, че са ХИВ-позитивни. И мярката, и разпоредбата не предвиждат възможност за индивидуализирана оценка въз основа на фактите в конкретен случай. Въпреки че в решението си от 12 май 2006 г. Конституционният съд посочва, че тези разпоредби не изключват възможността за предоставяне на разрешения за пребиваване по хуманитарни причини в изключителни случаи, не става ясно дали това дава на националните власти свобода на преценка за отмяна на оспорената мярка. В случая на жалбоподателя властите не са взели под внимание това решение, като изрично са заявили, че съдилищата не са длъжни да вземат предвид хуманитарните съображения. Съдът счита, че такъв безразборен отказ на разрешение за пребиваване, основан единствено на здравословно състояние и без индивидуализирана съдебна оценка, не може да се счита за съвместим с член 14.

Поради това Съдът заключава, че жалбоподателят е бил жертва на дискриминация въз основа на здравословното си състояние, в нарушение на член 14 във връзка с член 8.

Член 41

Съдът присъжда на жалбоподателя € 15 000 за неимуществени вреди и € 350 за разходи по делото.

**COVID-19 И ПОСЛЕДИЦИТЕ
ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКА**

**ПРЕГЛЕД НА ПРИЛОЖИМАТА СЪДЕБНА ПРАКТИКА
НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА**

Българска
Първо издание

Редактори
Биляна Брейтуейт
Катарина Харби
Горан Милетич

Предпечат
Десислава Узунова

Формат 70x100/16
Печ. коли 29.5

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“
www.unipress.bg